

90-5
L 75

Latt. No.

L
34

JAUNAIS PŪRS

I

Dēmokratiskās pilsonības rakstu krājums
politiskiem un sabiedriskiem jautājumiem
Atta Ķēniņa redakcijā

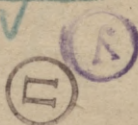
RĪGĀ, 1931

Dēmokratiskā Centra centrālkomitejas izdevums

0304049814

L. V. B.
In. ~~241613~~

~~1/5403K~~

E. Pipina un J. Upmaņa spiestuve, Rīgā, Marijas ielā 10

Mūsu uzdevumi.

„Jaunā Pūra“ priekšvārda vietā.

Daudzkārt ir izteikts mūsu sabiedrībai un īpaši tautas politiskajiem ideologiem pelnīts pārmetums, ka pie mums pienācīgi nedomā par masu sabiedriski politisku audzināšanu. Ir tikai aģitācija, nav tautas valstiskas, nacionālas apziņas izkopšanas. Reizē ar to ir uzsvērts, ka bez sabiedrības un valsts lietu izpratnes, bez gribas sabiedriski darboties, politiski disciplinēties — nav nemaz iespējama demokrātiskas iekārtas realizēšana ne pašvaldībā, ne valstī. Patiesi, ko lai nozīmētu tāda tautas-valdība (dēmokratisms), kur valdniece — tauta nemaz pietiekoši dziļi neapzinās sava brīvas, suverēnas tautas stāvokļa dziženuma un atbildības? Bez sevis apziņas nevar būt centieni apziņas un bez tās ne griba, ne organizēta, disciplinēta tautas politiska aktivitāte. Tāpat bez apzinīgas, bez sabiedrības vajadzībām atsaucīgas un disciplinētas dēmokratijas nav arī iespējams realizēt demokrātiskās valsts ideālus. Bet to nevarēt, negribēt — tas nozīmē būt politiski paralizētai, nedzīvai tautai, kuņas valdnieces tiesības nāk un paņem citi.

Mūsu valsts satversmes pirmie divi pantī nosaka: 1) „Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika“, un 2) „Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.“ Ar to ir deklarēts cildens visas Latvijas tautas stāvoklis. Stāvoklis, kas dod visai tautai valdnieka tiesības. Latvijas satversme arī dod pietiekošas garantijas šāda tiesiska stāvokļa realizēšanas iespējai dzīvē. Tikai saprast un gribēt vajag! Un disciplinēti darboties vienotā frontē ar saviem tuvākiem ideju biedriem! Apzināties: kā un par ko! Un izturēt no viena uzdevuma līdz otram, bez rimas un apstājas — līdz tēvuzeme zied! Līdz katrs valsts pilsonis tajā justos kā valdonīgs savas zemes darbinieks — vienalga, kādā darba laukā — ar pilnu mēru pilsonisku tiesību un augstāko iespēju ražīgi lietā likt visus savus iedzimtos spēkus, iegūstot ar to iespējami augstāko labklājību, taisnību un brīvību.

Arī tāds stāvoklis nebūs nekāda paradīze un leļputrija, bet tikai nekad nebeidzams censoņa ceļš uz personības, tautas un sabiedrības pacelšanos arvien augstākā attīstības pakāpē. Ne pieticīgs miers un trekna laime, bet apgaroti skaista tieksme uz augstāku atziņu ideālu, tāds lai mūsu mērķis! Tādaī jābūt mūsu dēmokratijai un viņas ideālam, pastāvīgi prātā turot filozofa-ideālista atzinumu: Vai tad laimi es meklēju? Es meklēju savu uzdevumu, savu darbu!

Bet tas lai nenozīmētu fantasta pasauli, — lai stāvam uz savas zemes reālības un veidojam to skaistu priekš sevis un citiem! Ar tautu par tautu! Caur attīstītu personisku darbu valsts organizētā, tiesiskā sabiedrībā. Kā to panākt? Ar katra atsevišķa sabiedrības locekļa personīgo krietnumu, ar visas tautas locekļu iespējami augstāko spēju un tikumu attīstību — iespējami ražīgākā darba organizācijā un taisnīgā tiesību aizsardzībā.

Bet nepietiek ar personību, ar zemi, ar tautu; visa vēsturiskā dzīve koncentrējās valstīs, saka kāds moderns valsts ideologs. Nekas nevar būt reālāks un konkrētāks par valsti; nekam nav lielākas praktiskas nozīmes individu dzīvē, kā valstij, jo no valsts likteņa galu galā atkarās arī atsevišķa cilvēka liktenis. Viss plašais nācijas darbs ir tagad ievilkts valsts darbības aplokā. Tādēļ lai esam nomodā par valsti un tās likteņiem, tāpat kā par savu likteni un vēl vairāk, jo ar valsti saistās mūsu nākotnes paaudžu liktenis. Kā valsts vadīs tautu, tāda tauta būs nākotnē. Kādi tautas vadoņi, tādi valsts likteņi, bet par saviem vadoņiem, kādus tā sev izraudzījusi, atbildēs tauta pati ar savu augšup eju vai ciešanām un bojā eju. Pretim nākotnes saulei vai nevarības naktij! Vairāk nekā katrs par sevi, lai nomodā esam partiem, kuŗu ziņā un varā gribam uzticēt tautas likteņus! Un arī pret labākiem no tiem, lai esam apzinīgi un modri pilnvaru devēji, kas līdzī domā, līdzī dara, būdami reizē savu pilnvaroto balsts un tiesnesis. Tāda lai ir mūsu valsts pilsoniskā apziņa vispārim un it īpaši šai vēlēšanu gadā.

Un ko lai prasām no sevis, savas sabiedrības un tautas pilnvarotiem valsts darbā? Kā pēdējais vārds visur tagad skan — materiālās intereses. Pat atsevišķu, šauru grupu intereses. Patiesi, mēs esam tik uši Latvijas valsts laikā par daudz materiālistīgi un tāpēc arī tik siki un nesekmīgi šīs pašas materiālās labklājības realizēšanā. Varbūt, ka dzīvē viens otrs materiālists uzpeld kādos labklājības augstumos. Parasti gan ir tā, ka cilvēki bez dziļākiem rakstura pamatiem un bez augstākām gara tieksmēm drīzi vien atkal sabruk un pazūd. Un ja tas nenotiek vienā paaudzē, tad droši vien nākošā. Bet patstāvīgai kultūrēlai labklājībai nostiprinās tikai krietnākie, tikai dzimtas ar raksturu, kas pie tam balstās uz morālisku atziņu klints un darba svētības.

Tāpat tas ir ar tautām un valstīm: viņu pastāvīgās attīstības noslēpums un spēks meklējams garīgos dziļumos. To vajadzētu iegauvēt it īpaši mums, kā jaunai brīvības tautai un valstij bez tradīcijām, dzīvojot pie tam laikmetā, kur triumfē negodīga konkurence un izmēģinās vissliktākās sugas oportūnisms — vienas dienas politika. Būsim nomodā par to! Nepietiek nopūsties, ir jāiegūst gaišs skats, un tad — jārikojas! Ir jārikojas visai tautai, jo viss notiek tautas vārdā. Tautas likteņus bieži sver savās rokās vispārdrōšākie laikmeta žonglieri — raibi tīrgus varoņi bez atbildības un sirdsapziņas. Bet par viņu tīrgus spēlēm maksās ne tikvien tagadne ar savām bezcerību ciešanām, nē, arī nākotnē vēl ilgi mūs apņems tagadējā garīgā tukšuma purvs. Tani esam jau dziļi iekšā. Lai no tā izklūtu, tautai jāraugās pēc ideāliem un veselīgas, morāliskas valsts politikas ideoloģijas.

Politikai kā citur, tā arī pie mums jātop ideālistiskā kai. Ir skaidri, ka mūsu lielākais posts ir tas, ka mūsu sabiedrība un tās vadoņi nevēl ne mazākās vajadzības pēc ideāliem valsts dzīvē. Ja kaut kur uz tiem nejausi atduŗas, tad pat nokaunāties! Bet tā ir aklība — gribēt izklūt no nemorālības un sīku rūpju purva bez apgarotības, bez dvēseles cildenuma, bez lielas garīgas iedvesmes ērgļa spārnēm! Tautas un sabiedrības, kuŗas drīzāk to spēš, pārspēs reizē ar to savas materiālās grūtības. Laiks

tāpēc revidēt mūsu žonglieru vienas dienas politiskos principus ar gardu kumosīņu solījumiem un plikiem vērdiņiem priekš tautas ubagu tārbas, kamēr sudraba graši un zelta gabali sabirst bezgožu caurajās kulēs.

*

Beidzot kāds vārds par latvju nāciju un Latvijas tautu. Viena lieta ir latvju nācija un cita lieta ir „Latvijas tauta“ — pēc mūsu satversmes. Diemžēl šīs lietas arī pēc 12 Latvijas valsts pastāvēšanas gadiem vēl arvienu parādās kā pretstati.

Tā tas bija Latvijas valstij dibinoties, kad valsti ilgojās, gribēja, izcīnīja tikai latvieši, savas intelligences iedvēsmoti, savu brīvības un kultūras ilgu noreibuši. Neskatoties uz to, ka latvieši savas valsts satversmi izstrādāja tādu, kāda tā ir, no brīvas atziņas, t. i. bez kādu līgumu kompromisiem ar cittautiešiem, — demokrātisku, ar vienlīdzīgām tiesībām visiem pilsoņiem, visai „Latvijas tautai“, — mēs neesam vēl viena tauta. Neskatoties uz to, ka minoritātu pilnīga līdznostādīšana latvju nācijai notika no šīs zemes un valsts toreiz vienīgi valdošās nācijas, no brīvas gribas, humānitātes un demokrātijas vārdā, — neskatoties uz visu to, mums arī tagad, pēc 12 gadiem, nav panākta minoritātu brīvprātīga nostāšanās mums līdzās arī uz viena mūsu valsts un nācijas interešu viedokļa.

Ka tas tā, to lai rāda pāris kārdinājautājumu: 1) Vai latvju nacionālās kultūras centienus, t. i. vienīgi dabisko Latvijas zemes un valsts kultūru atzīst un labprāt veicina visa „Latvijas tauta“? 2) Vai ar mūsu zemes un valsts likteņiem grib, līdzīgi mums, uz dzīvību un nāvi saistīties „Latvijas tautā“ ietilpstošās minoritātes, jeb tās prasa un grib baudīt tikai mūsu valsts labumus, kamēr tas viņām izdevīgi un kamēr nekustas restaurācijas spēki austrumos un rietumos? Mums jāatzīstas un jākaunās, ka atbilde nav lojālās demokrātiskās Latvijas satversmes cienīga. Mūsu minoritātu lojālitate neiztur nopietna pārbaudījuma. Bieži pat liekas, ka viņas nemaz nav, ka cittautietis pie mums grib palikt Latvijai svešs un latvju centieniem ir pat naidīgs. Bet tā tas nedrīkst palikt. Mums jāprasa no mūsu līdzpilsoņiem: esat ar mums viena vienīgā Latvijas tauta un Latvijas nākotnes līdzveidotāji, esat līdz ar mums, latvjiem, šīs zemes īpatnējās kultūras līdzradītāji, nostājoties uz latvju nācijas iedzimto garīgo spēku atzīšanas par šīs zemes kultūras dabisko pamatu un atzīstot latvju vēl nebrīvā ģēnija lidojumu kā šīs īpatnējās kultūras tuvāko uzdevumu, — jeb mums jāzina, jārēķinās ar to, ka Latvijas bērni jūs neesat! Labi. Celšim tad savas zemes nākotni tikai pašu latvju spēkiem vien, prasot no jums, Latvijas iedzīvotājiem un valsts organizācijas labuma baudītājiem, pienācīgās materiālās nodevas un ārējo cieņu šai valstij, šīs valsts nacionālai kultūrai.

Latvju nācijas demokrātiskai labvēlībai pret minoritātēm viņu intīmā tautiskā dzīvē jāstāv tiešā proporcionālā attiecībā ar to, par cik mūsu minoritātes veicina mūsu zemes nacionālo, latvisko kultūru, valsts vienību un spēku. Nedrīkst turpināties arī latgaļu separātie centieni, itkā tos saistītu pie mums, „baltiešiem“, tikai viņu īpašo interešu panākšana, — Latgale, ne Latvija. — Latvija lai ceļ Latgali, lai upurē tai līdzekļus no zemes bagātākiem novadiem, bet tam jānotiek vienotas Latvijas un latvju tautas, ne latgaļu un Latgales dēļ.

*

Par Latvijas valsts likteņa lēmējiem un tā izšķirošiem noteicējiem ir atkal jātop tiem, kas valsti dibināja. Mēs dibinājām to, lai atbrīvotajā tēvijā uzplauktu augsta tautas kultūra, kuŗu mūsu nācija ne tikvien pasaulei parādā, bet spēj arī dot, ja tiks vesta Latvijas cienīga kultūrāli nacionāla politika. Šajā politikā visu uzticību un tiesību vienlīdzību tiem, kas grib būt ar Latvijas valsti liktenīgi saistījušies pilsoņi un viņas īpatnējās kultūras aktīvi atzinēji! Bet arī tikai pret tiem! Nedrīkst būt citādas politikas, ja Latvijas un latvju nācijas uzdevumi mums svēti!

No sacītā ir secināms, ka mūsu valsts valdība nedrīkst balstīties uz minoritātēm, kā tas tagad notiek. Ne minoritātēm izšķirt mūsu zemes likteņus! Ja minoritātes nepiesienas lojāli valsts majoritātes nācijai, tad viņu politika ir siki egoistiska un pēc būtības valstij naidīga. Minoritātes tādā gadījumā nedrīkst pretendēt uz valsts un mūsu nācijas nedalītu interesi pret tām.

Augstāk prasīto panākt ir grūts, ļoti grūts uzdevums. Bet tikai tik ilgi, kamēr mums trūkst nacionāla politika. Bez tādas mūsu demokratisms mums neder lieti, jo mūs izmanto, jo runā pretī Latvijas valsts uzdevumiem, jo kavē mūsu pienākuma izpildīšanu pret cilvēci. Vai minoritātes pabalsta Latvijas demokrātisko politiku un demokrātiskus centienus vispār? Šie jautājumi neinteresē ne pabalstītājus, ne pabalstāmos. Vienus interesē vara, otru pretinieka vājību izmantošana šauri egoistiskos nolūkos. Pie tagadējās politikas minoritātēm nav, nevar būt respekta pret mums. Viņiem tikai atliekas aprīnot mūsu valdošo aprindu apetīti un stāva lokanību.

Mums jāpanāk cieņa pret latvisku valsts politiku demokrātijas un kultūras mērķu labā! Esam pārliecināti, ka nopietni gribot, to arī panāksim pilnā mērā. Jo minoritātu vairums ir tāds, kādu to mūsu politika pati izaudzina. Tikai jānāk jaunam politiskam virzienam.

*

Jaunu politisku virzienu nepanākt ne melu nacionālistiem vācu un citu minoritātu zābakos, ne šķiru naida kalpiem, kuŗu mūžīgā aģitācijas harmonika pazīst tikai materiālo interešu reģistri, — jauno politisko virzienu jāizcīna mūsu tautas idejiskā centrā stāvošai demokrātiskai pilsonībai — vienotiem tautas apzinības un darba slāņiem.

Liels un grūts ir šis latvju demokrātiskās pilsonības sabiedriski-politiskais uzdevums. Tas veicams tikai ārkārtīgi pieaugot mūsu apziņas spēkam tautā un mūsu ideologu aktivitātei organizācijas darbā. „Jaunais Pūrs“ grib šo darbu veicināt, radot valsts dzīves jautājumiem dziļāku izpratni. No atziņām par to, kas ir, izaugs griba un aktivitāte par to, kam jābūt. „Tikai gribēt vajag!“ drošināja savus līdzcinātājus Krišjānis Valdemārs viņos tumšos laikos, kad mūsu tautas apziņa tikko modās postā un tumsā. Toreizējās un tagadējās iespējas — kāda starpība! Tikai gribēt vajag! Kur būs griba, tur rasies arī ceļš uz brīvas Latvijas pilsoņu sadarbību latvju nacionālo uzdevumu realizēšanai demokrātijas, materiāla progresa un kultūras, sociālas taisnības un brīvības vārdā.

A. Kēniņš,

„Jaunā Pūra“ sastādītājs.

Alberts Ošiņš,

Dēmokratiskā centra centrālās komitejas priekšsēdētājs.

320

Valsts vai šķiru politiku?

Mūsu republikas trīspadsmitā pastāvēšanas gadā vēl nevaram lepoties ar pilsoņu izkoptu politisku apziņu un nobriedušiem politiskās pārliecības uzskatiem. Bet — desmit gadi valsts dzīvē ir pārāk īss laiks, lai tagadējā paaudze varētu novērtēt iepriekšējo paaudžu un arī savus piedzīvojumus un no tiem gūt jaunas atziņas. Tautas politiskai audzināšanai vajadzīgs daudz ilgāks laiks un daudz plašāki politiski piedzīvojumi. Tādus mēs nevarējam iemantot kā patvaldnieciskās un birokratiskās Krievijas sastāvdaļa, kurā katra politiskā doma tika nomākta un apspiesta jau pašā sākumā. Citādi tas ir dažās Vakareiropas valstīs, kur tautas plašāku aprindu politiskai attīstībai un darbībai bijuši daudz labvēlīgāki apstākļi.

Līdz ar dēmokratiskās Latvijas republikas nodibināšanos, stāvoklis stipri grozījies. Dēmokratiskās republikas pastāvēšana cieši saistīta ar to, cik pareizi pilsoņi izprot valsts saimnieciskās un politiskās dzīves parādības, kā pilsoņi uz tām reaģē un cik aktīvi tie iespaido vienu vai otru politisku virzienu. Jauni apstākļi diktē jaunus pienākumus, bet dod arī jaunas tiesības. Pagājuši tie laiki, kad vajadzēja gaidīt, ko augstākā vara atļaus, ko priekšniecība pavēlēs darīt. Tagad mums pašiem, izmantojot plašas pašnoteikšanās un pašvaldības tiesības, jānosaka savi un valsts likteņi. Laiki mainījušies un mūsu dzīvi noteic un vada pašu vēlētāji pārstāvji, kuri izdod likumu, vada valsts un pašvaldību saimniecību, pārziņ un nosaka visus citus jautājumus, kas cieši saistās ar mūsu garīgo un materiālo dzīvi. Ja tas tā, tad arī saprotams, ka mūsu materiālās un garīgās dzīves attīstība un panākumi lielā mērā atkarājas no tā, kādus pārstāvjus mēs ievēlam pašvaldībās un Saeimā.

Tik tālu par šo lietu pilsoņu vairākums ir skaidrībā. Bet ne-skaidrs un diskutējams paliek jautājums, kādi pārstāvji tad būs tie labākie un īstie, kas pratis un varēs vest tautu un valsti pretim labākai nākotnei?

Valdošais uzskats ir tāds, ka tie pārstāvji būs tie labākie, kas ar vajadzīgo prasmī un enerģiju varēs aizstāvēt savu vēlētāju intereses un vajadzības. Un tiešām, ko gan vairāk pilsonis var vēlēties, ja viņš ir atradis cilvēkus, kuri uzņemas aizstāvēt viņa tiešās vajadzības. No šauri personiskā viedokļa tas ir tik saprotami, un nav brīnums, ka ar tādu lozungu uzstājas viss vairums mūsu politisko partiju, vai dažādas saimnieciskas un nesaimnieciskas grupas. Bet viena daļa apzinīgās sabiedrības un tautas atrod, ka šis valdošais uzskats nav pareizs. Šī daļa domā, ka labākie un īstie vēlētāju pārstāvji būs tie, kas ar vajadzīgām zināšanām, prasmī, enerģiju un godīgu darbu, ne tikai vārdos, bet

arī darbos, varēs aizstāvēt visas tautas un valsts intereses un līdz ar to ievēros visu šķiru dibinātās, vērā nemamās vajadzības. Pirmais ir šķiru partiju princips, otrs — valstiski domājošu un valstiski darbojošos partiju mērķis. Pēdējais princips nepatiks tām aprindām, kurām iepotēts un iegājis asinīs savas šķiras egoisms. Bet valstiski organizētai sabiedrībai un tautai ir jāzin, ka personīgas un šķiras intereses ir jāsaskaņo valsts mērogā un bieži pat jāziedo valsts un tautas labā. Pēdējā uzskata pareizību apstiprina ne tikai daudzi piemēri no dzīves, bet vēl lielākā mērā vēsture.

Piemēram vai ģimenes galva rīkosies saprātīgi, ja kādu savu bērnu izņēmuma veidā lutinās, turpretim pārējos bērnus, kā saka, turēs melnā miesā. Skaidrs, ka šāda tēva vienpusīga rīcība netiekvien sacels kurnēšanu pārējos ģimenes locekļos, bet paliks arī iedzimtās spējas neattīstītas; tādā ģimenē nebūs ne saskaņas, ne labklājības, it īpaši nākošā paaudzē. Kā pretstats tam būs tāds ģimenes galva, kurš vienlīdz rūpīgs un uzmanīgs pret visiem saviem ģimenes locekļiem saskaņā ar viņu apdāvinātību. Tādā ģimenē visi būs apmierināti; katrs atsevišķi un visi kopīgi centīsies un varēs pielikt pūles ģimenes stāvokļa pacelšanai. Cits piemērs: saprātīgs un tālredzīgs lauksaimnieks centīsies izmantot visas viņa saimniecībai noderīgās nozares, jo citādi viņš neizlietos visas iespējas savas saimniecības sekmīgai, ražēnai izveidošanai.

Šie piemēri rāda, ka tas, kas nederīgs ģimenes dzīvē un privātā saimniecībā, nevar būt labs un derīgs arī valsts politiskā un saimnieciskā dzīvē. Ja jau šaurš egoisms un vienpusība var apdraudēt ģimenes un privātsaimniecības eksistenci, tad vēl plašākos apmēros tas var notikt ar valsti. Par to spilgtus piemērus var atrast vēsturē. Daudzas valstis ar vecu kultūru, lieliem piedzīvojumiem ir sabrukušas tikai tamdēļ, kā viena šķira vai kasta uzurpējusi pārējo tautas slāņu intereses. Daudzās valstīs notikuši politiski apvērsumi tikai tamdēļ, ka viena šķira, kurās rokās atradusies valsts vara, brutāli piesavinājusies visus labumus, bet pārējās šķiras nonākušas valdošās šķiras materiālā un morāliskā kalpībā. Vēsture māca, ka valstis, kur valdība ievērojusi visplašāko aprindu vajadzības, kur saskaņotas visu tautas slāņu taisnīgās prasības, visilgāk valdījusi satiecība un tautas materiālās un garīgās vērtības stipri pieaugušas.

Vai mēs savas valsts otrajā gadu desmitā ar lielu palāvību varam lūkoties nākotnē? Vai mūsu valsts attīstību un saimniecību vispāri, un lata stabilitāti sevišķi, neapdraud šķiru egoisms, aklas šķiru prasības? Vai šķiru attiecību paasināšanās nevar izsaukt nopietnākus sarežģījumus, piemēram tādus, kādus mēs redzam pašlaik Vācijā, Somijā un citur? Vai tādi sarežģījumi nevar apdraudēt mūsu demokrātisko iekārtu, pat mūsu neatkarību? Tie ir jautājumi, kurus pašlaik uzstāda katrs apzinīgs pilsonis.

Tie ir tādi jautājumi, par kuriem nopietnāki jāpārdomā. Tuvojoties pašvaldību un Saeimas vēlēšanām mūsu politiskās dzīves atmosfēra stipri sakarsēta. Saimnieciskā dzīvē arī piemums nomanāma stipra depresija. Atsevišķu šķiru politikas veicināšanas nolūkos izdoti daudz likumi, kas prasa daudz naudas, sakarā ar

ko valsts bankas rezerves krājumi stipri samazinājušies.

Kurienesli šādai parādībai? Nevarēs noliegt, ka liela daļa vainas gulstas uz mūsu politiskām partijām Saeimā, un galvenā kārtā uz tām, kuras šķiru intereses stāda augstāk par nācijas un valsts interesēm.

Pirmām kārtām tas zīmējas uz lielāko pilsonisko politisko partiju — **Zemnieku savienību**. Zemnieku savienība ir tā, kuŗa šķiru cīņas principus piesavinājusies no vecākās šķiru partijas — sociāldemokrātiem. Zemnieku savienības politiskā taktika un rīcība ne ar ko neatšķiras no sociāldemokrātu taktikas un rīcības. Šķiru cīņas ideoloģija tām viena, taktika — viena, tikai starpība tā, ka Zemnieku savienība sakās aizstāvam privātu īpašumu, bet arī sociāldemokrāti to pilnīgi nenoliedz. Kā ziņāms, par savas politikas galveno uzdevumu Zemnieku savienība uzskata neatmaksājamus pabalstus dažām lauksaimnieku grupām. Tas nekas, ka lielākā daļa no tiem jāatmaksā pašiem lauksaimniekiem nodokļu veidā! Tāda veida pabalstu sistēma sagandējusi godīgā lauku ražotāja psiholoģiju, kuŗš bieži savas nākotnes darbības plānu vairs nebūvē uz skaidru aprēķinu un darba racionālizāciju, bet gan uz aizdevumiem un pabalstiem. Še izpaužas kailākā veidā šauras šķiras politikas paņēmieni, kā ar demagoģijas un pabalstu sistēmu stiprināt savas partijas pozīcijas uz plašāku nodokļu maksātāju rēķina. Visiem, galvenā kārtā Demokrātiskā centra priekšlikumiem, kas iziet uz lauku ražotāju darba aizsardzību, bet tādā veidā, lai neciestu arī pārējie iedzīvotāji un lai neiegūtu zelta kaudzes spekulanti, Zemnieku savienībā nav atrodamas dzirdīgas ausis. Tāda Zemnieku savienības vadošu personu rīcība pierāda, ka viņiem šķiru politikas taisīšana ir mīļāka par valsts un visas tautas lietu. Tāda politika nav valstiskas partijas politika, tā ir pārāk šaura, neracionāla un tuvredzīga. Ja tā turpināsies, tad valsts kase drīz būs tukša un lata sabrukums būs durvju priekšā.

Šķiru cīņas pozīcijās Zemnieku savienībai kaimiņos atrodas **sociāldemokrāti**. Sociāldemokrātu partijas vadoni vēl lielāki meistari šķiru ideoloģijas un taktikas jautājumos. Viņu programmas daudzos punktos var saskatīt tik daudz jaukas lietas, ka vienkāršam strādniekam galva var reibt. Tur pāris loksnes biežā brošūrā uzskaitīts viss tas, ko sociāldemokrāti dotu, ja tie nāktu pie varas: paaugstinātu algas, samazinātu nodokļus, muitas, sniegtu bez piemaksām visāda veida sociālo palīdzību, lētus dzīvokļus, uzturu u. t. t., u. t. t. Nebūs pārspilēts, ja teiksim, ka mūsu trīskārtīgā valsts budžeta būtu par maz visu šo solījumu apmierināšana!! Protams, pretēji Zemnieku savienībai, sociāldemokrāti visus labumus sola strādniekiem un citiem nemantīgiem — uz valsts un pašvaldību, uzņēmēju, lauksaimnieku, namsaimnieku un citu mantīgāku pilsoņu rēķina. Ja mums nebūtu bīstamā austrumu kaimiņa, vislabākais līdzeklis, kā izārstēt strādniekus un citus, kas diezgan kuplā skaitā vēl klausā sociāldemokrātu vārdiem un programmai, būtu — nodot viņiem valdīšanu uz dažiem gadiem. Pēc tam strādnieki pārliecinātos, ka viņu stāvoklis ne par matu nav uzlabojies, ja ne pasliktinājies. Par apgalvojuma pareizību var pārliecināties tanīs zemēs, kur sociāldemokrāti paš-

laik ir vai bijuši pie valdības stūres. Vai strādniekiem stāvoklis Anglijā ir uzlabojies? Vai bezdarbnieku skaits samazinājies? Vai Francijā kreīssais Heriō kabinets deva strādniekiem to, ko no viņa gaidīja? Kas Francijā veicināja franka sabrukumu? Vai Vācijā sociāldemokrātu valdība nebija tā, kas izsauca fašistisko nacionāl-sociālistu kustību? Tie ir jautājumi, uz kuriem atbildot jāsaka, ka sociāldemokrātu šķiru politika viscaur, kur viņu mēģina izvest dzīvē, cieš smagus zaudējumus. Viņa turas ilgāk tur, kur sociāldemokrāti kopā ar pilsonību faktiski izved dzīvē **pilsoniskās** demokrātijas programmu. Arī pie mums, Latvijā, sociāldemokrātijai ir zināms pievilksanas spēks tikai tamdēļ, ka tautas masas nav vēl pārliecinājušās, ka sociālo iekārtu pārveidot nav tik vienkārši, un ka vismazāk tas ir iespējams vienai šķirai, bez citu šķiru aktīvas līdzdarbības. Par sacītā patiesību var pārliecināties katrs, sekojot Krievijas evolūcijai no carisma uz komūnismu.

Sekojojot lielāko partiju piemēram, nodibinājušās arī sīkākas politiskās šķiru un grupu partijas, kuras uzņēmušās aizstāvēt atkal tikai zināmas iedzīvotāju grupas, kā, piemēram, jaunsaimniekus, mazsaimniekus un tml. Vēl tālāk iet „caur 18. marta 1920. gada likuma cietušo biedrība“, kura par savas politikas galveno uzdevumu uzstāda — atgūt saviem biedriem kara laikā zudušās bagātības. Vai tas nav īsts mūsu tautas masu politiskās muļķošanas šedevrs?

Arī Latgales politiskās partijas šķiru politikas piekopšanā nestāv pakal saviem vārda brāļiem pārējā Latvijā, tikai gan prasības tiek pastiprinātas ar Latgales īpatnībām, zemo kultūrālo un grūto saimniecisko stāvokli.

Minoritātu politikai Latvijā trūkst spilgtāku šķiru politikas pazīmju, bet mērķu šaurība, nevalstiskums tāds pats. Minoritātu politikas galvenais uzdevums — pasargāt un nostiprināt savas tautības locekļu kultūrāli-saimniecisko stāvokli. Šinis centienos visas minoritātes iet roku rokā. Šis galvenais princips apvieno retā vienprātībā gandrīz visas minoritātes bez kārtu un citas izšķirības. Sevišķi spilgti to var novērot pie vācu tautības iedzīvotājiem. Minoritātu politika nav valsts politika, bet šauri šovinistiska, ar galveno uzdevumu — rūpēties tikai par savas tautības piederīgiem. Tanī ziņā viņa ir vēl sliktāka par šķiru politiku. Retā vienprātība, ar kādu vācu tautības iedzīvotāji prot vienot savus spēkus **savu** mērķu sasniegšanai, varētu noderēt arī latviešiem par priekšzīmi, kā jāvieno latviešu tautas spēki latvju nācijas un valsts labā.

Tā, lūk, mūsu atsevišķo šķiru vai grupu politiskie centieni iziet uz to, lai valsts nastas, nodokļu un citu pienākumu veidā, noveltu uz citu pleciem, ka tikai pašiem acumirkli būtu vieglāki. Šo šķiru cīņu, zināmā mērā, var pielīdzināt futbola cīņai, kur katra puse cenšas iesist otrai lielāku skaitu голу. Ar to starpību, ka šķiru cīņa nenorisinās tikai starp divām grupām, bet vairākām, pie tam ne sporta laukumā, bet visā Latvijas dzīvē.

Mūsu dzīves atveseļošanās sāksies no tā momenta, kad sabiedrība, intelligence un tauta reiz nāks pie

atzīnas, ka demokratiskā republikā katram pilsonim jāņem aktīva dalība politiskā dzīvē, vai vismaz tā pareizijāsaprot.

Jāmobilizē sabiedriskā doma pret šķiru cīņas sludināšanu un ideoloģiju politiskās partijās. Apzinīgiem pilsoņiem jāorganizējas un jāgrupējas tanīs politiskās partijās, kurām valsts un nācijas intereses stāv pirmā vietā. Vairāk drosmes un asāku vārdu pret šķiru politikas demagogiem un it sevišķi pret tā saucamiem apolītiskiem pilsoņiem — dažādu saimniecisku un nesaimniecisku grupu varizējiem. Jāprasa lielāka politiska aktivitāte no mūsu intelligences, kurai vēl daudz krieviskas flegmas. Jāveido valsts un tautas nākotne — ar valsts politiku!

Generālis E. d. Kalniņš.

Valsts ārējās drošības pamati.

Valsts ārējās drošības uzdevums ir viens no svarīgākiem valsts plaukšanai un nōrmālai dzīvei. Valsts drošība balstās galvenā kārtā uz a) izveicīgu un valsts interesēm atbilstošu ārējo politiku, b) labu valsts ģeografiskam stāvoklim atbilstošu un robežu īpatnībām piemērotu bruņotu spēku, c) stabīlu un normālu iekšējo valsts dzīvi, resp. iedzīvotāju interesēm piemērotu iekšējo politiku (ko nebūt neizsmel iekšlietu ministrijas uzdevumi). Šo rindīņu nolūks ir tuvāki apstāties pie bruņoto spēku nozīmes valsts drošībā, kamdēļ arī citiem drošības apstākļiem pieskaņamies tikai sakarībā ar militāriem jautājumiem.

Ķara laikā bruņotie spēki sastādās a) no aktīvā ķaraspēka, kas atrodas frontē, un b) dažādām armiju apģādājošām iestādēm aizmugurē.

Ķaraspēka organizēšanai ķaram, t. i. zemes aizstāvībai, jau miera laikā jātur gatavībā nākamās organizācijas līdzekļi. Tagad sastopamas trīs sistēmas ķaraspēka komplektēšanai.

1) Kadru sistēma: kad miera laikā no algotiem virsniekiem un inģruktoriem, kā arī uz vispārējas ķaraklausības pamata iesauktiem jaunekļiem sastāda ķaraspēka vienības, ķuras ķara ģadījumā izvērš un papildina ar mobilizētiem rezervīstiem vai zemes sargiem.

2) Algādžu sistēma: kad miera laikā visi ķaravīri dien labprātīgi par zināmu atalģojumu. Ķara laikā paplašināšanās iespējama arī, ievodot vispārējo ķaraklausību (Anglīja, Vāģija, Z. A. S. V.).

3) Milicijas sistēma: kad miera laikā nepastāv nekādu ķaraspēka vienību, bet kā virsnieki, tā ķareivji tiek iesaukti periodiski uz īsu laiku militārai apmāģibai (Šveice).

Visvairāk izplatīta pirmā sistēma, kas pieņemta arī Latvijā. Tā uzliek pienākumu katram pilsonim pēc 21 ģ. sasnieģšanas labprātīgi, bez seviģķa atalģojuma, pavadīt ķaraspēkā 12 mēneģus ķājniekos un 15 mēneģus speciālās ķaraspēka daļās. Minētais dienesta ilgums iesākas ar tekoģā ģada sākumu. Līdz šim pastāvēģa 18 mēneģu ilģs dienests

visām ieroču šķirām; pie tam ekonomijas dēļ 50% obligātoriska dienesta karavīru tika atvaļināti no dienesta jau pēc 15 mēnešiem.

Pēdējā laikā militārā presē parādījušies raksti, kuŗi cenšas izcelt algota karaspēka priekšrocības; tas izmaksājot gan dārgāk nekā kadru un milicijas uzturēšana, bet par to algotais karaspēks būšot labāk apmācīts, tas vārda pilnā nozīmē esot militāru arodnieku kadrs, un karām sākoties, būšot labāki par citiem sagatavots. (Īsas, viengadīgas apmācības dēļ, kāds ievērojams franču ģenerālis pielīdzina īsdienesta armiju drīzāk milicijai, kā pastāvīgai kadru armijai. Red.) Tā kā mēs nemaz nevaram uzturēt lielāku skaitu algotu karavīru lielo izdevumu dēļ, tad mūsu apstākļiem vairāk piemērota kadru sistēma, pie kuŗas iespējams apmācīt ieroču lietošanā lielāku daudzumu pilsoņu. Vienkāršs obligātoriska dienesta kareivis pie mums saņem algas tikai 6 latus mēnesī.

Bruņoto spēku uzdevums kara laikā ir uzvarēt ienaidnieku un dot iespēju diplomātijai noslēgt valstij izdevīgus miera līgumus. Tamdēļ jau miera laikā ir jādomā par attiecīgu bruņotā spēka sagatavošanu. Armijas kaujas spējas atkarīgas no sekošiem apstākļiem: a) armijas morāles, resp. gara, b) apmācības un c) apbruņojuma. Pazīstamais Napoleona novērtējums, ka $\frac{3}{4}$ armijas kaujas spējas atkarīgas no tās morāles augstuma un tikai $\frac{1}{4}$ no apbruņojuma, arī tagad jāatzīst par pareizu. Jo, ko līdzētu labi ieroči, ja nebūtu karavīru gribas un izturības cīnīties ar ienaidnieku! Cīnīties vai krist! Par morāles elementiem uzskatāma augsti attīstīta tēvijas mīlestība, spēja pašuzpurēties valsts labā, izkopta pienākumu apziņa un ieaudzināta militārā disciplīna.

Armijas morāliskā vērtība kara laikā atkarīga no militārās audzināšanas miera laikā, no valsts iedzīvotāju nacionāli valstiskās apziņas un sociālā noskaņojuma. Militārā audzināšana un apmācība prasa ļoti rūpīgi sagatavotus un autoritātīvus virsniekus un instruktorus, pareizas metodes un arī pietiekoši daudz laika.

Modernā karaspēka apbruņojumā ietilpst ļoti dažādi ieroči un tehniskie kara vešanas līdzekļi, kas apmācību padara stipri sarežģītu un grūtu. Ņemsim, piemēram, kājnieku dienestu, kas pirms pasaules kara skaitījās par visvieglāko, bet tagad kājniekiem bez šautenes, ložmetēja un paššautenes, jāprot rīkoties arī ar dažādām rokas un šauteņu granātām, mīnu metējiem un kājnieku lielgabaliem, dažādiem ķīmiskā kara piederumiem u. t. t. Ieroču mēchanismu pazīšana un to lietošanas izpratne vēl nav viss — jāprot šos ieročus taktiski izmantot, t. i. piemēroties apvidiem, ienaidnieka taktikai, un manevrēt. Vispārīgi militārā apmācība ir palikusi vispusīgāka un grūtāka. Radušās arī jaunas ieroču šķiras, kuŗas bija maz, vai pavisam nepazīstamas pirms pasaules kara, kā: aviācija, zemūdene un kaujas rati.

Liekas, ka ņemot vērā tagadnes karaspēka apmācības grūtības, apmācības laiks būtu palielināms, bet noticis ir otrādi, — šis laiks visur kadra sistēmās samazināts. Par galveniem iemesliem jāuzskata sociālās prasības un visu tautu vēlēšanās pēc iespējas uz īsāku laiku atraut jaunatni no ražīga darba, pasaules karā sīsto bruču sadziedināšanai. Nav arī bez iespaida bijušas modernās idejas: novērst karus nākotnē ar nesagatavotos karām un atbruņotos. Cik šī ideja reāla, par to šoreiz nerunāsim, bet visās valstīs dienesta laika saīsināšana ir prasījusi lielākus izdevumus. Jo īsāks apmācības laiks, jo vairāk vajadzīgs apmācītāju — virsnieku un virsdienesta instruktoru; vajadzīgi arī plaši

mācības palīglīdzekļi, šaujāmie laukumi un plašākas kaŗavīru mītnes. Mēs paredzam tekošā gadā izvest dzīvē jau augstāk minēto obligātorisko saīsināto dienesta laiku, kas mūsu budžetu palielinās apmēram par 2,5 milj. latu.

Neskatoties uz visu iespējamo mācības apstākļu uzlabošanu, īsam laikam tomēr paliek savi trūkumi: kas ātri iemācīts, tas parasti ātri aizmirstas. 18 mēnešu ilgs kaŗa dienests bija daudz izdevīgāks, jo tanī ietilpa 2 vasaras apmācības periodi, kad kaŗavīru apmācības veicas vissekmīgāki.

Tā kā kaŗa laikā armija papildināsies ar rezervistiem, tad arī jādomā par viņu zināšanu atsvaigošanu, kas visai nepieciešami, jo apbruņojums un kaŗa vešanas paņēmieni nemitīgi mainās. Par lielu nožēlošanu, mēs vairākus gadus no vietas neesam iesaukuši apmācībā ne rezerves virsniekus, ne arī citus kareivjus — budžeta trūkuma dēļ.

Virsnieku un virsdienesta instruktoru morāliskai vērtībai un izglītībai pieder izcilus loma armijas dzīvē. Visās valstīs cenšas tiem dot augsti kvalificējamu izglītību un stingru militāru audzināšanu.

Aktīvā dienesta laikā tos parasti pienācīgi atalgo un to vecuma dienas nodrošina ar pensijām, tādā kārtā cenšoties viņus novērst no politiskās dzīves iespaidiem. Kaŗa invalidu un bijušo kaŗavīru apgādībai pamatus licis tas pats ģēnialais kaŗa vadonis un valdnieks Napoleons, kurš nodibinājis pazīstamo „Invalidu namu“ Parīzē, kurā arī vēl tagad atrod patvērumu daudzi pasaules kaŗa upuri. Napoleona laikmetā atrodam arī kaŗa vīru pensionēšanas sākumu. Citu valsts ierēdņu pensijas attiecināmas tikai uz pēdējo laikmetu.

Latvijas vidusskolās ievestā militārā apmācība var krietni atvieglot jaunatnes sagatavošanu valsts aizsardzībai. Šim nolūkam ziedo vienu stundu nedēļā, kas tomēr ir ļoti īss laiks nopietnam uzdevumam. Lielākā jaunatnes masa, kas apmeklē tikai pamatskolas, paliek tomēr pavisam bez šādas apmācības.

Arī aizsargu organizācijās militārā apmācība spēlē redzamu lomu valsts aizsardzības jautājumā; daudz kaŗavīru pēc aktīvā dienesta pabeigšanas iestājas aizsargos, kur turpina vingrināties ieroču lietošanā, galvenā kārtā kājnieku dienestam un pa daļai arī jātnieku apmācībās.

Armijas apbruņošana ir viens no vissāpīgākiem uzdevumiem valsts fināncēm. Pasaules kaŗš, kas vilkās vairāk kā četrus gadus, ir radījis auglīgu zemi apbruņojuma progresam. Pēckaŗa pētījumi šo jautājumu vēl vairāk attīstījuši, un tagad tehnika spēj izgatavot daudz varenākus kaujas ieročus nekā pirms kaŗa. Jauniem lielgabaliem, ložmetējiem, šautenēm un citiem ieročiem ir izcilus kaujas īpašības. Jaunās lidmašīnas, kaujas rati un kaŗa kuģi piemēroti visām kaŗa vešanas prasībām, izvirzītām beidzamajā kaŗā. Visām šīm labām lietām piemīt tikai viena slikta īpašība — tās maksā ļoti dārgi! Mēs lasām vai ik dienas, ka bagātās lielvalstis izmēģina dažādus jauninājumus ieroču tehnikā, dažkārt pasprūk arī ziņas par jaunām kaujas gāzēm ar neredzēti spēcīgu iedarbību. Paliek tāds iespaids, it kā visur gatavojas jaunam kaŗam.

Mazām valstīm bruņošanās grūtāka nekā lielām: tās nespēj sekot lielo valstu piemēriem, jo tām nav attiecīgi iekārtotu ieroču, muni-

cijas un citu kara piederumu fabriku, tādēļ, ka šādu fabriku iekārta maksā ļoti daudz un prasa arī piedzīvojušu tehnisko personālu. Laba kara materiālu iegāde pirkšanas ceļā ir arī iespējama, jo daudzas privātās ieroču fabrikas ārzemēs labprāt pārdod citām valstīm savus ražojumus, jo tirdzniecība ar ieročiem pēc pasaules kara ir palikusi internacionāla. Kāda ievērojama militāra autoritāte izteikusies, ka kara vešanai vajadzīgas trīs lietas: nauda, nauda un — nauda! Šo izteicienu gan nevarētu pilnīgi attiecināt uz kara vešanu kā tādu, jo viņā aizmirsts morāles elements (karaspēka un tautas garastāvoklis), bet tas gan ļoti labi raksturo bruņošanas miera laikā nākošam karam. Par naudu miera laikā, tagad var visu nopirkt, bet cita lieta kara laikā, kad, neitrālītes principu ieturēdamas, dažas valstis var arī aizliegt kara materiālu izvešanu no savas zemes, kā arī tā tranzītu. Tāpēc diplomātijai jau priekšlaikus jā rūpējas par to, lai grūtā cīņas laikā valstij būtu nodrošināta cieša aizmugure, bāze kara vešanai.

Atbruņošanās jautājums attiecināms tikai uz lielvalstīm; mazām valstīm, piem. Latvijai, nav ko atbruņoties, jo tā nav un nekad nebūs stipri apbruņota, līdzekļu trūkuma dēļ.

Latvija arī nekad nedos iemeslu karam, jo tai nav nekādu tādu prasību pret citām valstīm, kuras varētu novest pie kara. Vienīgais mērķis, kura dēļ Latvija ķersies pie ieročiem, ir: pēc gadu simteņiem atgūtās tautas brīvības un valsts neatkarības aizstāvēšana. Tamdēļ nav nekāda iemesla Latvijai pārnest militārisma kultivēšanu, ja tā spēš visus iespējamus soļus savu bruņoto spēku izveidošanai. Latvijas valsts gan ir maza, bet sevis aizstāvēšanai tā varētu mobilizēt līdz 10% no visa iedzīvotāju skaita, kas iztaisa ap 180.000 lielu armiju. Tik lielai tautas spēka izmantošanai, saprotams, būs nozīme tikai tad, ja visi mobilizētie būs labi apbruņoti, labi apģērbti un citādi pienācīgi apgādāti, kamdēļ laikus par to jāgādā. Bet vēl svarīgāka ir tautas brīvības apziņa un nacionālais ideālisms, jo ar šo apziņu bruņoti, mēs esam cīņās gājuši ārkārtīgi trūcīgi apgādāti, trūcīgi bruņoti, un — spīdoši uzvarējam labi bruņotu ienaidnieku pārspēku.

Pasaules vēsture mums rāda, ka visos laikos, arī šodien, valstis politiskā ziņā grupējas savā starpā atkarībā no to saimnieciskās dzīves svarīgākām interesēm un kopējas situācijas aizstāvēšanai. Latvija ar Igauniju jau noslēgušas militārās aizsardzības savienību, jo abu valstu tautas ir nākušas pie pārlicības, ka viņu likteņi savos pamatos cieši saistīti. Šī vienošanās dubulto spēkus un politisko iespaidu miera uzturēšanā. Pēdējās dienās sasniegtā tuvināšanās arī ar Lietuvu jo silti apsveicama, jo cerēsim, ka ekonomisko interešu saskaņošana tuvinās mūs arī politiski. Diplomātijas uzdevums ir nodrošināt valsts neaizskaramību politiskā laukā, bet neaizmirsīsim Beļģijas likteni, kuras neitrālīte bija garantēta no Eiropas lielvalstīm. Bet tā kā Vācija cerēja ātrāk sakaut Franciju, iebrūkot tās teritorijā caur Beļģiju, tad vāciešiem mazās Beļģijas neitrālītes laušana izlikās par visai niecīgu lietu, salīdzinot ar uzvaras izredzēm. Šis piemērs pamācošs tanī ziņā, ka ārējā drošība īpaši nostiprināma, neskatoties uz nolīgumiem, galvenā kārtā pašu bruņotiem spēkiem. No otras puses, tālākais mazās, drošsirdīgās Beļģijas liktenis mums rāda, ka tai visu laiku arī bija uzticamie sabiedrotie — Francija un Anglija, jo visu šo triju val-

stu intereses sakrita un sakrīt arī tagad. Tā tad diplomātijas uzdevums ir radīt tādas savienības starp valstīm, kurām ir dabiskas kopējas un nepārtrauktas intereses.

Valsts ārējā drošībā piekrīt ne maza loma tās robežu topografijai. Dabiski šķēršļi vieglai satiksmei ir vislabākās valsts robežas aizsardzības ziņā no ienaidnieka iebrukumiem. Tādi šķēršļi ir platas upes, grūti caurejami purvāji, ezeri, nepārejamās kalnu grēdas u. t. t. Robežu gaņums arī spēlē lielu lomu, jo gaņāku robežu grūtāki aizstāvēt. Mūsu valsts robežas ir gaņas un pavisam atklātas. Austrumu robežas joslā gan atrodas daudz ezeru un purvāju, bet tie nesastāda nepārtrauktu sistēmu. Tie tomēr zināmā mērā sekmē mūsu teritorijas pasargāšanu no ienaidnieka iedzīlīnāšanās valsts iekšienē — pie noteikuma: 1) ka mēs esam kara gatavībā un nenokavējam ar armijas mobilizāciju, un 2) ka mūsu bruņotie spēki ir pietiekoši lieli.

Novērtējot valsts iekšējā stāvokļa iespaidu valsts drošībā, piegriezīsimies te galvenā kārtā iedzīvotāju gara noskaņojumam, jo morālei lielāka nozīme šinī ziņā nekā iedzīvotāju materiālai labklājībai. Tagadējā sociālo pārgrozību, pārvērtību un revolūciju laikmetā tautas noskaņojumam pret valdošo politisko un sociālo iekārtu jāpiegriež izcilus vērības. Nav jāaizmirst, ka pasaules karš izvirzījis vēl vienu līdz šim maz lietotu ieroci — propagandu ienaidnieka zemē un karaspēkā ar nolūku sagraut tā morāli, nomākt tā vēlēšanos cīnīties, bet armijas aizmugurē, resp. valsts iekšienē radīt nekārtības un sacelšanos pret valsts vadību un iekārtu. Nav jāšaubās, ka nākotnes karos propaganda tiks pielietota vislielākos apmēros, un tās iedarbību sekmēs sociālās iekārtas dažādības kaņojošo pusēs. Propagandas darbs pa lielākai daļai tiek organizēts un iefiltrēts nākamā pretinieka teritorijā jau miera laikā, uzturot tautas masas pastāvīgi saspīlēta noskaņojumā. Šo patiesību mēs izjūtam katru dienu, jo mūsu lielais austrumu kaimiņš nemītīgi cenšas saindēt mūsu tautas valstisko apziņu par labu komunistiskai iekārtai. 18. novembrī atskatījāmies uz Latvijas republikas 12 gadu pastāvēšanas rezultātiem. No šiem 12 jāatskaita 2 kara gadi, — miera ražīgam darbam tā tad atliek knapi 10 g.. Ļaunākais Latvijas ienaidnieks nevar noliegt pie mums kolosālu progresu visās tautas un valsts dzīves nozarēs. Ja vēl ņemam vērā, ka valsts uzbūves un izpostītās zemes atjaunošanas darbs paveikts bez ārējā pabalsta, ar pašu spēkiem vien, tad patiešām varam lepoties ar savām darba spējām, kuņas atradušas brīvu izeju valsts demokrātiskā iekārtā. Darot tik lielu darbu, kā valsts vadīšanu un labklājības pacelšanu, saprotams, ir pielaiestas kļūdas, bet tās nav mums nezināmas, tās top vispusīgi apgaismotas, — vajaga tikai radīt apstākļus to izlabošanas iespējamībai. Cerēsim, ka arī šo darbu ar laiku paveiksim. Mums tas jāgrīb, jo tas ir nepieciešams. Mūsu visu pienākums ir — nemītīgi rūpēties par valsts iekšējo labklājību, nesaudzīgi cīnīties ar slepeniem un atklātiem valsts grāvējiem. Mūsu jaunatnē un tautā ir jālepotē brīvības, neatkarības, vispārīm tautas vienības un solidaritātes idejas. Katram pilsonim un pilsonei jābūt skaidrībā par to, ka tikai brīva, demokrātiska Latvija ir katra un visas tautas svētums, kuņas aizstāvēšanai nekas lai nav par dārgu.

Latvijas atbrīvotāju atzinības balvas jautājums.

Sapnis kuŗu uzdrošinājās sapņot tikai drošsirdīgākie un labākie Latvijas dēli, 1918. gada 18. novembrī kļuva par īstenību. Ilgas pēc patstāvības un neatkarības piepildījās neatkarīgā, demokratiskā republikā. Latvijas neatkarība nebija lēti iegūta, mūsu valsts patstāvība bija neatlaidīgas un grūtas cīņas rezultāts. Daudzi no šīs cīņas vairs neatgriezās, par savas valsts patstāvību tie samaksāja ar dzīvību. Tie, kas atgriezās, bija uzvaras vainagoti, tos godināja, tiem pateicās, tos uzskatīja par varoņiem.

Tā tas bija pirmos Latvijas neatkarības gados. Laiks gāja. Varoņus aizmirsā. Pat tie, kas vispilnīgāki baudīja patstāvīgās valsts labumus, aizmirsā šīs valsts izcīnītājus un atbrīvotājus. Pamazām noteicošo vārdu Latvijas likteņu izlemšanā ieguva ļaudis, kuŗus velti meklētu cīnītāju vai pat Latvijas valsts ideologu rindās, kad izšķirās Latvijas būt vai nebūt, tos, kas par valsti un tautas brīvību cīnījās, kas ar bažām stāvēja pie mūsu valsts šūpuļa, — tos nekautrīgas rokas lēnām, bet noteikti nobīdīja sāpus. Pat dotos solījumus par izcīnītās un atbrīvotās zemes piešķiršanu brīvības cīnītājiem itkā aizmirsā... Zemi, kuŗu brīvības cīnītāji slacīja ar savam asinīm un ar apbrīnojamu pašaiizliedzību izkaŗoja, daudzos gadījumos dabūja nepelnījušie, valstij pavisam tālu stāvošie, bet Latvijas atbrīvotāji nē.

Sākumā, pirmos Latvijas pastāvēšanas gados, brīvības cīnītāju tiesība uz atbrīvoto zemi tomēr visur oficiāli likās neapšaubāma un neatņemama. Satversmes sapulces 1920. gada 21. decembrī pieņemtā likumā par valsts zemes fonda izlietošanu arī paredzēja, ka visas zemes piešķiršanas jautājumos priekšrocība dodama tiem, kas cīnījušies par Latvijas brīvību. Varbūt, ka kaŗavīri, godīgi vērā ņemdami stingros instrukciju noteikumus par saimniecības līdzekļiem un inventāru, kas tiem trūka, pirmā laikā pietiekoši neizlietoja savas priekšrocības. Vēlākos gados šo priekštiesību vairs neievēroja. Tikai 1928. gadā ar likumu paredzēja, ka turpmāk, līdz 1929. gada 1. maijam zeme dodama vēl vienīgi Latvijas atbrīvotājiem, vēlāk šo termiņu pagarināja līdz 1930. gada janvārim.

Bet bija jau par vēlu, gandrīz visa fonda zeme bija jau sadalīta. Daudzi brīvības cīnītāji tā palikuši bez zemes. Mūsu agrārās reformas likums nesēn nosvinēja jubileju, jau 10 gadus valsts zemes fonds dalīts. Atskaitot valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī organizācijām un baznīcām izdalītos 40.000 ha, atlikušie 1.054.400 ha sadalīti dažādu katēgoriju privātām personām. No šīs platības brīvības cīnītāji, pēc zemes pieprasītāju VII. grupas I. un II. katēg., kur ieskaita vienīgi Latvijas atbrīvošanas cīņu dalībniekus, ieguvuši 21.500 saimniecības 369.000 ha kopplatībā. Ja vēl pieskaita zemi, ko brīvības cīnītāji ieguvuši ārpus šīm katēgorijām, tad varam rēķināt, ka pavisam Latvijas atbrīvotājiem sadalīti apmēram 590.000 ha vai 56% no privātām personām piešķirtās fonda zemes. Valsts zemes fondā atlikuši vairs ap 2000 objektu, tāpēc brīvības cīnītāju skaits, kas paliktu bez apsolutās zemes, jārēķina apmēram uz 15.000. Tā tas nedrīkst palikt. Latvijas atbrīvotājiem ir jādod ganda-

rījums. Varbūt varētu atsavināt zemi tiem, kam tā nepelnīti piešķirta? Tomēr jāšaubās, vai ejot tādu ceļu, brīvības cīnītāji mērķi sasniegs: pretestība būtu pārāk liela, jo zeme nepelnīti piešķirta arī ļoti iespaidīgām personām, bez tam nav principā pareizi valsts iestāžu lēmumus, ja tie izdarīti likumīgi, kaut arī ne politiski vēlamā kārtā, atcelt citādi, kā vien caur tiesu.

Kā tad izpildīt brīvības cīnītājiem doto solījumu par zemes piešķiršanu? Zeme, par kuŗu tie cīnījušies, un kuŗu tie atbrīvojuši no svešas varas, brīvības cīnītājiem būtu labākā balva. Šādai balvai būtu arī skaiста simboliska nozīme, tāpēc brīvības cīnītājiem, kas vēlas zemi, tā katrā ziņā būtu sagādājama, un tikai tiem, kas to nevēlas, piešķirama citāda veida balva.

Paceļas jautājums: kur ņemt zemi, un kur ņemt vajadzīgos līdzekļus?

Līdz šim esam pratuši lielas summas sagādāt arī daudz mazsvarīgākām vajadzībām, tāpēc nav ne mazāko šaubu, ka vajadzīgos līdzekļus varētu rast arī šinī gadījumā, ja vien būtu nopietna griba un vēlēšanās. Aizbaidināšanās ar līdzekļu trūkumu nav nopietni ņemama.

Brīvības cīnītāju balvai vajadzīgo zemi varētu iepirkt Valsts zemes banka. Līdzekļus šim nolūkam tūlī, nākamā gadā dotu tabakas izstrādājumu akcīzes paaugstinājums. 1929. gadā no tabakas akcīzes ieņemts ap 14 milj. latu. Ja to paaugstinātu par 25%, tad teorētiski iegūto virsienākumu varētu rēķināt uz 3,5 milj. ls gadā. Praktiski tikdaudz paaugstinātā akcīze nedos, jo jāreķinājas ar tabakas izstrādājumu patēriņa ziņām samazināšanos, kas parasti notiek pie katra pieciešama priekšmeta sadārdzināšanās. Tomēr, kā līdzšinējie piedzīvojumi rāda, patēriņa samazināšanās būs daudz mazāka nekā mēdz aprēķināt. Pēc pēdējās tabakas izstrādājumu akcīzes pacelšanas 1927. gada sākumā, tirgū izlaistie papirosu vairumi samazinājās tikai par 0,9% un tabakas — par 0,4% salīdzinot ar 1926. gadu. Tāda patēriņa samazināšanās notika pēc akcīzes paaugstināšanas par 6—25%. Tagad nodomāts akcīzi pacelt daudz lielākā mērā: paaugstinājums svārstās starp 16—40%, tāpēc jāreķinās ar straujāku tabakas izstrādājumu patēriņa samazināšanos. Tomēr arī to vēra ņemot, paaugstinātā akcīze dos ap Ls 2,5 milj. Ar šādu summu varētu katru gadu iepirkt ap 14.700 ha, pieņemot, ka Zemes banka arī turpmāk maksās līdzšinējo caurmēra cenu — Ls 170,— par ha. Zemes pārdevēju nav trūkums, tāpēc zemi iegūt tādā ceļā nebūs grūti, tas izmaksās arī nesalīdzināmi lētāki, nekā ieguldot līdzekļus purvu nosusināšanā vai saimnieciski neizmantojamu zemju meliorācijā.

Ar līdzekļiem no paaugstinātās tabakas akcīzes vien nepietiks, jo ir dibināts iemesls domāt, ka brīvības cīnītāju skaits, kas vēlēšies iegūt zemi, būs diezgan liels. To zināmā mērā pierāda arī tas, ka pretēji biežiem apgalvojumiem presē, brīvības cīnītāju skaits, kas iegūtās jaunsaimniecības pārdevuši tālāk, nav liels: no VII. grupas I. kategorijas zemes ieguvējiem pārdotas tikai 632 un II. kat. 2918 saimniecības. Tas sastāda tikai 17,8 resp. 16,2% no piešķirto saimniecību skaita. Tāpēc, lai zemes balvas piešķiršanu paātrinātu, bez paaugstinātās tabakas akcīzes, jāatrod vēl citi ieņēmumu avoti.

Šādu jaunu ienākumu avotu, kas dotu ievērojamus līdzekļus zemes uzpirkšanai, varētu rast, paaugstinot kviešu graudu ievadmitu. Šis ievadmitas paaugstināšana attaisnojama ne tikai kā ienākuma avots

līdzekļu sagādāšanai brīvības cīnītāju balvai, bet arī no daudz citiem, it īpaši tautsaimnieciskiem, redzes viedokļiem. Tagadējā kviešu graudu muiža, kas sastāda pēc mūsu minimālā tarifa 7 snt. no kg, nav samērīga ar kviešu miltu ievadumuitu, kas ir vairāk kā trīsreiz augstāka — 25 sant. no kg. Tik liela likmju dažādība nav nevienā valstī! Ar lielo ievadumuitu starpību ir apmierināti tikai iekšzemes lieldzīrnavnieki, kas var netraucēti paaugstināt kviešu miltu cenas, jo tos sargā nesamērīgi augstā ievadumuita. Citās valstīs kviešu graudu un miltu ievadumuitu starpība nav tik liela, arī mums tā jāizlīdzina, paceļot kviešu graudu muitu. Līdz ar to samazinātos ārzemes kviešu ievadumi; lieli ārzemes valūtas krājumi paliktu iekšzemē, un paaugstinātā ievadumuita vēl dotu jaunus līdzekļus valsts kasei, resp. brīvības cīnītāju balvas fondam.

Lai gan kviešu graudu muižas paaugstināšana ir attaisnojama no vairākiem redzes viedokļiem, tad tomēr pielietota bez tālākiem soļiem, tā izsauktu arī nevēlamas parādības: sadārdzinātu maizi un līdz ar to sekmētu dzīves dārdzības celšanos. Te viegli līdzēties, nosakot ar likumu maizes un graudu cenu samērus, tad arī pie paaugstinātās muižas, samazinot starpnieku peļņu, varētu pirkt maizi par līdzšinējām cenām. Daži teiks, ka šīnī gadījumā valsts iejauksies privātsaimnieciskās sfērās, apdraudēs brīvo tirdzniecību u. t. t. Patiesībā notiks tikai patērētāju aizsargāšana pret dažu, pie tam diezgan nevalstisku aprindu, neattaisnojami lielo peļņas kāri. Tādu aizsardzību uzņēmušās visas valstis, pat Anglija, kuŗai laikam gan neviens nevarēs pārnest, privātās iniciatīves nepietiekošu aizsargāšanu. Arī tur jau vairākus gadsimtus no vietas pastāv stingri noteikts samērs starp miltu un maizes cenām. Mūsu apstākļos būtu lietderīgāki noteikt samēru starp graudu un maizes cenām.

Paceļot muitu, tomēr jārēķinās ar kviešu ievadumu samazināšanos. Tas būtu tikai apsveicams. Ievesto kviešu daudzumi visos gados bijuši neattaisnojami lieli: 1928. gadā 58.000 tonnas, 1929. gadā pat 75.000 tonnas un 1930. g. pirmos 9 mēnešos 52.000 tonnas; par šiem vairumiem izmaksāts uz ārzemēm 1928. g. 17 milj. latu, 1929. g. 21 milj. latu un 1930. g. 9 mēnešos 13 milj. latu. Paaugstinot kviešu muitu, šie ievadumi un līdz ar to valūtas aizplūšana neapšaubāmi samazinātos, un veicinātu kviešu audzēšanu mūsu pašu zemē.

Pieņemot pat, ka kviešu graudu imports samazināsies par 25%, salīdzinot ar 1929. gadu, arī tad, paaugstinot muitu uz 12 snt. no kg, šīs ievadumuitas ieņēmumi dotu par 1,5 milj. ls palielinātu summu, t. i. 5 milj. latu vietā, kas ieņemts 1929. gadā — 6,5 milj. ls.

Tā tad kopā ar paaugstināto tabakas izstrādājumu akcīzi virsienākums būtu vismaz 4 milj. ls gadā. Par šo naudu Zemes banka varētu iepirkt ap 23.500 ha izkoptas lauks. zemes, ar kādu paņēmienu būtu reizē arī pretimnākts tiem grūtībās nonākušiem zemturkiem, kuŗi spiesti savas zemes pārdot vai dalīt.

Šādā ceļā iegūto zemi katru gadu varētu sadalīt jaunsaimniecībās vismaz 1500 brīvības cīnītājiem, bez tam, izlietojot vēl valsts zemes fondā atlikušās derīgas zemes platības, varam teikt, ka pēc 3 gadiem zeme būs piešķirta jau ap 5500 Latvijas atbrīvotājiem. Ir dibināts iemesls domāt, ka tad arī visi brīvības cīnītāji — zemes gribētāji būs apmierināti. Ir jāstājas arī pie mūsu purvu kultivēšanas, bet bez sasteiguma, tādējādi sagatavojot jaunas zemes platības. Bet nedrīkst likt brīvības cīnītājiem gaidīt uz šādām, vēl neesošām purvu saimniecībām.

Tiem brīvības cīnītājiem, kas aiz dažādiem iemesliem zemi nevēlas, jātagādā citāda veida balva. Daudz runāts par naudas balvas piešķiršanu. Šādai balvai gan nepiemīt tā simboliskā nozīme, kāda ir izcīnītai zemei, ar kuŗas iegūšanu saistās arī atbrīvotāju ģimeņu likteņi; tomēr ja brīvības cīnītājus tāda veida balva apmierina, nav iemesla to liegt. Tikai iepriekš jādod tiem iespēja izvēlēties.

No Latvijas atbrīvotāju organizācijām pieprasītā naudas balva — Ls 2000 katram, nav samērā liela summa, tā ir mazāka nekā zema valsts ierēdņa 2 gadu alga. Vai te nevarētu likt priekšā brīvības cīnītājiem izvēlēties saņemt naudas balvu, vai arī pāriet valsts saimnieciskās izveidošanas un nostiprināšanas darbā?

Iespēju, aktīvi līdzdarboties Latvijas izveidošanas darbā, brīvības cīnītājiem zināmā mērā var sagādāt. Vairāki likumi jau paredz Latvijas atbrīvotājiem priekšrocības iestājoties valsts dienestā, bet šie likumi ir tie, kuŗus visvairāk apiet. Visiem zināms, cik bieži pat atbildīgos valsts amatos tiek cilvēki bez vajadzīgām zināšanām un spējām, bez jebkādiem nopelniem Latvijas labā, tikai ar iespaidīga onkuļa vai krusttēva rekomendāciju. Turpretim Latvijas brīvības izcīnītājus, ar lieliem nopelniem pie Latvijas tapšanas, bet bez šādiem ieteikšanas rakstiem — noraida.

Cik vienas ģimenes locekļi un tuvi radnieki nav atraduši siltas vietas valsts dienestā, pat vienā resorā un — pretēji visiem likuma noteikumiem? Vai mazums ir cilvēku, kas, neievērojot likumu, vienā laikā ieņem divus, trīs un pat vairāk ienesīgus amatus valsts iestādēs? Sen aizrādīts, ka šāds stāvoklis revīdējams un izvedams likums un lietderība. Tā atkal izvirzītos dažs labs atbrīvotājs, protams, kas ieņemamam amatam kvalificēts. Tā tad nodarbošanos valsts iestādēs brīvības cīnītājiem varētu viegli sagādāt, varētu paredzēt tiem virs parastā atalgojuma arī vēl sevišķu piemaksu.

Beidzot, brīvības cīnītājiem, kas izsacītu vēlēšanos balvu saņemt vienreizēji naudā, tāda jāpiešķir. Bieži aizrāda, ka šinī gadījumā notikšot vienkārša brīvības cīnītāju nopelnu atlīdzināšana, samaksa. Šāds uzskats pilnīgi nepareizs. Visiem taču skaidrs, ka cik lielu summu arī brīvības cīnītājiem nedotu, samaksāt vai nopirkt to, ko tie devuši Latvijai — nevar. Tāpēc nekādā gadījumā nevar būt runa par atlīdzību, bet gan tikai par atzinības balvu. Ja brīvības cīnītājiem dotu iespēju pēc brīvas gribas izvēlēties saņemt zemi, naudas balvu vai piemērotu nodarbošanos valsts iestādē, tad naudas balvu gribētāju neatliks sevišķi daudz, katrā ziņā viņu skaits nebūs virs 10.000. Šinī gadījumā naudas balvai būtu nepieciešams ap Ls 20 milj. Šī summa nav mazā, bet nesaģādājama viņa arī nav, jo vairāk tad, ja naudas balvas, tāpat kā zemes, piešķiršana notiek vairākos gados.

Vajadzīgo naudas līdzekļu sagādāšanai lietderīgākais ceļš ir mērķa nodokļa ieviešana. Šo nodokli maksātu 3—4 gadus, kamēr vajadzīgā summa sadabūta. Kas to lai maksā? Tie, kas to spēj: tie, kas guvuši taustamus labumus no brīvības cīnītāju uzpurēšanās cīņām par labu Latvijai un tās pilsoņiem; pirmā kārtā tie, kas pēc mūsu valsts nodibināšanās, uz 1920. g. 18. marta likuma pamata varēja agrākos parādus nolīdzināt, maksājot 66,6 papīra kapeikas par katru pirms kara zelta rubli. Vajadzīgos līdzekļus iegūtu pat tad, ja ar paredzēto nodokli apliktu tikai spilgtākos iedzīvošanās gadījumus uz 18. marta likuma pa-

mata. Nevar teikt, ka šāds nodoklis būtu viegli realizējams, un ka to nevarētu kritizēt. Bet — brīvības cīnītājiem ir jāstāv kalnā; viņu taisnīgās prasības apmierināt — tam jābūt valsts politikas un pilsoņu goda un pienākuma lietai!

Brīvības cīnītāju balvas jautājums nav viens no grūtākiem, kādus Latvijas pastāvēšanas laikā esam atrisinājuši. Vajadzīga tikai laba griba ar nopietnību pie šī jautājuma stāties. Tas jādara ne tikai aiz taisnības sajūtas pret brīvības cīnītājiem, bet arī aiz daudz citiem iemesliem.

Doc. K. Kiršteins, Saeimas deputāts.

350 Valsts un pašvaldību darbinieku loma un stāvoklis mūsu valstī un sabiedrībā.

Apskatāmais jautājums, citiem vārdiem, t. s. ierēdņu jautājums mūsu valsts saimnieciskā un politiskā dzīvē arvien bijis viens no dzīvākiem pārrunu un apspriešanas tematiem. Sevišķi spilgti tas uzpeld arvien valsts budžeta sastādīšanas laikā, kad valsts moka turētājiem jānosprauž valsts saimniecisko iespējamību robežas. Šeit tad arvien prasības izrādās par pārmērīgām, un tad nu mūsu finanču noteicēju „sarkanais zīmulis” gandrīz ik gadus meklē liekos ierēdņus un pacelās t. s. štatu samazināšanas, ierēdņu algu regulēšanas u. t. l. jautājumi. Arī mūsu sabiedrībā no valsts pastāvēšanas pašiem pirmajiem gadiem un vēl pat līdz šim laikam pastāv uzskats par pārmērīgi lielo „ierēdņu armiju”, kas it kā sevišķi privilēģēta, īpaša iedzīvotāju šķira nereti tiek nostādīta gandrīz vai tautas liekēžu lomā. Šādi uzskati ir netikvien lielākā mērā nepareizi, — tie ir visai bīstami mūsu valsts dzīvē.

No vienas puses, valsts un pašvaldību darbiniekus nevar uzskatīt par atsevišķu, pietam vēl privilēģētu šķiru. Šos darbiniekus nevar pieskaitīt ne pie t. s. kapitālistu šķiras, kas izmanto galv. kārtā citu pilsoņu darba augļus, ne arī pie proletāriāta, kas iztiek no pārdodamā darba spēka. Valsts un pašvaldību darbinieki ir vidutāji starp visām iedzīvotāju šķirām — viņi ir visas tautas kalpi. Tie pēc sava materiālā stāvokļa nav arī vienlīdzīgi nostādīti. Šo viņu stāvokli noteic viņu izglītība un darba spējas, kas ir arī šo garīgo darba strādnieku ražošanas „kapitāls”. Viens, otrs no vidējiem un augstākiem darbiniekiem dažkārt izmanto savā privātā dzīvē arī citu pilsoņu pakalpojumus, bet tie nav viņa saimnieciskā stāvokļa nodrošināšanas līdzeklis. Tādā kārtā valsts un pašvaldību darbinieki ir viena no tipiskām t. s. vidusšķiru grupām, bez noteiktas sociālas šķiras pazīmēm.

Tālāko rindīņu nolūks valsts un pašvaldību darbinieku lomu un stāvokli mūsu valstī un sabiedrībā objektīvi noskaidrot, dodot atbildi uz tiem pārmetumiem, kuŗi darbinieku saimei no diezgan plašām mūsu tautas aprindām tiek mesti.

Vispirms, apskatīsim, no kā tad sastādās mūsu „ierēdņu armija”, kādi ir šīs „armijas” uzdevumi mūsu valstī un sabiedrībā. Valsts

un pašvaldību darbinieku uzdevumi ir visai svarīgi un mūsu valstī arī ļoti dažādi. Pirmkārt, valsts darbinieki sastāda t. s. valsts izpildvaru, kuŗas uzdevums — sekot likumu kārtīgai pildīšanai — lai pilsoņi pildītu valsts uzliekamos pienākumus un arī baudītu dotās tiesības. Daļai valsts darbinieku taisnīgi jāievāc no iedzīvotājiem uzliktie dažāda veida nodokļi, nodevas u. t. t., citiem atkal taisnīgi jāsadala iedzīvotāju starpā valsts sniedzamās vērtības. Šos pašus svarīgos uzdevumus atsevišķu pašvaldību — pagastu un pilsētu robežās veic pašvaldību darbinieki. Mūsu zemē „ierēdņiem“ mēdz pieskaitīt arī dažādu valsts uzņēmumu darbiniekus — dzelzceļniekus, valsts mežu darbiniekus, valsts monopolu (spirta, linu) darbiniekus, t. s. autonomo uzņēmumu (valsts fabriku, darbnīcu, naudas iestāžu darbiniekus), kuŗiem visiem tādi pat uzdevumi, kā līdzīgiem privātiem uzņēmumiem, t. i., saimniekot zināmā nozarē, vairot valsts bagātības, vai ar saražotām vērtībām vai ērtībām taisnīgi apkalpot iedzīvotājus, kur likums to paredz. Tālāk, „ierēdņiem“ pie mums vēl pieskaita arī izglītības darbiniekus, kā arī tiesu darbiniekus, kuŗu uzdevums taisnīgi sodīt visus likumu pārkāpējus. Tādā kārtā kā valsts, tā pašvaldību darbiniekiem ir ļoti svarīgi un lieli uzdevumi, kas aptver visus galvenos pilsoņu kopdzīves pavedienus kā atsevišķās apdzīvotās vietās — pašvaldībās, tā kopīgi — visā valstī. Viņiem valsts un pašvaldības uztic lielas bagātības un prasa to kārtīgu glabāšanu, vairošanu un taisnīgu sadalīšanu pilsoņu starpā. Valsts un pašvaldību darbinieku darbībai vēl tā lielā īpatnība, ka viņus savā darbā nepārrauga, nekontrolē šo uzņēmumu vai vērtību īpašnieks, noteikta persona, kā tas ir privātos uzņēmumos, bet darbinieku kontrolē ir valsts vara vai pašvaldība, kas nav noteikta persona, bet gan še savstarpēju kontroli izdara paši, noteiktā padotības kārtībā sakārtotie darbinieki un speciālas kontroles iestādes, sastāvošas no tiem pašiem valsts un pašvaldības vēlētiem vai ieceltiem darbiniekiem.

Apskatītais valsts un pašvaldību darbinieku ļoti svarīgais darbs, no kuŗa atkarājas visas valsts labklājība, kā arī darba īpatnības prasa no viņiem plašas zināšanas un visai apzinīgas attiecības pret veicamo darbu. Lai šīs prasības darbinieki pildītu, tiem jābūt pēc iespējas labi izglītotiem, lietpratīgiem un morāliski augstu stāvošiem. Uzstādot šādas augstas prasības no darbiniekiem, viņiem jānodod arī attiecīgas pretvērtības. Šīs pretvērtības no valsts un pašvaldību puses ir kārtīgs, darbinieku izglītībai un stāvoklim atbilstošs darba atalgojums — materiāls nodrošinājums un tāds darbinieka tiesību nodrošinājums, kas darītu to atkarīgu vienīgi no likuma.

Minētos priekšnoteikumus mūsu valsts un pašvaldības ne visai vēl pilda. Tāpēc arī arvien vēl, sevišķi pieaugot dārdzībai, rodas prasības pēc algu paaugstinājuma, tāpēc valsts un pašvaldību darbinieki pastāvīgi caur savām organizācijām prasa sava tiesiskā stāvokļa pilnīgāku nodrošināšanu.

Pretim šīm dabiskām, no darbinieku uzdevumiem izrietošām prasībām mūsu sabiedrība un daudzas politiskas partijas stāda jau minēto nenovīdību un īgnumu pret darbiniekiem, kas nevar nākt par labu mūsu valsts plaukšanai. Vislielākie pārmetumi, ko uzkrāj

darbiniekiem — ir „lielās algas“, visādas piemaksas un „privilēģijas“ — ģimenes piemaksas, pensijas, īsais darba laiks, bet galvenais „milzīgā ierēdņu armija“, kura daudzu apmulsinātu pilsoņu prātā tiešām liekas gandrīz vai visbriesmīgākais valsts nelaimes nesējs. Tā kā visi šie jautājumi ļoti svarīgi un viņu iztirzāšana dod pietiekoši plašu jautājuma apgaismojumu, tad apstāsimies atsevišķi pie katra no viņiem.

No pirmā acu uzmetiena t. s. „ierēdņu armija“ pie mums tiešām izliekas ļoti liela. Oficiālā statistika uzrāda valsts nodarbināto skaitu tuvu pie 56.000, t. i. gandrīz pa 1 „ierēdņim“ uz katriem 30 pilsoņiem. Arī pašvaldību darbinieku skaits ir tuvu 27.000, no kuriem gan ap 11.000 ir vēlētie un ap 6.500 skolotāju. Tomēr arī tas iztaisa Rīgā vienu pašvaldības „ierēdņi“ uz katriem 64 iedzīvotājiem, bet laukos vienu — uz 90 iedzīvotājiem. Šīs lielās „armijas“ uzturēšana prasa prāvus līdzekļus — valsts budžetā algām civilresoros tiešām aiziet ap 70 milj. ls, t. i. ap 40% no valsts ieņēmumiem, kas nav maza summa. Bet tik lielam izdevumam un tik lielam „ierēdņu“ skaitam ir savs pamats.

Kā katrā darbā, tā arī valsts un pašvaldību darbā viņa veicēju skaits atkarīgs, pirmkārt, no darāmā darba vairuma, un otrkārt, no darba ražīguma. Darba ražīgums savukārt atkarīgs no darba ilguma, darba iekārtas un darbinieku apzinīguma. Šo minēto elementu tuvāks apskats kopā dos mums arī atbildi uz jautājumu par „ierēdņu lielo armiju“ visā visumā.

Vispirms, vēl vispār par darbinieku kopskaitu ļoti pamācoši ir salīdzinājumi ar citām valstīm. Statistiķis M. Skujenieks grāmatā „Latvija starp Eiropas valstīm“ konstatē, ka pie mums administrācijā un brīvās profesijās nodarbināto skaits nebūt nav pārmērīgi liels, viņš līdzinās 3,7 proc. no visiem iedzīvotājiem un ir zemāks par vidējo Eiropā (Anglijā 10,1 proc., Dānijā 6,3 proc., Zviedrijā 4,6 proc., Igaunijā 4,0 proc.). Tieši mūsu valsts un komūnālā administrācijā nodarbināto personu skaitu M. Skujenieks uz dod pie mums uz 1,3 proc. no iedzīvotāju vairuma, kas arī nepārsniedz vidējo normu Eiropā. Bagātākās un kultūrālākās zemēs tas daudz augstāks — piem. Beļģijā — 3,3 proc., Francijā 2,6 proc., Vācijā 2 proc., pat Igaunijā 1,9 proc.

Tālāk, lielu skaidrību dod tuvāka „ierēdņu armijas“ analīze. Pie mums, kā jau aizrādīju, valstij un pašvaldībām uzticēti ļoti daudz un dažādi uzdevumi, arī tādi, kādus citās valstīs veic privātas organizācijas un personas. Bez gādības par drošību un likumību, mūsu valsts uzņēmumos arī gādību par miesīgo un garīgo kultūru, ko citās valstīs lielā mērā uztic pašvaldībām, organizācijām un atsevišķiem pilsoņiem. Bez tam mūsu valsts ekspluatē lielus valsts uzņēmumus. Visi galvenie satiksmes līdzekļi ir valsts uzņēmums, tāpat mums daudz lielu t. s. fiskālo uzņēmumu — monopolizēti gandrīz visi meži, pastāv spirta un lina monopols. Pie tam mūsu tautai ir liela pieaugoša tendence prasīt visu ko no valsts. Pārvērtības saimnieciskā dzīvē — lielkapitālistu, sevišķi lielo starpnieku organizēšanās trestos, sindikātos, kartēļos u. t. t., kas iziet uz ražotāja, patērētāja un arī sīkā tirgotāja izmantošanu, izsauc nepieciešamību arvien vairāk iejaukties valsts varai, radot, kā praspēku šiem tautas plašāko aprindu izmantotājiem, valsts saimnieciskos uzņēmumus. Saprotams, ka pieaugot valsts darbam, jāpieaug arī

darītāju — valsts darbinieku skaitam. Bez tam mēs pārdzīvotos gados bijām spiesti veikt lielus ārkārtējus valsts atjaunošanas un izbūves darbus. Lai minām tikai lielo agrārreformu, lauku apbūvi un pārbūvi. Visu to varēja veikt tikai ar lielu valsts un viņas darbinieku piepalīdzību.

Tā tad valstij pie mums uzkrāuti ļoti daudz gan kārtēji, gan ārkārtēji visai svarīgi darbi, viņa arī vada lielus uzņēmumus. Sakarā ar šo, arī „ieredņu armija“ sadalās sekoši (apaļos skaitļos):

	darb. sk.	milj. ls.
Valsts drošības darbā (Iekšlietu, tieslietu min.)	6800, to uzturēš.	izmaksā 11,7
Administratīvās iestādes (Dažādas min.)	3800 " "	" 8,6
Garīgas kultūras darbā (Izglītības min.)	9300 " "	" 14,8
Sociālās labklāj. darbā (Tautas labklāj. min.)	1100 " "	" 1,6
Valsts uzņēmumos (Satiksmes, Zemkop., Finanšu m) 29000	" "	" 33,4
Kopā 50.000 darb.		Ls 70.0

Ja šie pieliekam vēl klāt ap 6000 kara resora katēgoriju darbiniekus un strādniekus, kuŗu atalgojums būs ap 10 milj. latu, tad arī dabūsim visu minēto valsts darbinieku skaitu — 56.000, kuŗu uzturēšana izmaksā ap 80 milj. ls gadā.

Pievestais darbinieku sadalījums rāda, ka pusi no darbinieku skaita un budžeta sastāda dažādu uzņēmumu darbinieki, kuŗi netik vien sevi atalgo, sagādā pilsoņiem daudzas ērtības un rēgulē lielā mērā visu saimniecisko dzīvi, bet dod arī valstij prāvus ienākumus citu valsts vajadzību segšanai.

Vispār jāatzīmē, ka vārdu „ierednis“ pie mums lieto pārlieku plaši un bieži vien pilnīgi nevietā. Īstu ieredņu — tīri administratīva darba darītāju mums būtu jāskaita tikai ap 4000, t. i. ap 7% no visu valsts darbinieku skaita. Turpretim no pārējiem 52.000 ap 10.500 ir valsts uzņēmumu dienas strādnieki un 2.500 iestāžu kalpotāji — fiziska darba darītāji, kas sastāda jau ap 23% no visu darbinieku skaita. Arī apm. 7.500 skolotāji, 300 tiesneši, 6.000 kara resora darbinieki, pat ap 3000 ārējās policijas darbinieki un visi valsts uzņēmumos strādājošie darbinieki — 22.200 nav taču īsti „ieredņi“, jo zem šī jēdziena patiesībā jāsaprot tikai administratīvā, resp. pārvalžu iestāžu dienestā esošais personāls.

Tādā kārtā pievestie skaitļi liecina, ka mūsu sabiedrībā mākslīgi iepotētie uzskati par nesamērīgi lielo „ieredņu armiju“ ir lielā mērā pārspīlēti un nepareizi.

Valstij atsvabināties no visa šī lielā darbinieku skaita, teorētiski ņemot, nenāktos grūti. Vajadzētu izpārdot visus dzelzceļus, mežus; degvīna, linu pārdošanu u. t. t. nodot privātu personu vai sabiedrību rokās, un „ieredņu armija“ samazinātos gandrīz vai desmitkārtīgi. Bet vai no tā celtos valsts un tautas labklājība — tas ir vairāk kā liels jautājums! Privātie tāpat turētu „ieredņus“, bet tos vairāk izmantotu, tāpat izmantotu visu mūsu tautu, ierausdami sev lielas virsvērtības.

Ja ņem atsevišķu valsts darbinieku arodu darbu, tad arī šie bieži redzam, ka mūsu valstī nācis klāt daudz tādu pienākumu, kuŗu agrāk nebija. Piemēram, policijai tagad ne tik vien jāapsargā pilsoņi, bet jāiekasē dažnedažādi nodokļi, jāizsniedz pavēstes, jā-

dežūrē dažādās sapulcēs, gājienos u. t. t., arī noziedzības pēckara gados daudzkārt vairojušās. Mežu darbiniekiem, kas agrāk pārdeva mežu vairumā, tagad tas lielā daļā jāsadala pa atsevišķiem kokiem lauku iedzīvotāju starpā. Ārkārtīgi daudz darba nācis klāt arī pašvaldību darbiniekiem. Tā lauku pašvaldību darbiniekiem, sakarā ar agrārreformu, dažnedažādu pabalstu izsniegšanu, nodokļa likumu un klaušu sadalījuma pastāvīgu grozīšanu u. t. t., darbs vismaz dubultojies un palicis nesamērojami sarežģītāks un grūtāks. Tā tas ir gandrīz ikkatrā resorā.

Iestāžu darba vairumu, beidzot, vēl veicina ļoti daudzas sūdzības, kas ienāk visos resoros no pilsoņiem. Resoru vadītāji apgalvo, ka, ja šīs sūdzības apvienotu vienkopus, tad varētu atrast darbu veselīgai speciālai sūdzību ministrijai. Sūdzības pa daļai, saprotams, izskaidrojamas ar darbinieku nekārtīgu darbību, bet lielākā daļa gan ir nedibinātas un rodas pa daļai kā mūsu tautas daļas zemu morālisku īpašību (nenovēlības, atriebības) un arī kā pārprasta demokratisma sekas. Sūdzību izmeklēšana prasa daudz ierēdņu darba, pie tam neražīga darba un lielus valsts līdzekļus.

Kā agrāk minēju, „ierēdņu armijas“ lielumu, bez valstij uzliktā darba vairuma, vēl nosaka darbinieku darba ražīgums. Ražīgums atkarīgs, pirmkārt, no darba laika garuma. Saskaņā ar mūsu pastāvošiem darba likumiem, rūpniecības fiziska darba strādniekiem noteikts 8 stundu darba laiks, bet garīga darba strādniekiem 6 stundu darba laiks. Šis samērā īsais darba laiks ir viens no vislielākajiem piedauzības akmeņiem, par kuŗu sevišķi uzbudinās lauku sabiedrība. Jāsaka gan, ka jau teorētiski visi šie uzbrukumi pilnīgi nevietā, jo rets kāds vidējas attīstības rūpniecības strādnieks un arī garīga darba strādnieks, nostrādājis tiešām „vaiga sviedros“ savas 8, resp. 6 stundas, būs spējīgs vairāk strādāt, negraujot savu veselību. Kas attiecas uz valsts un pašvaldību darbiniekiem, tad jāsaka, ka gan uz ļoti maza skaita no tiem var tiešām attiecināt 6 stundu darba laiku. Lielai daļai no tiem, piem., fiziskā darba strādniekiem, dzelzceļniekiem, ir 8 stundu darba laiks, ļoti daudziem, sevišķi lauku darbiniekiem (policijai, pasta, pašvaldības, mežu u. t. t.), ir nenormēts darba laiks. Sešu stundu darba laiku patiesībā ieturtikai apm. 4000 īsto „ierēdņu“, kas sēž centrālo un tikai daļa vietējo iestāžu kancelejās, bet arī še jāsaka, ka tikai maza daļa ziedo valsts un pašvaldības darbam šīs 6 stundas dienā. Lielākā daļa, sevišķi t. s. atbildīgo darbinieku, no kuŗiem atkarājas lietu izlemšana, iestādē pavadāmās 6 stundas izlieto galvenā kārtā tikai publikas pieņemšanai un saziņai ar citiem darbiniekiem, turpretim pašu lietu caurskatīšanu, apsvēršanu un izlemšanu lielā mērā veic ārpus noteiktām 6 stundām, ņemot darbu mājās.

Daudziem darbiniekiem, sevišķi tiem, kas sargā valsts un pilsoņu mantu un pilsoņu dzīvību un veselību, nav atpūtas un brīva laika ne dienu, ne nakti, ne svētdienās, ne svētku dienās. Pie tādiem pieder, piem., policija, vietējie mežu darbinieki, lauku ārsti u. c.

Tādā kārtā izdaudzvinātās 6 stundas darba laika 90% no darbiniekiem pastāv tikai uz papīra. Vismaz šos pirmos valsts uzbūves gadus valsts un pašvaldību darbinieki ir visā visumā strādājuši vidēji 8—12, atsevišķi pat vēl vairāk stundu dienā. Daudzi, pašreizējīgi strādādami lielajā valsts organizācijas un izbūves darbā, galīgi sabojājuši savu ve-

selību un nolikuši nelaikā savas galvas. Beidzamā laikā laikraksti ziņo par vairāku tiesu darbinieku nāvi no pārpūlēšanās. Man ir zināmi mežziņi, kas, aprēķinādami dienām un naktīm jaunsaimniekiem izsniedzamos kokus, ir pat zaudējuši prātu no pārpūlēšanās valsts darbā.

Viss tas liecina, ka apvainot mūsu ierēdniecību bezdarbībā, ir vislielākā netaisnība, un ne uz papīra noteiktā, samērā īsā darba laikā meklējama darbinieku darba mazražība. Tā gan pareizāki meklējama īpatnējā „birokrātiskā“ valsts aparāta iekārtā, kur ļoti vāji izteikts tik svarīgais darba dalīšanas faktors. Tas apstāklis, ka valsts un pašvaldību darba kontrolētāji, vispirms, ir paši „ierēdņi“, izsauc arī īpatnēju smagu savstarpējās kontroles iekārtu. Katrs darbs kontroles nolūkos tiek veikts ne no viena ierēdņa, bet iet caur 3—4 darbinieku rokām. Dažādi darījumi, kas grozās ap valsts mantas vairošanu vai samazināšanu, parasti jāapliecina ar sarežģītiem aktiem, kuŗu sastādīšanā jāpiedalās lielākam skaitam ierēdņu. Valsts aparāts (kontrolē) tic vairāk „papīrim“, nekā cilvēkam. Norēķināšanās par valsts īpašumu izlietošanu arī saistīta dažādām sarežģītām formalitātēm, kuŗas prasa vēl speciāls uzraudzības orgāns — valsts kontrole. Tādā kārtā, liekas, puse no darbinieku darba aiziet savstarpējā kontrolē, un otrā pusē ir tikai ražīgs darbs. Neskatoties uz šo sīko uzraudzību, sevišķi valsts pastāvēšanas pirmajos gados un vēl tagad nereti nāk priekšā valsts mantas nelikumīgas izlietošanas un piesavināšanās gadījumi. Tas norāda, ka mūsu tautas un arī ierēdniecības morālais līmenis visumā nav vēl tik tālu pacēlies, ka varētu pilnīgi atbrīvoties no smagā un dārgi maksājošā savstarpējās kontroles darba vai birokrātisma valsts un pašvaldību darbā.

Morālais līmenis un darbinieku darba apziņa savukārt ļoti atkarīga no darbinieku materiālā un tiesiskā stāvokļa. Tikai pietiekoši nodrošināts darbinieks, kas droši var skatīties nākotnē, ar labāko apziņu nodosies savam darbam. Bet šinī ziņā mūsu algotie darbinieki nav vēl nostādīti pietiekošā un nekādā ziņā ne „privilēģētā“ stāvoklī. Nerunājot nemaz par valsts pirmiem pastāvēšanas gadiem, kad darbinieki vārda tiešā nozīmē dzīvoja pusbadā, caur ko arī izskaidrojams lielais panamu skaits tanī laikā, arī tagad algas ar visām tā izdaudzīnātām ģimenes piemaksām, sevišķi lielpilsētās, zemākiem un arī vidējiem darbiniekiem tikko sedz viņu minimālās dzīves nepieciešamības. Sevišķi uzkrītošu ainu rāda šo „ierēdņu“ algu salīdzinājums ar citu arodu darbinieku algām. Tā, laukstrādnieks, pēc beidzamo gadu statistikas, pie mums saņem vidēji ap Ls 600,— gadā, t. i. Ls 50,— mēnesī, pie brīva dzīvokļa, uztura, apmazgāšanas un vēl citām naturālām piedevām. Ja šis naturālījas pārvērstu naudā, piem., pēc Rīgas cenām, tad iznāk, ka laukstrādnieka mēneša alga ir tuvu Ls 140,— mēnesī, t. i. līdzinās valsts darbinieka XII. amata kategorijas atalgojumam, kuŗu pie mums saņem darbveži, tautskolotāji, dažādi tehniķi u. tml. darbinieki, vismaz ar vidusskolas izglītību. Ceļoties intellīgenta darba konkurencei, beidzamā laikā pat pilsoņi ar augstskolas izglītību iesāk dienestu no XV, pat XVII un XX am. kategorijas, t. i. ar Ls 84,— mēnesī, kas sevišķi lielpilsētas dārdzības apstākļos nenodrošina dzīves minimumu, ir daudz mazāks par nemācīta laukstrādnieka atalgojumu un nebūt neatbilst tam lielam darba

un līdzekļu patēriņam, kas jāiegulda iegūstot augstskolas izglītību. Vidējo un augstāko darbinieku stāvoklis, salīdzinot ar pirmskara bij. Krievijas dienesta laikiem, mūsu valstī ir par 50—100% zemāks. Tāpat lielākā daļā Vakareiropas valstīs darbinieki daudz labāk nostādīti nekā pie mums.

Šādos apstākļos arī darbinieku nodrošināšana vecuma un nespēka laikā ar t. s. pensijām ir vairāk kā dibināta. Viņa vislabāk garantē darbinieka nodošanas sava pienākuma nesavtīgai pildīšanai, viņa ir viens no labākiem korupciju apkaņošanas līdzekļiem, jo atļauj arī darbiniekam, sevišķi valsts mantas sargātājam un kārtotājam, nonākt pat konflikta stāvoklī ar maz apzinīgāko sabiedrības daļu, kas nelikumīgi tiko pēc šīs valsts mantas, un no kuŗas tikai nodrošinātais darbinieks ir neatkarīgs. Pašreiz Saeimā apspriežamais jaunais pensiju likumprojekts paredz arī darbinieku piedalīšanos ar saviem algu atskaitījumiem pensiju kasē. Tādā gadījumā visi pārmetumi pret šādu nodrošinājumu ar ietaupījumiem no savas algas zaudē katru pamatu.

Ja apskatītie darbinieku materiālā nodrošinājuma jautājumi ir varbūt vēl diskutējami un, saprotams, arvien saskaņojami ar valsts vispārējo saimniecisko stāvokli, kas pārdzīvojamā laikmetā līdz šim vēl nav devis iespēju sevišķi zemākos un vidējos valsts un pašvaldību darbiniekus nodrošināt ar pelnītu iztikas minimumu, tad pilnīgi neattaisnojams ir mūsu darbinieku pašreizējais tiesiskais stāvoklis. Mūsu demokrātiskā valstī, kas tik daudz tiesību devusi visām iedzīvotāju šķirām, valsts darbinieki savā darbā tiesiski daudz mazāk nodrošināti nekā pat bij. monarchistiskās Krievijas laikā. Tanī laikā valsts dienests bij viens no drošākiem — katrs godīgs un pietiekoši darbīgs ierēdnis bij pilnīgi drošs par savu nākotni. Pie mums, turpretim, godīgu un darbīgu ierēdņu sodīšanas gadījumu aiz priekšniecības personīgas nenovīdības un sevišķi politiskiem motīviem ir ļoti daudz. Mūsu pašreizējās politiskās dzīves ačgārnības, sevišķi likumdošanas varas iejaukšanās izpildu, pat tiesu varas funkcijas, pārvērtušas valsts un pašvaldības darbinieku liktenus politisko kliķu rotaļlietu stāvoklī. Šis stāvoklis ir divkārt bīstams un nepieļaujams. No vienas puses, faktiski tas atņem valsts un pašvaldību darbiniekiem, mūsu inteliģences lielākai daļai, daļu no tām pilsoniskām tiesībām, ko bauda citi pilsoņi — sevišķi t. s. sirdsapziņas brīvību — iespēju brīvi izteikt un kalpot savā ārpus dienesta dzīvē tiem ideāliem, tiem politiskiem uzskatiem, kuŗiem tie tic. No otras puses, darbinieku pārvēršana politisko kliķu spēļu lietās, kur nereti pat likumdevēji spiež darbinieku pildīt likumu nevis pēc labākās apziņas, bet pēc kliķes iegribas, atstāj dziļi demoralizējošu iespaidu ne tik vien uz svarīgā valsts un pašvaldību darba veicējiem, bet arī uz visu sabiedrību. Tādēļ pilnīgi dibinātas ir darbinieku nemītīgās prasības pēc pietiekoša tiesiska nodrošinājuma, ko, līdzīgi daudzām Vakareiropas valstīm, varētu panākt, nododot darbinieku sodīšanas lietas speciālām administratīvām tiesām un apstiprinot tiesnešus Saeimā. Arī darbinieku pieņemšanas un dienesta avansēšanas kārtība, kuŗai jāsekmē lietderīga darbinieku izlase, pašlaik neuzrāda pietiekošu lietderības pazīmes. T. s. „onkuļu būšana“, gan personīgā, gan politiskā, pārvērtusies par ikdienišķu parādību. T. s. politisko mini-

stru biedru posteņi vislielākā mērā nodibināti šīs nevēlamās parādības sekmēšanai. Tādēļ arī ministriju darbinieku sastāvs lielā mērā periodiski mainās līdztekus ministru un sevišķi viņu politisko biedru maiņām. Šī parādība jo spilgti izteikusies arī pašvaldībās, un tai pastāvot, nav cerības valsts un pašvaldību aparātam uzlaboties ar jaunu izglītotu darbinieku kadriem, ko gan pašreizējos intelliģences pieplūduma laikos būtu pilnīgi iespējami un nepieciešami sasniegt. Arī šeit nāktos likumdošanas ceļā atrast lietderīgu izeju, kas arī stiprinātu tiesisko izjūtu ne tik vien darbiniekos, bet arī visā sabiedrībā.

Ceru, ka pievestais valsts un pašvaldību darbinieku stāvokļa raksturojums būs pārliecinājis lasītāju, ka šis stāvoklis nebūt nav spīdošs, ne arī „privilēģēts“. Tās spilgtākās parādības šinī jautājumā, kā „lielā ierēdņu armija“, par ko tik daudz runā sabiedrībā, ir galvenām kārtām mūsu pašreizējās politiskās dzīves sekas. Tautā ir neaprobežotas un pietiekoši dibinātas prasības pēc ļoti plašiem pakalpojumiem no valsts — pēc jauniem dzelzceļiem, skolām, pasta, telefona satiksmes, ārstēšanas u. t. t. To visu valsts nevar sniegt bez saviem darbiniekiem. Tautas morāliskais līmenis, kas dabīgi atspoguļojas arī ierēdniecībā, nav, diemžēl, vēl tāds, kas ļautu atsvabināties no diezgan plašās kontroles nepieciešamības valsts un pašvaldību aparātā. Viss tas kopā dabīgi izsaulc darbinieku skaita pieaugšanu.

Runājot par darbinieku stāvokli, kuŗu mēdz saukt par privilēģētu, gribu vēl aizrādīt, ka pievestais darbinieku materiālā stāvokļa raksturojums rāda, ka šī mūsu tautas „šķira“, nodibinoties mūsu valstij, maz ko ieguvusi, pat zaudējusi. Tanī laikā, kad Latvijas valsts 165.000 mūsu bezzemniekiem devusi savus īpašumus, mūsu lauksaimnieku agrākās kļaušas lielākā mērā pārņēmusi uz sevi un ar dažādiem pabalstiem, aizdevumiem u. c. līdzekļiem sekmē visu ražošanas nozaru zelšanu, valsts un pašvaldību darbinieku stāvoklis, sevišķi attiecībā uz vidējiem un augstākiem darbiniekiem, ir mūsu patstāvīgā valstī, salīdzinot ar agrāko varu laikmetu, pat daudzkārt pasliktinājies.

Neskatoties uz to, mūsu valsts un pašvaldību darbā strādājošā darba intelliģence, cieši sekodama karavīra-atbrīvotāja gaitām, ar vislielāko pašai izlēdzību ir noorganizējusi mūsu valsts aparātu visās dzīves nozarēs un ar vislielāko enerģiju cenšas to arvien uzlabot. Šī intelliģence, sevišķi lauku apstākļos, no tiešā darba brīvā laikā daudz sekmējusi arī lauku sabiedrisko, saimniecisko un kultūrālo darbu.

Šādi lieli un krietni valsts un pašvaldību darbinieku veiktie un veicamie darbi un darbinieku arvien vēl nenokārtotais stāvoklis nebūt nepelna tos dēmagoģiskos uzbrukumus, kuŗi nereti mūsu dzīvē savtīgos nolūkos nāk pat no vislielākām, sevišķi lauku iedzīvotāju šķiras reprezentējošām politiskām partijām, radīdami bīstamu plaisu starp tautas plašām aprindām un darba intelliģenci. Šo bīstamo plaisu aizpildīt, valsts un pašvaldību darbinieku stāvokli pareizi apgaismot un lietderīgi nokārtot ir arvien bijis viens no šīs svarīgās vidusšķiras grupas — Demokrātiskā centra partijas lielākiem mērķiem. To izpratušas ne tik vien darbinieku plašās aprindas, kas šos centienus pašai izlēdzīgi un aktīvi atbalsta, bet arī citas, pat apzinīgākās lauku pilsoņu aprindas, kas apskatāmam jautājumam pietiek ne no seklas nenovīdības, bet gan no taisnības un valstiskas lietderības viedokļa.

J. Mieziš,
valsts saimnieciskā departamenta direktors.

Iepriecinošas un nevēlamas parādības mūsu saimnieciskā dzīvē.

330
Pagājuši desmit gadi, kamēr apklusušas Latvijas atbrīvošanās un neatkarības cīņas. Liktenis atļāvis mūsu zemei šo desmit gadu laikā netraucēti veltīt visus tautas spēkus saimnieciskai un kulturālai attīstībai un nostiprināšanai. Un tomēr taisni šogad, šā pirmā mierīgas saimnieciskās darbības posma noslēgumā, vairāk kā jebkad tiek ar bažām runāts par esošām un nākošām grūtībām mūsu saimnieciskā dzīvē. Kas izsauc šo šķietamo pesimismu? Vai mums būtu tik maz ko iegrāmatot mūsu desmit gadu saimnieciskās bilances aktīvā? Vai noslēdzot šā pirmā gadu desmita saimnieciskās attīstības bilanci, viņas pasīvs jūtam vai pat draudošos apmēros pārsniegtu šī posma aktīvu? Mēģināsim to apsvērt.

Vislielākā uzmanība un enerģija šinīs desmit gados piegriezta mūsu galvenai saimniecības nozarei — lauksaimniecībai. Un jāsaprot, ka pieliktās pūles ir atmaksājušās, uzrāda daudz iepriecinošus sasniegumus.

Vispirms jāatzīmē, ka lauksaimniecībā izlietotās zemes platība vēl 1923. gadā bij ap 92% no pirmskara platības; 1929. gadā tā jau mazliet pārsniedza pirmskara apmērus, pie tam aņamzemes platība par 12%. Tāpat dzīvais lauksaimniecības inventārs, galvenā kārtā zirgi un liellopi, arī jau pārsniedz pirmskara skaitu. Šis vērtību pieaugums sevišķi izceļas, ja ņem vērā, ka iedzīvotāju skaits 1930. gadā ir vēl tikai 84% no pirmskara iedzīvotāju skaita.

Tālāk ļoti daudz sasniegts piensaimniecības produktu izmantošanā. Uzlabojot liellopu sugu, organizējoties lopkopības pārraudzības, piensaimnieku un sugas lopu audzēšanas biedrībās u. t. t., mūsu lauksaimnieki pratuši īsā laikā pacelt piensaimniecības produktu eksportu no 955 tonnām 1922. gadā līdz 14.830 tonnām pagājušā gadā. Par sviestu un bekonu saņemtā valūta 1929. gadā jau pārsniedza 60 milj. latu, kas līdzinās 22% no visa mūsu eksporta vērtības. Par šiem panākumiem jāpateicas pirmkārt lauksaimnieku kopdarbībai, otrkārt valsts palīdzībai kreditu veidā. Valsts krediti koptienotavām uz 1929. g. 1. janvāri līdzinājās 8,9 milj. latu. Biedrību pašu līdzekļi bij 7,7 milj. ls. Piensaimniecības biedrībās apvienoto lauksaimnieku skaits pieaudzis no 2650 1923. g. līdz 23.611 1929. gadā. Viņu rīcībā 455 koptienotavas un 705 krejošanas punkti. Vēlams, lai lauksaimnieku kopdarbība vērstos vēl uz vienu plaši pietamam, arī sīksaimniecībām ienesīgu nozari — putnkopību. Pēdējā pie mums vēl ļoti vāji attīstīta. Ar izbrīnu jālasa statistikā, ka mēs 1929. gadā esam olas importējuši par 1,4 milj. latiem! Olu eksports līdzinās turpat nullei! (Dānija turpretim, ar mazāku zemes platību un nedaudz lielāku iedzīvotāju skaitu uz laukiem, eksportē gadā olas vien par 100 milj. kronām, t. i. ap 125 milj. latiem. Red.)

Ļoti iepriecinoša parādība ir arī cukurbiešu audzēšanas straujais pieaugums. Mēs importējam ikgadus cukuru pāri par 40 tūkst. tonnu apm. 15 milj. latu vērtībā. Mēģinājumi audzēt cukurbietes un ražot cukuru pašu zemē pilnīgi attaisnojušies, ir pilnīga iespēja ražot visu mums

vajadzīgo cukuru iekšzemē. Turklāt cukurbiešu audzēšana ir viena no inenesīgākām un intensīvākām laukkopības kultūrām, jo uzlabo zemi un atstāj audzētāja rīcībā daudz lopbarības lapu veidā. Arī cukurrūpniecības atkritumus var ļoti lietderīgi izmantot cukurfabrikas tuvumā. Tāpēc, ievērojot neizbēgamo linu kultūras samazināšanos Latvijā, ar ko saistīta valūtas iepilduma samazināšanās, jā rūpējas par cukurbiešu kultūras tālāku attīstību. Tas palīdzēs mums ietaupīt valūtu, kuŗu izdodam par ievedamo Polijā, Čehoslovākijā, Krievijā u. c. ražoto cukuru.

Vispārīgi jāatzīmē, ka pagājušie divi pēdējie saimniecības gadi lauksaimniecībai bijuši sevišķi labvēlīgi ražas apmēru ziņā. 1929. gads deva rekorda ražas miežiem, auzām, kartupeļiem. Arī rudzu un kviešu ražas bija teicamas. Toties pēdējās rudzu un kviešu ražas savukārt sasniedz rekorda apjomu, arī pārējo sējumu raža ir teicama un pēc galīgas aprēķināšanas arī, varbūt, pārsniegs visu iepriekšējo gadu ražas apmērus. Bet tā kā par šiem izdevīgajiem rezultātiem jāpateicas galvenā kārtā izdevīgiem meteoroloģiskiem apstākļiem, ne mūsu darba progresam, tad pie tiem tuvāk neapstāsimies.

*

Zvejniecība, kuŗai pēdējā laikā arī pie mums, tāpat kā citur, piegriež arvien lielāku vērību, arī sāk uzrādīt pateicīgus rezultātus. Šī mūsu dabiskā saimniecības nozare gan neattīstās tik strauji, kā piensaimniecība, — piecu gadu laikā no 1924. g. līdz 1929. g. nozvejoto zivju vērtība tikai divkāŗšojusies, bet eksportēto zivju vērtība trīskāŗšojusies. Mēs eksportējam zvejniecības produktus par nepilniem 2 milj. latu, bet ievadam silķes vien turpat par 8 milj. latu. Šis importa postenis jālīdzsvaro ar zvejniecības produktu eksportu. Mūsu ģeografiskais stāvoklis mums šīs izredzes sola. Un varētu aizrādīt, ka ne bez iemesla un labām izredzēm sāk arī mūsu jūrnieki domāt par lieljūru zvejas (silķu un tauku zivju) organizēšanu.

Lauksaimniecības bagātīgā raža un zvejniecības sasniegumi lielā mērā samazinājuši dzīves dārdzību. Statistikas indeksa skaitļi rāda, ka 5 personu ģimenes pārtikas, dzīvokļa un apkurināšanas izdevumi, salīdzinot ar 1921. gada sākumu jūtami samazinājušies. Mērot ar 1921. gada dārdzības indeksu, šie izdevumi bij 39% augstāki kā 1921. gadā, bet 1930. g. oktobrī tikai par 11% augstāki. Labības cenu pacelšana līdz ražotāja pašizmaksai šo samēru atkal pasliktinās, tomēr jāatzīmē, ka tā dzīves dārdzības samazināšana, ko Vācijā un Itālijā nupat izved spaidu kārtā, izsaucot masu protestus un streikus, pie mums izveidojusies bez spaidu līdzekļiem un pie tam visiem par apmierinājumu.

*

Rūpniecībā panāktie sasniegumi liecina par to, ka uzņēmības un kvalificēta darba spēka mums būtu diezgan, lai pašu rūpniecības ražojumiem apmierinātu galvenās mūsu patērētāju prasības un ražotu eksportam tik daudz, lai līdzsvarotu to ražojumu importu, kuŗus pašu zemē nevar ražot. Cikkārt ir bijuši pieejami vajadzīgie kapitāli, attiecīgas rūpniecības nozares noorganizējušās un rosīgi strādā. Papīrrūpniecība, gumijas rūpniecība, ādu rūpniecība, superfosfata, cementa, ķieģeļu ražošana, lauksaimniecības mašīnu, velosipēdu, elektrotehnikas, tekstil- un adītu preču rūpniecība, koku apstrādāšanas eksportam u. t. t., — ir uzrādījušās ļoti iepriecinošus sasniegumus. Fabrikātu imports, sastādot ap

45% no visa mūsu importa, gan nemazinās, jo saimnieciskās dzīves straujā attīstība un pieaugošais dzīves standarts to neatļauj, bet fabrikātu eksports toties diezgan strauji pieaug ir absolūtos skaitļos, ir procentuāli: Ja 1921. gadā mēs eksportējām fabrikātus tikai par 4,7 milj. latu (6,3% no visa eksporta), tad 1929. gadā fabrikātu eksports pieaudzis līdz 90,3 milj. latu (33% no visa eksporta vērtības). Un bez tam mēs vēl arvienu eksportējam jēlvielu un pusfabrikātu veidā ap pusi no visa mūsu eksporta vērtības. Šie apstākļi liecinā par plašām iespējām mūsu rūpniecības attīstībā. Jāgādā tikai par attiecīgu kapitālu pievilksanu un jāiekaŗo vajadzīgie tirgi. (Sal. E. Eichmaņa rakstu. Red.)

Kapitālu pievilksana mūsu svarīgākās rūpniecības nozarēs būtu jāveicinā visiem līdzekļiem, sevišķi atvieglinot aplikšanu ar nodokļiem tanīs rūpniecības nozarēs, kuŗas pārstrādā mūsu pašu raŗotās izejvielas. Tirdzniecībā mūsu precēm pēdējā laikā tiek darīts vairāk kā iepriekšējos gados. Mēs esam, beidzot panākuŗi tirdzniecības līguma noslēgšanu ar Lietuvu, ir izredzes saprasties arī ar Igauniju. Ar šīm mūsu kaimiņvalstīm mūsu rūpniecības attīstība visvairāk jāsaskaņo.

Sikā konkurencē un uzturot augstus muitas ŷogus savā starpā mēs tikai ŷķieŗam spēkus un kavējam to rūpniecības nozaŗu attīstību kā mūsu, tā arī kaimiņu zemē, kuŗām ir dabīgs pamats pie mums attīstīties, apkalpojot arī kaimiņu vajadzības. Sikai santīmu aprēķināšanai tautu politikā jāizbeidzas! Kaimiņu attiecības jāizveido plaŗākiem vilcieniem!

II.

Šīm daudzām iepriecinoŗām parādībām mūsu dzīvē tomēr blakus skrien arī pelēkas ēnas. Nemanot piemirsusies mērenība un taupība kā privātsaimnieciskā, tā arī valsts saimnieciskā un politiskā dzīvē.

Vēlēšanās palīdzēt jaunsaimniekiem un izpostītiem drīzāk uzcelt ēkas radīja būvniecības likumu, kas atļauj saņemt par ļoti pazeminātu cenu būvkokus. Tām pašām vajadzībām bij nepiecieŗami arī naudas līdzekļi un atkal tos radījām, pastiprināti izcērtot meŗus. Vājā kontrole un sodu trūkums radījis iespēju daudziem dzīt negodīgu peļņu ar lēti iegūtiem būvkokiem, tos laiŗot savukārt pārdošanā. Sekas tam jau sāk parādīties — ienākumi no meŗu izmantošanas sāk mazināties un meŗi izretināti tiktāl, ka daudzos apvidos sāk pietrūkt ne tikai būvkoku, bet arī kuŗināmā. Un tomēr vēl ar jauniem likumiem koku izmantošanu par palētinātu cenu pagarinām un paplaŗinām. Šis ir tas vieglākais, politiski aŗitējoŗākais, bet nesaimnieciskākais ēku cēlāju pabalstīšanas veids. Kādēļ vairāk un drīzāk neveicināt reizē arī ugunsdroŗo celtniecību?!

Citu lauksaimniecības nozaŗu pabalstīšana arī iesākās labi un pārdomāti, bet izvedot to dzīvē, viņa sastopas ar vāju pienākuma sajūtu un kāri gūt acumirkļa labumus un — tikai sev. Ļoti spilgts piemērs tam ir sēklas fonda lietas. Šis ļoti labais pasākums, kuŗš pēc paŗu likuma izstrādātāju aprēķina ar 6—7 milj. latu līdzekļu varēja nodroŗināt augstraŗīgu sēklu visās vājākās saimniecībās un kārtīgi apgrozoties vēl pats pieaugt — pēc 3—4 gadu pastāvēšanas prasījis līdzekļu ieguldīšanu ap 22 miljonu latu apmēŗā. Tas ir tāds līdzekļu daudzums, kuŗš atļautu pilnīgi apsēt ikgadus 1½ Latvijas aŗamās zemes daudzuma! Vājā pienākuma apziņa, nevēlēšanās pavasarī saņemto parādu rudenī atbērt, novedusi pie tā, ka ŷai visbagātākās raŗas gadā ar mūsu sēklas

fonda atmaksas daudzumu (vainiecīgumu!) laikam nepietiktu pat $\frac{1}{3}$ Latvijas aŗamzemes platības apsēšanai. Pilsonis pieradis uzskatīt katru materiālu palīdzību no valdības puses kā neatmaksājamu pabalstu.

Arī labības tirgus noorganizēšanā saskatām to pašu. Līdz ko izvedam noteikumus, ka, p. p., intendantūra maksā raŗotājiem par iekŗzemes labību augstākas cenas, tūliņ rodas uzņēmīgi cilvēki, kas importētu labību cenŗas iesmērēt intendantūrai par mūsu paŗu raŗoto. Līdz ko ievēd prēmijas par vietējās labības eksportu (tā saucamās izvedlēses), tūliņ rodas meistari, kas nepārdomāti sastādīto likumu izmanto, ievēdot un atkal izvedot ārzemes labību un nopelnot uz šādu kombināciju ne par šo, ne par to simtiem tūkstoŗu latu. (Berendta dzirnavas, uzpērkot Lietuvas mieŗus un dabūjot prēmiju par izvedamiem putrainiem).

Paŗā raŗoŗanas izveidoŗanā arī uzduŗamies bieŗi uz nevēlamu konkurenci un spēku izŗķieŗanu. Moderniecību tīkla noorganizēŗanā bijis daudz gadījumuŗ saskaŗotības trūkums. Caur to radies tāds stāvoklis, ka daudz koppelnotavas izbūvētas pāŗāk tuvu viena otrai un tāpēc nevar tikt racionāli izmantotas. Tas savukārt sadārdzina sviesta raŗoŗanu un dod mazāk tam pašam raŗotājam, kuŗa dēļ koppelnotavu tīkls izkopts. Bekona raŗoŗanā jākonstatē tas pats. Iŗlaicīga laba konjunktūra bija par iemeslu uzreiz divu modernu kautuvju celŗšanai, kur pilnam pietika ar vienu. Bet — bez maz uzcēla vēl treŗo! Un tagad jau esoŗas divas kaujas ar grūtibām.

Visām šīm parāŗībām lielā mēŗā par cēloni attiecīgo valdības iestāŗu pāŗāk vienaldzīgā un mīkstā izturēŗšanās pret grupu pāŗmerībām un nedibinātas peŗņas tieksmēm. Viņas saskata tikai savas rīcības pozitīvās puses un uzskata skaidri redzamās negāŗīvās parāŗības kā maznozīmīgas sava mēchanisma trūkumus. Bet šie maznozīmīgie mēchanisma trūkumi bieŗi ienes visā sistēmā neveselīgu uzskatu uz nepareizību darītājiem un kā sekas tam nepareizības vai nolaidības vēŗŗas plaŗumā un diskreditē paŗu sistēmu.

Sēklas fonda parāŗu iesalŗana — visspilgtākais piemēŗs.

Šādas pat parāŗības atkāŗtojas arī rūpniecībā. Vispirms katrā nozarē, kuŗa sola labākas izredzes uz peŗņu, rodas pāŗāk dzīva konkurence, kas paŗā šīs nozaŗes izkopŗanas sākumā jau nostāda citādi dzīves spējīgos uzņēmumus nedroŗā stāvoklī un pazeminā preces kvalitāti, kaitējot visai produkcijai. Valdības iestādes pirmā laikā neskopojas ar aizdevumiem un garantijām, labā cerībā, ka visiem būs darbs un maize. Daudz gadījumuŗ tas nav nesis labus augļus. Ātru uzplaukumu un asu krīzi — minēto apstāŗķļu dēļ ir pārdzīvojuŗas ķieģeļu un būvapkalumu, konditoreju preŗu un adītu preŗu, kastu dēlīŗu un līnu apstrādaŗanas rūpniecība. Viena, otra par valsts parāŗdiem pāŗnākusī valsts banku vai finanŗu ministrijas rokās likvidācijai. Kapitālu trūkums vienas otras rūpniecības nozaŗes izveidoŗanā spieŗ valsts iestādes nodibināt savu vajadzību apmierināŗšanai valsts rūpniecības uzņēmumus, kuŗi pie darbīgas un lietpratīgas vadības pamazām izauguŗi par darba un konkurences spējīgiem uzņēmumiem, kas var jau sacenŗties starptautiskā tirgū (kaŗa ostas darbnīcas, pasta-telegraŗa d-ta galvenās darbnīcas u. c.). Šādas iestādes ar vietējiem nacionāliem uzņēmējiem parasti nekonkurē, bet gan dod darbu daudziem simtiem strādnīeku un ietaupa valūtu, kas būtu jāizdod, ja attiecīgos raŗojumuŗ mums piegādaŗu āŗzemnieki. Kuŗu

remontus, kabeļu, telefonu, elektrisku lampiņu ražošanu privātā uzņēmība nevar vēl veikt. Un tomēr privāto rūpnieku aprindās nenodziest nesamierināms naidis pret valsts uzņēmumiem tikai tāpēc, ka tie valsts uzņēmumi, un arvien atskan prasības pēc šo uzņēmumu likvidēšanas. Šauras šķiras intereses te bieži aizsedz valsts un nacionālās saimnieciskās patstāvības viedokli.

No otras puses tanīs rūpniecības nozarēs, kuŗas nodrošinātas ar valsts pasūtījumiem, mēs neredzam tieksmju pēc ražošanas procesa uzlabošanas, bet vienīgi prasību pēc cenu paaugstināšanas. Pateicoties novecojušai iekārtai mūsu spirta dedzinātavas, par piemēru, var ražot spirtu tikai par stipri dārgāku cenu nekā ārzemēs. Kamēr spirtu ražoja galvenā kārtā dzeršanai, šī augstākā jēlspirta cena maz iespaidoja saimniecisko dzīvi. Tagad, kur spirta piejaukšana benzīnam paveŗ mūsu lauksaimniecības produktu izmantošanai jaunas izredzes, spirta ražošanas neracionālie paņēmiēni un augstā cena būs par lielu šķērsli tā piemērošanai degvielas veidā un kavēs lielā mērā satiksmes attīstību. Neracionāli paņēmiēni rūpniecībā padara mūs vājus arī starptautiskā konkurencē citās rūpniecības nozarēs (p. p. finieŗu rūpniecībā). Šai ziņā rūpnieku organizācijām un valsts pārraudzības un kredita iestādēm jāsakārto sava politika un tā jāvirza uz neatlaidīgu mūsu rūpniecības racionalizēšanu. Pēdējā ir viens no svarīgākiem priekšnoteikumiem tam, lai mūsu konkurencēs spējas pasaules tirgū pavairotos.

*

Nav bez trūkumiem arī mūsu tirdzniecība. Nesolīdi paņēmiēni nav sveši dažā labā tirdzniecības nozarē. Sevišķi no tam cieš mūsu koktirdzniecība. Sūdzības par līgumiem neatbilstošu koku sortimentu piegādāšana no ārzemju firmām arvien vēl neizbeidzas; tāpēc ierosinātais jautājums par koku eksporta kontroli, vai vismaz zvērīnāto brāķeru institūta ievēšanu, ir arvien dienas kārtībā. Nav bez grēka arī citas tirdzniecības nozares: dzirdam sūdzības par nesolīdiem paņēmiēniem grāmatu tirdzniecībā, manufaktūras un pārtikas preču tirdzniecībā u. t. t. Ar soda līdzekļiem vien šeit daudz nevar panākt. Pretsolī šē jāspeŗ mūsu tirdzniecības organizācijām, bez žēlastības izslēdzot vainīgos no sava vidus un publicējot par negodīgo paņēmiēnu pielietotājiem presē.

Viena no visnevēlamākām parādībām mūsu saimnieciskā dzīvē tomēr pārmērīga kredīta izmantošana it visās mūsu saimnieciskās un privātās dzīves nozarēs. Sakarā ar to, arī pie mums radies milzīgs skaits kredītiestāžu, lielu un mazu. Un kredītēšanā mēs esam pavisam amerikānizējušies. Ar īstermiņa kredīta palīdzību izbūvē fabrikas un darbnīcas, lauksaimnieciskas ēkas un taml., ar īstermiņa kredīta palīdzību rodas lieli tirdznieciski pasākumi un akciju biedrību kapitāli, tirdznieciska veida īstermiņa kredītu izmanto lauksaimnieks inventāra iegādāšanai, bet strādnieks un ierēdnis savā privātsaimniecībā tieši patēriņa vajadzībām. Tāpēc līdz ko iesākas kādā saimnieciskā nozarē kaut arī pārejošs sastrēgums, tūliņ tas atsaucas uz ļoti plašām aprindām. Un tad nu izrādās, ka plašā kredītēšanas sistēma daudz gadījumos bazējusies uz pilnīgi beznaudas „draudzības“ vekseliem vai galvojumiem, kas tīri svešus cilvēkus ievēķ līdzī financiālos sarežģītījumus un postā. Noskaidrojot grūtību iemeslus, daudzkārt noskaidrojas, ka zināmā pasākumā jau pie pašas dibināšanas domāta līdzekļu sagādāšana kādai šaurākai interesentu grupai. Strādājot tikai ar svešiem līdzekļiem, to lietotāji bieži neievēro

vajadzīgo uzmanību un taupību, bieži pat daudz izdod pilnīgi nevajadzīgi spožai reklāmai, lai uzņēmumu izceltu, bet drīz vien pārrēķinās un ir spiesti likvidēties ar lielu troksni un zaudējumiem uz to rēķina, kas uzņēmumā savus līdzekļus ieguldījuši. Lielākā uzmanība no kreditiestāžu pusēm šādu pasākumu kreditēšanā nekad nebūs par ļaunu. Ar augšējo nav tomēr gribēts teikt, ka vispārīm un it īpaši mūsu solidie uzņēmumi baudītu par daudz lielu kreditu. Nē, visumā mūsu uzņēmumi, it īpaši lauki cieš no kapitāla un lēta ilgtermiņa kredita trūkuma.

Atliek minēt pāris vārdu par pārmērībām dažās mūsu likumdošanās, kur noteicošais vārds pieder politiķiem. Ikdienas rodas jauni projekti, bieži šie projekti pārvēršas par likumiem, kuŗi prasē milzīgus jaunus līdzekļus no valsts kases. Bet līdzekļi šai krīzes laikmetā nevis aug, bet mazinās. Politiskā presē visi šādi likumprojekti tiek urzāti un kritizēti un nav šeit vieta visu šo jautājumu sīki apskatīt. Atzīmējama tikai arī šai laikā tendence uz pārmērību un izšķērdību, taisni pārdzīvojamā krīzes laikmetā. Protams, nolūks visiem jaunajiem projektiem ir itkā krīzi novērst. Bet kamēr nebūs atrasti jauni avoti un ceļi, kā sniegt grūtībās nonākušām saimniecības nozarēm palīdzību no ārienes, neapgrūtinot viņas ar jaunām nastām, labi domātā palīdzība nesasnies mērķi. Tāpēc arī saimnieciskā likumdošanā, kā visās citās mūsu dzīves nozarēs, pirmais princips lai būtu: rēķināties ar pašu spēkiem un ievērot vislielāko taupību un lietderību! Tikai tad varēsīm pārvarēt saimnieciskās grūtības un novērst daudzās nevēlamās parādības mūsu dzīvē.

J. Zankevics,
pašvaldību departamenta direktors.

Lauku pašvaldību finansiālās grūtības un to novēršana.

Pašvaldības jautājumiem piegriežama nopietna vērība. Pašvaldībām ar attiecīgiem likumiem ir uzlikti ļoti daudzi svarīgi pienākumi, kuŗi skar katra pilsoņa personīgās un sabiedriskās vajadzības. Bez pašvaldības iestādēm valsts centrālās iestādes nevarētu veikt savus pienākumus, jo viņām nav izpildu organu uz vietām, bet valsts centrālo iestāžu likumīgos rīkojumus izved dzīvē caur vietējām pašvaldībām. Ir noskaidrots, ka lauku pašvaldībās $\frac{1}{3}$ no sava kopējā darba sastāda valsts iestāžu rīkojumu izpildīšana. Tādēļ ir dabīgi, ka daudz tādu pienākumu, kuŗus agrāk izpildīja valsts iestādes, uzliek pašvaldībām, jo demokrātiskās valstīs pieturas pie decentralizācijas principa, lai novērstu lieku birokratismu un veicinātu vietēju jautājumu ātru un lietišķu izšķiršanu. Kamēr pašvaldību aparāts nav izveidots, tikmēr valsts centrālām iestādēm jāveic tādi pienākumi, kuŗi skar plašu pilsoņu aprindu un valsts intereses, bet kad pašvaldības ir izveidojušās, tad lietderības un demokratisma labā, pēc iespējas, vairāk pašdarbības jāuztic vietējām pašvaldības iestādēm, jo viņas labāki pārzina vietējos apstākļus un nerīkosies pretēji savu vēlētāju prasībām. Vecās demokrātijas zemē, kā Anglijā, pašvaldībām ir ļoti liela vara, pie mums pašvaldības vēl padotas zināmā mērā valsts centrālo iestāžu uzraudzībai un kontrolei.

Lauku pašvaldību — apriņķu un pagastu, darbības apjoms ir ļoti

plašs un dažāds, un norit robežās, kādas noteiktas likumos par apriņķu un pagastu pašvaldībām. Bez tam pēdējā gadā nākuši klāt jauni likumi, īpaši sociālie, kas lauku pašvaldību darbību paplašina. No tādiem varētu minēt „likumu par sociālo apgādi“ un sevišķi „likumu par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos“, kuŗi paredz noteiktus pienākumus, un kuŗu pildīšana prasa daudz līdzekļu. Tad vēl pašvaldību darbinieku un skolotāju algas paaugstināšana, kas paredzēta „pārgrozījumi noteikumos par valsts darbinieku atalgojumu“, prasa daudz līdzekļu apriņķu pašvaldību budžetos. Tāpēc arī saprotams, ka lauku pašvaldību budžeti pastāvīgi pieaug. Turpretim lauku pašvaldībām atļautie nodokļi un piemaksas pie valsts nodokļiem nav palikuši ne tikvien tie paši, bet vēl samazināti, jo — atsvabināti no ienākumu nodokļa lauksaimnieki, ar ko apriņķu valdēm atņemti pāri par 600.000 latu ieņēmumu.

Viss tas, kā izdevumu pieaugšana, tā arī ieņēmumu samazināšana lauku pašvaldību budžetos, padarījis budžetu līdzsvarošānu neiespējamu, un tamdēļ tie sastādīti ar lieliem deficītiem, kas **apriņķu** valžu 1929./31. gada budžetos uzrāda šādas summas:

A p r i ņ ķ i s	Apstiprinātā 1930./31. g. budžeta summa Ls	Deficīts apstiprinātā budžetā		Budžeta pieaugums pret iepriekšēju gadu	
		Ls	%	Ls	%
Vidzemē					
Rīgas	548.340,—	125.340,—	22,85	113.340,—	26,04
Cēsu	357.455,—	132.748,—	37,12	56.242,—	18,66
Valmieras	465.600,—	150.959,—	32,43	78.320,—	20,22
Valkas	353.000,—	121.700,—	34,47	63.899,—	22,11
Madonas	373.509,—	133.209,—	35,66	89.209,—	31,38
	2.097.904,—	663.956,—	31,63	401.010,—	23,63
Zemgalē					
Ilūkstes	160.753,—	—	—	5.808,—	3,75
Jēkabpils	180.000,—	—	—	28.800,—	19,03
Bauskas	290.600,—	41.113,—	14,15	45.300,—	18,47
Jelgavas	403.130,—	—	—	77.524,—	23,81
Tukuma	199.845,—	—	—	25.195,—	14,43
	1.234.328,—	41.113,—	3,33	182.627,—	17,38
Kurzemē					
Talsu	196.489,—	49.167,—	25,02	38.489,—	24,35
Ventspils	159.500,—	—	—	16.000,—	11,15
Kuldīgas	197.267,—	3.600,—	1,82	3.767,—	1,95
Aizputes	153.947,—	40.947,—	26,60	27.270,—	21,52
Liepājas	237.530,—	27.190,—	11,45	27.190,—	12,83
	944.733,—	120.904,—	10,71	112.716,—	13,55
Latgalē					
Daugavpils	385.974,—	74.788,—	19,37	80.104,—	26,18
Rēzeknes	317.161,—	24.785,—	7,81	43.033,—	15,70
Ludzas	202.897,—	40.785,—	20,1	15.810,—	7,23
Jaunlatgales	325.449,—	71.400,—	21,94	50.386,—	18,32
	1.231.481,—	211.758,—	17,20	173.523,—	16,15
	5.508.446,—	1.037.731,—	18,84	869.876,—	18,69

Tā tad bez deficita budžetus līdzsvarojušas tikai Jelgavas, Tukuma, Jēkabpils, Ilūkstes un Ventspils apriņķu valdes, pie kam atļautās pagastu iemaksas 0,5% no nekustamās mantas vērtības izsmēlušas arī visas apriņķu valdes, atskaitot Jelgavas un Jēkabpils apriņķus, jo primā ņem 0,35%, bet pēdējā 0,48%.

Pagastu pašvaldību budžeti 1930./31. gadā, pa apriņķiem ņemot, uzrāda kopsummas, kas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieaugušas un samazinājušās sekoši. Bet deficitiem budžetos ir šādas summas:

Apriņķis	1930./31. gada budžeta summa	Pieaugums vai samazinājums		Deficīts	
	Ls	Ls	%	Ls	%
Vidzemē					
Rīgas	1.403.560,—	+ 14.872,—	1,07 ⁰ / ₀	220.995,—	15,75
Cēsu	799.466,—	+ 61.645,—	8,35 ⁰ / ₀	59.240,—	7,41
Valmieras	1.053.330,—	+ 2.812,—	0,27 ⁰ / ₀	4.000,—	0,38
Valkas	926.461,—	+ 31.754,—	3,55 ⁰ / ₀	110.482,—	11,93
Madonas	890.625,—	+ 49.990,—	5,94 ⁰ / ₀	48.800,—	5,48
	5.073.442,—	+ 161.073,—	3,27 ⁰ / ₀	443.517,—	8,74
Zemgalē					
Ilūkstes	543.001,—	+ 26.077,—	5,04 ⁰ / ₀	21.190,—	3,90
Jēkabpils	603.958,—	— 40.717,—	6,37 ⁰ / ₀	21.040,—	3,48
Bauskas	682.532,—	— 37.369,—	5,17 ⁰ / ₀	—	—
Jelgavas	1.417.334,—	+ 147.538,—	11,62 ⁰ / ₀	9.368,—	0,66
Tukuma	537.679,—	+ 14.430,—	2,76 ⁰ / ₀	—	—
	3.784.504,—	+ 109.959,—	3,00 ⁰ / ₀	51.598,—	1,36
Kurzemē					
Talsu	439.019,—	+ 3.623,—	0,83 ⁰ / ₀	12.394,—	2,82
Ventspils	422.117,—	+ 45.260,—	12,01 ⁰ / ₀	55.080,—	13,05
Kuldīgas	577.181,—	+ 39.021,—	7,25 ⁰ / ₀	—	—
Aizputes	385.396,—	+ 15.696,—	4,25 ⁰ / ₀	5.920,—	1,53
Liepājas	643.757,—	— 4.436,—	0,69 ⁰ / ₀	—	—
	2.467.470,—	+ 99.164,—	4,18 ⁰ / ₀	93.394,—	2,97
Latgalē					
Daugavpils	1.208.146,—	+ 42.682,—	3,66 ⁰ / ₀	12.692,—	1,05
Rēzeknes	1.127.908,—	+ 70.329,—	6,64 ⁰ / ₀	174.772,—	15,49
Ludzas	638.708,—	+ 9.722,—	1,58 ⁰ / ₀	6.441,—	1,01
Jaunlatgales	927.335,—	— 82.049,—	8,13 ⁰ / ₀	49.434,—	5,33
	3.902.097,—	+ 40.684,—	1,05 ⁰ / ₀	243.339,—	6,24
	15.227.513,—	+ 410.880,—	2,77 ⁰ / ₀	811.848,—	5,33

Tā tad, tikai Bauskas, Tukuma, Kuldīgas un Liepājas apriņķu pagastu pašvaldības līdzsvarojušas budžetus bez deficita, bet to panākušas tikai apriņķu valdes spaidu kārtā pie budžetu apstiprināšanas.

Salīdzinot šī gada augšminētās budžetu summas ar iepriekšējo gadu, redzams, ka **apriņķu un pagastu** pašvaldību budžetu kopsummas miljonu latos šādas:

	Apriņķu	Pagastu	Kopā
1925./26.	4,21	11,5	15,71
1926./27.	4,65	13,04	17,69
1927./28.	4,79	13,49	18,28
1928./29.	4,97	13,25	18,22
1929./30.	4,65	14,82	19,47
1930./31.	5,51	15,23	20,74

Tā tad lauku pašvaldību budžeti 1927./28. gadā un 1928./29. gadā nostabilizējas, un tādēļ 1928./29. gada budžeta summa pieņemama par normālu. Bet pēc tam budžeti, jo sevišķi pagastu pašvaldību, strauji pieauga. Vispārējais pieaugums pagastu budžetos divi gadu laikā sasniedz 2 miljoni latu un apriņķu budžetos 0,5 miljonu latu, kopā 2,5 miljoni latu.

Pa atsevišķiem izdevumu posteņiem ņemot, pieaugumu uzrāda taisni tie izdevumi, kurus pēdējos 2 gados uzlicis jaunais likums par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos, algas paaugstinājums skolotājiem un pārējiem pašvaldības darbiniekiem, sociālās apgādības likums, agronomiskā palīdzība u. c. Šo uzdevumu veikšanai līdzekļu trūkuma dēļ vajadzēja samazināt citu izdevumu posteņus, kā pašvaldību īpašumu uzturēšanu, resp. remontus, kā arī kapitālu uzkrāšanu jaunbūvēm. Par cik katrs izdevumu postenis pieaudzis vai samazinājies, redzams no šīs tabeles:

Apriņķu pašvaldību budžeti.

Izdevumu nosaukums pa budžeta paragrafiem	1928./29. g. summa	1930./31. g. summa	1930./31. g. summa salīdzinot ar 1928./29. g.	
	Ls	Ls	pieaugusi par Ls	samazinājies par Ls
§ 1. Apriņķu pašvald. uzturēšana	664.525,—	771.918,—	107.393,—	—
§ 2. Apriņķu pašvald. nekustamu īpašumu un pasākumu uzturēšana	183.861,—	167.732,—	—	16.129,—
§ 3. Līdzdalība valsts iestāžu uzturēšanā	177.442,—	205.420,—	27.978,—	—
§ 4. Sociālā apgādība	461.458,—	504.547,—	43.089,—	—
§ 5. Tautas izglītība	2.360.635,—	2.920.237,—	559.602,—	—
§ 6. Veselības aizsardzība	463.986,—	127.131,—	—	336.855,—
§ 7. Agronomiskā palīdzība	116.093,—	173.087,—	56.994,—	—
§ 8. Satiksmes līdzekļi	1.000,—	23.164,—	22.164,—	—
§ 10. Parādu un proc. nomaksai	60.944,—	109.327,—	48.383,—	—
§ 11. Speciālu kapitālu dibināšana	8.280,—	1.000,—	—	7.280,—
§ 12. Dažādi un neparedzēti izdevumi	472.277,—	504.883,—	32.606,—	—
Budžetu kopsumma	4.970.501,—	5.508.446,—	898.209,—	360.264,—

Pagastu pašvaldību budžeti.

Izdevumu nosaukums pa budžetu parafrājiem	1928./29. g. summa	1930./31. g. summa	1930./31. g. summa salīdzinot ar 1928./29. g.	
	Ls	Ls	pieaugusi par Ls	samazinājusies par Ls
1. Pagastu pašvaldības admin.	3.702.348,—	4.356.300,—	653.952,—	—
2. Nespējnieku uzturēšana	2.314.819,—	2.565.799,—	250.980,—	—
3. Izglītības veicināšana	2.002.151,—	2.162.975,—	160.824,—	—
4. l. p. Veselības aizsardzība Lauku iedzīv. nodroš. slimības gadījumos	449.853,—	384.579,—	—	65.274,—
5. Pagasta sab-bai pieder. nekustamo ipaš. uzt.	—	1.181.481,—	1.181.481,—	—
6. Apsardzības veicināšana	79.479,—	114.974,—	35.495,—	—
7. Pasta un telef. satiks.	4.819,—	5.759,—	940,—	—
8. Pag. pašv. uzņēm. veikš.	61.807,—	97.844,—	36.037,—	—
9. Pag. pašv. uzņēm. veikš.	12.224,—	188.035,—	175.811,—	—
10. Arestēto uzturēšana	4.725,—	4.301,—	—	424,—
11. Dažādi izdevumi	462.471,—	423.711,—	—	38.760,—
12. Pag. gada iztrūkumu segšanai	468.047,—	211.637,—	—	256.410,—
13. Iemaks. apr. pašvald.	2.717.583,—	2.929.806,—	212.223,—	—
13. Parād. un % nomaks. kā arī kapit. uzkr. jaunb.	972.161,—	600.312,—	—	371.849,—
Budžetu kopsummā	13.252.487,—	15.227.513,—	2.707.743,—	732.717,—

Tā tad jau minētie „brūnotie izdevumi“ aprinķu un pagastu pašvaldību budžetos pieauguši par Ls 3.605.952,—, bet pārējie izdevumi samazinājušies par Ls 1.092.981,—, kas dod vispārējo budžetu pieaugumu Ls 2.512.971,—.

Tālāk, apskatot lauku pašvaldību līdzekļus izdevumu budžetu segšanai, jāsaka, ka jau iepriekšējos gados pašvaldības nespēja līdzsvarot izdevumu budžetu ar ieņēmumiem, kamdēļ radās deficiti, kuŗu segšanai valsts izsniedza pabalstus. Šogad ar lauku pašvaldību izdevumu budžetu straujo pieaugumu, deficiti uzrāda jo prāvas summas, lai gan budžetus līdzsvarojot, ir ievērota vislielākā taupība un stripoti pat neatliekami vienreizēji izdevumi, kā ēku remontu, summas labierīcībām u. c. Pie visa tā 1930./31. g. budžetos ir šādi deficiti:

aprinķu pašvaldību	Ls 1.037.731,—
pagastu pašvaldību	Ls 811.848,—
Deficītu kopsumma	Ls 1.849.579,—

Piezīmējams, ka šā gada valsts budžetā minētai vajadzībai summas nav paredzētas. Bez tam pašvaldības, neskaitot šos deficitus, paredzējušas vēl izdevumu budžetu segšanai aizņēmumus no valsts un saviem rezervēm un rīcības kapitāliem, no kuŗiem pašvaldību ieņēmumu budžetos uzņemtas šādas summas:

Pagastu pašvaldību:

aizņēmumi no rezerves kapitāla	Ls 165.803,—
aizņēmumi no valsts	Ls 292.451,—
Kopā	Ls 458.254,—

Aprīņu pašvaldību:

aizņēmumi no rezerves kapitāla	Ls 40.940,—
aizņēmumi no valsts un citi	<u>Ls 1.582,—</u>
Kopā	Ls 42.522,—

Pavisam budžetos paredzētā aizņēmumu kopsumma Ls 500.776,—, kas nākamajos gados būs jāatmaksā.

Tā tad lauku pašvaldībām iztrūkst Ls 2.350.355,—, kārtēja ieņēmuma, kas jau šogad paliek nesegti.

Te nu meklējama izeja. Tādēļ vispirms apskatīsim pienākumu sadalīšanu starp valsti un pašvaldībām. Kā pirmais tāds pienākums, kuŗš vismagāk gulstas uz pašvaldībām, ir pamatskolu skolotāju algošana. Pēc likuma skolotājiem pusalgas maksā pašvaldības un otru pusi valsts, pie kam Latgalē lielāko daļu skolotāju atalgo valsts pilnā apmērā. Skolotāju algām, iemaksām slimo kasēs, apdrošināšanai pret nelaimes gadījumiem un pensijām aprīņu pašvaldības šī gada budžetos uzņēmušas Ls 2.785.468,— un valsts apm. Ls 4.738.376,—, kopā Ls 7.523.844,—. Bez tam pašvaldības sedz izdevumus par kronisku slimību ārstēšanu slimnīcās, sanatorijās un citās ārstniecības iestādēs, lai gan „likums par lauku iedzīvotāju nodrošināšanu slimības gadījumos“ paredz tādu izdevumu segšanu no valsts. Tālāk aprīņu valdes sedz izdevumus par trūcīgu personu ārstēšanu, kas saslimuši ar tuberkulozi, grūti dziedināmā stadijā, pie tam aprīņu valdes ambulātoriski ārstē veneriski saslimušos un uztur vājprātīgos speciālās iestādēs, kaut gan „likums par sociālo apgādību“ paredz šo pienākumu uzlikšanu valstij. Visu šo sociālo pienākumu veikšanai aprīņu valdes budžetos paredzēti Ls 305.821,—. Tad vēl pašvaldības gādā policijai telpas un viņas darbiniekiem dzīvokļus. Visi šie minētie pienākumi, kā skolotāju algošana un citi prasa lielus līdzekļus, bet pašvaldībām pagaidām tādu nav.

Šī gada 30. maijā Saeimas pieņemtie „papildinājumi un pārgrozījumi likumos par aprīņu un pagastu pašvaldībām“, nokārto lauku pašvaldībām finansiēlos jautājumus. Aprīņu pašvaldību likumu papildinājumā paredzētas valsts piemaksas aprīņu pašvaldībām Ls 7,— uz katru lauku iedzīvotāju, kuŗu skaits, pēc pēdējās 1930. gada iedzīvotāju skaitīšanas ir 1.206.143 personas un dotu kopsummā Ls 8.443.001,— valsts piemaksas. Tā būtu apmēram tā pati summa, ko valsts un pašvaldības izdod skolotāju algām, bet tagad šo pienākumu uzņemtos pašvaldības vienas pašas. Turpretim aprīņu pašvaldības turpmāk nevarēs ņemt no pagasta pašvaldībām 0,5% no nekustamas mantas ienesīguma vērtības tekošu izdevumu segšanai, un tā savukārt pagastu pašvaldību rīcībā paliks Ls 2.929.806,—, ko viņas maksā aprīņu valdēm. Bez tam pagastu padomēm dotas tiesības, budžetu deficītu gadījumos, paaugstināt proporcionāli visus nodokļus līdz 20%, ja izsmeltas visas likumā atvēlētās nodokļu maksimālās likmes.

Rezumējot teikto, atzīstams, ka lauku pašvaldību finansiēlais stāvoklis būtu pagaidām nokārtots, ja dzīvē izvestu minētos likumu papildinājumus, uzņemot nākamā 1931./32. valsts budžetā aprīņu pašvaldību pienākošās valsts piemaksas Ls 7,— uz katru iedzīvotāju. Ar minēto piemaksu aprīņu valdes varēs savus budžetus līdzsvarot bez deficītiem, uzņemoties skolotāju algošanu

pilnos apmēros. Tāpat arī pagastu pašvaldības varēs budžetus līdzsvarot bez iztrūkumiem un veikt uzliktos sociālos pienākumus.

Šā gada novembrī notikušā apriņķa darbinieku apspriedē plaši pārrunāja pašvaldību finansiālo stāvokli, un apspriedes dalībnieki vienbalsīgi izteicās, ka bez valsts piemaksas Ls 7,— uz iedzīvotāju, pašvaldības savus ar likumu uzliktos pienākumus nevarēs veikt. Ja likumā paredzētās valsts piemaksas nākošā gada budžetā neuzņemtu, tad skolotāji savas algas nevarēs kārtīgi saņemt un paliks neizpildīts likums par lauku iedzīvotāju ārstēšanu.

Finanču ministrijai pieņemtais likums būs jāpilda, jo nav domājams, ka Saeima savus uzskatus šinī jautājumā varētu grozīt un pieņemto likumu atkal atceltu. Lauku pašvaldību finansiālo stāvokli varētu uzskatīt par nokārtotu, un pašvaldības pēc jaunām vēlēšanām, kuŗas notiks 28. februārī un 1. martā 1931. g., varēs rosīgi ķerties pie darba un sekmēt lauku saimniecisko un kultūrālo prasību apmierināšanu. Nevajadzētu ārdīt nokārtoto lauku finansiālo stāvokli, jo Saeimas komisijas vairāk gadus strādāja ap šo jautājumu un sankcionēja tagadējo stāvokli, kā vienīgi pareizo un lietderīgo.

Fr. Ozoliņš,
bij. satiksmes ministrs.

380

Latvijas satiksmes politika.

Katras valsts labklājība atkarājas no iespējami pilnīgas zemes saimniecisko rezervju izmantošanas. Saimnieciskā dzīve kļūst arvienu lielākā mērā starptautiska. Ar katru dienu paasinās valstu savstarpējā konkurence saimnieciskā laukā. Šī konkurence prasa intensīvu saimnieciskās veidu, prasa zemes produktīvo spēku iespējami pilnīgu un racionālu izmantošanu. Citiem vārdiem, lai tauta spētu attīstīt savus produktīvos spēkus pilnā apjomā, tai jācenšas pēc produkcijas iespējamās pavairošanas un — palētināšanas. Tas krīt svarā tieši mazajām valstīm. Kā sīkuzņēmums var tikai pieliekot visas savas pūles konkurēt ar lieluzņēmumu, tā arī mazās valstis spiestas attīstīt sevišķi lielu aktivitāti saimnieciskās dzīves laukā, lai dotu pretsparu augsti attīstītām rūpniecības-lauksaimniecības lielvalstīm, kas vienmēr meklē jaunus tirgus savai augošai un standartizētai produkcijai.

Viens no svarīgākiem faktoriem zemes saimnieciskās aktivitātes izveidošanā ir satiksmes politika. Uzlabota satiksme veicina tautsaimniecību. Attīstoties satiksmes tīklam, uzlabojas preču resp. ražojumu pārdošanas spēja. Satiksme ir tā, kas var lielus attālumus reducēt līdz minimumam. Iestājas patēriņa un pieprasījumu izlīdzināšanās, kas labvēlīgi ietekmē cenas un algas, citiem vārdiem sakot, pavairo ražotāja peļņu, neskarot patērētāja intereses. Mazs piemērs: attālā provincē, kas nav savienota labiem un lētiem ceļiem ar svarīgākiem patēriņa centriem, lauksaimniecības ražojumu cenas neizbēgami stāvēs uz zema līmeņa, jo iedzīvotāji savā vairumā būs pašražotāji, un ražas atlikumam trūks noņēmēju. Tikko izdodas šādu nomali pieslēgt satiksmes maģistrālēm, produkcijas atlikumu var virzīt uz pilsētu, kur piedāvājumu pieaugums

savukārt izteiksies cenu slīdēšanā. No otras puses, provinces ražotājs iegūs par saviem produkcijas atlikumiem daudz augstāku cenu nekā agrāk. Tas pats ir ar rūpniecību. Tā kļūst neatkarīga no vietas, var novietot fabrikas tieši pie izejvielu atrašanās vietām, vai var uzsūkt izejvielas no visas valsts teritorijas, ievērojami nesadārdzinot pēdējo cenu. Kā to uzsver pazīstamais Austrijas tautsaimnieks Filippovičs, satiksmes līdzekļu saimnieciski racionāla izveidošana nozīmē augošu kopproduktivitāti, iespēju pavairot preces un preču veidus, augošu pieprasījumu attīstību un iespēju šos pieprasījumus daudzpusīgi apmierināt, jaunu peļņas veidu atklāšanu iedzīvotājiem, vieglāk izvedamu pārtikas piegādi. Laba un lēta satiksme noved attālumu nozīmi līdz nullei, tuvina valsts iedzīvotājus un paceļ to saimniecisko labklājību.

Tautsaimniecības teorētiķis prof. van der Borghs uzsver, ka racionālā preču un pasažieru satiksmē krit svarā 3 galvenie faktori: 1) iespēja izlietot mēchanisko dzinējspēku, 2) iespēja izlietot satiksmes līdzekļus ar lielu tilpumu un 3) iespēja samazināt berzēšanās pretestību pie satiksmes līdzekļu pielietošanas. Jo pilnīgāki satiksmes līdzekļi atbilst šīm prasībām, jo vairāk iespējams samazināt darbu, laika patēriņu un pārvadāšanas izdevumus pie preču un pasažieru transporta. Visideālāki šīm prasībām atbilst ūdensceļš. Tā kā mūsu zemes īpatnības pagaidām nepieļauj iekšējo ūdensceļu ērtu un izsmelošu izmantošanu, tad pirmā kārtā apskatīsim citu mēchanisko transporta līdzekļu pielietošanas iespējas un izredzes. Plašai preču satiksmei te krit svarā divi satiksmes līdzekļi — dzelzceļi un auto satiksme, pasažieru satiksmei arī elektriskie ielu dzelzceļi, motorvāģi, elektrobusi, t. i. pie slīdēm nesaisīti elektriskie dzelzceļi. Latvijai krit svarā galvenā kārtā abi pirmie satiksmes līdzekļi — dzelzceļi, t. i. pie sliežu tīkla saistīti pārvadāšanas līdzekļi un auto satiksme, kas savukārt atkarīga no labiem zemes ceļiem — šosejām.

Pievedīsim dažus datus par dzelzceļu attīstību Latvijā, salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm un dažām Vakareiropas valstīm.¹⁾

Ekspluatējamā sliežu tīkla garums kilometros.

Valstis	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928		
								Garums kilom.	Dz.-km. uz 10.000 iedzīv.	Liniju gaŗuma pieaugums % pret 1921. g.
Latvija	2.577	2.577	2.558	2.605	2.604	2.594	2.707	2.700	14	4,7
Igaunija	1.000	1.050	1.106	1.113	1.115	1.178	1.233	1.241	11	24,1
Lietuva	1.431	1.431	1.452	1.533	1.528	1.533	1.543	1.565	6	9,5
Polija	18.000	18.800	19.510	19.399	19.486	19.496	19.572	19.533	6	8,5
Vācija	57.864	57.465	57.390	57.609	57.894	58.062	58.182	58.419	9	0,9
Zviedrija	14.965	15.181	15.283	15.496	15.765	15.865	16.059	16.490	27	9,7
Dānija	4.974	4.968	4.968	5.067	5.073	5.118	5.201	5.250	14	5,5

Šī tabula raksturo, kā visās pārskata valstīs turpinājusies dzelzceļu izbūve. Arī pārējās Eiropas valstīs ekspluatējamo dz. līniju gaŗums pieaug ar katru gadu. Kā redzams, 8 gadu periodā Latvijas dz. līniju ga-

¹⁾ Dati pēc: League of Nations - International Statistical Yearbook par 1929. g.

rums pieaudzis par 4,7%; salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm, tas ir vismazākais procents, jo Igaunija paplašinājusi savu dz. tīklu par 24,1%, Lietuva par 9,5% un Polija par 8,5%. Arī vecās valstis, ar ļoti plaši izbūvētu dz. tīklu (Zviedrijā 27 klm. dz-ceļu uz 10.000 iedz., Dānijā — 14 klm., pret mūsu 14 un vācu 9 klm.), turpina dz-ceļu paplašināšanu. Pārskata laikā Zviedrija paplašinājusi savu dz. tīkla garumu par 9,7% un Dānija par 5,5%, pret mūsu 4,7%.

No otras puses, tabula rāda, ka mūsu 14 ekspluatējamie sliežu kilometri uz 10.000 iedz. nostāda Latviju labvēlīgākā stāvoklī visās Baltijas valstīs, jo Lietuvā un Polijā korespondējošais skaitlis ir 6, bet Igaunijā — 11 kilometri. Mūsu norma pašlaik sakrīt ar Dānijas normu, bet ir par pilniem 100% zemāka nekā Zviedrijā. Varētu teikt, ka mūsu dz-ceļu līniju plašums tālu pārspēj Vāciju (14 pret 9 klm uz 10.000 iedz.), bet te jāņem vērā, ka Vācijā ļoti plaši izkopts visracionālākais satiksmes veids — iekšējie ūdensceļi. Vienas pašas Rūrortas iekš. ūdensceļu ostas apgrozījumi vairāk kā 8-kārtīgi pārsniedz Hamburgas apgrozījumus. Tāpat Vācijas lielākais centrs — Berlīne — ir ievērojama iekšējo ūdensceļu osta, kas apgrozījumu ziņā arī nestāv aiz Hamburgas. Tāpat jāņem vērā izkoptā autosatiksmes Vācijā. Arī salīdzinājums ar Dāniju nav raksturīgs, jo Dānijas īpatnais ģeografiskais stāvoklis lielā mērā atvieglo kabotažas kuģniecību, un bez tam Dānija izveidojusi savu šoseju tīklu par vispriekšzīmīgāko Eiropā.

Mēs jau minējām, ka svarīgākais dz-ceļu konkurents ir auto satiksme. Ja ņem vērā, ka automobilis ir samērā jauns transporta līdzeklis, un tā nozīme pasažieru un preču pārvadāšanai izveidojusies tikai divos pēdējos gadu desmitos, tad jāatzīst, ka autosatiksmes uzplaukšana norisinās visai strauji. Šis straujais attīstības temps var radīt suģestiju, ka autosatiksmes var kļūt par bīstamu konkurentu dz-ceļiem. Pacelas pat balsis, kas prasa atteikšanos no jaunu dz-ceļu būves, izveidojot to vietā autosatiksmi, kuŗas galvenais priekšnoteikums ir smagā tipa šoseju izbūve. Šis jautājums ir ļoti svarīgs taisni mūsu apstākļos, kādēļ pakavēsimies pie tā tuvāk.

Sniegsim vispirms pārskatu par automobiļu izplatīšanos dažādās valstīs:²⁾

1) Automobiļu skaits 1928. g. beigās.

Valstis	Pasažieru auto	Autobusi	Preču automobiļi	K o p ā automobiļi	Motocikli
Latvija . . .	1.381	183	782	2.292	706
Igaunija . . .	1.491	155	613	2.259	407
Lietuva . . .	772	143	445	1.360	441
Polija . . .	21.686	2.841	5 174	29.701	4.597
Vācija . . .	422.612	10.593	172.512	605.717	608.342
Zviedrija . . .	94.301	2.192	31.167	127.660	49.603
Dānija . . .	62.623	1.025	25.250	88.898	19.073

²⁾ Dati pēc International Yearbook of Statistics par 1929. g.

2) Satiksmes līdzekļi, salīdzinot ar iedzīvotāju skaitu.

Valstis	1928. g. dz.-kilometri uz 10.000 iedzīvotājiem	1928. g. automobiļu sk. uz 10.000 iedzīvotājiem	Attiecība starp dz. gaļumu un automobiļu sk. uz 10.000 iedzīv.
Latvija	14	14	1,0
Igaunija	11	18	1,6
Lietuva	6	5	0,8
Polija	6	9	1,5
Vācija	9	94	10,0
Zviedrija	27	201	7,4
Dānija	14	249	18,0

Šie skaitļi pārlicinoši rāda, ka Latvijā auto satiksme atrodas vēl bērna autos. Latvijā attiecība starp dz. gaļumu un automobiļu skaitu uz 10.000 iedzīvotājiem līdzinās 1,0, t. i. apm. tāds pat samērs, kā Lietuvā. Turpretim valstīs, kur autosatiksme jau izkopta un var spēlēt nozīmīgu lomu pasažieru un preču pārvadāšanā, pievestā attiecība svārstās starp 7,4 un 18,0. Citiem vārdiem sakot, mums nāktos pavairot automobiļu skaitu mazākais par 700%, lai mēs varētu runāt par auto satiksmi tajā pat nozīmē, kādā šo jēdzienu izprot Vakareiropas valstīs. Mums būtu septiņkārtīgi jāpavairo automobiļu skaits un proporcionāli jāizbūvē jaunas šosejas, lai varētu domāt par atteikšanos no tālākās dz.-ceļu izbūves. Vēlāk apskatīsim, ko nozīmētu šāds uzdevums izmaksas ziņā.

Atgriezīsimies tagad pie prof. van der Borghta tēzēm par racionālu satiksmi. Lai to nodrošinātu, bija nepieciešama mēchaniska dzinējspēka pielietošana, atsevišķo transportlīdzekļu lielas tilpnes un iespējami pilnīga berzēšanās pretestības pārvarēšana. Mēchaniskais dzinējspēks ir kopējs abiem apskatāmiem satiksmes līdzekļiem. Tie diferē tomēr maksimālās HP (zirga spēka) robežas ziņā, kāda piemērojama vienam satiksmes līdzeklim. Pēc vācu statistikas, 1925. g. 1. jūlijā no 175.665 vācu personu automobiļiem apm. $\frac{2}{3}$ bija zem 10 HP, un tikai apm. $\frac{1}{8}$ virs 14 HP. Preču automobiļiem caurmēra maksimālais HP skaits nepārsniedza 30. Dz.-ceļu lokomotīves Vācijā, turpretim, uzrāda caurmērā 1.500 HP (pie 160 to (tonnām) pašsvara, ieskaitot tenderi). Tikai tur, kur dz.-ceļu virsbūves ir pietiekoši smagas, ir iespējama lokomotīvu pielietošana no 2.000—3.000 HP. Caurmērā tā tad dzelzceļš var pielietot 50 reiz spēcīgāku vilktspēju, nekā auto satiksme.

Kas zīmējas uz atsevišķo transporta vienību tilpnes lielumu, tad arī te abi apskatāmie satiksmes līdzekļi stipri diferē. Pie mums dz.-ceļi preču satiksmē izlieto preču vagonus ar caurmērā 10 to tilpni uz pievedceļiem, un 15 to uz maģistrālēm. Tikai ievēdot smagākas virsbūves un smagāku tipu lokomotīves, iespējams pāriet uz Vakareiropā pašlaik iecienītiem 15—20 to celtspējas vagoniem (t. s. amerikāņu tipa). Tā vēl nav galīgā robeža; Savienotās Valstīs pašlaik eksperimentē ar 110 to celtspējas preču vagoniem. Automobiļu celtspēja, salīdzinot ar šiem skaitļiem, ir stipri mazāka. Lauku satiksmē pie mums krīt svarā tikai vieglā tipa preču auto, ar 1—1,5 to celtspēju. Vācijā, kur šoseju

tīkls izbūvēts sevišķi plaši, 1925. g. 1. jūlijā no 80.363 preču auto tikai 25.703 preču auto bija ar lielāku celtspēju par 4 to. Prūsijas satiksmes noteikumi pielaiž kā augstāko celtspējas normu preču automobiļiem (pie 15 cm. liela riteņa šinas platuma) $7\frac{1}{2}$ to. Smagāka krava dara automobiļu satiksmi nedrošu, un, galvenā kārtā, ātri bojā vissmagāko tipu ceļus — asfaltētas, resp. betonētas šosejas.

Runājot par **berzēšanāspretestību**, ir skaidrs, ka uz sliežu ceļiem pēdējā ir daudz mazāka nekā pie satiksmes uz ceļiem, pat ja pēdējie būtu asfaltēti, resp. darvoti, un satiksmes līdzekļi apgādāti ar pneimatiskām riepiem. Pēc Šlichtinga, zirgs velk sekundē ar 1 m ātrumu uz līdzena ceļa un labos ratos, **1,6 to**, bet uz sliežu ceļa — apm. **15 to!** Atiecība starp 1 auto HP uz līdzenas šosejas un 1 lokomotīves HP līdzinās apm 1 : 7. Tā tad lielu smagumu un daudz u preču pārvadāšanas ziņā dz-ceļiem neapšaubāmi dodama priekšrocība pret automobiļiem.

Atzīmēsim vēl vienu svarīgu momentu, kas krit svarā pie racionālas satiksmes — **satiksmes ātrums**. Preču vilcienu ātrums Vakarēiropā sastāda caurmērā 60 kilometru stundā, pie mums mazāk — no 25—45 klm. stundā. Autosatiksmē, vismaz preču satiksmē, caurmērā arī nav iespējams pārsniegt 30 klm. stundā. Te nu gan priekšrocība pieder automobiļiem, jo tie nav saistīti ar braukšanas plānu un gaidīšanu stacijās. Toties bojājumu un nedrošības koeficients dzelzceļu satiksmē ir stipri zemāks nekā auto satiksmē.

Pievēstie dati labi raksturo, ka auto satiksme uz tālām distancēm, it īpaši preču pārvadāšanā, nevar būt racionāla. Mazā automobiļu celtspēja dara smagu un lētu preču pārvadāšanu auto satiksmē par problemātisku. Nav noliedzams, turpretim, ka uz īsām distancēm, tāpat arī pasažieru satiksmē un dārgu preču pārvadāšanā, automobiļiem ir zināmas priekšrocības. Ar to arī norobežojas autosatiksmes īstā nozīme: viņu īstā vieta ir: a) būt par pievedceļiem dz-ceļu maģistrālēm, un b) autosatiksme var būt ērts un ātrs pasažieru satiksmes līdzeklis uz īsām un vidējām distancēm. Turpretim ir skaidrs, ka dz-ceļu maģistrāles izkonkurēt autosatiksmei nav pa spēkam.

To, starp citu, labi raksturo arī tas apstāklis, ka pasažieru un preču pārvadāšana dz-ceļu satiksmē nemitīgi pieaug arī valstīs, kur auto satiksme atrodas uz jo augsta līmeņa.

Taisni Vakarēiropas valstīs, kur autosatiksme izkopta sevišķi plaši, pasažieru un preču apgrozība uz dz-ceļiem pieaug īpaši strauji. Tas skaidri norāda, ka autosatiksme uzskatāma par dz-celu palīga līdzekli. Uzplaukstot pirmajai, pavairojas arī otro apgrozījumi.

Salīdzinājumam atzīmēsim, ka 1928. g. Latvijā darbojās 74 regulāras autosatiksmes līnijas, kas šajā gadā pārvadājušas 9,1 milj. pasažieru, un tikai 4,1 tūkst. tonnu preču. Ja pārvadāto pasažieru skaita ziņā auto satiksme jau tuvojas dz-ceļu skaitļiem, tad preču pārvadāšanā regulāro autosatiksmes līniju nozīme vēl līdzinās nullei, jo minētās 4,1 tūkst. tonnu sastāda mikroskopisku daļu no 3,8 milj. tonnu lielā preču pārvadājuma uz dz-ceļiem (0,1%) 1928. g.

Piegriezīsimies tagad galvenam autosatiksmes pamatnoteikumam — **šoseju un zemesceļu izbūvei**. Ja valstij nav pietiekoši plaša un labi izbūvēta zemesceļu tīkla, vispāri atkrit jautājums par automobiļu konkurenci ar dzelzceļu maģistrālēm.

Mūsu zemesceļu stāvokli raksturo sekošā tabula:
Zemesceļu garums (kilometros).

	Šosejas un bruģi	Grantēti zemesceļi			Kopā zemes ceļi	No tā:	
		I. šķiras	II. šķiras	III. šķiras		Valsts labošanā	Klaušu kārtā labots
Uz 1929. g. 1. aprīli . . .	916,0	2 734,4	12.029,9	9.935,0	25.615,3	5.017,8	20.597,5
„ 1928. g. „ . . .	858,6	482,9	15.330,2	9.607,9	26.279,6	2.522,1	23.757,5
„ 1927. g. „ . . .	800,9	482,4	14.069,9	9.602,8	24.956,0	2.465,9	22.490,1
„ 1926. g. „ . . .	781,6	326,4	14.150,8	8.568,1	23.826,9	2.290,5	21.536,4

Uz 1929. g. 1. aprīli valsts labošanā esošo ceļu garums sastādīja 19,59% no visu ceļu kopgaruma. Pašlaik turpinās ceļu pārņemšana valsts labošanā; uz 1930. g. 1. aprīli valsts labošanā bija jau **7.332 klm.** ceļu vai 28,62% no kopgaruma. Neapšaubāmi, ar ceļu pārņemšanu valsts pārziņā, pieaug to nozīme auto satiksmē, jo klaušu kārtā labotie ceļi rēgulārai auto satiksmei nekad nav bijuši derīgi. Lauksaimniekiem jau nebija iespējams gādāt par normālu ceļu profilēšanu un virskārtas nostiprināšanu. Tomēr, arī valsts nevar labot stāvokli uz reizi; līdz visu I. un II. šķiras ceļu pārņemšanai valsts labošanā vēl paies gadi, un pārņemtie ceļi arī uz reizi nav savemadi auto satiksmei piemērotā kārtībā.

Visvairāk acīs kritošs apstāklis ceļu jautājumā pie mums ir samērā niecīgais šoseju procents, salīdzinot ar ceļu kopgarumu. Un izkoptai autosatiksmi, it īpaši preču pārvadāšanā, nepieciešamas taisni šosejas, jo pretējā gadījumā nav iespējams laist apgrozībā smagāku tipu preču automobiļus. Mazs salīdzinājums:

Šoseju un bruģu garums uz 100 km² platības.

Francijā	130 km
Anglijā	126 km
Dānijā	120 km
Vācijā	43 km
Latvijā	1,4 km
Eiropas Krievijā	0,4 km

Lai nonāktu līdz Dānijas normai, kas savas dz-ceļu attīstības ziņā un arī zemes rakstura dēļ pielīdzināma mūsu apstākļiem, Latvijas šoseju tīkls būtu jāpaplašina 86-kārtīgi! Ja ņem vērā, ka 1 kilometrs betonētas šosejas, kas vienīgi piemērota smago automobiļu satiksmei, būvē izmaksā ap 100.000 latu, un līdz Dānijas normai mums iztrūkst turpat 75.000 kilometru šoseju, tas nozīmē, ka šosejas izbūvē tuvākā nākotnē būtu ieguldāmi 7,5 miljardi latu. Sadalot šo summu pat uz 50 gadiem, tas prasītu gadā apm. 150 milj. latu, t. i. gandrīz visu mūsu valsts budžetu!

Protams, Dānijā visas šosejas nav betonētas. Dānijā dominē taisni vieglāka tipa asfaltētas, resp. darvotas šosejas. Pateicoties dzīvai vieglo auto un velosipēdu satiksmei, šosēti ir daudzkārt pat pievedceļi — mūsu t. s. māju un ganu ceļi. Būtu naivi runāt mūsu apstākļos par 75.000 klm. šoseju izbūvi. Tomēr jā-rēķinās ar to, ka pirmā kārtā šosēt, resp. betonēt nāksies visus I. šķi-

ras zemes ceļus — ap 3.000 klm. Tas dotu, tā sakot, autosatiksmes maģistrāļu skeletu. Bet arī 3.000 klm izbūve à 100.000 latu kilometrs izmaksā 300 milj. latu. Un šo darbu nevar iedalīt 50 gados, bet tas jāveic 5—10 gadu periodā, kas nozīmē gadskārtējus izdevumus mazākais 30 milj. latu apmērā, t. i. atkal ievērojami vairāk nekā mums pa spēkam. Jo paralēli nāktos turpināt arī II. un III. šķiras ceļu profilēšanu un virsbūves nostiprināšanu, kas savukārt prasītu prāvus izdevumus.

Viss augstāk sacītais rāda, ka tas kurss, kādu pašlaik ņemusi Latvijas satiksmes ceļu izbūves politika, ir vienīgi pareizais. Mēs pašlaik piegriežam galveno vērību mūsu dz-ceļu tīkla izbūvei un racionālizēšanai. Paralēli iet zemesceļu izbūve, pārņemot I. un II. šķiras grantētos zemesceļus valsts labošanā, un pakāpeniski izbūvējot tos par vieglai autosatiksmei piemērotiem. Dzīvākās satiksmes līnijās, uz īsām distancēm, tiek būvētas arī šosejas, kas vai nu vieno svarīgus centrus ar lielu iedzīvotāju skaitu, vai arī kalpo par pievedceļiem dz-ceļu maģistrālēm apvidos ar plašu preču apgrozību. Kā redzējām, dzelzceļu tīkla attīstības ziņā mēs varam izturēt salīdzinājumu ar mums līdzīgām Vakareiropas valstīm. Būtu galīgi aplami atteikties no šī sasnieguma izbūves un nostiprināšanas, lai pēc tam piegrieztu visu vērību šoseju izbūvei, kas nav mums vēl ne finansiāli pa spēkam, ne arī sola paredzamā laikā konkrētus rezultātus. Pie tam jāņem vēl vērā, ka Latvija ražo galvenā kārtā lētas un smagas preces, kamēr auto transports uz tālām distancēm ir ekonomiski attaisnojams tikai luksusa precēm. Mūsu apstākļos lēta un ērta satiksme tā tad iespējama tikai, turpinot plānveidīgu dz-ceļu izbūvi un paralēli rūpējoties par labiem zemesceļiem, kas apkalpo pievedsatiksmi pie dzelzceļiem, kur gan zirgu drīz izspiedīs vieglie automobiļi. To prasa mūsu satiksmes līdzekļu izveidošanās vēsture, zemes dabīgie apstākļi, un — last but not least — ekonomiskā lietderība.

Jāņem vērā vēl viens apstākļis — tās prasības, kādas uzstāda Latvijai tās ģeogrāfiskais stāvoklis. Starp limitrofu valstīm Latvija par excellence ir tilts no austrumiem uz rietumiem. Rīga, Liepāja, Ventspils ir starptautiskās satiksmes ostas, kas krīt svarā nevien iekšējai tirdzniecībai, bet arī tranzitsatiksmei ar Krieviju, pa daļai arī Lietuvu un Poliju. Tranzitsatiksmē pieaug ar katru gadu; 1929. g. tā sastādīja 882 tūkst. tonnas, vai turpat $\frac{1}{4}$ no mūsu dz-ceļu preču apgrozījumiem. Arī pasažieru satiksmē Latvija ir svarīga starptautiskās satiksmes valsts. Mūsu dz-ceļu maģistrālēm jāapkalpo visa Vakareiropas dzelzceļu satiksme ar Krieviju un Tāliem austrumiem. Šīs starptautiskās satiksmes nozīme sola attīstīties ar katru gadu; taisni tādēļ mums jāuztur dzelzceļu tīkls un ritošais inventārs tādā kārtībā, kāda atbilst pastāvīgi uzlabojamai un pieaugošai Vakareiropas starptautiskai satiksmei. Ja mūsu dz-ceļu tīkla izveidošana plānveidīgi neturpināsies, no tā pirmā kārtā cietīs tranzitsatiksmē un mūsu ostas.

Līdz šim mēs runājam par mūsu satiksmes ceļu izbūves politiku, demonstrējot, kādu motīvu dēļ Latvija izšķīrusies par dz-ceļu tīkla tālāku izveidošanu, tikai līdztekus rūpējoties arī par zemesceļu izbūvi vieglai satiksmei. Šie motīvi bija racionālas dabas: preču satiksmē dz-ceļiem neapšaubāmi piemīt priekšrocības pret automobiļiem satiksmes lētuma un masu apgrozījuma ziņā. Raksturosim tagad īsumā satiksmes ceļu ekspluatācijas un tarifu politiku.

Vācu satiksmes teorētiķis Matters¹⁾ uzskata par satiksmes lietas

galveniem rēgulējošiem principiem, tās vispārējās lietderības ziņā, sekošos:

- 1) satiksmes līniju iekārtošana, izejot no vienota satiksmes tīkla viedokļa;
- 2) gādība par maģistrāļu un pievedceļu izbūvi;
- 3) satiksmes monopolizēšana, eventuāli izslēdzot likumdošanas ceļā citus konkurentus;
- 4) satiksmes aparāta vispārpieejamas un izlīdzinātas lietošanas nodrošināšana;
- 5) tehnisko sistēmu normālizēšana;
- 6) pārvaldes aparāta centralizēšana;
- 7) satiksmes policijas nokārtošana, lai nodrošinātu satiksmi un apgrozību; kārtības priekšrakstu izdošana;
- 8) dzelzeļu, pasta, telegrafa etc. apvienošana viena uzņēmēja rokās.

Šīs tēzes teorētiski pamato to Latvijas satiksmes politiku, kāda piedējā laikā pieņemta praksē. Nav šaubu, ka domāt par plānveidīgu satiksmes izveidošanu un visu pilsoņu interešu vienādu vērā ņemšanu var tikai valsts. Privātuzņēmēja dabīgās intereses būs vērstas uz iespējami nodrošinātu peļņu no dzelzceļiem. Tādēļ arī valstīs, kur lielos apmēros pastāv privātie dzelzceļi, satiksmes tīkls nekad nav izveidots vienmērīgi. Būvētāji gājuši pa mazākās pretestības un lielākās ienesības ceļu, izbūvējot līnijas bieži apdzīvotos rajonos un atstājot novārtā vāji apdzīvotas nomales. Valstij, turpretim, jādomā par iedzīvotāju prasību vienlīdzīgu apmierināšanu. Centralizētā satiksmes aparātā ienesīgākās līnijas sedz neienesīgāko līniju deficītu, un iespējams izveidot Matterna pamatprincipu: gādāt par satiksmes aparāta vispārpieejamību un izlīdzinātu lietošanas iespēju.

Ar to ir gribēts teikt, ka valstij jāpatur maģistrāļu un svarīgāko pievedceļu monopols. Principā nav izslēdzama arī privāta iniciatīve. Lokālas tirdzniecības vai rūpniecības interesēs bieži var prasīt pievedceļu izbūvi rajonos, kur no vispārības viedokļa dzelzeļu izbūve vēl nekristu svarā. Šādos gadījumos pielaižama arī privātu ceļu izbūve, ar to noteikumu, ka būves izdarāmas koncesijas kārtībā, un satiksmes noteikumus uz privātiem pievedceļiem pilnā mērā pielīdzina valsts dzelzceļos pastāvošiem. Šādas privātas koncesijas tomēr nedrīkst aizskārt centralizēto satiksmes tīkla izbūves plānu, vai atvietot šī plāna svarīgas sastāvdaļas.

Jau grūtāki izvedama mūsu apstākļos dzelzeļu tehnisko sistēmu, resp. tehniskās iekārtas normālizēšana. Latvijas valstij dibinoties, pārņemtais sliežu tīkls, tāpat arī ritošais inventārs, bija raibs mistrojums. Piecu platumu sliežu ceļi, vagoni un lokomotīves no visādām valstīm, ar vienu vienīgu kopēju pazīmi — ritošā inventāra nolietotais vai nelietojamais stāvoklis un gandrīz pilnīgs pasažieru vagonu trūkums — tāds bija pamats, uz kura bija jāsāk Latvijas dzelzeļu tīkla organizēšana. Tagad svarīgākie trūkumi novērsti. Norisinās pāreja no 5 uz 3 sliežu platumu tipiem, normējot jaunās līnijas un pakāpeniski pārnaglojot esošās. Radīti normēti pasažieru un preču vagonu tipi; nokārtota vagonu izbūve zemēs iekšienē. Ņemtas vērā modernās satiksmes prasības; autobusu pasažieru satiksmes priekšrocībām piemērojoties,

¹⁾ Mattern, Grundsätze der technischen Wirtschafts- und Verkehrslehre, Berlin, 1925

uz īsām dz-ceļu līnijām, kas savieno biezi apdzīvotas vietas, pakāpeniski laiž darbā tanku lokomotīves ar šiem sastāviem, un motorvagonus, ar to ievērojami paātrinot dz. satiksmi. Prakse pierādījusi, ka īsie tanklokomotīvu sastāvi sekmīgi konkurē ar paralēlām autobusu līnijām. Piedzīvojumi ar motorvagoniem pašlaik ir tikai pirmsākumā, bet nav šaubu, ka ievēdot piemērotus motorvagonu tipus, pēdējie nopietni apdraudēs paralēlu autobusu satiksmi.

Satiksmes ceļu saimniecība stingri centralizēta satiksmes ministrijā. Pēdējā pārzina arī pastu, telefonu, telegrafu, radio — galvenos satiksmes līdzekļus, kas papildina racionālu dzelzceļu saimniecību. Ir domāts arī par autobusu satiksmes, vismaz dzelzceļam paralēlo līniju, pārņemšanu valsts rokās, lai nodrošinātu pasažieriem maksimālās ērtības, laižot apgrozībā speciālas smagā tipa mašīnas, un nevis uz preču auto šasijām būvētus autobusus, kuŗu satiksmes drošība, neskatoties uz rūpīgu pārbaudi, bieži vien ir apšaubāma.

Šajā sakarībā jāsaaka arī daži vārdi par iekšējo ūdensceļu satiksmi. Kā jau minējām, ūdensceļu satiksme, izejot no van de Borgha tēzēm, ir visizdevīgākais satiksmes līdzeklis. Te iespējams jo plašā mērā pielietot mēch. dzinējspēku (velkoņi, upes tvaikoņi etc.), iespējams izlietot satiksmes līdzekļus ar lielu tilpni un izdevīgu pašsvara attiecību pret celtspēju, un berzēšanās pretestība ir minimāla (pēc Šlichtinga, 1 zirgs stāvošā ūdenī var vilkt 50—100 to ar 1 m. ātrumu sekundē, pret 1,6 to uz zemesceļa un 15 to uz sliežu ceļa). Jau aizrādījām, cik lielu lomu satiksmē spēlē iekšējie ūdensceļi Vācijā. Turienes iekš. ūdensceļu ostas (Rūrorta, Berlīne etc.) apkalpo milzu rajonus, pa daļai arī starptautisko satiksmi (Rūrorta caur Reinas kanālu un Reinu stāv tiešā satiksmē ar Holandes ostām — Amsterdamu un Roterdamu). Pie mums 1929. g. pārvadāti pa iekšējiem ūdensceļiem 1,6 milj. tonnu preču, no tā 291 tūkst. tonnu tranzitā. Tas sastāda gandrīz 50% no dzelzceļu preču apgrozības. Šajā ziņā, diemžēl, satiksmes ceļu centralizācija pie mums nav pilnīga; iekšējie ūdensceļi atrodas finanču ministrijas jūrniecības d-ta pārziņā. Izejot no centralizācijas tēzes, šāds stāvoklis nav ne ar ko attaisnojams. Jūrniecības d-ta dabīgie uzdevumi ir, kā to rāda jau pats nosaukums, regulēt jūras kuģniecību, resp. ostu izbūvi. Iekšējie ūdensceļi, turpretim, dabīgi papildina dz-ceļu satiksmi, jo to esamība, resp. ekspluatēšanas iespējamība lielā mērā ietekmē dz-ceļu izbūves plānu. Arī satiksmes noteikumu, resp. regulēšanas ziņā dzelzceļu, zemes ceļu un iekšējo ūdensceļu pārvalde ir savā raksturā identiska. Tādēļ viens no tiešiem satiksmes politikas mērķiem būtu arī iekšējo ūdensceļu pārziņas pievienošana centralizētai pārvaldei — satiksmes ministrijai.

Nospraustos principos izteiktais satiksmes politikas veids ir attaisnojies praksē Vakareīropā un pie mums, un arī teorētiski viscaur atzīts par pareizu. Eksperimentēšana te nebūtu vietā, jo katra eksperimentēšana savos gala rezultātos ir problemātiska, un pa izvešanas laiku traucē saskaņotā aparāta darbību, kas atsaucas tieši uz dz-ceļu klientu interesēm.

Apskatīsim vēl īsumā Latvijas dz-ceļu tarifa politiku. Kā jau vairākkārt aizrādīts, racionālas satiksmes pirmuzdevums ir ērtas, lētas un valsts saimnieciskās dzīves attīstībai piemērotas pasažieru un preču satiksmes nodrošināšana. Racionāla satik-

smes tikla izbūve un pārvaldīšana vien nespēj nodrošināt šīs prasības. Te stājas vietā vedmaksas noteikšanas veidi, resp. tarifu politika.

Latvijā dz. tarifu politika

var skaitīties par nokārtotu ar 1928. g. 1. septembrī dzīvē izvesto jauno tarifu, kas atvietoja nepietiekoši elastīgo 1920. g. 15. jūnija tarifu schēmu. Jaunā preču tarifā pārvadājumi pēc to maksātspējas kvalificēti bijuši sešu klasu un vienas schēmas vietā 21 klasē ar pamatlikmēs ieturētiem intervalliem starp blakus klasēm 10% apmērā (izņemot pirmo un otro, otro un trešo klasi, starp kurām tas ir 16% un 14%). Jaunā tarifā pamatlikmju apmēri palikuši gandrīz agrāko likmju robežās: augstākajā klasē pamatlikme nedaudz paaugstināta no 2 sant. par 100 kg un 1 km līdz 2,5 sant., bet zemākajā klasē agrāko 0,27 sant. vietā par 100 kg un 1 km noteikta zemāka likme — 0,25 sant. Lai ieinteresētu preču sūtītājus pārvadāt preces lielākā vairumā, ievesti tarifa pazeminājumi, piemērojoties preču pārvadājumu maksātspējai, atkarībā nevien no preču vērtības, bet arī no pārvadājamo preču svara, kas sekmēs sasniegt preču vagonu labāku izmantošanu. Lai izlīdzinātu preču cenas dažādās tirgus vietās un transporta izdevumus vēl tuvāk pieskaņotu pārvadājumu maksātspējai, ievesti pret iepriekšējo preču tarifu lielāki diferenciālie tarifa pazeminājumi, atkarībā no pārvadāšanas attāluma. Pārvadājumu maksas spēju pieskaņošanai pārvadāšanas pašizmaksai, diferenciālie tarifu pazeminājumi noteikti augstākajām tarifa klasēm mazāki, bet zemākajām tarifa klasēm, resp. mazvērtīgākām precēm lielāki. Diferenciālo pazeminājumu pirmajā joslā (no 31—61 km) tarifa pamatlikmju pazeminājums sākas ar 10% pirmās klases precēm, katrai turpmākajai zemākajai klasei palielinās par 1%, tā kā tas 21. klases preču pārvadājumiem ir 30%. Otrajā joslā (no 62—100 km) tarifu pazeminājums sākas ar 20% I. klases precēm, un katrai nākošai tarifa zemākajai klasei pazeminājums pieaug par 1,5%, sastādot 21. klasē jau 50%. Tāpat nākošās joslās noteikts katrai zemākajai klasei tarifa pazeminājums par 1,5% lielāks kā iepriekšējai klasei. Turpmākie diferenciālie pazeminājumi noteikti attālumā no 101—150 km I. kl. tarifa pamatlikmei 30% un 21. kl. — 60%, bet pārvadājumiem attālumā pāri par 201—250 km tie ir 45% un 75% no attiecīgas klases veduma maksas pamatlikmes. Kā pazeminās parastā ātruma preču tarifa likmes atkarībā no pārvadājumu attāluma pirmajām trim un pēdējām četrām tarifa klasēm par 100 kg un 1 kilometru, rāda šāda tabula:

Klases	Veduma maksa par 100 kg un 1 km uz attāluma					
	Līdz 30 km	No 31—61 km	No 62—100 km	No 101—150 km	No 151—200 km	Virš 200 km
1	2,50	2,250	2,000	1,750	1,500	1,375
2	2,10	1,869	1,649	1,439	1,229	1,124
3	1,80	1,384	1,386	1,206	1,026	0,936
18	0,37	0,270	0,202	0,165	0,128	0,109
19	0,33	0,238	0,175	0,142	0,109	0,092
20	0,30	0,213	0,155	0,125	0,095	0,080
21	0,25	0,175	0,125	0,100	0,075	0,063

4) Sk. J. Ruņģa rakstu „Dz-tarifu izveidošana“, „Economists“ Nr. 4. 1930. g.

Neatkarīgi no preču tarifa pārstrādāšanas, pārskata gadā ievesti pazemināti izņēmuma tarifi preču pārvadāšanai starp Liepāju un Rīgas mezglas stacijām, akmeņogļu transportēšanai pilnkravu vagoniem no Mangaļu līdz Līgatnes stacijai, sasmalcināta ģipsa pārvadāšanai no Salaspils līdz Rīgas mezglas stacijām un cukurbiešu pārvadājumiem no Lietuvas caur Meiteni līdz Jelgavas stacijai, t. i. no 16. kl. uz 19. kl. Bez tam pazemināts tarifs vagonu padošanai Ventspils stacijā uz K. pl. Ventas krasta atzarojumiem no Ls 4 līdz Ls 2 un ievesti daudzi citi tarifu pazeminājumi.

Eksporttirdzniecības veicināšanas nolūkā, lai dotu lielāku iespēju mūsu lauksaimniecības un rūpniecības ražojumiem sacensties ārzemju tirgos ar citās valstīs ražotām precēm, dzelzceļi, sākot ar 1928. g. 1. apr., eksportpreču pārvadājumiem, izņemot valsts monopola linus, veduma maksu aplēs (aprēķina) pēc tranzīta tarifa likmēm, kas jūtami zemāka par bijušo eksporta tarifu, un dos dzelzceļiem apm. pusmiljona latu iztrūkuma ieņēmumus. Līdz ar ievērojamu tarifu pazeminājumu jaunajā tarifā uz lielākiem attālumiem, izdarīts arī tarifu pazeminājums tranzitprecēm, kuņas pārvadā pēc iekšzemes tarifa likmēm, kas lielā mērā veicinās mazvērtīgāko tranzitpreču pārvadāšanu pa mūsu dzelzceļiem.

Savā tagadējā izveidojumā Latvijas dz-ceļu tarifa shēma, resp. tarifu politika pieskaitāma modernākām visā Eiropā. Tā ir pietiekoši elastīga, lai piemērotos katrai individuālai mūsu saimnieciskās dzīves prasībai.

Kopsavilkumā

redzam, ka Latvijas satiksmes politika balstās uz sekošiem pamatprincipiem:

1) satiksmes tīkla plānveidīga izveidošana, ievērojot visu novadu prasības, un ne ekonomisko interesi vien;

2) smaguma punkta likšana uz dz-ceļu satiksmes izveidošanu, jo tā attaisnojas ir teorētiski, ir saimnieciski, un nozīmē zemes dabīgo rezervju iespējami pilnīgu atslēgšanu;

3) zemesceļu iespējami ātra izveidošana, uzskatot par svarīgāko zemesceļu tipu vieglai autosatiksmei piemērotos I. un II. šķiras grantētos zemesceļus;

4) smagā tipa šoseju izbūve, kur tās krīt svarā, kā pievedlīnijas dzelzceļu maģistrālēm, vai atvieglo sevišķi dzīvu pasažieru satiksmi;

5) satiksmes līniju centralizēta pārvaldīšana, kas nodrošina to plānveidīgu un racionālu apsaimniekošanu, neattiecinot centralizēto pārvaldi uz dz-ceļiem vien, bet arī uz pastu, telegrafu, telefonu, iekšējiem ūdensceļiem etc., eventuāli arī uz dzelzceļiem, kas iet paralēli autobusu līnijām;

6) iespējami elastīga tarifu politika, pieskaņojot to cieši mūsu saimnieciskās dzīves prasībām.

Teiktais rāda, ka satiksmes politika aptver ļoti plašu un daudzpusīgu interešu kompleksu, kas valsts saimniecībā ieņem vienu no pirmām vietām. Ir tādēļ skaidrs, ka satiksmes ceļu saimniecība uzskatāma par saskaņotu un patstāvīgu vienību, kuņas mērķi nav darāmi atkarīgi no pārejošām fiska interesēm vai politiskiem ietekmējumiem. Nelietderīga eksperimentēšana var nest te bēdīgus augļus, jo katrs komplicēts mehānisms ir ļoti jūtīgs pret traucējumiem no ārienes. Tāpat nav lietderīgi

tie šķēršļi, kādi rastos pie satiksmes politikas centralizēšanas galīgas izveidošanas. Tādēļ šķiet, ka mūsu satiksmes saimniecības tālākai attīstības gaitai būtu jāvirzās uz satiksmes ceļu pārvaldes autonomizēšanu, kā tas izvests jau veselā rindā Vakarēiropas valstu. Tad racionāla un netraucēta satiksmes politika būtu nodrošināta pilnā apjomā.

A. Auziņš,
pasta un telegrafa dep-ta direktors.

Pasts, telegrafs, telefons un radio tautas dienestā.

Ja runa iet par redzamiem sasniegumiem mūsu valsts īsā pastāvēšanas laikā, tad gan pasta, telefona un radio nozarēi nevarētu paiet secen. Krievu mantojums nebija liels: katrs atcerēsies, ka pirms kara bij diezgan paplāns pasta un telegrafa iestāžu tīkls; tā iedzīvotāju daļa, kas bija tālāk no minētām iestādēm, pastu saņēma caur pagastu valdēm, un kāda bij korespondences piegādāšana, tas arī vēl labā atmiņā; faktiski pastu piegādāja mājās tikai pilsētās un dažās apdzīvotās vietās.

Telegrafu katoru tīkls nebija labāks, jo valsts iestādēs kā pasta, tā telegrafa operācijas bij apvienotas. Bija jāmēro desmitiem kilometru, lai nodotu telegrammu.

Pavisam bēdīgā stāvoklī atradās telefons. Par lielām pilsētām nevarēja sevišķi sūdzēties, jo tur šis kultūras sasniegums bija pietams. Bet par telefonu uz laukiem jau nevarēja būt runa: viņa nemaz nebija, ja neskaita dažas muižas, kur toreizējie mūsu dzīves galvenie noteicēji vienā, otrā vietā šo moderno ierīci bija ievēduši.

Par radio pirmskara gados maz tauta interesējās. Zināja, ka telegrammas var sūtīt ne tikai pa vadiem, bet arī pa gaisu. Bet iedzīvotājam tas mazāk bij no svara: vai pa vadu, vai pa gaisu viņš savu reto telegrammu saņēma, bet radio, kā jaunākais brīnums, palika diezgan tālu no iedzīvotāju masām un tieši viņu neskāra.

Lai attēlotu pasta, telegrafa un telefona straujo attīstību, pievedīšu dažus skaitļus:

Pasts: 1920. gadā visā Latvijā bija 139 pasta un telegrafa kantori un 159 palīgnodaļas, kopā 298 iestādes. (Te jāaizrāda, ka šai, kā arī citos gadījumos, kad pievesti gadi, dati attiecas uz gada pirmo aprīli, t. i. vecā budžeta beigām un jaunā sākumu.)

1922. gadā: 161 kantoris, 222 palīgnodaļas, kopā 383 iestādes.

1924. gadā: 171 kantoris, 306 palīgnodaļas, kopā 477 iestādes.

No pievestām iestādēm pastu apkalpoja 330, telegrafu — 326, telefonu — 282 iestādes.

1926. gadā: 176 kantori, 482 palīgnodaļas, kopā 658 iestādes, no kurām pastu apkalpoja 383, telegrafu 463 un telefonu 432 iestādes.

1928. gadā: 182 kantori, 874 palīgiestādes, kopā 1056 iestādes; no tām pastu apkalpoja 633, telegrafu — 627, telefonu — 838 iestādes.

Šimbrīžam ir: **221** kantoris **1273** palīgiestādes, ko-

pā 1494 iestādes, no kurām pastu apkalpo 1057, telegrafu 766 un telefonu 1103 iestādes.

Kā redzams, attīstība kā pasta, tā telegrafa un telefona nozarēs ir izvesta galvenā kārtā ar palīgnodaļām, iestādēm, kuŗas apkalpo par zināmu, samērā ļoti mazu, atalgojumu, uz brīva līguma pamata, privātas personas. Tikai šādā veidā attīstība ir izvedama un saskaņojama ar saimniecisko viedokli, jo nevar atklāt valsts iestādi — kantorī, tur, kur operācijas ir mazas un iestādes ieņēmumi neattaisno izdevumus, kas saistīti ar kantorā uzturēšanu. Palīgiestādes, pakāpeniski augdamas, izveidojas par plašām iestādēm, un tad viņas pārvērš par kantorīem.

Tomēr ir vienā, otrā vietā arī kantorī, kuŗi sevi neattaisno ieņēmumu ziņā, būdami nepieciešami kā kontroles punkti pasta un sevišķi telefona satiksmei. Bet šādu iestāžu ir ļoti maz.

Augot iestāžu skaitam, pieaug arī štata darbinieku skaits kantoros: 1920. gadā darbinieku ir 1098; 1922. gadā — 2299; 1924. gadā — 2388; 1926. gadā — 2943; 1928. gadā — 3118 un pašlaik — 3722 darbinieki.

1494 palīgiestādēs nodarbināto privāto personu skaits caurmērā būs ne mazāks kā 1,5 cilvēks uz iestādi, pie kam daži, piemēram, vietējā un lielākā telefona palīgiestādē vai pasta palīgnodaļā ar korespondences piegādāšanu mājās ir nodarbināti visu laiku tikai ar pasta resora uzdevumiem, pārējie izpilda arī vēl kādu citu darbu; šo privāto, palīgiestādes apkalpojošo personu skaits tā tad būtu jākalkulē uz $1494 \times 1,5 = 2241$.

Strādnieku skaits, kas nodarbināts pie telegrafa un telefona tehniskiem darbiem, t. i. pie līniju būvēm un remontiem, caurmērā jāskaita uz 1500 personām. Pasta un telegrafa resora galvenās darbnīcas arī nodarbina ap 1000 cilvēku. Ņemot visus resorā nodarbinātos iedzīvotājus kopā, iegūstam prāvu skaitu — 8463.

Pasta resora ieņēmumi arī strauji ir auguši:

1922./23. budžeta gadā — Ls 5.274.846,—; 1924./25. budžeta gadā — Ls 8.106.391,—; 1926./27. gadā — Ls 11.636.513,—; 1928./29. gadā — Ls 14.453.693,—, bet tekošā budžeta gadā ieņēmumi paredzēti — Ls 17.890.705,—. Katru gadu resors ir devis diezgan prāvus atlikumus no kārtējiem ieņēmumiem; tā tekošā budžeta gadā šis atlikums ir ap Ls 2.700.000. Ja no šīs summas atvelk arī resora ārkārtējos izdevumus, tad tomēr vēl valsts kasē ieplūdis apmēram Ls 280.000. Te vēl jāņem vērā, ka pasta resors pārvadā par brīvu visu valsts un pašvaldību korespondenci bez kādas atlīdzības, kāds pakalpojums, ja tas tiktu samaksāts, sastādītu apm. Ls 1.500.000,— gadā.

Kā redzams, pasta resors, strauji attīstoties un ieguldot prāvas summas telefona tīkla izbūvē, telefona stacijās un iestāžu ēkās, ir izticis vienīgi ar saviem līdzekļiem.

Pasta darbības apmērus paskaidro sekoši skaitļi:

1922./23. gadā pasta sūtījumu skaits bija 30.249.718; pārsūtītas vērtības par Ls 38.001.583. 1924./25. gadā — sūtījumu 46.027.239, pārsūtītas vērtības par Ls 97.017.008. 1929./30. gadā — sūtījumu 83.658.378, pārsūtītas vērtības par Ls 168.056.218.— Kā redzams, 7 gadu laikā pasta operācijas palielinājušās apmēram 3 reizes.

Par ļoti svarīgu nozari ir izvērtušas pasta tekošu rēķinu un krājkašes operācijas. 1924. gadā, kad rēķinu jeb kontu skaits bij 1.123, iemak-

sāts Ls 29.042.013,—, izmaksāts Ls 26.537.851,—; 1927. gadā — rēķinu skaits 2.550, iemaksāts Ls 82.930.163,—, izmaksāts Ls 80.909.166, bet pašreiz rēķinu skaits ir 4.300, atlikums uz tekoša rēķina Ls 4.759.000,—.

Arī krājkasu operācijas strauji attīstās: 1927. gadā noguldītāju bij 1941, iemaksāts Ls 699.933,—, izmaksāts Ls 391.122; 1929. gadā noguldītāju 12.542, iemaksāts Ls 7.754.402, izmaksāts Ls 5.570.681, bet tagad noguldītāju **20.257**, bet noguldījumu atlikums Ls 6.752.000. — Kā redzams, iedzīvotājos ir radusies dzīva interese un uzticība pret „pasta banku“, un domājams, ka tas apstāklis, ka pasta iestāžu skaits tagad ir ļoti prāvs un katram pilsonim viegli pieietams, spēlē arī ļoti lielu lomu.

Telefona attīstības gaitu redzam no sekošiem skaitļiem:

1920. gadā bij 1.180 abonentu, 1922. gadā — 4.923, 1924. g. — 11.050, 1925. g. — 24.192, 1928. g. — 29.165, bet pašreiz ir jau **47.000** abonentu.

Sevišķi straujš abonentu pieplūdums ir jākonstatē **uz laukiem**, un pēdējo vasaru laucinieki ir bijuši sevišķi rosīgi; resors gandrīz visus abonentu pievienošanai atvēlētos līdzekļus bij iztērējis daudz agrāk nekā citus gadus un jau diezgan agrā rudenī bij spiests pārtraukt abonentu pievienošanu uz laukiem, atstājot nepievienotus apmēram 1200 lauku abonentus. Straujais pieaugums pa daļai izskaidrojams ar 10 kilometru bezmaksas tālsarunu ieviešanu un ar bezmaksas rajona palielināšanu abonentu līniju būvei. Kā zināms, tagad par tālsarunām nav jāmaksā, ja centrāles, kurām abonenti pievienoti, atrodas ne tālāk par 10 kilometriem, un katram jaunpievienojamam abonentam valsts būvē par brīvu (pareizāk sakot, pēc pievienošanas maksas nokārtošanas, kuŗas apmēri ir no Ls 30 līdz Ls 50) **4,5** kilometrus. Tā kā katra abonenta pievienošana izmaksā caurmērā Ls 400 līdz Ls 500, tad valstij te jāpiemaksā uzreizi diezgan prāva summa, un tikai ar gadiem, ar abonentu maksām šī summa pakāpeniski tiek deldēta.

Runājot par **telegrafu**, jāsaprot, ka šī ir vienīgā nozare, kuŗa, caurmērā ņemot, nepieaug, pie kam iekšzemes satiksmē te pat novērojama tendence uz mazināšanos, ārzemes satiksmē, turpretim, novērojams mazs pieaugums.

Tā 1923. gada ieņēmumi no telegrafa bij Ls 1.475.603, 1927. g. — Ls 1.574.708, 1929. g. — Ls 1.529.345. Kopējais telegrammu skaits 1923. g. 2.851.608, 1927. g. — 2.041.645, 1929. g. — **1.780.658**.

Tomēr šīs nozares atslābums izskaidrojams tikai ar to, ka telegrammu vietā, pie straujas telefona tikla attīstības, ļoti daudz nāk telefonu sarunu. Telefons, kā domu izmaiņas līdzeklis, ir nesamērojami parocīgāks un modernāks nekā telegrafs, jo tieši saņem atbildi no izsauktās personas, bez kādas gaidīšanas un citu personu starpniecības. Un ne tikai telegrafam, arī paštam telefons rada jūtamu konkurenci, jo bieži lietas, kas agrāk tika kārtotas rakstiski, tagad tiek nokārtotas pa telefonu. Bet tur nav ko skumt, tāds ir dzīves dzelžainais likums: ērtākā tehnikas nozare izspiež mazāk parocīgo, vecāko.

Visjaunākā pasta resora nozare ir **radiofons**, kuŗš, kā zināms, vēl darbojas tikai piecus gadus un pāris mēnešus. Bet arī te jau esam veikuši diezgan daudz; no mazas raidošās stacijas pašu spēkiem esam izveidojuši diezgan stipru raidītāju, un tagad ar vienkāršu detektora aparātu Rīgas programmu var noklausīties jau lielākā Latvijas iedzīvotāju daļa.

Radioabonentu skaits, kas 1926. gadā bij 7.173, 1928. g. — 18.980,

pašlaik ir 36.000; priekšnesumu skaits ir vairākkārt pieaudzis, tāpat ieņēmumi, protams, brutto, kas 1927. gadā bij 380.000, tagad jau vairāk kā dubultojušies, bet nākošā gada budžeta projekta ieņēmumi jau t u v o j a s **miljonam latu.**

Beidzot šo pārskatu par pasta, telegrafa, telefona un radiofona attīstību un pašreizējo stāvokli, paceļas jautājums par nākotnes uzdevumiem šais nozarēs. Viņi īsumā būtu sekoši:

Pasta nozarē jānobeidz uzsāktais iestāžu tīkls, atklājot galvenā kārtā palīgnodaļas; apmēram trīs ceturtdaļas no šī darba jau ir veiktas. Pēc galīga plāna pasta nodaļas jāiekārto tā, ka lai viena no otras būtu apmēram 6 kilometrus. Tālāk pakāpeniski jāiekārto p a s t a p i e g ā d ā š a n a m ā j ā s. Šimbrīžam pastu piegādā no apmēram vienas piektās daļas iestādēm. Tā tad, te vēl būs daudz ko darīt, lai nostātos blakus kultūrālākām Vakar-Eiropas zemēm.

Telefonu nozarē jāierīko vēl 100—150 telefonu centrāles; tad centrāles būs ne tālāk kā 10 kilometrus viena no otras, un tad arī varēs visus pilsoņus nostādīt vienādos apstākļos pie jauna telefona ievilkšanas: visiem telefonu ievilks par vienu un to pašu maksu, bet attālumu maksas atkritīs.

Radiofona nozarē uz dienas kārtības ir lielas raidstacijas būve ar jaudu ap 100 kilometriem; tas dos visiem Latvijas pilsoņiem iespēju noklausīties Rīgu ar vienkāršu kristalldetektora palīdzību. Arī šai ziņā tad visi Latvijas iedzīvotāji būs vienlīdzīgi nostādīti.

Cand. hist. P. Dreimanis,
ģimnazijas skolotājs, Rīgā.

Zemnieku saimniecībām ir nākotne!

Latviešu vecā paaudze arvienu vēl nevar aizmirst m u i ž u saimniecības, ar kuŗām pirms pasaules kara zemniekiem grūti bija konkurēt. Cēlonis tam meklējams muižnieku priekšrocībās: viņi nemaksāja tādus nodokļus, kādi gulās uz zemnieku saimniecībām, nepildīja vietējās sabiedriskās kļaušas, agrākos laikos turēja krogus, par kuŗiem vēlāk saņēma no valdības atlīdzību, vārija alu savos brūžos un izpārdeva to krogos, plaši izmantoja savas medību un zvejas tiesības u. t. t. Muižu rentes māju saimnieki palīdzēja viņiem nopļaut pļavas, apstrādāt laukus, novākt ražu. Meži tika pamazām izcirsti un pārdoti. Vairāki muižnieki bija ienesīgos valsts amatos; piem., par gubernatoriem, vicegubernatoriem, galma ierēdņiem. Daži no viņiem saņēma lielas pensijas un dzīvoja savās muižās. Tā tad muižniekiem bija samērā mazāk izdevumu nekā zemniekiem un ienākumi bija ne tikai no lauksaimniecības, bet arī no apstrādājošās rūpniecības (dzirnavām, brūžiem), mežiem un valsts kases. Kam tādi blakus ienākumi ir mūsu dienās, tie arī savas lauksaimniecības nostāda priekšzīmīgi bez lielām grūtībām, lai gan tajās ieguldītais kapitāls nes mazus procentus.

Nemot visu minēto vērā, latviešu vecā paaudze var nojēgt, kas notiktu ar lielajām muižām mūsu dienās, kad nodokļi jāmaksā un sabiedriskās kļaušas jāpilda visiem proporcionāli zemes platībai un ienāku-

miem, kad nevienai sabiedriskai šķirai nav nekādu priekšrocību un zemes īpašniekam jāapmierinās tikai ar lauksaimniecības ienākumiem. Ja pirms pasaules kara vairākas muižas nevarēja iztikt ar saviem ienākumiem un tāpēc bieži tika pārdotas, gāja roku rokās, — tad mūsu dienās viņas jau būtu likvidējušas, sevišķi tās, kuŗu ēkas kara laikā sagrautas un visa saimniecība izpostīta. Viņas nemaz nespētu atjaunot saimniecību, jo algotais darba spēks tagad ir tik dārgs, ka saimniekot ar viņa palīdzību vien nav nemaz iespējams; bet muiža bez algota darba spēka nav nemaz domājama. Šī darba spēka tagad arī ir ļoti maz: viņa nepietiek pat lielāko zemnieku māju apsaimniekošanai. Un laukstrādnieku trūkums nav pārejoša parādība: viņu skaits sāka samazināties pagājušā gadusimteņa astoņdesmitos gados, pēc kam viņu trūkums ar katru gadu bija vairāk sajūtams. Tagad viņu jau ir tik maz, ka lielas lauksaimniecības mūsu zemē nav nemaz iespējams, jo nav algotā darba spēka, kas viņās strādātu.

Algotais darba spēks lauksaimniecībā arī mazāk izdevīgs nekā apstrādājošā rūpniecībā: plašajos tīrumos un pļavās, kā arī saimniecības ēkās viņu grūti uzraudzīt un pamacīt strādāt, ievērot dabas īpatnības, apieties ar dzīvo inventāru. Tas prasa lielu uzmanību un nopietnu piemērošanos katra atsevišķa dzīvnieka īpatnībām, ko algotie darbinieki reti ņem vērā un reizēm pat nespēj to darīt, sevišķi tos gadījumos, kad viņi bieži mainās. Kādā Vidzemes muižā pirms kara vairākos pavasaros āboliņā ganījās skaisti zirgi; vēlā rudenī viņi jau bija ļoti novārguši un darbā maz derīgi.

Zemnieku saimniecībās galvenie darbinieki ir saimnieks ar saimnieci un viņu bērni. Algotos darbiniekus te nodarbina tikai kā palīga spēku. Parasti saimnieks un saimiece darbā iet kopā ar dienestniekiem. Sakarā ar to gandrīz visas tās neērtības, kas atzīmētas lielsaimniecībās attiecībā uz algoto darba spēku, zemnieku saimniecībās atkrīt. Reizē ar to dzīvā inventāra audzēšanā un kopšanā vērojami pavisam citi rezultāti; piem. labākās Šveices, Holandes un Bavārijas lopu sugas attīstījušās sīksaimniecībās. Darba ražība zemnieku saimniecībās arī ir lielāka nekā lielsaimniecībās. Tas izskaidrojams ar zemnieku pārliecību, ka viņi paši bauda sava darba augļus. Vispāri, vislielāko darba intensitāti atbilst tādi ražotāji, kas strādā ar saviem darba rīkiem un iegūst visus sava darba augļus. Tādi ir zemnieki, sevišķi jaunie sīksaimnieki, kas apstrādā savu zemi ar saviem darba rīkiem un paši iegūst visu sava darba ražu. Tāpēc mūsu jaunsaimniecības tik ātri nostiprinās un sasniegumu ziņā vietām pat pārspēj vecsaimniecības. Sakarā ar to jāatzīst, ka mūsu agrārreformas pamatā ir pareiza doma: lai katrs lauksaimnieks pēc iespējas vairāk izlietotu savu darbu un tādā veidā zemei nodrošinātu visaugstāko ražu.

Šāds ražotāja darbs atmaksājas, ja viņš izdara vajadzīgo zemes meliorāciju, mēslo un apstrādā to saskaņā ar agronomiskās zinātnes prasībām, t. i. ierīko intensīvu saimniecību. Šī prasība visā pilnībā attiecināma uz mūsu lauksaimniecībām, jo mazauglīgajā Latvijas zemē ieguldītais dārgais darbs neatmaksājas, ja zeme nav meliorēta un labi mēslota. Bet intensīvā ražošana izdevīga tikai mazauglīgajās, tādās saimniecībās, kuŗu tīrumi un pļavas neatrodas tālu no saimniecības centra: mēslo, lauksaimniecības darba rīku (mašīnu) un ražas pārvadāšana un darbinieku staigāšana viņās atņem maz laika; vispāri, jo apstrādājamā zeme tuvāk sētai, jo intensīvā saimniecība izdevīgāka. Kāds vācu taut-

saimnieks ir izrēķinājis, ka no zināmas zemes platības renti maksā 23 markas, ja tās attālums no centra ir līdzīgs 0; ja šis attālums ir 1000 metru liels, tad no tās pašas platības maksā 17 markas renti; ja 2000 m. attālumā, tad 14 markas; ja 3000 m., tad 10 marku; ja 4000 m., tad 5 markas un ja 5000 m., tad 0. Tā tad 5000 m. attālumā no sētas zināmas zemes platības apstrādāšana vairs neatmaksājas. Ekstensīvās saimniecības tā, protams, atmaksājas. Bet ekstensīvā saimniecības sistēma iespējama tikai tur, kur sevišķi auglīga zeme vai izdevīga aitkopība; vispāri tur, kur zemes izmantošana atmaksājas bez meliorācijas, mēslošanas un pamatīgas apstrādāšanas. Mūsu zemē tas nav iespējams. Tāpēc te liel-saimniecības nav izdevīgas tagadējos apstākļos, bet gan zemnieku ne-lielās saimniecības. Bet arī tās dod iespēju viņu darbiniekiem apmierināt savas vajadzības, ja ir intensīvā ražošana. Kamēr tā nav reālizēta, var būt saimnieciskas grūtības, kuŗas pārvaramas ar valsts kreditiem vai savstarpīgu izpalīdzēšanos.

Lielsaimniecībām tomēr ir viena neapšaubāma priekšrocība: mašīnu lietošana viņās izdevīgāka nekā mazsaimniecībās. Tomēr nav izslēgta arī zemnieku saimniecībā mašīnu lietošana tādos pašos apmēros un tikpat izdevīgi kā muižās. Tas panākams kooperācijas ceļā, ja zemnieki apvienojas darba rīku koplietošanas kooperatīvos un nopērk tās mašīnas, kuŗu lietošana atsevišķā mazsaimniecībā neatmaksājas; piem. kuļamo mašīnu. Francijā jau pirms pasaules kara darba rīku koplietošanas kooperatīvu lauksaimniecībā bija četri tūkstoši, lai gan lauksaimniecības kooperācija te vājāk attīstīta nekā Vācijā.

Vispāri kooperācijai lauksaimniecībā sevišķi liela nozīme. Modernā lauksaimniecība dibināta uz zinātnes pamatiem: viņa uzplaukst tikai tur, kur tiek stingri ievēroti agronomijas noteikumi. Katrs atsevišķs lauksaimnieks nespēj visas vajadzīgās zināšanas iegūt patstāvīgiem spēkiem un izmēģinājumiem. Viņam palīgā nāk lauksaimniecības kooperatīvi jeb biedrības, kas cenšas pacelt savu biedru aroda zināšanas, ierīkojot izmēģinājuma laukus, organizējot kursus, sarīkojot lauksaimniecības izstādes, ekskursijas uz priekšzīmīgām saimniecībām u. t. t.

Atsevišķam lauksaimniekam grūti arī pārzināt tirgus apstākļus. Apvienojoties kooperatīvos, viņi var algot labus speciālistus, kas dod vajadzīgos aizrādījumus, lai varētu attīstīt tās saimniecības nozares, kuŗas zemnieka pūles vislabāk atmaksā, un vispāri būtu iespējams piemēroties tirgus prasībām. Labvēlīgos apstākļos apvienotie lauksaimnieki iegūst arī iespēju radīt savām saimniecībām labvēlīgus tirgus apstākļus.

Zemnieki ļoti bieži krīt par upuri dažādiem veikalniekiem, kas, izlietodami viņu nezināšanas, pārdod viņiem nederīgu spēka barību, sliktas mašīnas, nepiemērotus mūsu dabiskiem apstākļiem sugas lopus un stādus, nederīgus mākslīgus mēslus u. t. t. Reizē ar zemnieku apvienošanās kopiepirkšanas kooperatīvos, kas algo labus speciālistus — tirgus pazinējus, šāda viņu mānīšana izbeidzas. Bez tam preču iepirkšana lielā vairumā un no pirmavota arī izdevīga. Protams, kopiepirkšanas biedrībām, tāpat kā visiem pārējiem kooperatīviem, stingri jāievēro visi kooperācijas principi.

Zemnieku visgrūtākais uzdevums vienmēr ir bijis — atrast saviem ražojumiem noietu. To izmanto veiklie uzpircēji un paņem viņu preces par zemām cenām. Kur ir kāda konkurence, tur viņi reizēm samaksā gan augstu cenu, bet aplinkus un pat viltus ceļā dabū no tās labu

daļu atpakaļ; piem., nosit svaru, ievilina kādā uzdzīvošanas kompanijā tādā vietā, no kuŗas ienākumiem viņi saņem savu daļu u. t. t. No šiem zaudējumiem zemniekus atbrīvo kōppārdošanas kooperātīvi, kas rūpējas par noliktavām, pārbauda, izšķīro un nogādā ražojumus uz tiem tirgiem, kur katram atsevišķam ražojumam ir vislielākais pieprasījums un visaugstākā cena.

Zemnieki ražo vielas cilvēku patēriņam un izejvielas rūpniecībai. Visas šīs vielas tirgū tiek labi samaksātas, ja tās ir gatavā veidā, t. i. pārstrādātas patērēšanai vai turpmākai lietošanai apstrādājošā rūpniecībā. Tāpēc lauksaimnieks nedrīkst nevienu ražojumu laist tirgū negatavā veidā. Bet viens viņš nespēj pārstrādāt savus negatavos ražojumus — trūkst līdzekļu un tehnisko zināšanu. Šis darbs veicams kopīgiem spēkiem, kōppārstrādāšanas kooperātīvos. Ko tie var dot zemniekiem, par to vislabāk liecina kopmoderniecības, kuŗas sev Latvijā jau ir iekarojušas drošu stāvokli. Bet ar tām vien nepietiek. Zemniekiem jāorganizē visu ražojumu kōppārstrādāšanas kooperātīvi, lai patērēšanas vielas nebūtu jāievēd no ārzemēm vai jānodod lauksaimniecības ražojumi starpnieku pārstrādāšanai, kas nopelna lielas summas uz zemnieku un patērētāju rēķina.

Tā tad zemnieku saimniecību uzdevumi tagad vairs nav tādi, kādi tie bija agrāk: tad zemnieki ražoja galvenā kārtā savām vajadzībām; tagad katrai atsevišķai zemnieku saimniecībai jāražo nēdaudz produktu un tikai tādi, kuŗus tirgū labi samaksā; lai izvairītos no savstarpīgās konkurences, mūsu zemniekiem ražošanā jāievēro vislielākā dažābība. Piemērojoties tirgus prasībām, viņiem jāražo tirgum un savām vajadzībām iztrūkstošie produkti jāpērk tirgū. Dānijas lauksaimnieki sviestu ražo eksportam, bet paši lieto margarīnu. Ražojumu pārstrādāšana arvienu vairāk jāpārviēto no zemnieku sētas uz kōppārstrādāšanas kooperātīviem — „fabrikām“. Tad dārgais darba spēks būs mazāk vajadzīgs, būs dota iespēja speciālizēties, t. i. piegriezt galveno vēriību kādai vienai lauksaimniecības nozarei, tanī piesavināties vajadzīgās zināšanas un lietot nēdaudz darba rīkus, nēdaudzas mašīnas; tad vispāri būs racionāli intensīvā ražošana, kas nodrošina lauksaimniecības darbinieku materiālo labklājību un viņu vajadzību apmierināšanu.

Bet racionāli intensīvā ražošana, kā jau aizrādīts, iespējama mūsu zemē tikai mazās saimniecībās, zemnieku mājās. Tur personīgā interese spēlē noteicošu lomu. Zemes un inventāra īpašnieks pats ar savu ģimeni strādā lauku mājās un pats arī izmanto sava darba augļus. Tādēļ viņš intensīvi strādā bez jebkādiem spaidiem, un darbs viņam patīk. Tas sevišķi vērojams tos gadījumos, kad jauniem darba paņēmiēniem, jauniegūto zināšanu realizējumēiem labas sekmes, laba raža: bagātā druva ir zemkopja lielākais prieks. Šis prieks viņu pamudina arī turpmāk mācīties, iegūt jaunas zināšanas un savā darbā sasniegt vēl labākus rezultātus, vēl bagātāku ražu. Tanī viņš redz atspoguļojamies pavadītā gada darbu un zināšanu augļus. Tāpēc zemkopis ir ļoti lepins uz savu bagāto ražu: tā dod viņam arī garīgu apmierinājumu. Šie psihiskie pārdzīvojumi ir vērtīgāki par viņa materiāliem ieguvumiem, atstāj uz zemkopi lielāku iespaidu nekā materiālās vērtības: tās bieži ir zemākas par strādnieka algu, bet viņš tāpēc nedomā mainīt savu zemnieka patstāvību pret strādnieka stāvokli; nedomā atteikties no brīvā ražotāja izredzēm, nedomā pamest savu iemīļoto zemes stūrīti, tā kultivēšanu un izdaiļošanu.

Brīvs, patstāvīgs zemkopis ir savas laimes kalējs un valsts galvenais balsts kā materiālā, tā arī garīgā ziņā: viņš nodrošina savu vajadzību apmierināšanu un valstij dod līdzekļus kopīgo mērķu sasniegšanai. Ar savu darba mīlestību un uzcītību viņš ir apbrīnojams censonis, kas visiem noder par piemēru. Kārtīgs darbā pats, viņš necieš nekārtību arī valstī un pat visgrūtākos lauksaimniecības krīzes gados stāv par kārtību un drošību, nerada valsts varai šinī ziņā nekādas rūpes, neapdraud un neprāto par citu īpašumu izlietošanu. Tāpēc patstāvīgs zemnieks, kas dedzīgi un apzinīgi pieķeras savam iekoptajam zemes stūrītim, ir valsts miera, drošības un kārtības sargs. Viņš top arī par tautas materiālās labklājības drošāko balstu, ja vien iemācās izmantot savā darbā zinātniskos aizrādījumus. Šādam izglītotam saimniekam-strādniekam pieder nākotne. Viņā apvienojas īpašnieks un strādnieks, darba devējs un ņēmējs, teorētiķis un praktiķis. Ar to mazzsaimniecību zemēs uz laukiem tiek iznīcinātas tās sociālās pretešķības, kas apdraud sabiedrisko mieru, traucē kopdzīvi un kopdarbību, sacel cilvēku pret cilvēku, šķiru pret šķiru. Tāpēc visas sabiedrības interesēs ir zemnieku saimniecību nostiprināšanās un uzplaukšana. Darbam, kas radīts un vadīts saskaņā ar zinātnes atzinumiem, tam pieder nākotne! Mūsu zemnieku saimniecībās attīstās šis zinātniskais pamats. Tās pamazām, bet arvienu vairāk sāk saimniekot saskaņā ar agronomiskās zinātnes prasībām. Tāpēc viņām, kā darbam, kas vienots ar darba prieku un zinātni, nevar nepiederēt nākotne.

Agr. I. Driķis

Lauksaimniecības krīze un tās mīkstināšana.

Pirms kara Eiropas saimnieciskā dzīve attīstījās lielrūpniecības virzienā. Rūpniecības ražojumiem izdevīgi tirgi bija plašās koloniju zemēs. Pa kara laiku šie tirgi pa daļai zuduši, stipri pieaugusi ārpus Eiropas zemju rūpniecības konkurence. Tirgu trūkuma izsauktais bezdarbs Eiropā ir galvenais pastāvošās saimnieciskās krīzes cēlonis. Nedrošo ārējo tirgu vietā pastiprināta vērība visās zemēs tiek piegriezta iekšējiem tirgiem. Lai uzlabotu ārējās tirdzniecības bilanci, katra valsts cenšas iztikt pati ar saviem ražojumiem, iespējami sašaurinot ievadumus. Īpaši stipra šī tendence lauksaimniecības ražojumu tirdzniecībā, jo taisni te visstiprāk jūtama aizjūras zemju pieaugošā konkurence. Bez tam asais pārtikas līdzekļu trūkums pasaules kara laikā karojošās valstīs pamudināja no valsts drošības viedokļa attīstīt stipru lauksaimniecību pašu zemē. Pat Anglija, šī tipiskā rūpniecības zeme, ļoti daudz vērības piegriež pašu zemes lauksaimniecības veicināšanai. No vienas puses lauksaimniecības eksportzemes joprojām pastiprina savu eksportu, no otras puses importzemes cenšas kļūt iespējami neatkarīgas pārtikas līdzekļu ziņā no ārvalstīm, attīstot pašām savu lauksaimniecību un aizsargājot to pret ārzemju konkurenci. Stāvokli vēl vairāk pasliktina plaši piekoptā dempingu sistēma (jeb nesolidā konkurence) ārējos tirgos. Grūti, pat neiespējami paredzēt, kādā veidā šīs pretējās tendences saskaņosies un

kur radīsies izeja no tagadējā krīzes stāvokļa. Par to tiek domāts, tiek organizētas agrārvalstu konferences, bet izeja vēl nav atrasta. Liekas, ka meklējot izeju no saimnieciskās krīzes, mēs galu galā nonāksim pie Briāna Eiropas saimnieciskās ūnijas un Paneiropas, tādējādi rodot plašāku tirgus teritoriju un ražošanas rajonizāciju Eiropas mērogā.

Mūsu valstij jāiet tie paši ceļi. Jāpanāk ārējās tirdzniecības bilances līdzsvarošana, atvietojojot ievadumus ar pašu zemes ražojumiem. Mēs skaitāmies par agrārvalsti, tāpēc vispirms jāizbeidz lauksaimniecības ražojumu imports. Mums jāiztiek pašiem ar savu maizi, gaļu, pienu, dārzeņiem. Tas nepieciešams kā no valsts drošības, tā no valsts saimnieciskā viedokļa.

Kaŗa laikā mūsu rūpniecība bija galīgi izputināta, tāpēc jau no pirmajām valsts tapšanas dienām atdzimstošā rūpniecība ir baudījusi plašu valsts aizsardzību, gan vēlamu, gan nevēlamu. Mūsu rūpniecība jau sasniegusi 70% no pirmskaŗa apmēriem. Valdošās saimnieciskās krīzes un dempingu dēļ, ārzemju tirgi mūsu rūpniecībai sāk noslēgties, rūpniecības ražojumu eksports beidzamā laikā sāk sašaurināties. Tas lieku reizi norāda, ka mūsu zemē dabīgs pamats tikai tai rūpniecībai, kuŗa galvenā kārtā strādā vietējam tirgum un pārstrādā vietējās izejvielas. Jāatmet katras cerības uz plašiem un drošiem ārējiem tirgiem. Mēs esam lauksaimniecības valsts un tāda arī paliksim. Mūsu rūpniecības attīstība atkarīga no lauksaimniecības ražot un pirt spējas. Balstot lauksaimniecību, mēs līdz ar to veicināsim visas mūsu saimnieciskās dzīves attīstību un plaukšanu. Runājot par lauksaimniecības veicināšanu, nonākam pie vecā strīdus jautājuma — par graudkopību vai lopkopību. Šis strīdus pārāk vienpusīgs un nedibināts. Būs taču visiem skaidrs, ka uz graudkopības ražojumu plašu eksportu nav ko cerēt. Ruņa var būt tikai par iekšzemes patēriņa apmierināšanu. Ar to ir vilktas robežas mūsu graudkopībai (resp. maizes labības ražošanai). Šīs robežas nav plašas, jo jau šogad, pēc statistikas ziņām, rudzu ražots pietiekoši patēriņa segšanai. Mūsu eksporta pamatā ir un paliks lopkopības ražojumi, kuŗiem vēlāk, droši vien, pievienosies dārzkopības ražojumi. Arī mūsu klimatiskie apstākļi nav sevišķi labvēlīgi graudkopībai. Pēc statistikas ziņām redzam, ka labības ražas atsevišķos gados svārstās pat divkārtīgi. Daudz drošākas ražas dod zālāji, lopkopības dabīgais pamats. Ar zālājiem, kā to redzējām katastrofālajā 1928. g., nevar mūs pārsteigt pilnīgas neražas. Zālāju ražas daudz mazāk svārstās atkarībā no klimata, cieš daudz mazākā mērā no kaitēkļiem, slimībām, krusas un citām klimatiskām nelaimēm, kas pie labībām var izsaukt bīstamu neražu. Mūsu lauksaimniecības tehnika vēl ļoti primitīva, jūtams liels kapitālu trūkums, ražojumu izvērtēšana neapmierinoša. Pārāk mazi ražošanā ieguldītie kapitāli, maza lauksaimnieku arodnieciskā izglītība, dārgi un gūti pieejami kredīti, tas viss apgrūtina lauksaimniecības strauju intensifikāciju. Tādos apstākļos pārāk riskanti nodoties kādai vienai ražošanas nozarei, darot to atkarīgu no katrreizējās tirgus konjunktūras. Pie tagadējiem nedrošiem tirgiem, ar plašiem un dārgiem kredītiem strādājošās saimniecības ātri vien var piedzīvot bīstamus zaudējumus. Patreizējos apstākļos, jo saimnieciski neatkarīgāka kāda saimniecība, jo mazāk tā cietīs no tirgus nejaušībām. Saimniecību uzlabošana jāsāk ar mazāk kapitāla un darba prasošām kultūrām. Zemes mums diezgan, daudz vēl

nekultivētu dabisku zālāju, kurus kultivējot un paplašinot lopu skaitu, ražosim arī vairāk kūtsmēslu, kuri savukārt padarīs auglīgākus mūsu laukus. Bez tam zālāji prasa vismazākus kapitālu ieguldījumus ražošanā, kas ļoti krīt svarā tagadējā kapitāla trūkuma un dārdzības laikā. Mūsu lauksaimniecības attīstība iet no zālājiem (resp. lopkopības) caur laukkopību uz dārzkopību, kā intensīvāko zemes izmantošanas veidu. Nevis vienpusība, bet daudzpusīga saskaņotība ieteicama mūsu lauksaimniecības attīstībā. Lopkopība lai ir mūsu pamats, bet izmantojamas arī visas pārējās tirgus iespējas.

Kā visu citu nozaru, tā arī lauksaimniecības attīstība pirmā kārtā atkarīga no ražoto produktu tirgus izdevīguma un drošuma. Vispirms mūsu lauksaimniecībai jānodrošina vietējie tirgi. Svarīgākais ir maizes labības tirgus. Mums jāpanāk tāds stāvoklis, ka iekšzemes patēriņu pilnā mērā sedzam ar pašu ražoto maizes labību. Iebildumi, ka no mūsu pašu labības cepta maize būtu sliktākas kvalitātes, — pārspilēti. To norāda Stendes selekcijas stacijas cepšanas izmēģinājumi. No graudkopībai klimatiski ārkārtīgi neizdevīgā 1928. gada ražas kviešiem ceptā maize labuma ziņā neatšķirsies no labākiem Amerikas Manitobas kviešu miltiem ceptas maizes. Taisni tirgus trūkums ir galvenais iemesls tam, ka ražošana līdz šim bijusi mazāka par iekšējo patēriņu: nav pēc pieprasījuma, kas pietiekošs, arī preces. To visspilgtāki rāda mūsu piensaimniecības un cukurrūpniecības straujā attīstība. Nedaudzos gados mūsu cukurfabrikas pārstrādāšanas spējas izsmeltas, ka kļuvis akūts fabrikas paplašināšanas un jaunu fabriku būves jautājums. Tas pats būs arī pārējās lauksaimniecības nozarēs, tiklīdz radīsies nodrošināti tirgi ar pietiekošu cenu. Jau pāris gados pilnā mērā segsim iekšzemes maizes labības patēriņu. Jāizbeidz no valsts saimnieciskā viedokļa nenormālais stāvoklis, ka tirgu trūkuma dēļ rudzu sējumu platība katru gadu stipri sašaurinājās un stipri izplatījās rudzu izbažošana lopiem. Rudzi nebūt nav ideāls lopbarības līdzeklis. To izbažošana prasa zināmu uzmanību, lai neceltos dažādi mājlopu veselības traucējumi.

Stājoties pie tirgus nokārtošanas, mums ar to jāreķinās, ka būsīm spiesti tuvākā nākotnē ārzemju labības ievadumus samazināt līdz minimumam, var būt, pat pilnīgi pārtraukt. Visparocīgāki — robežu noslēgt nevēlamiem ārzemju labības ieplūdumiem var ar valsts maizes labības ievadmonopolu. Gadas, kad vietējās labības diezgan, valsts, kā vienīgā ārzemju labības pircēja, vienkārši nepērk. Iekšējā tirgus kārtošana dabīgi piekristu pašu ražotāju organizācijām, bet tā kā labības tirdzniecība prasa labības krātuvju tīkla izbūvi, kur savāktu labību žāvētu un standartizētu, tad tas pie mūsu lielā kapitālu trūkuma būs pa spēkam vienīgi valstij. Valsts rūpēsies ne tikai par labības savākšanu un standartizēšanu, bet arī par maizes un miltu cenu regulēšanu, vajadzības gadījumā pati, vai kopdarbībā ar lielāko pilsētu pašvaldībām, kuŗas varētu pašas stāties pie labības malšanas un maizes cepšanas cenu regulēšanas nolūkos. Iekšējais tirgus tagad ar valsts palīdzību nodrošināts vienīgi cukurbietēm un kartupeļiem spirta dedzinātavu rajonos. Nopietni jādoma par jaunu cukurfabriku celšanu. Atsevišķi cukurbiešu audzēšanas mēģinājumi rāda, ka cukurbietes gluži labi var padoties arī Vidzemē. Pie sasniegtā mūsu cukurrūpniecības attīstība nedrīkst apstāties. Izredzes, valdībai pretim nākot, te sološas. Kartupeļiem tirgus šaurāks. Tas noteikts ar gadskārtējo spirta patēriņu. Ap-

sveicams nodokļu departamenta nodoms, izvest likumdošanas ceļā spirta piemaisīšanu benzīnam. Ar to kartupeļu pieprasījums dedzinātavās dubultotos, reizē ar to ceļot lauksaimniecību un mazinot naudas aizplūšanu uz ārzemēm par benzīnu.

Bēdīgs stāvoklis svaiga piena, augļu, dārzāju, zivju un gaļas tirdzniecībā. Te ražotājs pilnīgi padots neredzamam uzpircēju sindikātam. Pēc doc. P. Starca, gaļas produkti, nonākot no ražotāja patērētāju rokās, sadārdzinās par 15%. Samazinot šo starpniecības procentu, ir iespējams palīdzēt lauksaimniekiem, nekaitējot patērētāju interesēm. Te plašs darba lauks pašu ražotāju organizācijām. Jau dibinās piena ražotāju un zvejnieku kooperatīvi pasākumi savu ražojumu izvērtēšanai. Vienā otrā vietā, varbūt, būs nepieciešama valdības regulējoša iejaukšanās. Savu iedzīvotāju labā lielāko pilsētu pašvaldības arī varētu piegriezt lielāku vērību pilsētu apgādāšanas jautājumam ar pārtikas līdzekļiem. Līdzšinējo chaotisko iekšējo tirgu kārtošana tikai sākusies, te vēl daudz darba priekšā, kamēr salauzīs neredzamo, bet visvareno uzpircēju sindikātu.

Ārējie tirgi nepadodas valsts varas tiešai iespaidošanai. Zināmos gadījumos te krit svarā izdevīgi tirdzniecības līgumi. Eksportu uzturēt nelabvēlīgos tirgus apstākļos palīdz dažāda veida valdības prēmijas un piemaksas. Šādam ražošanas atbalstīšanas veidam var būt tikai pagaidu raksturs, palīdzot pārciest asākos krīzes brīžus, vai veicinot vēlamus jaunievedumus ražošanā. Igaunijā ar valsts līdzdalību tiek uzturēta kuģu līnija sviesta pārvadāšanai uz Londonu. Šo tirgu mūsu sviesta eksportieri ir izlaiduši no rokām. Lopkopības ražojumu starptautiskā tirgus izredzes tuvākā nākotnē nav sološas. Lai konkurenci izturētu, nopietna vērība jāpiegriež ražošanas salētināšanai. Mēs nevaram sekot Dānijas paraugam un ražošanu dibināt uz lieliem izēdinātas spēkbarības vairumiem, jo iepirktā spēkbarība mums noteikti par dārgu. Lopkopība, pēc Holandes parauga, dibināma uz pašu ražoto labu rupjo barību un labu spēkbarību. Jāuzlabo lauksaimnieciskās ražošanas tehnika. Jāatmet visi liekie, nelietderīgie darba paņēmieni, lai katrs darbs būtu pieskaņots augu attīstībai un nestu attiecīgus augļus. Iesakņojušos ražošanas paņēmieni maina, ražošanas racionālizēšana nav vienas dienas darbs. Te vajadzīga zemu ierosinoša, modinoša un krietna arodnieciskā izglītība. Šinī ziņā vēl daudz kas darāms, un līdzās arodskolām, jādibina arī lauku tautas augstskolas, kas izrādījušās kā ierosinošas visās Skandināvijas zemēs un no turienes tagad sāk izplatīties arī Vācijā un citur.

Pie mums pat papildskolas uz laukiem vēl nav ierīkotas. Mūsu chaotiskā agronomiskā palīdzība arī nedod tos panākumus, kas tai jādod. Attiecīgais likumprojekts jau no II. Saeimas laikiem guļ komisijās un, laikam, vēl tik drīz dienas gaismu neredzēs zemnieksavienības partijas un personālpolitikas dēļ. Sekmīgi arī darbojas lopkopības pārraudzības biedrības un jaundibinātās laukopības pārraudzības biedrības. Bez skaidras saprašanas, ko ar to grib panākt, tā sakot, uz labu laimi, pielietojot jaunus ieteiktus ražošanas paņēmienus, bieži lielāiļ neapzinātas kļūdas, un tamdēļ piedzīvo neizdevības. Tā kļūst saprotams un pilnīgi attaisnojams mūsu lauksaimnieku daudzīnātais konservatīvisms. Lai celtu lauksaimniecību, mums neatliekami jā rūpējas par zemu vispārējo un arodniecisko izglītību. Uz laukiem organizējamas papildskolas un

tautas augstskolas. Agronomiskā palīdzība nokārtojama pēc kameru tipa. Lauksaimniecības kameras apmierinoši darbojas arī mūsu kaimiņvalstī Lietuvā.

Visas privātās lauksaimniecības skolas vajadzīgs pārņemt valstij. Uzturošās organizācijas pašas skolu uzturēšanai nekā nedod, bet līdzekļus sagādā ar valsts pabalstiem un skolnieku iemaksām, kuŗas ir 3—4 reizes lielākas nekā valsts skolās. Ir piedzīvots, ka ar valsts pabalstiem ierīkotās un uzturētās privātās lauksaimniecības skolas nākas valstij atpirkt otrreiz, uzturošām organizācijām nonākot grūtībās. Par skolu pārņemšanu valsts rokās jau savā laikā izteikusies Saeima kādā pārejas formulā. Ar skolu pāriešanu valsts īpašumā, nokārtotos arī skolotāju tiesiskais stāvoklis, kuŗš ir pilnīgi neapmierinošs un dažādām nejausībām padots. Pāris gadus atpakaļ atlaista kāda skolas pārzine tamdēļ, ka nav parakstījusi nepareizu pārskatu iesniegšanai Zemkopības ministrijai. Zemkopības ministram gan ir tiesības katru atlaišanu neapstiprināt, bet tas reti kad notiek, sevišķi, kad skolotājs nav „lielākās pilsoniskās partijas“ biedrs.

Ražojumu pašizmaksu var pamazināt, salētinot ražošanas līdzekļus. Arī šeit būtu vieta valdības starpniecībai. Piemēram, intensīvā saimniecībā nepieciešamo lauksaimniecības mašīnu un mākslīgo mēsļu cenas varētu būt lētākas. Ir zināms, ka mākslīgie mēsli, pateicoties mūsu stipri primitīvai „privātai“ iniciāīvei sadārdzinās par 25—30%. Ne katru reizi šie augstie starpniecības procenti izskaidrojami ar tīšu ieraušanas kāri. Vaina meklējama visā mūsu neveselīgā saimnieciskā dzīvē. Kapitālu trūkums, pieaugušās ērtības prasības un citi izdevumi ir sekmējuši pāreju no naudas saimniecības uz kredīta saimniecību. Naudu redz maz, apgrozībā ir galvenā kārtā vekseli, segti un nesegti čeki. Nelaime tā, ka mēs savos ieņēmumos, ražošanā nespējam tikt līdzī progresam izdevumos. Mūsu saimnieciskā dzīve vēl nav tik strauja, lai attaisnotu kredīta saimniecību. Sastrēgumiem jānāk un tie ir nākuši. Vienā, otrā vietā kredīta pārmērību izsauktā sadārdzināšanās ir regulējama ar valdības starpniecību. Ir runāts par mākslīgo mēsļu tirdzniecības pārņemšanu Zemes bankas rokās. Šis projekts reālizējams.

Izvedama arī obligātoriska apdrošināšana pret krusu un citām klimatiskām nelaimēm. Šādi postījumi atsevišķās vietās notiek katru gadu un ir ļoti sāpīgi cietuši saimniecībai. Dīvaini, ka uz aprīņķu pašvaldību savienības aptauju vairums pagastu pret šādu apdrošināšanu izteicies noraidoši. Apdrošināšanas vajadzība pret krusu bij saprasta jau pirms kara, jo Ziemeļvidzemē dažos pagastos darbojās savstarpējās apdrošināšanas biedrības pret krusu. Tagad šī lieta būtu kārtojama likumdošanas ceļā.

Ražu celšanai, saimniecību intensifikācijai nepieciešami arī lielāki kapitālu ieguldījumi ražošanā. Statistika rāda, ka mūsu lauku saimniecības vēl ļoti nabagas ar rīcības kapitālu. Te var līdzēt ar lētu kredītu. Dārgs kredīts tikai var gremdēt lauksaimniecību. Pēc valsts statistiskās pārvaldes lauksaimniecības grāmatvedības biroja ziņām, mūsu lauksaimniecībā ieguldītie kapitāli rentējas tikai ar 3%. Jāņem vērā, ka tās nedaudzās saimniecības, kuŗas noslēdz grāmatas, pieskaitāmas pie sava rajona labākām saimniecībām. Tā tad mūsu lauksaimniecības caurmēra rentabilitāte būs vēl zemāka! (Ja ierēķinātu visas saimnieka dzimtas daudzkārt pārāk grūtās darba gaitas.) Redzams, ka mūsu lauk-

saimniecība pie līdzšinējiem tirgus un ražošanas apstākļiem nespēj samaksāt dārgu kreditu. Te kļūst redzamas izplatītā un dažu grupu atbalstītā vekselu kredita jaunās puses. Ar šo kredita veidu lauksaimnieki nevis stiprina savas ražošanas spējas, bet sliktst aizvien vairāk parādos. Sekas var būt katastrofālas. Kredita apstākļus nepieciešams uzlabot. Mūsu lauksaimniecība nav pārkreditēta, kā to daži domā, bet gan bieži pietamais kredita veids ir neizdevīgs un ruinējošs. Lauksaimniecības kreditēšana koncentrējama Zemes bankas rokās. Vekseliem lauksaimniecībā nav vietas.

Lauksaimniecības krīzes novēršanā jāiet vairāki ceļi. Pirmais un svarīgākais ir lauksaimniecības ražojumu un nepieciešamo ražošanas līdzekļu (lauksaimniecības mašīnu un mākslīgo mēsļu) tirgus nokārtošana, tad jāgādā par ierosinošu, vispārēju un krietnu arodniecisko izglītību un beidzot lētu, ilgtermiņa kreditu.

J. Bokalders,

Valsts zemes bankas pad. loc.

Lauksaimniecības kredits.

Latvijas lauksaimniecība ilgos kara gados lielā mērā tika izpostīta. Pēc kara arī jaunsaimniecību ierīkošana un visas lauksaimniecības pārveidošana un atjaunošana prasa ļoti lielus izdevumus un darbu no lauksaimniekiem. Tādēļ arī prasības pēc lauksaimniecības kredita tagad dibināti ir daudz lielākas nekā senāk. Pirms kara gan arī mūsu lauksaimniecībā ienesība nebija liela, tomēr toreizējos grūtos apstākļos krietnai daļai lauksaimniekiem tomēr neatlaidīgā darbā izdevās uzkrāt mājās vai krājkasēs kapitālu, iegūt lielāku vai mazāku turību un izskolot savus bērnus. Pēc kara apstākļi šai ziņā ir nelabvēlīgāki. Izpostītās un atjaunojamās lauksaimniecības vajadzības ir daudzkārt augušas, turpretim lauksaimniecības ienesība, sakarā ar lauksaimniecības grūtībām un krīzi, vispār pamazinājusies. Pa kara un pēc kara gadiem tomēr arī lauksaimnieku dzīves prasības ir augušas. Sakarā ar visu sacīto, lauksaimniecības kreditam ir daudz lielāka nozīme nekā senāk un prasības pēc lēta un pieejama lauks. kredita ir ļoti vietā. Līdzās darba krietnībai un zinātnes pielietošanai uz pareiza, lēta un piemērota kredita, bet ne uz pabalstiem dibināma visa lauksaimniecības atjaunošana un pārveidošana.

Praksē tomēr lauksaimniecībai pieejamie kredita apmēri nav bijuši pietiekoši un kredita veidi nereti ir nepiemēroti un dārgi.

Lauksaimniecības ilggadīgu kreditu līdz šim piešķir vienīgi Valsts zemes banka, bet īstermiņa aizdevumus Latvijas banka, kredītkooperātivi vai privātās bankas.

Valsts zemes banka, sākot no savas dibināšanas 1922. gada maijā līdz 1930. gada 1. janvārim pavisam izsniegusi ilgtermiņa ķīlu zīmju aizdevumus 78.645 saimniecībām, 144.381 gadījumā, — kopā 150,5 milj. latu apmērā. Ja no šīs summas atvelk līdz 1930. g. 1. janvārim atmaksātos 7,9 milj. latus, tad uz minēto datumu bankai palika parādā 77.552 saimniecības, 137.150 gadījumos, par 142.284 aizdevumiem pavisam 142,6 milj. ls.

(Uz 1. novembri 1930. g. — Ls 163,4 milj.). Starp pievestām kreditētām saimniecībām atradās:

14.123 vecsaimniecības	kuņu parāds bij	40,7 milj. Ls vai	28,5% no kopsum.
10.977 Latgales viensētas	" " "	10,0 " " "	7,0% " "
39.875 jaunsaimniecības	" " "	75,2 " " "	52,7% " "
2.228 rentes mājas	" " "	7,2 " " "	5,1% " "
713 lauku rūpniec. saimniecības	" " "	4,7 " " "	3,3% " "
9.636 amatn. saimniecības	" " "	4,8 " " "	3,4% " "

Kopā 77.552 saimniecības, kuņu parāds bij 142,6 milj. Ls vai 100,0% no kopsum

Valsts zemes banka minēto ilgtermiņa parādu summu izsniegusi ne tieši ražošanas, bet galvenā kārtā ražošanas organizācijas vajadzībām, kā ēku celšanai, vai izpirkšanas maksu nolīdzināšanai, parādu pārņemšanai. Ilgtermiņa kreditu, kas domāti tieši lauksaimnieciskās ražošanas a s veicināšanai, ir ļoti maz, kā redzams no sekojošās tabulas:

Izpirkšanas maksai	46,4 milj. Ls vai	32,5% no kopsummas.
Ēku celšanai	61,2 " " "	43,0% " "
Parādu pārņemšanai	9,9 " " "	6,9% " "
Inventāram	4,7 " " "	3,3% " "
Meliorācijai	5,2 " " "	3,7% " "
Zemes piršanai	6,9 " " "	4,8% " "
Mantošanas nokārtošanai	3,7 " " "	2,6% " "
Lauksaimniecības mašīnām	1,1 " " "	0,8% " "
Lauku rūpniecības organizēšanai	3,5 " " "	2,4% " "

Kopā 142,6 milj. Ls vai 100,0% no kopsummas.

Valsts zemes banka savus līdzekļus saņēmusi gandrīz vienīgi no valsts — budžeta kārtībā:

No	1922./23. g.	budžeta saņemts	Ls	2.640.000,—
"	1923./24. g.	"	"	11.300.000,—
"	1924./25. g.	"	"	11.970.000,—
"	1925./26. g.	"	"	13.500.000,—
"	1926./27. g.	"	"	15.450.000,—
"	1927./28. g.	"	"	15.650.000,—
"	1928./29. g.	"	"	28.085.636,—
"	1929./30. g.	"	"	14.050.000,—
"	1930./31. g.	"	"	10.200.000,—

Kopā Ls 122.845.636,—

Bez šīm budžeta summām pēdējos 3 gados ar finanču ministra atļauju Zemes banka apmainījusi tīrāzētās ķīlu zīmes pret jaunām, tādā kārtā radot jaunu rīcības kapitālu Ls 4,6 milj. Tā tad pavisam līdz 1930. gadam saņemts dažādu summu (pieskaitot arī būvkokus un izpirkšanas maksas) par Ls 178 milj.

Izsniedzot ķīlu zīmju aizdevumu, aizdevuma saņēmējs katreiz nesņem vis aizņēmuma pilnu summu, bet lielāko tiesu — 100 vietā 92 (hipoteku bankā 100 vietā 96). Rēķinoties ar normālos apstākļos strādājošām ilgtermiņa kredīta banku praksi pielaiž, ka aizņēmuma saņēmējs pats meklē savām ķīlu zīmēm noņēmējus. Valsts zemes bankas ķīlu zīmes brīvā vērtspapīru tirgū neapgrozās, un tādēļ tām nav sava noteikta biržas kursa. Valsts ir gandrīz vienīgais ķīlu zīmju noņēmējs (privātā tirgū novietotas tikai ap Ls 1,5 milj. ķīlu zīmju), un Valsts ķīlu zīmju kursu noteic ar savu administratīvo varu. Tādos apstākļos dabīgi rodas ieskaits, ka nav Valsts zemes bankai motivēta pamata izsniegt 100 latu vietā tikai 92 latus un tādā kārtā

nevajadzīgi sadārdzināt lauksaimniecības kreditu. Šai ziņā bankas līdzšinējā prakse maināma.

Par valsts, resp. finanču ministrijas portfeli novietotiem ķīlu zīmju kuponiem Zemes banka maksā valstij ķīlu zīmēs paredzētos augļus. Pēdējos 8 gados banka tādā kārtā atmaksājusi valstij Ls 92 milj. un par izpirktām tiražētām ķīlu zīmēm Ls 5,2 milj., kuŗas finanču ministrija ieskaita dzīves atjaunošanas fondā un izlieto citām vajadzībām. Ar katru gadu minētās summas vēl pieaug. Būtu pareizi, ja beidzot reiz tiktu mainīti pastāvošie novecojušie noteikumi par dzīves atjaunošanas fondu vispār, un ķīlu zīmju procenti, kā arī tiražēto zīmju summas tiktu atstātas Zemes bankas rīcībā, tādā veidā pakāpeniski atsvabinot banku no valsts budžeta un nostādot to patstāvīgāki.

Kaut gan valsts budžeta kārtībā Valsts zemes bankai atvēlējusi samērā lielas summas, tomēr esošie līdzekļi atļauj Zemes bankai apmierināt tikai daļu no iesniegtām dibinātām lauksaimnieku prasībām. Valsts zemes banka uzņēmusies plašo agrārās reformas financēšanu, kādēļ bankas līdzekļi galvenā kārtā aiziet jaunsaimniecību vajadzībām. Turpretim citas vajadzības, un it sevišķi vecsaimniecību vajadzības var tikt apmierinātas aprobežotos apmēros. Tādēļ viens no galveniem uzdevumiem ir un paliek Valsts zemes bankas apgrozības līdzekļu pavairošana. Jāatrod ceļi un līdzekļi, lai visas dibinātās prasības pēc ilggadīga lauksaimniecības kredita attiecīgu drošību robežās varētu apmierināt.

Nenogaidot Zemes bankas līdzekļu ievērojamu paplašināšanos, jau tagad jāpaplašina izsniedzamo aizņēmumu normas. Pēdējās daudzos gadījumos ir nepietiekošas, it īpaši mazākām saimniecībām. Pastāvošie taksācijas (kadastra) noteikumi zemes īpašumu parasti novērtē ļoti zemu. Valsts zemes banka no samērā zemi novērtētām saimniecībām izsniedz tikai noteiktu daļu (apmēram līdz $\frac{3}{4}$), kādēļ aizdevumu kopsomma lielāko tiesu ir ierobežota un nepietiekoša. Ir gan atļauts uz aizņēmuma lūdzēja rēķina izdarīt speciālu taksāciju, bet tā velkas samērā ilgi un tomēr sadārdzina aizņēmumu. Pēdējos gados aizdevumu normas jau palielinātas, tomēr atsevišķām aizņēmēju kategorijām tās varētu vēl tālāku palielināt, nepārsniedzot protams, saimniecības tirgus vērtību. Tas it īpaši attiecināms uz lauku rūpniecības kreditēšanos, kuŗas krediti vēl mazāk nokārtoti, kā zemkopjiem. Tāpat Zemes bankai, līdz pilnīga kadastra reālizēšanai, vairāk jāizkopj sava īpaša taksācija.

Valsts zemes bankas ķīlu zīmju aizdevumi ir samērā lēti: par aizdevumiem zemes iegūšanai, mantošanas tiesību nokārtošanai, apbūvēšanai un meliorācijai, lauksaimnieciskiem pasākumiem un senāko hipotēku parādu nokārtošanai procentu lielums iztaisa 6 par simtu; jaunsaimniecībām izpirkšanas maksu nokārtošanai un ēku būvei — 4 par simtu un beidzot jaunsaimniecībām, kas saņēmušas kultivēšanai mežu zemes — pat 2 par simtu. Pie šīm normām vēl pieskaitāms $\frac{1}{2}\%$ bankas pārvaldes izdevumiem. Ministru kabinets sakarā ar 1928. gada neražu aizdevumu procentu likumj samazināja par 2, tādēļ faktiski Valsts zemes banka par saviem ķīlu zīmju aizdevumiem pašlaik saņem 4,5 resp 2,5%. Vēlams, kaut minētais Ministru kabineta lēmums paliktu spēkā arī uz priekšu, un lai dažām aizdevumu grupām (izpirkšanas maksām) tiktu doti tālāki iespējami atvieglojumi.

Bez ķīlu zīmju aizdevumiem Valsts zemes banka izsniedz arī tā sauktos īstermiņa aizdevumus, t. i. aizdevumus, kas izsniegti pa lielākai daļai uz trim gadiem, ar tiesību pēc termiņa notecēšanas tos pagarināt. Šie aizdevumi nodrošināti pa lielākai daļai ar galvniekiem, bet kā nodrošinājums figurē arī inventārs, nekustama manta, tiesības uz piešķirto, bet vēl nekorroborēto jaunsaimniecību. Īstermiņa aizdevumus izsniedz lauksaimniecībai un lauku rūpniecībai. Uz 1930. gadu īstermiņa aizdevumus bija saņēmušas šādas lauksaimniecības:

1.464 vecsaimniecības	1,7 milj. Ls vai	6,8%	no kopsummas.
20.119 Latgales viensētas	10,7 " " "	42,5%	" " "
14.814 jaunsaimniecības	11,2 " " "	44,8%	" " "
616 amatn. saimniec.	0,3 " " "	1,1%	" " "
3.553 rent. un graudn.	1,2 " " "	4,8%	" " "
40.566 saimniecības kopā 25,1 milj. Ls vai 100,0% no kopsummas.			

Uz 1. novembri 1930. gadu īstermiņa aizdevumu Zemes bankā bija nepilni **Ls 34 milj.**

Pēc vajadzībām grupējot, aizdevumi izsniegti uz 1. janvāri 1930. g.:

Ēku būvei	27.963 saimn.	18,0 milj. Ls vai	71,7%	no kopsummas.
Inventāram un plūdos cietuš.	13.104 " "	4,8 " " "	19,3%	" " "
Meliorācijai	1.864 " "	1,7 " " "	6,7%	" " "
Zemes pirkšanai	207 " "	0,6 " " "	2,3%	" " "

Kopā 43.138 saimn. 25,1 milj. Ls vai 100,0% no kopsummas.

Arī bankas īstermiņa aizdevumi izsniegti lielāko tiesu jaunsaimniekiem ēku izbūvei un savu saimniecību iekārtošanai. No 1928. gada maija līdz 1930. g. banka īstermiņa aizdevumus izsniegusi 87.285 saimniecībām par 69,6 milj. latu, no kuriem jau 44,5 milj. latu vai 63,7% dzēsti ar nomaksām vai pārvedot ķīlu zīmju aizdevumos. Saskaņā ar šo mērķi īstermiņa aizdevumi lauksaimniecībai ir arī lēti: augļi par naudu lielāko tiesu nav jāmaksā, bet jāmaksā tikai 0,5% bankas pārvaldes izdevatvieglējumi.

Arī lauku rūpniecība var dabūt no Valsts zemes bankas īstermiņa aizdevumus.

Lauku rūpniecības krediti uz 1930. gada 1. janvāri:

Pienotavu ierīkošanai	443 uzņēm.	6,9 milj. Ls vai	61,6%	no kopsummas.
Spēka barības iepirkšanai	316 " "	1,8 " " "	16,4%	" " "
Sugas lopiem	67 " "	0,06 " " "	0,6%	" " "
Dažādiem uzņēmumiem	226 " "	2,3 " " "	20,3%	" " "
Lauksaimniec. mašīnām	60 " "	0,12 " " "	1,1%	" " "

Kopā 1.112 uzņēm. 11,2 milj. Ls vai 100,0% no kopsummas.

Agrāk par lauku rūpniecības aizņēmumiem ņēma 6% un 1% bankas izdevumu segšanai. 1928. gada plūdu dēļ procenti par naudu samazināti līdz 0,5%. Tādā kārtā par aizdevumiem lauku rūpniecībai Zemes banka aprēķina 4,5%. Ar pilnu tiesību var teikt, ka lauku rūpniecība, un it sevišķi koppienotavas, varēja uzplaukt un nostiprināties tikai tādēļ, ka Valsts zemes banka tām izsniedza lētus un izdevīgus aizdevumus. Bet pie lauku rūpniecības pieder arī lauku dzirnavas, zāģētavas, elektrības stacijas, drēbju apstrādāšanas uzņēmumi u. c. Šo uzņēmumu, it īpaši privāto, kredīts ir mazākā mērā bijis pieejams un nokārtots.

Īlstermiņa aizdevums	77.552 saimniec.	142,6 milj. Ls
Īstermiņa aizd. lauks.	40.566 " "	25,1 " "
" " rūpn.	842 " "	11,2 " "

Kopā 118.960 saimniec. 178,9 milj. Ls

Vispār Valsts zemes banka uz 1930. gada 1. janvāri bija izsniegusi lauksaimniecībai un lauku rūpniecībai kopā:

Uz 1. novembri 1930. g. dažādu aizdevumu kopsumma sasniedza jau Ls 206 milj.

Latvijas bankā:

Aizdevumi lauksaimn. organiz.	9,6 milj. Ls
" lauksaimniekiem	5,3 " "
" lauku kredītiestādēm	30,8 " "
Akciju bankās	5,6 " "
Savstarpējās kredītbiedrībās Rīgā	2,8 " "
" " provīncē	1,8 " "
Kreditkooperātivos	44,1
Atvelkot Latv. bankas aizdevumus lauku kredītkooperātiem	30,8
Pilsētu bankās	0,1 " "
" krājkasēs	0,1 " "

Kopā 69,4 milj. Ls

Ar Valsts zemes bankas kredītiem vien mūsu lauksaimniecībai nepietiek. Apgrozības un tekošām vajadzībām lauksaimnieki ļoti bieži spiesti meklēt aizdevumus īstermiņa kredītiestādēs. 1930. gada 1. janvārī aizdevumi lauksaimniekiem bija atrodami īstermiņa kredītiestādēs šādos apmēros:

Atskaitot Latvijas bankas tiešos aizdevumus lauksaimniekiem Ls 5,3 milj. apmērā, par ko banka ņem 5,5—6,5%, kā arī apmēram Ls 30 milj., kas kredītkooperātiem jāizsniedz lauksaimniekiem par 5%, par visiem pārējiem aizdevumiem, t. i. apmēram 34 milj. Ls, lauksaimnieki maksā kredītiestādēm 10—11%. Tik augsta procentu norma nav piemērota lauksaimniekiem. Tāpat nav piemērots lauksaimniekiem arī aizdevumu nodrošinājuma veids, kas bija šāds:

Latvijas bankā:

Vekseli un parādu zīmes	58,7 milj. Ls
Spec. tek. rēķ. on call:	
pret vērtspap. (obligācijām)	9,4 " "
" precēm	1,3 " "

Kopā 69,4 milj. Ls

Vekseli ir ar 6 mēnešu termiņu, jo vekselus ar garākiem termiņiem Latvijas banka neņem pretim. Un vispār vekselu kredīta veids lauksaimniekiem nav piemērots. Tādēļ jānāk pie slēdziena, ka īstermiņa kredīts lauksaimniekiem nav apmierinoši noorganizēts.

Īstermiņa vekselu kredīts ir pārāk dārgs, tas prasa lielas formālitātes un nemaksāšanas gadījumos ir ļoti bargs un nesaudzīgs pret vekselu izsniedzēju. Sakarā ar šīm grūtībām, jau 1928. gadā uzsāka īstermiņa kredīta pārvešanu ilgtermiņa kredītos, pārņemot attiecīgas Latvijas bankas summas Zemes bankā. Līdz šim vekselu parādu tādā kārtā pārvesti 8264 gadījumos Ls 9,6 milj. Šo vekselu parādu pārņemšanu mazos apmēros izmantoja jaunsaimnieki, jo aizdevumus varēja izsniegt tikai pret nekustamu īpašumu un pārņemamās summas apmēri bija noteikti pārāk zemu — Ls 300, vecsaimniecībām — Ls 4000. Minētā norma jaunsaimniecībām paaugstināma vismaz uz Ls 1000. Tālāku īstermiņa kredītu pārņemšana uz Zemes banku apstājas tādēļ, ka Latvijas banka pati šos lauksaimnieku kredītus patiesībā pār-

vērta par ilgtermiņa kredītiem (uz 20 gadiem, maksājot augļus Latvijas bankai un kredītiestādēm kopā 5% un dzēšot katru gadu $\frac{1}{20}$ aizdevuma). Tie lauksaimnieki, kuri laikā paspējuši kredītēties Latvijas bankā par apmēram Ls 31 milj., savas maksāšanas var kārtot puslīdz ciešami, bet jaunu kredītu izdabūšana Latvijas bankā, kā īstermiņa kredīta iestādē, lauksaimniecībai ilggadīgām vajadzībām ir ļoti apgrūtināta. Bažām par to, ka lauksaimniecība vispār būtu jau pārkreditēta, nav nekāda pamata.

Latvijas lauksaimniecība pašreiz visvairāk cieš no rīcības kapitāla un apgrozības līdzekļu trūkuma. Pēdējie lielāko tiesu ir īstermiņa kredīti, kuri kārtojami apmēram gada laikā līdz rudens ražas ievākšanai. Tie līdzekļi, ko Latvijas banka, vai kredītkooperatīvi, var sniegt šīm vajadzībām, vēl arvien ir pietiekoši un nereti ir par dārgiem. Mākslīgu mēsļu, sēklas vai lauksaimniecību mašīnu iegādāšanās sezonā kā lauksaimniekiem, tā viņu organizācijām vajadzīgi ļoti plaši līdzekļi. Ja šo līdzekļu nav, tad to vietā stājas dārgais un mazizdevīgais vekselu kredīts. Sakarā ar tikko minētām vajadzībām, Valsts zemes banka pēc 1928. gada plūdiem un neražas stājās pie spēkbarības kredītēšanas (caur pienotavām) un tekošā gadā arī pie mākslīgu mēsļu iepirkšanas kredītēšanas, izsniedzot naudu tikai koppienotavām par pasūtītiem mēsliem, kuru cena nedrīkst būt augstāka par zemes bankas noteikto. Jāvēlas, ka utmākslīgo mēsļu pirkšanā varētu piedalīties nevienkoppienotavas, bet arī citi kooperatīvi. Šīs jaunās īstermiņa kredītooperācijas Zemes bankā pašreiz tikko veidojas, bet paredzams, ka to nozīme un apmēri paplašināsies. Tādā gadījumā arī Zemes bankas darbvedība un organizācija pakāpeniski būs jāpārveido.

Nesen vēl pastāvēja projekts visu lauksaimniecības kredītēšanu koncentrēt vienīgi Zemes bankā, bet nevis Latvijas bankā un Zemes bankā. Šis projekts pagaidām neatrada piekrišanas, kādēļ paliek līdzšinējā kārtība, ka lauksaimniecību kredītē Valsts zemes banka, Latvijas banka; kredītkooperatīvi tieši vai netieši (Tautas bankas un privātas kredītiestādes). Kā jau teikts, tagadējā lauksaimniecības īstermiņa kredīta organizācija nav plānveidīga, viengabalaina un nav apmierinoša. Lauku kredītiestādēm, kā galvenām lauksaimnieku kredītētājām, nav savu pašu līdzekļu un nav arī noguldījumu. Pirms kara lauku krājokāses galvenā kārtā balstījās uz noguldījumiem. Tādēļ jāveicina visiem līdzekļiem iedzīvotāju taupība un sīkie noguldījumi, atsvabinot pēdējos no nodokļiem. Pilsētu privātām kredītiestādēm gan ir vairāk noguldījumu un arī ārzemju kredītu, bet par tiem vēl jāmaksā tik augsti procenti, ka aizdevumi lētāk par 9—10% nav dabūjami un, domājams, arī ilgi vēl nebūs dabūjami. Pie tam šie kredīti ātri atmaksājami. Iznāk, ka vienīgais lētais kredīta avots ir valsts līdzekļi. Lai šos valsts līdzekļus varētu aizdot lauksaimniekiem un lauku rūpniecībai par pieņemamiem procentiem, Latvijas bankai vajadzētu stāties ar lauksaimniekiem un lauku rūpniekiem tiešos sakaros. Tad atkrītu 2—3% lielā atlīdzība par starpniecību, ko tagad saņem kredītkooperatīvi un citas kredītiestādes. Tā kā Latvijas bankai, kā emisijas bankai, tādas operācijas nav piemērotas, tad atliek tikai šīs operācijas uzticēt citai iestādei. Šķiet, ka vislabāk tās varētu veikt Valsts zemes banka, kurai ir piemērotas organizācijas, un kas jau tagad stāv lauksaimniekiem tuvu un pazīst viņu vajadzības.

Fr. Kempelis,
nodokļu dep-ta direktors.

Spirts kā auto degviela.

629.12

Attīstoties automobiļu kustībai, kas prasa lielu benzīna ievadumu un naudas aizplūšanu uz ārzemēm, ir pienācis laiks domāt par degvielas rašanu mūsu pašu zemē, kas atvietotu benzīnu. Šāda degviela ir spirts.

Jautājuma atrisināšanai jāņem vērā divi svarīgi faktori — tehniskais un saimnieciskais.

Apskatisim vispirms — tehnisko.

Visplašākos mēģinājumus šinī laukā izdarījuši Stokholmas tehniskās augstskolas profesors Hubendiks un Drezenes Satiksmes spēka mašīnu institūta vadītājs prof. Wawrzinioks.

Hubendiks š. g. 19. augustā Berlīnē Vācu inženieru nama zālē noturējis priekšlasījumu, kurā ļoti sīki attēlo savu daudzgadīgo pētījumu novērojumus un rezultātus. Vislabākie sasniegumi iegūti no maisījuma, kas satur 75% benzīna un 25% tehniskā alkohola (99,5%). Šāds maisījums Zviedrijā tiek lietots motoros jau vairākus gadus un pazīstams zem nosaukuma „Lettbentils“.

Prof. Hubendiks saka, ka „šāds maisījums motora darba spējas paaugstina un degvielas patēriņu pazemina, motora smērēļu patēriņš normāls, sadegšana laba, motors uzturas tīrs ilgāki, kā lietojot benzīnu vai benzolu“.

Zviedrijā „Lettbentils“ jau iekarojis labu vārdu un to labprāt pērk brīvā tirgū, neskatoties uz to, ka viņš ir drusku dārgāks par tīru benzīnu.

Tikpat labās domās par alkohola piejaukšanu benzīnam ir arī prof. Wawrzinioks.

Tā ka šis jautājums ir ļoti nopietns, un lai to varētu pārbaudīt un par to izteikties mūsu speciālisti, šo rindīņu autors noorganizēja komisiju, kurā piedalījās: Latvijas universitātes prof. Šimans, doc. Lindemans, auto tanku pulka komandiers plkv. Grosbarts, tā paša pulka plkv. leitn. inženieris Zivtiņš, nodokļu departamenta inženieri Volfs, Bērziņš, Priedīts un Dzenīts, no Rīgas pils. valdes inž. Nelķe, šoseju un zemju departamenta inženieris Rubulis, valsts kontroles inž. Šķilters, Latv. auto kluba pārstāvis inž. Hotte.

Mēģinājumus izdara uz Vidzemes šosejas starp 13. un 23. km, no braucot 20 kilometrus ar Forda mod. „A“ un Opela mašīnām, vispirms ar tīru benzīnu, tad 10%, 20% un 30% absolūtā alkohola piejaukumu, pie kam tika sasniegti labi rezultāti — komisija savā protokolā atzīmēja, ka: „motori darbojās pilnīgi normāli un nekādi traucējumi motoru gaitā nebija. Pārejot no benzīna uz spirta maisījumiem, motoros nekādas pārmaiņas netika izdarītas.“

Tālākus pētījumus šinī virzienā uz nodokļu departamenta ierosinājumu izdara Latv. univ. mehāniskās fakultātes benzīnmotoru laboratorijas docents Wencelides un asistents Rūtiņš, kuri savā plašā atsaucsmē, starp citu, aizrāda, ka traucējumi darbā, tāpat motora piesērēšana, strādājot ar alkoholiskiem maisījumiem, netika novēroti.

Arī Latv. inženieru biedrība šim jautājumam bija ziedojusi veselu diskusiju vakaru š. g. 3. decembrī un pieņēma sekošas tēzes:

1) Techniskā ziņā par absolūtā spirta un benzīna maisījuma pielietošanu iekšdegu (auto un motocikletu) motoros iebildumu nav.

2) Absolūtā spirta piemaisījums nedrīkst jūtami sadārdzināt degvielu cenas, kādā nolūkā jāpārbauda no ekonomiskā viedokļa tiklab kartupeļu, kā arī melāses un sulfīta spirta pielietošanas iespējamību un viņu izgatavošanai nepieciešamās izejvielu cenas.

Dzirdamas balsis, kas alkohola pielietošanu kā degvielu atzīst par nevēlamu, — starp citu arī tas pats inž. Hotte, kas piedalījās mēģinājuma braucienā un minēto protokolu parakstīja bez iebildumiem, žurnālā „Motors“ Nr. 8, 1930. g., lieliem burtiem raksta „kartupeļu spirts kā auto degviela neder“; bet turpat piebilst, ka, — varētu gan benzīnam piejaukt melāses vai sulfītspirtu, kautgan starp šiem spirtiem kā degvielai nav nekādas starpības.

Jāšaubās, vai šādus rakstus var ņemt nopietni.

Nemot vērā visu sacīto, jānāk pie slēdziena, — ka tehniskais alkohols kā auto degviela ir pilnīgi lietojams.

Ka tas iespējams, redzams arī vēl no tā, ka daudzās valstīs, kā: Zviedrijā, Polijā, Vācijā, Ungarijā, Čehoslovākijā, Itālijā, Francijā, Spānijā tas jau tiek lietots.

Atliek noskaidrot otru jautājumu — saimniecisko.

Pēdējos gados mēs esam ievēduši benzīnu šādos apmēros:

1926. g.	4.559.380 litru.
1927. g.	5.550.350 litru.
1928. g.	7.951.154 litru.
1929. g.	11.273.320 litru.
1930. g. 9 mēnešos	12.548.400 litru.

Šie pieaugošie skaitļi norāda, ka tuvākā nākotnē mēs ievēdīsim jau 20 miljonus litru benzīnu.

Ja nu mēs vienu ceturto daļu no šī benzīna, t. i. 5 milj. litru, atvietotu ar spirtu, ko mēs ar to iegūtu?

Vispirms neaizietu uz ārzemēm vairāk kā viens miljons latu mūsu naudas, tālāk: lai iegūtu pieci miljoni litru jeb apm. 40 milj. gradu alkohola, ir vajadzīgs apm. 430.000 kvintālu kartupeļu — rēķinot à 6 lati = Ls 2.580.000,— un apm. 20.000 kvintālu miežu à 20 ls = Ls 400.000, kopā = apm. 3 milj. latu — ko iegūtu tieši mūsu lauksaimnieki, — bez tam būtu nodarbinātas spirta dedzinātavas, kur atkal rastu darbu daudz strādnieku.

Šie būtu lieli saimnieciski ieguvumi, par kuriem ir laiks nopietni padomāt.

Mēs cināmies par importa ierobežošanu un eksporta veicināšanu, par mūsu lauksaimniecības atbalstīšanu, bet šī spirta lieta līdz šim palikusi novārtā un neievērota.

Liels jautājums vēl ir spirta cena.

Ja mēs maksāsim zemturiem par kartupeļiem 6 lati par kvintālu, tad absolūta alkohola pašizmaksa būs apmēram 1 ls par litru. Benzīns mazumā pērkot maksā apm. 48—50 sant. par litru, tā tad spirts iznāk otrtik dārgs.

No parastā auto transporta izdevumiem (ieskaitot auto iegādi, amortizāciju, remontus, apkalpošanu, degvielas, smērēļas u. t. t.) benzīns iztaisa caurmērā apmēram 25%.

Atvietojojot 25% benzīna ar 25% spirta, dzenviela sadārdzinātos par 25%, bet viss auto transports sadārdzinātos tikai par 6,25%, — tas nozīmē, ka: ja tagad autobusa biļete maksā 15 sant. — tad viņa maksātu 16 sant. Ja brauciens līdz kādai lauku pilsētai tagad maksā Ls 1,40, — tad tas maksātu Ls 1,50, — bet tas būtu tikai tānī gadījumā, ja piejaukumam lietotu tikai kartupeļu spirtu. Bet pie mūsu cukura rūpniecības attīstības katru gadu dabūsim 6—800.000 litru melāses spirta, kas maksā tikai apm. 60 sant. litrā, bez tam ir iespējams ražot spirtu arī no celulozes, kas izmaksā vēl lētāki, — tā tad šis cenas jautājums nākotnē var gūt pilnīgi pozitīvu atrisinājumu. Bet ja jau mēs, lai atbalstītu mūsu zemturi, esam atraduši par iespējamu viņam maksāt piemērotu cenu par labību, kas rudzu maizes cenu no 17 sant. kg pacēlusi uz 25 sant., t. i. par veseliem 50%, tad jau vieglāk panesīsim mūsu auto transporta sadārdzināšanos par 6%, ja ar to sasniedzam tik svarīgus saimnieciskus ieguvumus.

Cand. rer. merc. B. Krūka,
Valsts kontrolēs I. dep. vicedirektors.

Laucinieku un pilsētnieku attiecības valsts dzīvē.

320
No sirmās senatnes zināms, ka pilsētas vienmēr bijušas laucinieku acīm iekārošanas ābols. Pilsētas arvienu spēlējušas redzamāku lomu valsts dzīvē, jo viņās koncentrējušies apgabala varas nesēji ar savām pilīm un pārvaldības iestādēm. Pilsētās saplūda arī amatnieki, tirgotāji; te radās pirmie zinātnes un mākslas tempļi un to priesteri. No dzimtskunga izbēgušais vērdzinātais zemnieks šē meklēja patvērumu, ko pilsētas nekad viņam arī neliedza. Tur viņi iemantoja personīgo brīvību un neatkarību. Pastāvot amatnieku trūkumam, pilsētas labprāt uzņēma pārbēdzēju pilsētu darba roku pavairošanai. Viduslaikos šai pārbēgšanai un laucinieku ilgām nokļūt pilsētā bija arī dziļš ekonomisks pamats: pilsētas toreiz pārbēdzējam deva ne tikai personīgo brīvību, bet arī materiālu patstāvību, t. i., ģilžu normētus darba apstākļus un cerības pilnīgāk gūt pašam sava darba augļus; turpretim uz laukiem viņu sagaidīja tikai dzimtskunga vagara pātāga, sūrais darbs un bezizredžu nākotne.

Arī dzimtsbūšanai izbeidzoties, laucinieku aizplūšana uz pilsētām neapstājās, jo sakarā ar straujo tehnikas progresu, iesākās nepieredzēta pilsētu uzplaukšana, attīstījās aizjūras tirdzniecība un modernā rūpniecība, kas prasīja jaunas un atkal jaunas un lētas darba rokas. Pastāvot šim plašam pieprasījumam pēc darba rokām un lielrūpniecības attīstībai augot, pilsētās ieplūstošo laucinieku materiālais stāvoklis redzami uzlabojās. Tas jo sevišķi bija novērojams arī pie mums, Rīgā, vēl īsi pirms pasaules kara. Vairāk nekā uz laukiem auga te tautas saimnieciskais un līdz ar to arī kultūralais spēks. Šī labklājības uzplaukšanas iespēja ir visos laikos bijis ievērojams faktors laucinieku aizplūšanai uz

pilsētām, kā arī liels nenovīdības cēlonis to ļaužu acīs, kuŗi tomēr ne-gribēja, vai arī nevarēja šķirties no dzimtās sētas.

Pateicoties rūpniecības uzplaukšanai un ātrai pilsētu uzzelšanai, pil-sētņieki ne tikai saimnieciski nostiprinājās, bet ieguva pakāpeniski ar-vienu lielāku varu un tiesības pilsētu pašvaldībās un līdz ar to visā valsts dzīvē. Tā tas turpinājās līdz Latvijas proklamēšanai par patstā-vīgu valsti.

Ar demokratiskās Latvijas republikas nodibināšanos pilsētņieku un laucinieku attiecībās iestājās krass lūzums, jo senās pilsētņieku tiesiskās privilēģijas izzuda un tie sību ziņā vienlīdzīgi pilsētņiekam blakus no-stājas laucinieks. Likvidējot kārtu un šķiru privilēģijas, vajadzēja iestā-ties ne tikai laucinieku un pilsētņieku tiesiskam, bet arī faktiskam saplū-šanas procesam. Tomēr tuvāk pieejot laucinieku un pilsētņieku attie-cībām valsts dzīvē, jāsaaka, ka ar mūsu satversmi un pamatlikumiem no-dibinātā šo grupu harmonija patiesībā nebūt nav ideāla. Nerunājot par dažādām saimnieciskām tieksmēm, jāsaaka, ka traucējumus, starp citu, iz-sauc mums nepierastā straujā pāreja no stipri beztiesikā stāvokļa Krie-vijā uz demokrātiski tiesisko Latvijā. Līdz patstāvīgas valsts nodibi-nāšanai lielākai daļai iedzīvotāju politika un valsts dzīve bija svešas lietas, jeb labākā gadījumā laudīm par šīm lietām bija viselementārākie jēdzieni. Iegūstot politiskās brīvības, tie visi tomēr uzreiz meklēja katrs savu taisnību un tā ieslīdēja politiskā virpulī, zaudējot mieru un loģiku. Pārbaudītu parlamentāriskas valsts dzīves tradīciju trūkums, bieži arī neskaidrība pasaules uzskatos, ekonomisko teoriju gala mērķu nepārziņāšana, politiskās platformas vispārējā neskaidrība, skanošas un apžīlbinošas frāzes vēlēšanu plakātos, kā arī atsevišķi aģi-tācijas paņēmieni bieži vien ir bijuši par iemeslu laucinieku un pilsētņieku attiecību bojāšanai. Vai vēlēšanu sapulcēs nav dzirdēts: „Mēs dotu jums lētu maizi, ja tik mēs būtu lielākā skaitā parlamentā”, jeb otrādi: „Mēs jums dotu to labāko cenu par jūsu ražu, ja tik to pil-sētņieku nebūtu tik daudz Saeimā!” Saprotams, līdzīgi paņēmieni nevar palikt bez sekām, un it īpaši tur, kur izglītības līmenis zemāks. Šo esošo un bieži pat nemaz neesošo laucinieku un pilsētņieku pretešību izcelšanu mēs nevienu reiz vien redzam arī mūsu presē. Lieki pacelts strīdus jautājums par lietām, kuŗas prasa vienprātību, nereti vien sarežģī valsts svarīgo saimniecisko jautājumu kārtošānu, nedod iespēju realizēties abu iedzīvotāju grupu kompromisam, bet jautājumu izlemšanu noved pie ne-iecieņīgas pārbalsošanas, kas savukārt rada nestabilitāti valsts saimnieciskā sfērā. Kā uz konkrētu piemēru šini ziņā varētu norādīt uz sasāpē-jušo labības cenu regulēšanas likumu, kuŗu gan valdība pēc ilgām runām izdeva pavasarī, bet vēl šodien Saeimā nav šis likums pieņemts galīgā veidā. Uzrādītā likuma pieņemšana, nepanākot vispārēji saskaņotu pro-jektu, bez šaubām, būs iedzīts ķilis laucinieku un pilsētņieku attiecībās, jo arī prese labības cenu likumam vairāk līdz šim ir piegājusi no vienas vai otras iedzīvotāju grupas, ne valsts viedokļa, kas gan atsevišķas gru-pas ieskatūs būs stiprinājis, bet laucinieku un pilsētņieku attiecībās ar to būs iemesta lieka kvēlojoša pagale.

Lai tomēr nesakurtu iedzīvotāju grupu starpā naida uguni, tad pie valsts saimniecisko jautājumu izšķiršanas būtu pirmā vietā stādāmi tie vienlīdzības un taisnības principi, kuŗi ietilpst mūsu demokratiskā satversmē, jo katrs apdrau-

dējums vienas grupas materiālām un politiskām interesēm izsauca attiecīgu pretspiedienu pretējā interešu pusē. Saceltā sabiedriskā savilņojuma nomierināšana prasa daudz pūļu un enerģijas. Galu galā minētām grupām tomēr vajadzēs saprast, ka visi mēs nevaram dzīvot uz laukiem, tāpat kā visi nevaram dzīvot arī pilsētā; ka valsts nepieciešamu darbu dara kā uz laukiem, tā arī pilsētās, un ka nevar apkarot cilvēkus tādēļ vien, ka viņi dzīvo vai nu uz laukiem, vai pilsētā, jo sakarā ar tagadējās dzīves vispārējo speciālizāciju, katram no mums valsts aparātā pieder un ir veicams tikai savs siks uzdevums, bet tikai kopsumma uzrāda lielās sekmes valsts mērogā. Saprotot šo vienlīdzību likuma un valsts priekšā, respektējot to un izpildot, kā arī izbeidzot berzēšanos laucinieku un pilsētnieku starpā, mēs velti neizšķiedīsim uzkrājušos spēkus, kuri tā vajadzīgi valsts saimnieciskai nostiprināšanai un Vakarēiropas valstu līmeņa sasniegšanai.

P. Ozoliņš,

Latvijas hipotēku bankas direktors.

Kas darāms pilsētu būvniecības, rūpniecības un kuģniecības stabilizēšanai.

Latvijas valstij nodibinoties, viens no svarīgākiem uzdevumiem bija — saimnieciskās dzīves atjaunošana.

Latvijas pilsētās, miestos, lauku sētās valdīja posts, nabadzība. Kara un revolūcijas sekas bija redzamas ik uz soļa. Sagrautas, bojātas ēkas. Iznīcināta, dezorganizēta rūpniecība. Haoss tirdzniecībā. Valutas sabrukums. Nepieredzēti ass dzīvokļu, rūpniecības ražojumu un pārtikas vielu trūkums. Tādi, īsumā ņemot, apstākļi valdīja Latvijas patstāvības pirmos gados.

Vajadzēja nekavējoties stāties pie kara seku likvidēšanas: bojāto ēku atjaunošanas, rūpniecības organizēšanas un pieskaņošanas jaunās valsts īpatnējam vajadzībām. Tas prasīja līdzekļus. Kur tādus rast? Uz privātiem kapitāliem nebija ko cerēt. Tie bija iznīcināti, vai arī apgrozījās tirdzniecībā, kas atnesa lielāku peļņu. Atlikās valsts kase. Arī te stāvoklis nebija spīdošs. Ieņēmumi niecīgi, bet izdevumi aug ar katru dienu. Jāalgo ierēdņi, jāzatur armija, jāorganizē sociālā apgāde, jā rūpējas par dzelzceļu un citu satiksmes ceļu atjaunošanu etc., etc. Un tomēr — valsts kase bija vienīgais reālais līdzekļu avots. Bija jāķeras pie nodokļiem, valsts kases zīmju emisijas. Pēdējais līdzekļu iegūšanas veids gan noveda pie inflācijas ar diezgan smagām sekām. Bet līdzekļi bija rasti, Gordija mezgls pārcirsts. Sākās pirmie valsts aizdevumi saimnieciskās dzīves atjaunošanai. Tas ienesa rosību, deva virzienu, saturu visai saimnieciskai darbībai. Sākās dzīves atjaunošanas, uzbūves laikmets. Valsts aizdevumus izsniedza vienīgi produktīviem, valstiski vēlamiem mērķiem. Aizdevumi bija netikvien līdzekļu pievadītāji, bet arī saimnieciskās attīstības virziena noteicēji, rēgulētāji.

Sākumā valsts aizdevumus izsniedza vairāki administratīvi resori. Tas radīja paralēlismu un apgrūtināja kontroli. Ar 1920. gada 1. augusta

likuma publicēšanu par valsts aizdevumiem un viņu nodrošināšanu, valsts aizdevumu operācijas tika koncentrētas Finanču ministrijas Kreditdepartamentā. Vēlāk, operācijām ejot plašumā, arī šis veids izrādījās par nepiemērotu. Radās vajadzība pēc īpašām valsts kredita iestādēm. Pēc agrākās Valsts krājkašes reorganizēšanas, pārvēršot to Valsts krāj- un kreditbankā un vēlāk Latvijas bankā, daļa operāciju pārgāja uz pēdējo. Kreditdepartamenta aizdevumiem bija īstermiņa raksturs. Šādi aizdevumi nebija piemēroti garāku termiņu kapitāliem ieguldījumiem. Nodibinājās Valsts zemes banka lauksaimniecības un lauku rūpniecības kreditēšanai. Arī pilsētu saimnieciskās nozares: namniecība, rūpniecība un kuģniecība dibināti prasīja pēc piemērota ilgtermiņa kredita. Pastāvošo kredita iestāžu uzdevumos šādas funkcijas nebija ietilpināmas. Vajadzēja radīt speciālu, šīm vajadzībām atbilstošu ilgtermiņa kreditiestādi. Šinī sakarībā 1924. g. rudenī nodibināja Latvijas hipotēku banku.

Ar Latvijas hipotēku bankas nodibināšanu valsts kreditaparātā konstruktīvo daļu varam uzskatīt par pabeigtu. Piemērots valsts kredīts tagad pieejams visām svarīgākām saimnieciskām nozarēm. Latvijas banka kreditē tirdzniecību, bankas: Valsts zemes banka — lauksaimniecību un lauku rūpniecību; Latvijas hipotēku banka — namniecību, pilsētu rūpniecību, pilsētu pašvaldības un kuģniecību. Valsts kreditpolitikas pamatlīnijas, gan dažkārt kritizētas, pārprastas, izrādījušās par pareizām. Grandiozais valsts saimnieciskās dzīves atjaunošanas un jaunuzbūves darbs savos 60—70 procentos gan tieši, gan caur privātām kredita iestādēm balstījies uz valsts kredita.

Mūsu saimnieciskie sasniegumi nav zemu vērtējami. 10 g. laikā mūsu nacionālās bagātības pavairojušās vairāk kā par 1 miljardu latu. Kara brūces gandrīz pilnīgi sadziedētas. Netīkvien sasniegts, bet pat pārsniegts priekš kara saimnieciskais līmenis. Samērā augsta rosība lauksaimniecībā, būvniecībā, rūpniecībā. Atjaunoti un jaunizbūvēti satiksmes ceļi, telegrafs, telefons. Plašs skolu tīkls, labi apgādāta armija. Sociālo likumu un sociālās apgādes ziņā tālu pārsniedzam dažas vecās, bagātās valstis.

Ne noliedzami, jau vairākus gadus it kā atrodamiem saimnieciskās depresijas stāvokli, cīnāties ar asu naudas, rīcības līdzekļu trūkumu. Bet saimnieciskās grūtības pašreiz pārdzīvo ne tikai Latvija. Visa pasaule atrodas šīs dilemmas priekšā. Var teikt, ka Latvijā šīs grūtības neizpaužas tik krasi kā dažā labā vecā valstī. Par pārprodukciju, par bezdarbu šo apzīmējumu plašākā nozīmē mums vēl nenākas runāt. Ir zināmi sastrēgumi dažās eksporta, tāpat arī vietējā patēriņa rūpniecības nozarēs, piem. kokrūpniecībā, ķieģelrūpniecībā, būvgaldniecībā, būvapkalmu rūpniecībā etc. Cēloņi šai parādībai zināmi. Tos iespējams likvidēt iekšējiem līdzekļiem. Grūtības, piem., ķieģelrūpniecībā, būvgaldniecībā, būvapkalmu etc. rūpniecībā izskaidrojas ar sastrēgumu būvdarbībā, kas radies kredīta trūkuma dēļ. Minētās nozares savā produkcijā rēķinājušās ar pastiprinātu rosību, kas būvniecībā iezīmējās dažus gadus atpakaļ. Aprēķins pēc būtības pareizs, jo būvniecībai ir dabisks pamats. Par dzīvokļu pārprodukciju mums vēl nenākas runāt. Otrādi, patreizējā būvprodukcija vēl nenesdz esošo dzīvojamo ēku nolietojšanās kvoti. Daudzās augošās pilsētās, kā Rīgā, Rēzeknē, Ludzā etc. vēl ass dzīvokļu trūkums. D i v k ā r š o j o t patreizējo būvprodukciju, dzīvokļu krīzi atsevišķās pilsētās, piem. Rīgā, varētu novērst ne ātrāk kā pēc 15—20 gadiem. Līdztekus dzīvokļu absolūtā skaita vairošanai, jāuzlabo arī dzīvokļu kvalitāte. Ap 40% no agrāk

Lai novērstu turpmāk līdzīga rakstura sarežģījumus, kuŗu sekas var būt smagas un tālu ejošas, lai izbeigtu svārstības bankas izsniegumos un panāktu lielāku, pilnvērtīgāku saimniecisko efektu, kredītējamo saimniecisko nozaŗu izlīdzinātu plānveidīgu attīstību, — nepieciešami noteikt, stabilizēt bankas gadskārtējo izsniegumu kvoti ilgākam laikam, vismaz turpmākiem 5 gadiem. Tas dotu bankai iespēju atkarībā no konjunktūras, rīcības kvotes apmēra un pieteiktiem pieprasījumiem izstrādāt noteiktu kredītēšanas plānu un šo plānu bez traucējumiem izvest dzīvē.

Līdzekļus priekšlikuma realizēšanai iespējams sagādāt sekošā kārtā:

1) Bankas rīcībā atstājami augļi un deldēšanas summas (tiražētās ķīlu zīmes apmaināmas pret jaunām) par ķīlu zīmēm valsts portfeli, likvidācijai nodotiem īstermiņa aizdevumiem un bankas aizdevumiem naudā. Šinī nolūkā jāpārveido 1920. gada 11. augusta likuma par valsts aizdevumiem un viņu nodrošināšanu 11. pants (Lik. krāj. 50 — 1926. g.), izteicot to sekoši: „11. p. Aizdevumu atmaksas un augļi ieskaitāmi saimnieciskās dzīves atjaunošanas fondā. Finanču ministrijai tiesība ņemt virs augļiem, kas maksājami par aizdevumu, vēl 1% gadā izdevumu segšanai. Piezīme: Kapitāla atmaksas un augļi paliek to valsts kredīta iestāžu rīcībā, kuŗas tos iekasējušas, un tie izlietojami jauniem aizdevumiem, resp. ķīlu zīmju uzpirkšanai.“

Šis līdzekļu sagādāšanas veids jūtami samazinātu valsts budžetu, izslēdzot no tā valsts saimnieciskās dzīves atjaunošanas fonda a p g r o z ī j u m u summas. Fonda summu vienlaicīga ievēšana budžeta ieņēmumos (aizdevumu kapitāla augļi, soda naudas) un izdevumos (līdzekļi jauniem aizdevumiem, t. i. valsts saimn. dzīves atjaunošanas fonda kapitāla palielināšanai) pilnīgi lieka. Attiecīgais efekts panākams, uzņemot budžetā vienīgi p ā r s n i e g u m a (izdevumu vai ieņēmumu saldo) summas.

Postenis garantē bankas rīcības līdzekļu ieplūšanu (skat. aprēķinu) pēc a u g o š a s skalas.

2) Jānosaka attiecīgā darbības posma (piem. turpmāko 5 gadu) vajadzībām valsts budžetā gadskārtēji atvēlamā kredīta summa, ieskaitot ar likumu (piem., aizdevumiem pilsētu būvniecībai) bruņotos kredītus. Kredīta atvēle noritētu pēc s l ī d o š a s skalas (skat. aprēķinu), t. i. par cik pieaudzis rīcības līdzekļu pieplūdums uz 1. p. minēto kapitālu augļu un deldēšanas kvotes rēķina, par tik samazināma gadskārtēji atvēlamā valsts kredīta summa.

3) Īsāku termiņu kapitāliem ieguldījumiem (piem. kanalizācijas ierīkošanai, ūdens un gāzes piegādei, remontiem, speciālām rūpniecības vajadzībām etc.) izlaižamas atsevišķu seriju **terminētas** ķīlu zīmes. Vājie pieprasījumi pēc parasto seriju (beztermiņa) ķīlu zīmēm pa daļai izskaidrojami ar to, ka šīs ķīlu zīmes n a v p i e t i e k o š i likvidas. Pēc terminētām ķīlu zīmēm pieprasījumi būs daudz dzīvāki. Izejot no pašreizējiem apstākļiem, ir pamats cerēt, ka īsāku termiņu ķīlu zīmes būs iespējams izvietot brīvā tirgū par apm. Ls 3 milj. nom. gadā.

Lai novērstu augstāk aprādītos sastrēgumus saimnieciskā dzīvē un nodrošinātu nepieciešamo valsts atbalstu būvniecībai, rūpniecībai un kuģniecībai, kā arī ienestu lielāku stabilitāti un noteiktību valsts aizdevumu

Darba cilvēkam savā dzīvoklī ir jāatgūst darbā patērētie spēki, jāiegūst dzīves prieks tālākam darbam, vienkārši runājot, darba cilvēkam dzīvoklī rodams pilnīgs miers atpūtai un ģimenes priekam. Bez šaubām, starp pārējām istabām guļamistaba ir viena no svarīgākām telpām, jo tā ir telpa, kurā cilvēks pavada lielāko daļu no dzīvoklī pavadāmā laika.

Daudzkārt lielāks, nekā uz pieaugušiem, dzīvokļa iespaids ir uz bērniem. Ja pieaudzis cilvēks dzīvoklī gūst tikai līdzekļus uzturēt savus spēkus tai pašā līmenī, kādu viņš ir jau sasniedzis, tad bērniem jāiegūst spēki savai nākamai dzīvei. Pieaudzis cilvēks ar savu norūdīto un nostiprināto organismu var paciest un izturēt vienu vai otru dzīvokļa trūkumu, bet bērnam pie viņa jaunā organisma tādi trūkumi var būt liktenīgi.

Vai tagadējo dzīvokļu stāvokli var uzskatīt par apmierinošu?

Neapstājoties pie jautājuma par dzīvokļu trūkumu Rīgā un dažās citās vietās, bet apskatot dzīvokļus tikai no tehniskā viedokļa, jākonstatē, ka tagadējie dzīvokļi lielā vairumā ir ārkārtīgi neapmierinoši.

Dzīvokļu trūkumus var iedalīt divās grupās.

Pirmā grupa sastāv no būves trūkumiem. Bieži sienas ir nepietiekoši biezas vai neblīvas, kas nepasargā telpas no aukstuma un vēja. Citreiz sienas ir mitras un tādēļ ārkārtīgi neveselīgas. Visi šie minētie pirmās grupas trūkumi rodas vai nu būvētāja nemākulības dēļ, vai arī līdzekļu trūkuma dēļ, kad īpašniekam pietrūkst naudas izvest darbus tā, kā vajadzētu, un viņš sāk lietot neapmierinošus materiālus un paņēmienus. — Pirmās grupas trūkumus var novērst katrs namsaimnieks pats, pieliekot nopietnas pūles ēku būvei un remontiem, un izmantojot piedziwojušu lietpratēju padomus.

Daudz ļaunāki stāv ar otrās grupas trūkumiem. — Katram ir saprotams un skaidrs, ka ikvienam dzīvoklim — vai tas būtu liels — daudzistabu, vai mazs — vienistabas dzīvoklis, ir pavisam nepieciešams gaiss, gaisma un saules stari. Še es noteikti gribētu uzsvērt, ka mazajiem dzīvokļiem šīs dabas dāvanas ir daudz nepieciešamākas nekā lielajiem, jo mazajos dzīvokļos uz vienu iedzīvotāju iznāk daudz mazāks gaisa daudzums nekā lielajos. Šī, no pašas dabas par brīvu dotā, dzīvokļu labierīce pie mums atrodas visbēdīgākā stāvoklī. Ņemsim piemēra dēļ, Rīgu. Es negribu nemaz runāt par veco Iekšrīgu, kur gaisa un gaismas apstākļi ir zem katras kritikas. Bet gribu atzīmēt plašo apgabalu, kas apņem Iekšrīgu no visām pusēm un ir ierobežots ar Daugavas krastu apmēram līdz Jāņa vārtu rajonam un dzelzceļa līniju, kas savieno Krustpils līniju ar Milgrāvja preču staciju un iziet uz Eksportostu, un apņem Rīgu gredzena veidā. Aprakstītā rajonā mitinās lielākā Rīgas iedzīvotāju daļa, un tādēļ sevišķi interesanti aplūkot, kādos apstākļos šie laudis dzīvo. Puslīdz apmierinoši ieplūst gaiss un gaisma tajās telpās, kurās pieguļ ielai, bet šīs telpas stipri cieš no ielas trokšņa un putekļiem. Turpretī labākajām dzīvojamām telpām vajadzētu atrasties sētas pusē, kur viņas būtu pasargātas no ielas trokšņa un putekļiem. Bet taisni šīs telpas pie mums visšausmīgākā pakāpē cieš no gaismas un gaisa trūkuma, par saules stariem ļoti daudzajos gadījumos nemaz nevar sapņot.

Lieta tā, ka Rīgas pilsētas būvnoteikumi atļauj apbūvēt visu gruntsgabalu, atstājot tikai nelielus pagalmus. Bet vislielākais ļaunums ceļas

no tam, ka šos atstājamos pagalmus ir atļauts apbūvēt no visām četrām pusēm, pie kam ēku augstums var būt lielāks par pagalma platumu par veseliem 6 metriem. Vēl ļoti nesen atpakaļ šos pagalmus bija atļauts taisīt tikai 2 metri platus. Skaidrs, ka šādus pagalmus pareizāki būtu saukt par akām nekā par pagalmiem, jo viņi vairāk līdzinās akai. Uz šādiem „pagalmiem“ iziet daudzu dzīvokļu logi. Kādu nu gaisu un gaismu no šāda pagalma var iegūt dzīvokļi? Augšējo stāvu dzīvokļos gaisma vēl ieplūst, bet apakšējos nav ne gaisa, ne gaismas. Tādu dzīvokļu iemītnieki saules staru savos dzīvokļos var redzēt tikai sapnī. Kad debess ir apmākusies, viņiem pat dienā jāsež pie uguns gaismas. Velti viņi pūlas atjaunot savā dzīvoklī svaigu gaisu, jo atverot logu uz tādu pagalmu-aku, viņi tanī atrod to pašu sasmakušo ar dažādām smakām no mēslu kastes un no kaimiņu virtuvēm piesātināto gaisu, kurš bez caurvēja un saules staru dezinficējošā un atjaunojošā iespaيدا paliek pilnīgi nelietoājams.

Rīgas pilsēta savā dzīvokļu skaitīšanā 1924./25. gadā ir gan ievedusi datus par to, cik tuberkuloze straujāki attīstās pārpildītos dzīvokļos, bet par nožēlošanu, nav datu par to, kā tuberkuloze attīstās vai neattīstās atkarībā no tā, cik dzīvoklim ir pietama gaisma un gaiss.

Man personīgi nav šaubu, ja tāda statistika būtu izvesta, viņas skaitļi būtu tik kļiedzoši, ka nobītos pat tie, kas līdz šim šo jautājumu ņem pavisam viegli. Par kādu lielu namu, kurš atrodas ļoti labā ielā, un pēc ārējā izskata pieskaitāms pie grezniem, bet kuŗa pagalmi ir tikai sešas pēdas plati, kāds ārsts, kuŗam bija darišana ar minētā nama iedzīvotājiem, izteicās, ka šai namā visi iemītnieki esot vai nu tieši slimī ar tuberkulozi, vai arī jau stipri tam sagatavoti.

Vislaunākais šai lietā ir tas, ka še uzskaitītos otrās grupas trūkumus nevar novērst pats namsaimnieks arī tad, ja viņš to gribētu. Piemēram, ko var izdarīt viens gruntes īpašnieks, ja viņa kaimiņš, kurš atrodas dienvidos, ir uzcēlis mūri (brandmūri) sešu stāvu ēkas augstumā un visas gruntes dziļumā? Kā viņš arī nevēlētos labāki apbūvēt savu gruntsgabalu, viņa ēkas dzīvokļi tomēr paliks bez saules un bez svaiga gaisa. Tādi piemēri nav izņēmums, bet, pie tagad pastāvošiem būvnoteikumiem, viņi sastopami ik uz soļa, jo šie noteikumi tādu stāvokli kultivē.

Varbūt aprakstītais stāvoklis ir lielpilsētu neizbēgams ļaunums? Nebūt tā nav. Ir pilsētas, kas daudz lielākas kā Rīga, un tomēr savā izbūvē dod katram dzīvoklim gaisa un gaismas tikpat daudz, kā lauku mājai. Tādu piemēru redzam Londonā, ar viņas 7 milj. iedzīvotājiem. Šai milzu pilsētā neviena dzīvojamā ēka tomēr nav augstāka par 4 stāviem. Visas mājas celtas tikai vienā rindā — gar ielu, bet šīs rindas aizmugurē stiepjas nepārtraukta dārzu josla, kuŗa nav šaurāka par ielas joslu. Tā tad arī daudz miljonu iedzīvotāju lielā pilsētā var iekārtot, ka katrs dzīvoklis no divām pusēm pilnīgi pietams gaisam un gaismai, bez tam katram dzīvoklim ir arī savs dārziņš, kur iemītnieks var atpūsties atklātā un brīvā gaisā katru savu brīdi. Rīga savai izbūvei vienmēr ir ņēmusi piemēru no Berlīnes un negatīvā virzienā pēdējo stiprā mērā pārtrumpojusi.

Daži namsaimnieki pilnīgi apzinājušies ārkārtīgi lielo ļaunumu no pārāk intensīvās gruntes apbūves un savas ēkas novietojuši rindām: pirmo rindu gar ielu, nākošo zināmā attālumā no pirmās namu rindas, bet at-

sevišķiem namsaimniekiem te maz kas iespējams pat pie labas grības, jo viņu labos nodomus galīgi var iznīcināt viņu kaimiņš.

No mūsu galvas pilsētas nejdzīgais apbūves veids pamazām izplatās un pāriet arī uz mūsu provinces pilsētām. Ja tur vēl nav tik bīstama lieta ar augstajiem daudzstāvu namiem, aiz tā vienkāršā iemesla, ka šādu namu vēl nav, tad zemāko namu novietne, krustām un šķērsām rada to pašu ļauno bildi ar dažādiem kaktiem un stūrēm, kur krājas mitrums, notiek dažādi puvuma procesi, un kuņi kavē brīvu gaisa maiņu. Pietiek pieminēt Jelgavu, kur atļauts celt, un tiešām cel daudzstāvu ēku, atkāpjoties no kaimiņa robežas tikai 2 pēdas, un taisa logus uz šādu šķirbu. Lasītājs pats lai iedomājas, cik gaisa un gaismas ieplūst dzīvoklī caur logu uz tādu šķirbu.

No sacītā ir skaidrs, ka dzīvokļu jautājums pieder pie tiem lielajiem jautājumiem, no kuriem lielā mērā atkarājas tautas veselība un no tā viņas nākotnes spējas un stiprums. Tādēļ neviena politiska vai sabiedriskā grupa nedrīkst dzīvokļu jautājumu atstāt savam liktenim. It sevišķi tuvu dzīvokļu jautājums stāv demokrātiskai pilsonībai, jo pēdējā visu svaru liek uz plašo tautas masu stiprumu un veselīgumu.

Pirmajā jautājumā (zīmējoties uz būves trūkumiem) valdībai un pašvaldībām jāgādā lēti un izdevīgi kredīti tiem, kas cel sev dzīvokli. Šinī ziņā Rīgas pilsēta un arī valdība caur Hipoteku banku ir uzsākušas tādu būvētāju kreditēšanu, un jāgādā ar, lai šie kredīti neapsiktu, bet lai viņi arvien plēstos plašumā. Šie kredīti būtu tiktāl uzlabojami, ka katra strādājoša ģimene, pie normāliem apstākļiem varētu tikt pie sava personīga dzīvokļa. Ar šo zināmā mērā būs garantēta vesela virkne jaunu un labi ierīkotu dzīvokļu.

Kā jau agrāk minēju, nav šī raksta nolūks apskatīt dzīvokļu trūkuma jautājumu, tomēr te jāuzsver, ka pareizs un pietiekoši plašs kredīta jautājuma atrisinājums lielā mērā veicinās ne tikai dzīvokļu uzlabojumu, bet arī mazinās dzīvokļu trūkumu.

Lai mazinātu un pēc iespējas novērstu gadījumus, kad dzīvokļus būvējot, aiz nemākulības vai nevīžības, tos bojā, būtu stiprā mērā jāpapildina pastāvošie noteikumi kā vispārējā būves uzraudzības ziņā, tā arī piešķirot kreditus. Izniedzot kreditus un dodot dažas priekšrocības veselīgi ceļamiem dzīvokļiem, lielā mērā var veicināt dzīvokļu uzlabošanu. Gadījumos, kad netiek ievērotas minimālās veselības prasības, kredīts būtu pavisam liedzams, kas, droši vien, galīgi novērstu tādus gadījumus.

Interesanti atzīmēt, ka Londonā, pat lielākos dzīvokļu centros, katrs dzīvoklis sastāda itin kā atsevišķu māju. Pēc viņu parašas arī 4-stāvu mājā dzīvoklis ieņem visus 4 stāvus, pie kam pirmā stāvā atrodas ēdam- un viesu istabas, bet augšstāvos guļamistabas. Katram tādām dzīvoklim ir pašam sava izeja tieši uz ielu un uz agrāk jau pieminēto dārziņu. Abās pusēs dzīvoklis atdalīts no kaimiņiem ar mūra sienu, kādēļ dzīvokli viegli atdalīt kā atsevišķu māju ar savu dārzu. Aiz šiem iemesliem tur viduvējs pilsonis bieži pārdod savu māju-dzīvokli vienā pilsētas daļā un tanī pašā laikā pērk citu otrā pilsētas daļā tikai tādēļ, ka viņš pārcelts uz citu darba vietu, kaut arī tanī pašā pilsētā. Protams, tāda viegla pirkšana-pārdošana iespējama tikai tāpēc, ka tāda pārdošana ir ļoti ikdienišķa parādība, ka pārdodot un pērkot nav jācieš lieki zaudējumi.

Zīmējoties uz otro jautājumu — gaisa, gaismas un saules staru pie-

gādi dzīvokļos — jāsaka, ka šos jautājumus var atrisināt vienīgi ar likumiem un saistošiem noteikumiem. Pilsētās šo jautājumu pilnīgi raksturo, pirmkārt, tā saucamais apbūves plāns un, otrkārt, saistošie būvnoteikumi. Mūsu galvas pilsētas līdzšinējais apbūves plāns apzīmē tikai ielas, bet par pašu apbūvi nesatur nekā. Līdzšinējie būvnoteikumi ir tādi, kādi tagad visā domājošā pasaulē atzīti par neciešamiem, un kuŗi pielaiž visas tās neļūdzības, par kuŗām visā īsumā es agrāk jau minēju. Tagad nu Rīgas pilsēta strādā pie jauna apbūves projekta un pie jauniem būvnoteikumiem. Pirmam mērķim nodibināts vesels jaunbūves birojs, kuŗš darbojas jau 6—7 gadus, arī būvnoteikumus iesākts pārstrādāt jau 1924. gadā. Abas šīs lietas kustas nožēlojami lēni uz priekšu un būtu vajadzīgs sabiedrības pamudinājums jautājumu paātrināšanai.

Apbūves plāna pirmais uzdevums ir nospraust satiksmes ceļus, kā galvenos, kas savieno atsevišķas pilsētas daļas, tā arī vietējos. Bet reizē ar to, apbūves plānam jānosprauž atsevišķi rajoni pilsētā, kur domāta tirdzniecība, atsevišķi, — kur atļautas tikai dzīvojamās mājas un citi rajoni, kur atļauti tikai rūpniecības uzņēmumi. Dzīvokļu rajonus tagadnes pilsētās iedala vairākās grupās, vienus ar lielāku apbūves laukumu, augstākām ēkām, citus ar proporcionāli mazāku apbūves laukumu zemākām ēkām. Uz šo apbūves plānu ir griežama nopietna vēriba, jo viņa pareizs un savlaicīgs atrisinājums lielā mērā iespaidos pilsētas labklājību.

Rīgas jaunizstrādājāmie būvnoteikumi tagad caurlūkoti īpašā speciālistu komisijā un, cerams, drīzi nāks Domes apspriešanā. Lielu traucējumu jauno būvnoteikumu darbā darīja līdzšinējo noteikumu neiespējami klūmīgās puses. Daļa komisijas locekļu, baidīdamies radikāli norobežoties no līdzšinējiem noteikumiem, bieži stāvēja par tādu noteikumu piepaturēšanu, kuŗi citos apstākļos nekādi nebūtu aizstāvēti. Tamdēļ izstrādātais projekts tāļu nav apmierinošs, raugoties no plašo masu veselības stāvokļa, bet viņš tomēr ir labāks kā līdzšinējie noteikumi.

Neielaižoties būvnoteikumu sikumos, gribētu tomēr atzīmēt momentus, kuŗi stipri iespaido plašas aprindas, un par kuŗiem šīm aprindām derētu interesēties un sekot, kā tos pieņems pilsētas dome.

Ēku augstumu kategoriski vajadzētu ierobežot ar 4 stāviem. Praktiski pierādījies, ka augstākas ēkas iznāk dārgākas. Ar to es negribu teikt, ka ja kāds gribētu celt debess skrāpi, tad to liegt, bet tikai prasīt šādai būvei pietiekošu laukumu. Galīgi būtu noliedzamas tā saucamās viena trakta ēkas, kuŗas ir tikai vienas telpas platumā, logi ir tikai vienā pusē. Tādu ēku būve iznāk dārgāka par parastajām, dzīvokļus nav iespējams vēdināt ar caurvēju, un ar tādām būvēm parasti pilnīgi nosedz sava kaimiņa grunti un atņem tam iespēju gūt gaisu un gaismu. Galīgi būtu noliedzamas visas šķērsbūves un šķērsu piebūves, jo tās rada telpas iekšienē tumšas, nevēdināmas telpas, bet ārpusē vējam maz pieejamus kaktus. Arī blīvi apbūvējamās rajonos būtu pielaižamas tikai tā saucamās rindu ēkas, kuŗas būtu celtas vienā rindā gar ielu, bet aiz tām būtu nepārtraukta brīva josla, kas ietu parallēli ielai un nodrošinātu brīvu gaisa apmaiņu arī no ēkas muguras puses. Ēkas augstums visblīvākā tirdzniecības apbūves joslā nedrīkstētu pārsniegt pagalma platumu, bet klajākās apbūves pakāpēs tas nedrīkstētu pārsniegt pusi no pagalma platumā. Par pašiem dzīvokļiem būtu ievēdams noteikums, lai katrā dzīvoklī būtu dota iespēja vēdināt ar caurvēju, lai katrā dzīvoklī mazākais vienā telpā varētu saule iespīdēt cauru gadu kaut uz īsu laiku.

Būvnoteikumos un apbūves plānā nedrīkst izlaist no redzes aploka ģimeņu mājiņu jautājumu. Jā sākumā ģimeņu mājiņām piegrieza vērību galvenā kārtā tikai aiz dzīvokļu trūkuma, tad tagad jau noteikti var sacīt, ka ģimeņu mājiņas ceļ ne tikai tie, kam dzīvokļa nav, bet vēl vairāk tādi, kuŗi grib iegūt sev labāku, ģimenei piemērotu un pastāvīgu dzīvokli. Cenšanās pēc ģimenes mājiņas apņem ar katru dienu plašākas un dažādākas ļaužu aprindas. Ģimeņu mājiņas neapšaubāmi nākotnē spēlēs ļoti ievērojamu lomu dzīvokļu jautājumā.

Atstājot sīkāku apceri par ģimeņu mājiņām citai reizei, te gribu uzsvērt dažus momentus no šā svarīgā jautājuma. Dēmokratiskais centrs līdz šim kā pilsētas pašvaldībā, tā arī valdībā ir stāvējis par ģimeņu mājiņu būves veicināšanu. Jau atzīmēju, ka šai jautājumā daudz kas ir sasniegts, bet tomēr ar šiem sasniegumiem centrs nevar apmierināties, un viņam uz priekšu jāpieliek jo lielākas pūles, lai ģimeņu mājiņu labā gūtu jaunus un atkal jaunus panākumus. Lieta tā, ka līdzšinējie kredīti ir par maziem, un lai pie viņiem tiktu, tad būvētājam vajadzīgi prāvi paša līdzekļi, kāds apstāklis daudziem interesentiem nedod iespēju tikt pie sava dzīvokļa. Šinī virzienā būtu organizējamās biedrības, vai arī pašvaldībām būtu jāuzņemas pati izbūve, no kurienes pilsonis to var iegūt, ja viņš noteiktu gadu skaitu ir maksājis noteikta lieluma īri, nemaz neizliekot uz reizi lielāku kapitālu. (Tā tas piem. ir ar Stokholmas dārzu pilsētas ģimeņu mājām.)

Ne mazāk svarīgs par kredīta jautājumu ir ģimeņu mājiņu novietošana. Taisni šinī ziņā ģimeņu mājiņu jautājums prasa daudz uzmanības. Rīgā pagaidām tikai Meža parkā noteikumi garantē daudz maz noteiktu ģimeņu māju stāvokli. Turpretī visās pārējās pilsētas daļās ģimeņu mājiņas būvētājs nav garantēts pret to, ka kaimiņi viņu neieslēdz ar augstiem uguns mūriem. Protams, ka tāda nedrošība par kaimiņu gruntes apbūves veidu daudzus attur ķerties pie būves darbiem. Ļoti krīt svarā arī tas apstāklis, ka Meža parka noteikumi pēc savas dabas ir piemēroti vairāk turīgākiem pilsoņiem, un tādēļ šis viens rajons priekš visas pilsētas ir pārāk nepietiekošs.

Ģimeņu mājiņas ir visnoderīgākās ierēdņiem un strādniekiem, kuŗi darba vietā saistīti tikai zināmas stundas dienā. Tagad ģimeņu mājiņu vietas ierāda tālās nomalēs, bieži tādās vietās, kur nav ne ūdensvada, ne kanalizācijas, ne bruģētu ceļu un dažu reizi pat ne elektrības. Bet tanī pašā laikā šīs mājiņas nav garantētas pret robežu apbūvi ar uguns mūriem, ja vienam no kaimiņiem tāda vēlēšanās vai vajadzība rastos.

Nepareizs ir līdz šim ieturētais uzskats, pēc kuŗa par ģimeņu mājiņām atzīst tikai dabā pilnīgi brīvi stāvošas mājas. Bez šaubām, tāds vaļējs apbūves veids ir labs un paturams, bet viņš arī ir dārgs un lielākajam vairumam nav pieietams, kādēļ rodas tāds stāvoklis, ka pie ģimeņu mājiņām var tikt vai nu tikai ļoti turīgi iedzīvotāji, vai arī ar šo mājiņu būvi ir jāiet tālās pilsētas nomalēs, kur zeme ir lēta.

Nepieciešami izstrādāt ģimeņu mājiņu otru tipu, kā rindu būvi, kur gar ielu aiz nelieliem priekšdārziņiem ietu nepārtraukta ēku rinda, bet dārziņš būtu tikai aiz mājas. Tāda tipa ēkas stipri palētinātu pašu būvi, mazinātu grunts cenu un izdevumus par ielu būvi un uzturēšanu, caur ko rastos iespēja pie ģimeņu mājiņas tikt arī mazturīgākiem iedzīvotājiem. Tas dotu arī iespēju ģimeņu mājiņas atbilstīt ne tikai pilsētas nomalēs, bet arī daudzus citos pilsētas centram

tuvāki stāvošos rajonos. Šāda tipa mājiņām gan nebūtu iespējams logus rīkot uz visām četrām pusēm, bet tomēr vienmēr uz divām pusēm. Bet tādu mājiņu logi būtu pilnīgi atklāti, un kā vienā, tā otrā pusē tie izietu uz dārzu. Domāju, ka ja pilsēta (kā to Stokholma darījusi) iepriekš ierīko un izkopj ģimeņu mājiņu rajonu, ierīkojot ceļus, celiņus, elektrību, ūdensvadus un kanalizāciju, kā arī ērtu elektrisko ceļu satiksmi, tad ģimeņu mājiņas ārpus pilsētas ar lielāku atsevišķu zemi un lielākiem kopējiem brīvlaukumiem un parkiem u. t. t., kas tikai ārpus pilsētas iespējami, ir tikai apsveicamas pilsētnieku veselības veicināšanas ziņā.

E. d. Eichmanis,
rūpnieks.

Latvijas rūpniecības ārējais un vietējais tirgus.

Latvija ir tipiska importa zeme. To pierāda viņas tirdzniecības bilance, kuŗa visos 12 valsts pastāvēšanas gados turpina neatlaidīgi būt pasīva, (t. i. mēs vairāk ievadam nekā izvedam), lai gan mums netrūkst gribas uz eksportu. Sevišķi jāievēro, ka pasīvitāte ir ļoti vispusīga un aptver netikai rūpniecības ražojumus, kas nebūtu brīnums jaunas valsts pirmajos pastāvēšanas gados, bet mēs ievadam arī vairāk jēlvielas nekā izvedam, un, kas it īpaši uzkrīt — būdami zemkopības zemē, mēs ievadam pat zemkopības ražojumus, un pie tam lielā mērā.

Visi līdzšinējie soļi pasīvitātes novēršanai izrādījušies veltīgi. Tāpat kā slāpes nevar dzesēt ar degvīnu — jo vairāk dzer, jo vairāk gribas! — tā nevar arī rūpniecības ražojumu importu novērst ar šo pašu ražojumu eksportu: jo vairāk mēs eksportēsim rūpniecības ražojumus, jo vairāk mums vajadzēs citus rūpniecības ražojumus ievest izvesto vietā.

Mūsu eksporta veicināšana iet dažreiz līdz neprātam. Tai laikā, kad mums trūkst pašu zemē labības, mēs, līdzīgi Padomijai, nodarbojamies ar dempingu un izgudrojam izvedlēsu likumu, t. i. piemaksas uz labības pārstrādājumiem, lai gan tā pati labība jāieved no ārzemēm. (Lietuvas mieži Berendta lieldzirnavās.) Tas pats tiek darīts arī ar mūsu rūpniecību: pirmais jautājums, kuŗu uzstāda mūsu valdības iestādes jaunam fabrikantam ir: „vai jūs eksportēsiet?“ un ja viņš negrib krist speciālā nežēlastībā un atrast aizvērtas durvis visās ministrijās, tad viņam jāmelo, ka lai ausis kust, proti, ka viņš, zināms, eksportēsot un pat galvenā kārtā strādāšot tikai eksportam! Ja viņš nesolās eksportēt, tad par kredītiem Latvijas bankā lai nesapņo, un var notikt arī, ka pat koncesiju rūpniecības atvēršanai viņam neizdos.

Varētu sacīt, ka ne katrai rūpniecībai pie mums vieta, un tādēļ daļīgi, ka dažas nozares varētu plaukt, citām, turpretim, mūsu zemē nav izredzes, un viņu ražojumus ir jāieved. Tā spriež mācīti ekonomisti. Dieniškā dzīvē šo jautājumu izšķir citādi. Mēdz teikt, ka rūpniecība saistīta ar jēlvielu ražošanas zemēm. Bet kādēļ pie mums tomēr attīstās mašīnu fabrikas pie mazas muiņas aizsardzības, kad dzelzs un ogles jāieved? Kādēļ kokvilnas tekstilrūpniecība plaukst, un pat ārzemnieki cenšas šeit atvērt savas fabrikas, kamēr mūsu zemē augošo līnu

apstrādāšana nikuļo un gatavojas likvidēties, ja neļauj strādāt ar Krievijas dempinga līniju? Nekas nebūtu dabīgāks kā mūsu pašu cukura rūpniecība no mūsu pašu bietēm — bet taisni šī nozare cīnās ar vislielākām grūtībām, un nelūkojot uz solido muitas aizsardzību, pastāv tikai, pateicoties stipram valsts atbalstam. (Te gan god. autoram nevaram piekrist, jo ārzemju cukura cenas pie mums ir dempinga cenas: attiecīgās ārzemēs, no kurienes cukuru ievēd, samaksājot arī miltu, cukurs maksā uz vietas daudz dārgāk kā pie mums atvestais. Piem.: Čehoslovākijā 1 klg. cukura maksā Ls 0,95, Polijā Ls 0,94. Tā tad par ievērojamu valsts pabalstu te nevietā runāt: ja mīta ārzemju cukuram būtu tik augsta, ka ievestais cukurs izmaksātu mūsu tirgū tikpat, kā ražotājas zemē, nekādi pabalsti šādai dabiskai mūsu zemes cukura sacensībai nebūtu vajadzīgi. Red.)

Bet būsīm vismaz loģiski, un mācīsimies saprast, ka vispirms jānovērš rūpniecības priekšmetu imports, ražojot pašu zemē mantas, kas dienīškam patēriņam nepieciešamas, un kuŗu ražošana pie mums iespējama, un tikai tad, kad vietējās vajadzības apmierinātas un ārzemju precēm nav vairs vietas, jāsāk strādāt eksportam.

Te nelīdz arī nekāda propaganda, bet rūpniecībai pašai jācenšas saprast un apmierināt vietējo patērētāju vajadzības, tāpat kā valsts finanču vadībai un kredīta iestādēm jāmacās pirmā kārtā cienīt to rūpnieku, kuŗš strādā vietējo iedzīvotāju vajadzībām, un pēc viņa tikai atbalstīt eksportieri.

Mēs tomēr eksportējam, un mūsu eksportu varētu uzskatīt par diezgan ievērojamu, ja tai pašā laikā draudošus apmērus nesasniegtu mūsu imports, ne tikai rūpniecības ražojumos, bet pat un galvenā kārtā miltzīgos maizes labības ievēdumos.

Kas ir mūsu rūpniecības eksporta galvenie priekšmeti? Vajadzētu būt līnu audumiem un dažādiem koku izstrādājumiem. Jāatzīstas, ka šīs nozares ir cietušas daudz neveiksmes, pateicoties ļoti primitīvai teknikai un ārzemju tirgus nepazīšanai.

Mēs eksportējam nedaudz līnu diedziņu, par audumiem nemaz nerunājot, un arī vietējā tirgū fabriku ražotie maiši sava dārguma dēļ nevar sacensties ar laucinieku pašu austiem.

Bet koku izstrādājumu fabrikas gandrīz bez izņēmuma cīnās ar lielām grūtībām, ja nav jau bankrotējušas. Kādēļ tas tā?

Labāk stāv ar mašīnu rūpniecību. Uz Krieviju izvests labi daudz zemkopības mašīnu, zināms, uz līguma pamata — diemžēl, šie skaitļi, pēdējā laikā sāk kompensēties ar no Krievijas importētām tādām pat mašīnām.

Labus panākumus uzrāda dzelzceļu vagonu eksports uz Krieviju, arī pēc līguma, gan saistīts ar garjiem kredītiem un apdraudēts ar līguma nepildīšanas iespējamībām no noņēmēja puses. Arī velosipēdu eksports uz Krieviju uzrāda iepriecinošus skaitļus, bet tie pa daļai sedzas ar to pašu velosipēdu no ārzemēm importētām sastāvdaļām.

Vislielākās sekmes eksportā ir uzrādījusi gumijas rūpniecība, kuŗa, neatkarīgi no tirdzniecības līgumiem, ir atradusi tirgu tuvās un tālās valstīs un pie vienādiem muitas ierobežojumiem ir bijusi spējīga uzņemties cīņu pat ar tām gumijas fabrikām, kuŗas kara laikā nebij izpostītas, bet sasniedza ievērojamu uzplaukumu. Šīs sekmes izskaidrojamas ar **kvalificētu darba spēku un piedzīvojumu**

šiem tehniskiem vadītājiem no pirmskara Rīgas lielajām fabrikām.

Tomēr pateicoties mūsu diplomātiskām neveiksmēm, gumijas ražojumu ārzemes tirgi pēdējā un jau priekšpēdējā gadā tik ļoti sašaurinājušies, ka mūsu lielākās fabrikas spiestas atvērt filiāles kaimiņvalstīs un samazināt eksportu, kuplinot no jauna mūsu bezdarbnieku armiju.

Šie piedzīvojumi runā nepārprotamu valodu, ka mūsu rūpniecības pamats ir **vietējais tirgus**. Ja arī vienam otram uzņēmumam izdodas kādreiz izsprauties caur ārzemju sarežģītajiem muitas iežogojumiem, tad ar to nevar rēķināties mūsu rūpniecības nākotne, riskējot ieguldīt milzīgus kapitālus, kādus neprasa ne zemniecība, ne amatniecība, un saistot lielu skaitu strādnieku zem pastāvīgiem bezdarba draudiem.

Tāpēc vēlreiz: izkopsim pirmā kārtā vietējo tirgu!

Inž. A. Eichvalds,
darba inspektors.

Darba aizsardzība.

331

Nekad šķiru naida uzkurināšana nenovedīs cilvēci pie laimes: tauta var zelt vienīgi nopietni strādājot ražošanas darbus, un kur darbs tiek strādāts, tur arvienu būs darba devējs un darba ņēmējs, un viņu savstarpējās attiecības noteiks un izvedīs dzīvē valsts likumīgās varas organi ar saviem likumiem un noteikumiem par darba aizsardzību. Arī jaunā Latvijas valsts steidzīgi un nopietni stājusies pie sociālo likumu izdošanas, un dažā labā vietā strādniecībai ir dotas priekšrocības, kādas vecās lielvalstis savās mājās vēl nekādi negrib atzīt un ievest.

Bet vai mums, Latvijā, nekas vairs nebūtu labojams šai ziņā?

Fabriku un amatniecību dzīvē darba devēja un darba ņēmēja savstarpējās attiecības vēl arvienu nosaka Krievijas Rūpniecības darba likums (Kriev. lik. kop. XI. sēj. 2. d., 1913. gada izd.), kas bij varbūt labs un noderīgs vecai monarķijai, bet nekādi nav vēlams jaunai demokrātiskai valstij, kur dzīve ienesusi tik daudz pārmaiņu darba jēdzienos un ļaužu attiecībās. Likumā paredzētais fabriku pārvaldes aparāts, dažādu padomju un komisiju pienākumi gan uzlikti Tautas labklājības ministrijai, bet ievērojot pašvaldību un organizāciju pašnoteikšanās tiesības, ministrijas kompetence ir ļoti problemātiska. Tāpat šai likumā strādnieku pieņemšana un atlaišana nav saskaņota ar tagadnes prasībām; mācekļu jautājums, famozie strādnieku sodīšanas noteikumi izsauc tikai sašutumus. Rūpniecības darba likums neparedz streiku, un Krievijas senāts streika gadījumos devis strādniecībai nelabvēlīgus paskaidrojumus, pret kuriem presē uzstājās savā laikā Miertiesnešu sapulces un pat Pēterburgas fabrikantu savienības juriskonsults. Viss tas prasa nekavējošu atrisinājumu jaunā garā. No minētā likuma vispār izslēgtas amatniecības ar 1 un 2 strādniekiem, un tur nu attiecības starp darba devēju un ņēmēju tikpat kā nav normētas.

Zināmu koriģējumu Rūpniecības Darba likumā ienesa Satversmes Sapulces izdotais Likums par darba laiku, bet arī te jau dzīve

prasa visnotāl grozījumus un papildinājumus. Lai atmināties 1930. gada 30. aprīlī 81. panta kārtībā izdoto likuma par darba laika 18. panta grozījumu atvaļinājuma lietā, ko valdība turēja par pienākumu izdot kā pretstatu Senāta likuma burtiskai izpratnei, un 23. decembrī Saeimā pieņemto likuma papildinājumu virsstundu lietā, kur Senāts ar saviem paskaidrojumiem faktiski atcēlis likumu par virsstundu piemaksām. Liels trūkums likumam par darba laiku ir svinamo dienu neatzīmēšana, kas izsauc mūžīgus pārpratumus dzīvē. Ja nu lielākās fabrikās svinamās dienas nosaka obligātoriskie iekšējās kārtības noteikumi, tad veikalos un kantoros tās tiek svinētas pēc policijas ieskatiem, — mazākās fabrikās un amatniecības iestādēs šinī ziņā valda pilnīgs haoss. Vispār pazīstama lieta, ka likumā noteiktais 6 stundu darba laiks privātos kantoros netiek izpildīts, — netiek arī no žīdiem svinētas svētdienas. Ja nu mēs šos noteikumus nevaram izvest dzīvē, vai nebūtu pareizāki aiz cienības pret likumu, aiz likumības izjūtas vienkārši koriģēt likumu un saskaņot dzīves prasības ar likuma burtu? Darba devējiem vismaz nebūtu jāmeklē „likumiņi“, kā likumīgi apiet likuma nosacījumus.

Ārzemēs tiek speciāli izglītoti sevišķi higiēnas inspektori, kuŗu pienākums sekot uzņēmumos par tīrības uzturēšanu ēkās un par fabriku teritoriju zemes un gaisa tīrības ievērošanu, kā arī par labiem darba apstākļiem. Velti būs Latvijā meklēt kādus likuma aizrādījumus šinī lietā, — tikai pilsētu pašvaldības galvenos vilcienos izdod attiecīgus saistošus noteikumus, kā nu kuŗa pašvaldība to vēlas un prot. Tāpēc mums vēl tagad trūkst vispārīgu noteikumu par fabrikās izlietoto ūdeņu novadīšanu vai filtrēšanu, dažādu vispārātzītu labierīču ierīkošanu fabrikās, piem., atsevišķu ēdamo telpu ierādīšana fabrikās u. t. t.

„Vald. Vēstn.“ 1922. g. Nr. 256 iespiesti „Noteikumi par aizsardzības līdzekļiem rūpniecības iestādēs“, kur galvenos vilcienos aizrādīts, kādām jābūt rūpniecības iestāžu iekārtām, ierīcēm un darba mehānismiem, bet, diemžēl, trūkst sīkāku norādījumu, kā aizsargu līdzekļi iekārtojami, kā viņi lietojami. Trūkst kautkādu aizrādījumu par aizsarglīdzekļiem pie būvdarbiem, kas, bez šaubām, būs viens no galveniem iemesliem, kāpēc pie būvēm notiek samērā daudzi nelaimes gadījumi ar ļoti nopietnām sekām. Mazākos rūpniecības uzņēmumos, kur paši uzņēmumu valdītāji līdzstrādā un vēl nav izpratuši, ka pie labiem darba apstākļiem arī pašiem strādniekiem rodas pastiprināts darba prieks, tur vēl daudz kas vēlams pie aizsargu pielietošanas, jo viņu uzstādīšana arvien savienota ar naudas izdevumu. Bet tiešām nesaņemami, ka ir arī pašvaldības iestādes, samērā lielāku pilsētu valdes, kas liek strādniekiem strādāt tik atbaidošos apstākļos, kā, piem., Kurzemē T. pilsētas valdes elektriskā stacijā. Un vēl bēdīgāki, kā šinī gadījumā, kur teikuši nopietnus brīdinājumus un aizrādījumus vietējā rajona darba inspektors, darba aizsardzības departaments, fabriku inspektors un vispārējās apdrošināšanas sabiedrības nelaimes gadījumos inženiers, nekas netiek pārlabots un darīts, un ka minētām amatpersonām nav tiešā vara piespiest pilsētu valdi nespēlēties ar strādnieku dzīvībām. Tas apstākļis vien jau aizrāda, ka tiešām visātrākā laikā jāatrod kāda izeja un jāizstrādā jauni, vispusīgi noteikumi par aizsardzības līdzekļiem un jādod attiecīgām iestādēm arī stipra izpildu vara, jo tagadējie tiesas sodi ir nereti Ls 5—10

augstumā par saistošo noteikumu neizpildīšanu, tie absolūti neko nedod, kā tikai sašutumu abās pusēs.

Pēc Vispārējās apdrošināšanas sabiedrības nelaimes gadījumos 1929. gada skaitļiem, no savienībā apdrošinātām 155.336 personām cietušas 21.150 personas, to starpā pie mašīnām vien 3039 personas, pie darba rīkiem 2706 pers., pie smaguma celšanas un pārvietošanas 3905 personas, pie priekšmetu krišanas un būvēm 1838 personas. Minētie nelaimes gadījumi 1929. gadā ir 73 personām nesuši nāvi un 69 personām paliekošu darba spēju zaudējumu. Visbagātākā ar nelaimes gadījumiem ir bijusi kokrūpniecība ar 5901 cietušu, visšausmīgākais uzņēmums ir transports ar 34 nāves gadījumiem. Diemžēl, par valsts uzņēmumiem, kā arī par Pirmo apdrošināšanas sabiedrību nelaimes gadījumos attiecīgos skaitļus nevaru uzrādīt, bet jau teiktais, bez šaubām, apliecina, ka darba apstākļi prasa stingru ievēribu: tie stipri uzlabojami un nostādāmi uz daudz drošākiem pamatiem, lai mēs nezaudētu tik viegli mūsu dzīvo spēku.

Arī uzraudzība par darba vietām ir sadrumstalota, jo tā sadalīta tagad starp: 1) darba inspektoru, 2) fabrikas inspektoru, 3) pašvaldības sanitāriem pārstāvjiem, un tā kā no minētām amatpersonām kriminālvajāšanu neviena nevar ierosināt, tad 4) policija, kas caur saviem lietpratējiem dod galīgo vārdu.

Kā nenokārtotu darba aizsardzības jautājumu var uzskatīt arī izpelnītās algas ieturēšanu no darba devēju puses, kas strādniekos izsauc dibinātu sašutumu un orientēšanos uz komūnismu, un kas Latvijā tiek pielietots nepieredzētos daudzumos. Tā Rīgas darba inspektoriem mēnesī caurmērā ienāk sūdzības pret kādām 70 darba vietām, kas nekārtīgi maksā algas saviem darbiniekiem. Šīs brēcošās nebūšanas novēršanai Saeima 30. maijā 1930. g. izdeva atsevišķu likumu par darba algas piedzīšanu, atsvabinādama sūdzētājus no iemaksām tiesās un darba grāmatiņas un darba līguma lapas padodot piespiedu izpildīšanai.

Bet jākonstatē, ka te vēl sperams solis tālāk, jo šī likuma pielietošana faktiski dod necīgus atvieglinājumus, un izpelnītās algas neizmaksa turpinās varbūt vēl pastiprinātos apmēros, kur citās valstīs šāds ieviesies netikums jau sen izskausts.

Pie darba aizsardzības likumiem pieskaitāms arī 81. p. kārtībā 13. aprīlī 1929. gadā izdofie bārgie „Noteikumi par darba atļauju izdošanu ārvalstniekiem“, kuri stipri mīkstināti, pat atcelti ar „Vald. Vēstn.“ 16. maijā 1929. gadā Nr. 108-tā izsludināto „Instrukciju pie noteikumiem par darba atļauju izdošanu ārvalstniekiem: visa labā griba apkarot bezdarbu, dodot ārzemnieku vietā darbu Latvijas pilsoņiem, ar pēdējo instrukciju paralizēta, un tagad ārzemnieki tāpat ieņem ļoti vienkāršas vietas, kur nekādas speciālitātes nav vajadzīgas, un mūsu Latvijas pilsoņi ierakstās bezdarbniekos.

Slimo kasu pārorganizācijas darbi pašlaik pilnās buŗās, un cerēsim, ka tās kolosālās summas, kuŗas atradās slimu kasu rīcībā, turpmāk nesīs vairāk svētības darba tautai.

No augšējā aizrādījuma redzams, ka darba aizsardzība, nemaz neaizskarot sociālās apgādes problēmas, vēl nebūt nestāv savu uzdevumu augstumos, un bēdīgākais apstākļis ir tas, ka tiešām nav iestādes, kas

šo darba aizsardzības jautājumu virzītu noteiktā līnijā uz priekšu. Darba aizsardzības departaments ir tā apkrauts ar saviem tekošiem darbiem, ka nebūt nevar stāties pie minēto noteikumu pārstrādāšanas, bet dzīve iet uz priekšu un noteikti prasa pēc uzlabojumiem. Uz to vēršama demokrātiskās pilsonības pārstāvība kā Saeimā, tā mājās — partijas darba birojā, lai trūkumi tiktu novērsti un līdz ar to viens šķiru pretešķības cēlonis.

Arnolds Priedīts,
inženiers-technologs.

338

Mūsu lauku rūpniecība.

Par mūsu lauku rūpniecību maz runā, viņai nepiegiež vērību, par viņu, liekas, neviens neinteresējas. Latvijas saimnieciskā dzīvē līdz šim viņa nostādīta bārenītes lomā. Likumdevējas iestādes jo lielāku vērību piegiezušas mūsu lielrūpniecībai, ražojošai kā vietējam patēriņam, tā arī eksportam. Tas jau arī zināmā mērā saprotams — šīs rūpniecības nozares koncentrētas mūsu lielpilsētās, stāv tuvās attiecībās ar rūpniecību regulējošiem un pārzinošiem resoriem. Viņās koncentrējas rūpniecībā ieguldītā mūsu pašu kapitāla lielais vairums, kā arī no ārzemēm ieplūdušais. Lielrūpniecība, ražojot eksportam, labo un novērš mūsu eksporta un importa bilances iztrūkumu. Mēs esam pieraduši vārdu rūpniecība vest sakarā ar lieliem pilsētu fabriku korpusiem un augstiem fabriku skursteņiem. Lauku rūpniecības iestādes plaši izkaisītas, bieži nelielu ceļu malā, mežos, koku apstrādāšanas vietās un ūdens krītumu tuvumā — lauku dzirnavās. Nekā kliezdoša, nedz uzkrītoša! — lauku klusumā tomēr norit ļoti plašs lauku ražojumu pārstrādāšanas darbs. Te lauku dzirnavās pārstrādā labību maizes miltos, putraimos, grūbās un citos pārtikas produktos un rod atkritumus lopbarībai.

Apmēram 750 lauku dzirnavu nodarbina mēchanismus, kas dzenami ar ūdens spēku (apm. 18.000 zirgu spēku) un mēchanismus, dzenamus ar tvaika spēku (apm. 10.000 zirgu spēku). Tautsaimnieciskā ziņā priekš mūsu valsts ir ļoti svarīgs tas apstāklis, ka šie 28.000 z. sp. ir lēts pašu spēks. Arī lauksaimniekiem ir jo izdevīgi pārstrādāt labību vietējās dzirnavās, jo lauku dzirnavas tieši piemērotas vietējās labības pārstrādāšanai, produkti iznāk labāki un pārstrādāšana lētāka nekā lielrūpnieku dzirnavās, kuņas vairāk piemērotas ārzemju labības pārstrādāšanai.

Pastāvošais maizes labības tirgus regulēšanas likums šai lauku rūpniecības nozarei cirtis smagu robu. Labība aizplūst no laukiem uz patērētāju centriem daudz lielākā vairumā nekā būtu dabīgais pārpalikums un vietējā tirgū rodas nenoteiktība, kas dezorganizējusi maizes miltu rūpniecību un tirdzniecību. Koncentrējot lielo vairumu vietējās labības lielpilsētās, labība tiek pārstrādāta lielrūpnieku dzirnavās, kuņas strādā ar importēto dzinējspēku: oglēm, naftu etc. Pēc sajaukšanas ar importēto labību, pārstrādātie maizes milti atgriežas pie lauku patērētāja s a d ā r d z i n ā t i ar nevajadzīgu divkāršu pārvešanas maksu. Vēr-

tīgā lopbarība (klijas) netiek lietderīgi izmantota. Dzirnnavnieku kongresā, šī gada septembrī, konstatēta darba samazināšanās lauku dzirnavās 40—60% apmērā, salīdzinot ar agrākiem gadiem. Pastāvot līdzšinējai labības tirgus regulēšanai, lauku dzirnnavniekiem cēlušies lieli zaudējumi darba samazināšanas dēļ, un liela daļa no viņiem nonākuši bezizejas stāvoklī, un dzirnnavnieku kongresā pieprasīts moratorijs attiecībā uz lauku dzirnnavnieku maksājumiem valsts iestādēs.

Normālus apstākļus varētu radīt ievedamās ārzemju maizes labības un iekšējā labības tirgus pārņemšana valdības rokās. Likuma pastāvēšanas laikā caur aprīņa valdēm savāktā labība novietojama vietējās noliktavās (magazinās un arī pie dzirnavām ierīkojamās noliktavās) un pārstrādājama vietējās dzirnavās, ar ko būtu novērsti transporta izdevumi uz lielrūpnieku centriem un atpakaļ, kā arī maizes miltu un labības atkritumu lieka sadārdzināšana, aiztaupītu valūtu par ievedamām kurināmām vielām un pilnīgāki izmantotu mūsu Latvijas baltās ogles — ūdens spēku.

Bagātīgāki ir apgādātas līdzekļiem no valsts iestādēm un top veicinātas mūsu piena pārstrādāšanas iestādes — kopmoderniecības. Jāatzīmē gan, ka šī lauku rūpniecības nozare eksportējamo piena produktu izvēlē vai vienīgi vēribu piegriezusi sviesta ražošanai, atstājot vērtīgās olbaltuma vielas lopbarībai un mazvērtīgiem kazeīna pārstrādājumiem. Šāda vienpusība piena pārstrādāšanā atver durvis smagām krīzēm nākotnē mūsu piena produktu eksportā. 1929. gadā eksportētā sviesta vērtība sasniegusi 59 milj. latu. Vai nebūtu laiks pieņemt, ka mūsu piensaimniecība atrastos pienācīgi augstā attīstības pakāpē, lai varētu ķerties arī pie citu vērtīgu piena produktu izgatavošanas? Holandes piemērs, kur lielāko piena vairumu koppienotavās pārstrādā sieros, varētu arī mūsu moderniecībām noderēt par priekšzīmi.

Vilnas un lina kārstuves, vērtuves un austuves uz laukiem piepaturējušas vēl savus priekškaŗa nelielos apmērus. Viņām nenākas grūti apmierināt laucinieku prasības ar audumiem un pusfabrikātiem, bet šo iestāžu ražoĶumu tirgus stipri ierobeĶots un cieš no lētās kokvilnas audumu plūdiem. Lielais vairums mūsu lina tiek vēl izvesti nepārstrādātā veidā.

Kokrūpniecībā lielo vairumu griesto koku materiālu izstrādā ostu pilsētās, izmantojot izdevīgo koku nopludināšanu un griezto koku izdevīgāko nokuĶošānu tieši no zāĶētāvām ostu pilsētās. Taču, bez šaubām, no pludināmām upēm tālāk atstāvošās meĶu vienībās izdevīgākā koku pārstrādāšana uz vietās, nesadārdzinot koku materiālus ar nelietderīgo neizstrādāto koku transportu un neapgrūtinot mūsu dzelzceļus ar neizstrādāto koku pārvadāšanu. Te pilnīgi vietā koku pārstrādāšana tieši izcērtamos meĶos.

Jo izdevīgi būtu šādu koku apstrādāšanu uz vietām apvienot ar citām lauku rūpniecības nozarēm.

Kokrūpniecībā 1930. gadā iestāĶusies smaga krīze. Cenu krišanos izsaucis pad. Krievijas pasaules tirgū negaidīti izsviestais lielais vairums griezto koku par samērā lētām cenām. Ka stāvoklis koku tirdzniecībā tiešām katastrofisks, to redzam no pircēju nepieredzētās atturības šīs sezonas meĶu izolēs. Pārdots līdz šī gada decembrim niecīgs vairums meĶu. Pēc kokrūpnieku domām izsoļu pamatā jāliek taksācijas cenas. jāņem vērā, ka kokrūpniecība normālos gados nodarbina lielu skaitu strādnieku un sagādā lauksaimniekiem ziemā ievērojamu blakus ienākumu,

dodot ļaudīm nopelnīt kādus 35 milj. latu gadā. Kokrūpniecība ir visplašākā mūsu rūpniecības nozare, un tā 1929. gadā eksportējusi kokmateriālu par 82 milj. latu un kokizstrādājumu par 19 milj. latu, kopā par 101 milj. latu. Mežu apstrādāšanai samazinoties, šoziem bezdarbs ievērojami augtu un pasliktinātos arī daudzu lauksaimnieku stāvoklis.

Mēs vēlamies 1) lai Latvijas iedzīvotāji iztiktu ar Latvijā ražotām pārtikas vielām; 2) ne mazāk svarīgs vēlējums, lai lauku ražojumi tiktu pārstrādāti viņu ražošanas vietās. Jāievēro patērētāju prasība — nesadārdzināt pirmās vajadzības patēriņa priekšmetus un vielas, necelt dzīves dārdzību. Šai ziņā kā pirmie palīgi pēc mūsu ražotājiem lauksaimniekiem nāk mūsu lauku rūpnieki.

Nelabvēlīgie transporta apstākļi, sliktie lauku ceļi, kredita dārgums un viņa nepieejamība lauku rūpniekiem, ražotāju apvienību un pārdošanas centrāļu trūkums, smaga krīze kokrūpniecībā un lauku labības pārstrādājošā rūpniecībā — viss tas kopā ņemot dara daudz raižu mūsu lauku rūpniekiem. Cerams, smagie un neizdevīgie ražošanas apstākļi spiedīs mūsu lauku rūpniekus apvienoties un organizēties, lai kopējiem spēkiem izkarotu sev labvēlīgākus darba apstākļus.

Vairāk ievēribas mūsu lauku rūpniecībai!

K. Līkums,
Tukuma ģimnazijas direktors.

371.1

Ko gaidām no mūsu skolotājiem?

Nenoliedzama patiesība, ka skolai jābūt nākošās sabiedrības, tautas un valsts veidotājai, ceļa rādītājai uz visu labu, daiļu un cēlu. It īpaši uz laukiem skolai un skolotājam jābūt tam centram, ap kuŗu vajadzētu griezties visai pārējai sabiedrībai. Augstas ir prasības no skolas un skolotāja; liela loma piekrit paša skolotāja personībai. Dzīvam piemēram ir nenoliedzami liela nozīme audzināšanā. Skolotājam jābūt apģarotam ar liela un cēla cilvēka īpašībām. Tikai liels un cēls cilvēks varēs pārlicenoši ierosināt jaunatni uz savas apkārtnes sabiedrību lieliem mērķiem un cēliem darbiem. Skolotājs nedrīkst būt savu personīgu interešu paudējs. Viņš ir garīgas gaismas nesējs kā skolā, tā arī ārpus skolas. Katram skolotājam jāapzinās, ka viņš nes atbildību par mūsu tautas garīgo attīstības līmeni.

Grūts un atbildīgs ir skolotāja darbs, bet skolotājs to godam veicis. Pagarātnē rāda, ka skolotājs, sevišķi uz laukiem, arvienu ir bijis dzīves degpunktā. Nebija nozares sabiedriskā dzīvē, kur skolotājs nebūtu ņēmis dzīvu dalību. Visos grūtajos pārkrievošanas un pārvācošanas laikos skolotājs bija nesalaužams tautas vadonis un gara gaismas nesējs. Skolotāja vārdu atradīsim gan tautas atmodas darbinieku vidū, gan to cīnītāju rindās, kuŗu mērķis bija nokratīt svešu tautu kundzību pār latviešiem. Skolotājs organizēja dziedātāju korus, teātra izrādes, izplatīja laikrakstus un grāmatas, rīkoja priekšlasījumu un jautājumu va-

karus. Visu to skolotājs darija neprasīdams, kas un vai viņam par to atlīdzinās. Atzinības un pateicības vietā skolotāju bieži vajāja kultūras un attīstības pretinieki, bet viņu tas nebiedēja.

Ko dara brīvās Latvijas skolotājs, un ko varam no viņa gaidīt? Nenoliedzams arī tagadējā skolotāja lielais darbs mūsu jaunās valsts brīvās skolas izveidošanā. Arī tagad bieži sastopam skolotāju, kā sabiedriskās domas paudēju un tautas darbinieku. Bet tomēr bieži dzirdam sūdzamies, kā skolotājs tagad esot palicis pasīvs. Ja agrāk pagastā skolotājs bijis sabiedrības dvēsele, tad tagad, kur viena vai divu skolotāju vietā esot trīs vai četri, sabiedriski-kultūrai dzīvei no skolotājiem neesot nekāda labuma, nenākot nekādas ierosmes, nekāds apgarojums. Ir gan arī skolotājam nereti pamatoti iemesli attaisnot savu pasīvitāti uz āru. Galvenais tas, ka ir radušās daudzas politiskas un saimnieciskas grupas, kuŗas viena otru apkaŗo dažādiem gan godīgiem, gan negodīgiem līdzekļiem. Skolotājs, lai neieklētu šādu grupu krusta ugunīs, bieži paliek pasīva novērotāja lomā. Arī bailes no varasvīru vajāšanas attura skolotāju no sabiedriskā darba.

Šādi skolotāja pasīvitātes motīvi ir gan saprotami, bet nav attaisnojami. Skolotājs nedrīkst nespēkā un nezinašanā nolaist rokas. Viņam jāmetas sabiedriskās dzīves mutulī un to jāvada dzīvā, skaidrā straumē. Ar nelokāmu gribu un nevainojamu priekšzīmi skolotājam jāstājas vietējās sabiedrības centrā.

Kā privātā dzīvē, tā arī skolā un sabiedrībā skolotājam jābūt kristaltīram. Par tagadējiem Latvijas skolotājiem ne katrreiz to varam teikt. Nāk priekšā gadījumi, kad skolotājs ierodas klasē iereibis, nemaz nerunājot par skolotāja piedzeršanos ārpus skolas. Nav skolotāju saime arī bez deģenerātiem seksuālā ziņā. Arī biežās skolotāju savstarpējās ķildas, dažreiz pavisam niecīgu iemeslu dēļ, nevar celt skolotāja prestižu sabiedrības acīs. Daudziem skolotājiem trūkst arī vajadzīgās kolēģiālītes. Ar neglītiem paņēmienu vietu meklēšanā, otra kolēģa apsūdzēšanā nākas diezgan bieži sastapties. Nav arī agrākās viesmīlības kolēģiem vienam pret otru.

Šādām nevēlamām parādībām skolotāju saimē, kuŗas gan uzskatāmas, kā pārejošas, var atrast arī izskaidrojumu. Straujā skolu tīkla izveidošanās, lielais skolotāju pieprasījums, sevišķi Latvijas valsts tapšanas pirmajos gados, ieplūdināja skolotāju saimē daudzus gan darba un peļņas meklētājus, bet ne skolotājus pēc apdāvinājuma. Īsie vasaras skolotāju sagatavošanas kursi nevarēja pienācīgi sagatavot ne skolotāju-pedagōgu, ne arī skolotāju-sabiedrisku darbinieku. Gan nenoliedzami, ka arī starp šiem skolotājiem ir laba daļa īstu audzinātāju. Kuŗa un revolūciju pārdzīvojumi, kas tik spilgti negatīvi parādās plašā sabiedriskā dzīvē, bez šaubām, atspoguļojas arī skolotāju saimē. Arī neiecietība politiskā dzīvē pie daudziem skolotājiem nav sveša parādība. Daudz vairāk gaidīt varētu no skolotāja arī kā pedagōga. Skolotājs nedrīkst apmierināties tikai ar likumīgo stundu pasniegšanu; viņam jābūt arī audzinātājam ārpus oficiālajām stundām. Skolotājam jāierosina un jāvada skolēnu pašdarbība skolēnu pulciņos, kā literārīskos, zinātnes un mākslas, tā arī atturības; jāierosina un jāievirza pareizā gultnē dažādu praktisku jautājumu izskaidrošanas vakari. Dzīva dalība jāņem arī skolotājam ārpus skolas izglītības veicināšanā; jādibina un jāvada da-

žādas kultūras un izglītības biedrības. Skolotājs nedrīkst aizmirst, ka tautas kultūras un valstiskas apzinības pacelšanā ir mūsu valsts nākotne. Līdz ar kultūras līmeņa celšanos izbeigsies arī visas tās bieži daudzinātās korupcijas un iedzīvošanās kāres, kuŗas, kā ļauni audzēji posta tautas veselīgo organismu; beigsies arī politiskās galējības un demokrātisko slāņu skaldīšanās sīkās politiskās grupās, kuŗas nevis veicina, bet vājina valsts labklājību.

No skolotāja gaidām šai ziņā daudz. Katram, kas skolotāja darbu uzņemās, jāapzinās, ka viņam būs daudz kas no savām personīgām sīkām interesēm jāupurē. Pamazām skolotāja darbs, pienākuma apziņa, ētiskie principi sāks kristalizēties. Arvien vairāk un vairāk rodas to skolotāju, kas cenšas savu darbu saskaņot ar jaunākiem atzinumiem pedagogijā, meklē audzināšanas jautājumos ciešākus sakarus ar bērnu vecākiem un plašākiem sabiedrības slāņiem. Arvien vairāk un vairāk skolotājs ieņem redzamu vietu arī politiskā dzīvē, kur ar savu nosvērtību un intelliģenci mazina pārmērīgo sakarsēšanos. Arī saimnieciskās organizācijās, skolotājam kā ierosinātajam ir darba un pienākuma pilna vieta.

Iecietība un godīgums būs tie ieroči, ar kuŗiem skolotājs uzvarēs sīkos, neglītos sānceļos noklīdušo sabiedrisko domu. Skolotājs, kā agrāk, būs sabiedrības sirds un dvēsele; dalīsies ar sabiedrību priekos un bēdās, būs padoma devējs un ceļa rādītājs kā politiskā, tā saimnieciskā dzīvē.

Lai godam veiktu grūto uzdevumu, skolotājam pašam daudz jāmeklē un jāmacās. Grāmatas un žurnāli, kursi Latvijā un ārzemēs ir tie avoti, kas apmierinās skolotāju viņa garīgās slāpēs. Liels atbalsts skolotāja morāliskā līmeņa pacelšanā un materiālā stāvokļa uzlabošanā ir skolotāju biedrības. Visiem skolotājiem, bez izņēmuma, vajadzētu būt apvienotiem skolotāju biedrībās. Dzirdami gan iebildumi, ka skolotāji saskaldījušies vairākās pretēju novirzienu biedrībās, un grūti izvēlēties, kuŗā biedrībā iestāties. Šinīs iebildumos gan daudz patiesības, bet gribētos cerēt, ka arī tā ir pārejoša parādība. Brīvs Latvijas skolotāju uzdevums un mērķis ir viens labi nostādīt tautas izglītību, attīstīt veselīgu sabiedrisku dzīvi un pacelt tautas kultūru. Gribās ticēt un cerēt, ka drīz pienāks tas brīdis, kad skolotāji sapratīsies kopējā darbā, atstājot galējību politiku dažādu politisku partiju novirzieniem un izmiršanai.

Skolotājs, kā darbīga, tīra un ideālisma apgarota personība spēj veicināt, mūsu tautas uzplaukšanu, mūsu valsts nostiprināšanos labāki kā jebkuŗš cits sabiedrisks darbinieks. Ticam, ka grūtākajam esam šai ziņā jau pāri. Dēmokrātiskā pilsonība gaida skolotāju, kā valsts ideoloģijas sekmīgāko un nepieciešamāko paudēju un pabalstis to visiem spēkiem.

Berta Pīpiņa,
Latvijas sieviešu organizāciju padomes priekšiece.

Sievietes sabiedriskais darbs.

Latvju tauta ir pārkāpusi savu šauru ģimenes sliksni, ar strauju lēcieni ir metusies plašajā kultūras dzīvē. Arī sieviete, tautas audzinātāja, nevar vairs ietverties tikai savas ģimenes dzīves četrās sienās un noslēgt durvis dzīvei ārpus tām. Sieviete ir tautas sirds un dzīves centrs, — viņai jānes sevī laikmeta gars un jāsaplūst ar visu pārējo dzīvi.

Ģimene un sabiedrība — dubultots šīsdienu aicinājums sievietei: saistīt ģimeni ar sabiedrību, veicināt saskaņotu dzīves plūsmi. Ne katrai par sevi, atsevišķi to veikt, bet kopīgiem prātiem, kopīgiem spēkiem. Tādēļ nepieciešami arī sievietei iet sabiedriskā darbā.

Tomēr daudzi ar lielu skepsi pret to izturas un dažkārt uzskata sievietes sabiedrisko darbu par jaunu un nevēlamu. Bet tie ir vēstures nezinātāji, kas tā domā. Senatnē latvju sievietes ne mazāk bijušas sabiedriskas, kā tā laika vīrieši. Arī toreiz ap sievieti veidojās tautas kultūra, izkristalizējās tautas tikumība, nostiprinājās darba cieņa un stipra tēvzemes mīlestība.

Tā sauktās „vakarēšanas stundās“ mūsu senču sievietes audzēja lielas pašas sevi un tautu. Sievietes darbs bija toreiz vieglāks, jo norisinājās ģimenes vidū. Šo laiku sabiedriskais darbs attālinājies no ģimenes un tapis priekš sievietes tāpēc grūtāki veicams, sarežģītāks.

Senču sievietes darbs bij izjustu dzīves ideālu apmirdzēts, mūsdienu idejām pāri klieudz sauciens pēc praktiskā darba panākumiem. Ar to sakarā vedama nenogurstoša rokdarbu gatavošana loterijām, sviestmaižu sagatavošana izrikojumiem, uzbāzīga biļešu pārdošana u. t. t.

Sabiedriska darba dāmu komitejām jāpelna nauda un atkal nauda, lai sagādātu līdzekļus bērnu dārziem, vasaras kolonijām u. t. t. Tā šīsdienu sievietes sabiedriskā darbā jo dziļas slīdes velk graša dzīšanas darbs, kas nes moderno vārdu filantropija. Tas nereti aizņem un nogurdina aktīvās darbinieces un pamet novārtā plašāku idejisku darbību. Ideju izpratne un apgarotība ir sievietei meklējama, nemama un dodama sabiedriskā darbā visiem tiem dzīves jautājumiem, kuri prasa viņas galveno vadību un atbildību. To redzam jaunatnes audzināšanā uz patiesas gara kultūras pamatiem, ģimenes morāles stiprināšanā, lai nebūtu tā padota sairšanai; ģimenes saimnieciskā stāvokļa pareizā nostādīšanā; darba apziņas populārizēšanā; sievietes darba apziņas pacelšanā; tautas vienības stiprināšanā, lai spētu novērst naida garu, kas pārnēmis plašus sabiedriskus slāņus; tēvzemes mīlestības izkopšanā, — lai Latvijas patstāvībai būtu saules mūžs. Tās ir šīsdienu, bijušās vakardienas un nākošās rītdienas pamatidejas, kas prasa, prasīja un prasīs spēcīgus praviešus. Šiem praviešiem ir galvenokārt jābūt sievietēm — tautas audzinātājiem ģimenē un sabiedrībā.

Pašreiz sievietes kolektīvais sabiedriskais darbs ietilpst: 1) jauktās biedrībās, t. i. kopā ar vīrieti, kā darba biedri un 2) atsevišķās sieviešu organizācijās. Pirmajās vīrietis ir rīkotājs, runātājs un vadītājs, sieviete — praktiskā jeb graša dzīšanas darba veicēja. Otrās — tāpat sievieti samoca graša dzenāšanas darbs, tomēr tur viņa ir arī sava darba domas kalēja, savas īpatnējās dzīves ideju meklētāja. Latvijas patstāvības div-

padsmīt gados ir tapušas, augušas un veidojušās plašumā un dziļumā daudzas sieviešu biedrības. Tās ne tikai katra par sevi stingri nospraudušas savus mērķus, bet apzināti radījušas sev kopēju centru, kuŗam būt par gaišu ideju staru metēju atsevišķo biedrību darbā. Latvijas sieviešu organizāciju padomē ir apvienotas 15 lielās un no teiktās sieviešu biedrības, sapratušās kopidejas domās, vārdos un darbos. Tas ir atzīstams notikums, kas organizē sabiedriskus spēkus. Šīs biedrības ir: 1) Latvju sieviešu nacionālā līga, kuŗa kā pirmā latvju sieviešu biedrība dibināta 1917. g. Pēterpilī, kļuvusi par plašāko idejiskā un praktiskā darba veicēju Latvijas sieviešu sabiedriskā kustībā. Līgai ir daudzas nodaļas valstī. 2) Sieviešu palīdzības korpuss, kas pēdējos kara gados sniedzis tēvijai vērtīgus pakalpojumus un vēlākos gados veic klusu filantropijas darbu. Ir vairākas nodaļas. 3) Jaunu sieviešu kristīgā savienība, kas nodarbojas ar kristīgu un praktisku jaunatnes audzināšanu. 4) Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienība, dibināta pirms pāris gadiem, ar vispusīgiem mērķiem un stipru darba spēku. 5) Baltā lenta, kas darbojas pretalkohola kustībā Rīgā un vairākās nodaļās. 6) Latvijas vecmāšu savienība. 7) Rīgas vecmāšu biedrība, ar aroda izglītības un pabalstīšanas mērķiem. 8) „Dzelzceļniece“, ar kultūrālu un filantropisku darbu. 9) „Glāsts“, trūcīgo šuvēju palīdzības un aroda izglītības biedrība. 10) Kurzemes sieviešu apvienība, ar rosīgu darbu, kas ieņem redzamu vietu provincē. 11) Gulbenes un apkārtnes sieviešu apvienība, Vidzemē, rosīgi darbojas.

Bez tam padomē ietilpst vācu sieviešu 3 biedrības un 1 ebrēju sieviešu biedrība. Ārpus šī centra atrodas sieviešu apvienība, kas galvenokārt darbojas tikai vēlēšanu laikos, Gaidu organizācija, žēlsirdīgās māsas un aizsardzes, kas piedalītas citiem centriem. Daudzās dāmu komitejas Latvijā — ir tikai piedevas jauktām biedrībām.

Liels spēks un liela nozīme sievietes gara dzīvē un materiālās dzīves aizstāvēšanā varētu būt studenšu organizācijām. Tomēr līdz šim tās ir bijušas tikai sava aroda izglītības nozaŗu masas, kur nav izcēlušās spēcīgas vadones, kur nav gara rosme kā gaiša zibens strāva šķēlusi sievietes sabiedriskā darba padebešus. Tur izglītības un jaunības spēka pārpilnība, bet — nav tā vēl atradusi savas piepildīšanās augstākās un ideālākās formas.

Augsti vērtējamās būtu arī sievietes-pedagoģes, kuŗām ar viņu izglītību un darba veidu ir dota iespēja pacelties pāri vidusmēra sievietēm. Tomēr viņas vairumā, ar maz izņēmumiem, ir tikai sava aroda darba veicējas, bet ne skaļas un dvēselīgas ideju pravietes. It sevišķi tas sakāms par provinces skolotājām. Kā spožai gara guntiņai, tām vajadzētu mirdzēt katrā Latvijas pagastā, miestā, pilsētiņā, pulcēt ap sevi jaunās meitenes, mazizglītotās mātes un katru sievieti... Cik svētīgs būtu tāds darbs! Bet kad tas tā būs? Vai drīz to sagaidīt?

Sievietes-mākslinieces ir latvju sievietes gara spējām godu nesušas, Bet arī no viņām būtu vēlama personīga atdošanās sievietes vispārējo ideju sabiedriskam darbam, ko vēl viņu vidū nejut. Jāmin, arī plašie ierēdniecības slāņi, kuŗi zin tikai savu personīgo dzīvi, un tikai maza daļiņa no tām ieplūst sieviešu biedrībās. Vismaz maizes

peļņas jautājums, aroda izvēle un darba alga varētu tām likt censties meklēt sevim nodrošinātāku aizmuguri grūtajā dzīves cīņā.

Polītiskā darbā sievietes ir vēl baltie zvirbuļi. Bet ja nu ņem vērā politikas lielo varu šīsdienas dzīvē, un ka tā ietvērusi sevī visus dzīves virzienus, tad nedrīkstētu te trūkt sievietes līdzdarbības. Varbūt tieši tā spētu politiskām partijām atgriezt satīcības garu, apgaismot apziņu, ka tautu nostādot divās frontēs: pa labi un pa kreisi, vidū arvien plašāks pavērsies naida bezdibens, kas aprīs Latviju un viņas tautu. Bet lai sieviete politikā ko spētu, ir vajadzīgs, ka sieviete asinā prātu politikas izpratnei, politikas ideālizēšanai.

Tā sievietes sabiedriskais darbs, ciktāl tas jau nostabilizējies sava aroda gaitās, ideju meklēšanā un biedrību dzīvē, kā arī nākotnes centienos, savos pamatos prasa sievieti ar tautas audzinātājas domu, ideālisma apgarotu sievieti, centienos par savu, savas ģimenes, savas tautas, savas tēvzemes labklājību, par miesas un gara kultūru.

Šādas lietu izpratnes propagandēšana piekrit it īpaši latvju nacionāli-dēmokratisķai sievietei. Viņas interesēm un atbildībai pieder svarīga vieta dēmokratisķās Latvijas patstāvības un dēmokratisķās latvju tautas brīvības nostiprināšanā ar garu un personību.

E. Bite.

Korruptcija un tās apkaŗošana.

343 Pārāk bieŗi mēs laikrakstos lasām un sabiedrībā dzirdam vārdu „korruptcija“. Ko tad īsti nozīmē šis vārds? Precīzu šī vārda dēfinējumu ir grūti dot. Ar šo vārdu mēdz apzīmēt pērkamību, kukuļošanu, nelikumīgu iedzīvošanos mantā, nodarot zaudējumus daudziem pilsoņiem, nelietīšķu politiska iespaida izlietošanu u. t. l. parādības, kuŗām pamatā attiecīgo personu un sabiedrības morāles trūkums un paņēmieni, kas nav saskaņojami ar vispārējiem ētiskiēm principiem.

Šī parādība, lai gan bija pazīstama arī pirmskaŗa laikā, bet sakaŗā ar vispārēju morāles sabrukumu kaŗa laikā un iedzīvošanās iespējamībām, ir it sevišķi uzplaukusi pēckaŗa laikā un ir jo populāra saimnieciskā un politiskā laukā. Šī nosodāmā parādība ir vispārēja; neviena valsts nav brīva no tās, un tā parādās spilgtāki te vienā, te otrā valstī.

Kādus soļus spērušas korruptcijas apkaŗošana citas valstis, tas mūs var mazāk interesēt, bet gan var interesēt jautājums, vai un kas ir darīts mūsu pašu mājās korupcijas apkaŗošana, un vai spertie soļi ir pietiekoŗi, bet ja nē, tad — kādā ceļā korruptcija ir izskauŗama.

Tā sauktās kreisās valdības laikā 1927. gada beigās tika izstrādāts, ministru kabinetā pieņemts un novirzīts uz Saeimu likuma projekts — likums par korruptcijas apkaŗošanu. Šis likuma projekts ir vienpusīgs un ar visu savu smagumu vērst pret dienestpersonām, zem kuŗām domāti darbinieki, kuŗi atrodas valsts, pašvaldības, vai valsts autonomo uzņēmumu dienestā. Likuma projekts nosaka, ka ja kādas dienestpersonas pārāk grezna dzīve, neparasti izdevumi, nekustamas mantas, vai citu kādu prāvāku vērtību pirkšana u. t. l. norāda uz to, ka šai dienestpersonai, kaut arī viņa būtu atstājusi savu dienestu,

radušies līdzekļi, kuŗi neatbilst ne viņas agrākam mantas stāvoklim, ne arī viņas ieņemamā amata atalgojumam, ne citiem kādiem likumīgiem ienākumiem, tad šās dienestpersonas resora vadītājam, vai arī valsts kontrolierim ir tiesība pieprasīt no viņas paskaidrojumus, kādā ceļā viņa dabūjusi minētiem izdevumiem vajadzīgos līdzekļus. Minētās personas resora vadītājs vai valsts kontrolieris izdara izziņu un pārbauda ievāktās ziņas tādā ceļā, kāds viņam izliktos visērtākais un drošākais, un ka reizē ar to vismazāk tiktu aizķerts aizdomās turētās dienestpersonas gods un labā slava. Ievāktās ziņas turamas vislielākā slepenībā un par šo ziņu izpaušanu vainīgam draud atbildība pēc sodu likumiem. Ja dienestpersona atteiktos dot vajadzīgās ziņas, vai dotu nepareizas ziņas, vai arī ja no viņas paskaidrojumiem neizrietētu, ka līdzekļi iegūti likumīgā ceļā, tad bez Sodū likumos paredzētās atbildības, dienestpersona atļāizama no amata. Sakarā ar aprādīto projekts paredz Sodū likumu papildinājumus ar jauniem 670¹ un 670² pantiem, kuŗi nosaka — (670¹ p.), ka ja dienestpersona liegtos sniegt augšminētās ziņas, vai dotu apzināti nepareizas ziņas par augšminētiem jautājumiem, sodāma ar arestu; bet 670² p., ka ja tiktu konstatēts, ka dienestpersona nelikumīgā kārtā pavairojusi savu vai citas personas mantu, izlietojot tam nolūkam savu dienesta stāvokli, sodāma ar ieslodzījumu cietumā; ar to pašu sodu sodāms arī tas, kas izlietojis citas personas dienesta stāvokli pretlikumīgu labumu iegūšanas nolūkā. Nelikumīgā kārtā iegūtā manta piespriežama valstij.

Šis likuma projekts vēl tagad guļ Saeimas komisijās, un ir pamats šaubīties, vai pie tagadējiem apstākļiem tas vispār nāks apspriešanā un šādā vai citādā veidā parādīsies dienas gaismā.

No Saeimas pieņemtiem un tagad spēkā esošiem likumiem, kuŗiem ir sakars ar jautājumu par korupcijas apkaŗošanu, aizrādīšu uz dažiem svarīgākiem likumiem.

1927. gadā pieņemts un publicēts likums par negodīgu konkurenci.

Šī likuma mērķis ir aizsargāt godīgu tirdzniecību, un tas aizliedz konkurences nolūkā ķerties pie tādiem darbības paņēmienu, kuŗi runā pretim labiem tīkumiem vai rūpniecībā un tirdzniecībā pastāvošām labām ierašām, kā tas teikts likumu 1. pantā. Sakarā ar šo likumu arī Sodū likumi papildināti ar jauniem 150¹ un 154¹ pantiem, un pārgrozīts 356. pants, kuŗi visi nosaka attiecīgus sodus personām, kuŗas konkurences nolūkos savus mērķus mēģina sasniegt ar kukulošanu naudā, graudā vai citām materiālām vērtībām, vai arī nav pildījušas tiesas spriedumu, vai rīkojušās pret to negodīgas konkurences apkaŗošanas lietā.

Lai aizsargātu kreditorus pret personām, kuŗas ar nolūku izvairīties no parādu maksāšanas vai citu saistību pildīšanas, likvidējušas, apgrūtinājušas vai noslēpušas savu mantu un ar to saviem kreditoriem tīši nodarijušas zaudējumus, Sodū likumi papildināti ar 607¹ pantu, kuŗš paredz par šādu rīcību attiecīgu sodu.

Tāpat lai aizsargātu tirgotājus, kuŗi pārdod kustamo mantu uz nomaksu, kāds pārdošanas paņēmiens tagad stipri izplatīts tirdzniecībā, pret pircējiem, kuŗi pirms pirkšanas summas nomaksas, par kāiti kreditoram, noslēpj, iekīlā, pārdod vai citādi atsavina lietošanai pirkto nekustamo mantu, Sodū likums papildināts ar jaunu 607² pantu, kuŗš šādas mantas pircējiem par aprādīto rīcību nosaka attiecīgu sodu.

Liela nozīme piešķirama pārgrozījumam preses likumā. Līdz šī likuma grozījuma izdošanai mūsu politisko partiju izdotos laikrakstus parakstīja kā atbildīgie redaktori attiecīgas politiskās partijas Saeimas deputāts. Tā kā šie atbildīgie redaktori, kā Saeimas deputāti, bauda immunitātes (neizskaramības) tiesības, tad, lai vai kāda nepatiesība tika pausta tādos laikrakstos, pilsonis apvainots vai nomelnots, viņa gods dubļos iemīdīts, gandarijumu tādām cietušām dabūt bija gandrīz neiespējami, un grūti bija nomelnotāju, resp. nepatiesību paudēju piedabūt pie tiesas atbildības: viņu sedza redaktors, bet pēdējais savukārt sedzās ar savu deputāta neizskaramību; arī Saeima reti kad izdeva tiesāšanai šādus nogrēkojušos redaktorus - Saeimas deputātus, un ja arī izdeva un šāds redaktors tika notiesāts, tad tomēr par soda izciešanu nevarēja būt runas, jo tas varētu notikt tik tad, kad sodītais vairs nebūtu deputāts. Tā kā partija gādāja, lai viņas laikraksta redaktors-deputāts nākamās vēlēšanās tiek no jauna ievēlēts par deputātu, tad piespriedē soda izciešana palika par problemātisku un šāds bezatbildīgs partijas laikraksta redaktors varēja grēkot tālāk, nebaidoties ne no kādām represijām. Tā kā šāds stāvoklis dienu no dienas palika neciešamāks, tad beidzot Saeima 1929. gada 3. maijā izdarīja savā ziņā varoņu darbu, sašaurinot savu deputātu privilēģijas, kad noteica, ka Saeimas deputāts un Ministru kabineta loceklis nevar būt par periodiska izdevuma atbildīgo redaktoru.

No teiktā redzams, ka korrupcijas apkaņošanai mūsu mājās ir sperti daži soļi, bet tas darīts no gadījuma uz gadījumu bez kāda plāna un sistēmas. Šādus soļus visnotaļ vajadzētu spert saimnieciskā laukā, kur visbiežāk uzdied korrupcijas ziedi.

Nevaram paiet garām arī tai neveselīgai un savā ziņā koruptīvai parādībai, kad kā valsts, tā arī pašvaldību darbiniekiem jācieš no mūsmājas politiķu, resp. politisko partiju iegribām, spaidiem un izrēķināšanos. Nav nekāds noslēpums, ka bieži no valsts (arī pašvaldību) darbiniekiem politiķi prasa lietu, kurās tie personīgi vai viņu partiju ieinteresēta, kārtošanu, tādā virzienā, kurš bieži vien nesaskan ar lietderību un valsts, resp. pašvaldības interesēm. Un ak vai tādiem darbiniekiem, kas šādu spēka vīru gribai pretojas! — Pret tādiem „ķeceriem“ tiek pielietoti izmēģinātie līdzekļi, kuri reti kad nepaliek bez vēlamā iespaida. Ļoti bieži nāk priekšā arī tādi gadījumi, kad kāda politiska partija, kurai noteicošais vārds darba vietas vadībā, resp. resorā, sava iespaida vairošanas nolūkos, grib novietot pieklājīgā maizē savu partijas vīru, bet tā kā parasti brīvu vietu nav, tad tādu „rada“, atlaižot no dienesta kādu no pretējās politiskās partijas piekritējiem, kaut arī pēdējais būtu bijis kārtīgs sava darba darītājs un pratējs.

Pret šādām parādībām vienmēr un uz visnoteiktāko ir uzstājies Dēmokratiskais Centrs. Visur un pie katra izdevīga gadījuma Dēmokratiskais Centrs ir uzsvēris un noteikti prasījis nodrošināt kā valsts, tā arī pašvaldību darbinieku tiesisko stāvokli, kas būtu panākams pieņemot visdrīzākā laikā likumu par administratīvām kamerām. Ja līdz šim laikam šī tainīgā un nobriedusē Dēmokratiskā Centra prasība vēl nav izpildīta, tad vainojamas te ir tās politiskās partijas, kurām nerūp valsts un pašvaldību darbinieku tiesiskā stāvokļa nostiprināšana un kurām, domājams, šo darbinieku tagadējais tiesiskais stāvoklis ir izdevīgs savu nolūku sa-

sniegšanā. Cerēsim, ka Dēmokratiskā Centra neatlaidīgā un noteiktā prasība pēc likuma par administratīvām kamerām tiks drīzākā laikā izpildīta un darbinieku tiesiskais stāvoklis ar to tiks kaut cik nodrošināts.

Kā jau sākumā norādīju, korrupcija ir vispārēja pārdzīvojamā pēcaŗa laikmeta parādība un stāv ciešā sakarā ar morāles pagrīmšanu, piekam ne bez iespaيدا palicis arī vispārējais saimnieciskais sajukums. Tādēļ uz jautājumu: Vai un ar kādiem līdzekļiem korrupcija ir izskausta, varētu atbildēt, ka pret korrupciju var vest tik cīņu, izdodot attiecīgus likumus, bet to izskaust ar šādiem līdzekļiem nav iespējams. Šī neveselīgā parādība stāv ciešā atkarībā ar morāles pagrīmšanu vai pacelšanos: — jo vājāki tautas un vadošās sabiedrības morāliskie spēki, jo plašākos apmēros iespējama korrupcija, un otrādi; atveseļošanās iespējama tik ar tautas un vadošās sabiedrības morālisko spēku atdzimšanu un saimnieciskās dzīves atzēšanu. Modinot un stiprinot tautas morāliskos spēkus un veselīgu godīgu sabiedrisku domu, mēs līdz ar to vissekmīgāki apkarosim korrupciju.

Cand. oec. A. I. Naudīņš,
valsts kontroles revidents.

329

Partiju veikalošanas lāsts.

Ja senos laikos laudis kļuva bagāti, centīgi strādājot, taupot un ilgi krājot, tad tagad šie vecie, garie ceļi ir atmesti un atrasti daudz īsāki. Politiska partija, protekcija, starpniecība, komisijas maksāšana, kukuļošana, šantažs, kreditu piešķiršana bez nodrošinājuma, pārkreditēšana, īpašumu un vērtību nobēdzināšana, viltotas bilances, nesegti čeki un daudz citi moderni paņēmieni nereti raksturo jaunos ātrbagātņiekus. Par to raksta, atklāti un kļuvi runā, sauc vārdus, min summas, dažreiz pat lietas nonāk līdz tiesai. Un tiešām — mazi zagļiņi saņem bargus sodus pēc likuma, bet lieliem zagļiem — bieži nevar piekļūt... Nedaudz gados, pat mēnešos, daži nabadzīgi un vidēji pārtikuši laudis — kā uz burvja mājienu — iegūst lielas bagātības, iegādā īpašumus, sāk vest plašu, dārgu dzīvi. Godīgā darbā nopelnītas algas priekš tam par maz, — atliek ņemt vērā netīros ienākumu avotus. Protams, ikvienam gribas labāk, plašāk dzīvot. Bet tāpēc nedrīkst zaudēt līdzsvaru, sākt izšķērdīgi dzīvot, zagt un netīrus veikalus piekopt.

Daudz godīgu cilvēku uztraucas par „veiklo“ spējām un, rēķinoties ar šiem bēdīgiem faktiem, prāto par šo nebūšanu novēršanu.

Mūsu likumi paredz sodus kā kukuļdevējam, tā arī kukuļņēmējam. Tomēr grūti iedomāties, ka kukuļdevējs nāks ar apgalvojumu, kas viņu pašu nostāda par noziedznieku, nemaz jau nerunājot par to, kā kukuļņēmējs nereti arī turpmāk paliek savā vietā; tad sūdzētājam ar to attiecības sabojātas. Bez tam kails apgalvojums nevar būt pietiekošs pierādījums.

Mūsu sabiedrībai nav pietiekoši stipra mugurkaula, nav pietiekošas, nodibinātas goda jūtas, lai novērstos un boikotētu laudis, kuŗu ātrā iedzīvošanās ļoti aizdomīga. Ta-

gadējai sabiedrībai piemīt pārliecīgs respekts pret bagātību, un viņa nereti nemaz nepiegrīž vērību tam, kādā ceļā bagātības iegūtas. Mēs esam pieredzējuši, ka dažādu veikalu priekšgalā nostāda personas, kas par valsts apzagšanu jeb citiem mantkārīgiem noziegumiem jau agrāk tiesātas un sodītas.

Dažas mūsu politiskas partijas ļoti cieši ir saistījušās ar veikaliem un bankām. Daži deputāti uzstājas par starpniekiem dažādos valsts pasūtījumos un piegādēs... Latvijas republikas satversmēs 32. pants gan nosaka, ka Saeimas locekļi un ministri, ja viņi arī nav Saeimas locekļi, nedrīkst ne paši, ne arī uz citu personu vārda saņemt no valsts pasūtījumus un koncesijas. Bet ja Saeimas locekļi un ministri sastāv par biedriem un vadītājiem savas partijas dažādos veikalos un par akcionāriem-noteicējiem partijas bankās, tad šie uzņēmumi tomēr saņem pasūtījumus no valsts un garantijas valstij izsniedz pašu bankas...

Saista partijas lietas ar veikaliem un rūpējas tikai par savējiem ne Rīgā vien, bet arī uz laukiem, kā to novērojām pie valsts pabalsta izdalīšanas pašvaldības u. c. centrālās iestādēs, piem., arī Kultūras fondā.

Ja tādā pašā garā lietas turpināsies, tad dažās partijās no idejiskās politiskās darbības nekas nepaliks pāri, un viņas būs jāuzskata par organizācijām, kas nemitīgi uzbrūk valsts kasei un viņas līdzekļus sadala savējiem.

Partijās vajaga izskaust iespēju veikalniekiem izvest savus nodomus zem partijas maskas. Un no partijām, kas veikalo, vajag novērsties! Partijām, kuŗas savu eksistenci nedibina uz veikaliem un bankām, un neņem viņos dalību, vajaga atrast ceļus un iespējamības piespiest arī pretējās grupas norobežoties no partiju ļaunprātīgiem veikaliem un viņu atbalstīšanas.

Savus ļaudis, kuŗi ieņem augstus amatus, ja viņiem dibināti var pārmest valsts interešu neievērošanu aiz savtīgiem motīviem, partijām nevajaga aizstāvēt par katru cenu.

Grimšana korrupcijas zanķī saindē mūsu valsts un sabiedrības organismu, nopietni apdraud valsts demokrātisko iekārtu un tautas labklājību, kādēļ pret to jācīnās.

P. Juraševskis,
Saeimas deputāts

347.0 Mantojumu lietu kārtosanas reforma nepieciešama.

Jautājums par mantojumu lietu kārtosanu jo dzīvi pārrunāts. Par šo jautājumu sevišķi domā plašas lauku iedzīvotāju aprindas. Un tas viegli saprotams. Mūsu apgabaltiesas, kuŗas vienīgi šobrīd izlemj mantinieku apstiprināšanu, nav visiem viegli sasniedzamas sava atātluma dēļ. Otrkārt, apgabaltiesās jāievēro stingras formālītātes. Agrākās pagasta tiesas šai ziņā bij ērtas, tuvas un neformālas vai mazformālas.

Šo rindīņu rakstītājam nācās pagasttiesu savulaik aizstāvēt, kad lēma par to likvidēšanu. Diemžēl, šī doma un pārliecība palika mazākumā,

bet toreizējās komisijas lēmumi tagad pierādījušies par nepareiziem un apgrūtināšiem daudzu daudziem pilsoņiem.

Ja lauki pārpildīti nenokārtotām mantojumu attiecībām, tad tāds neskaidrs sabiedrisks mantisku attiecību stāvoklis traucē visu saimniecisko dzīvi un atsaucas ļaunvēlīgi dažā labā ziņā.

Patī dzīve tālab piespiedusi domāt par šī jautājuma kārtošanas reorganizāciju.

Ministru kabinets iesniedza Saeimai 1928. gadā 10. maijā projektu par pārgrozījumiem mantojumu lietu vešanas kārtībā. Šai projektā atzīts par vēlamu: tuvināt tiesas mantojumu lietās iedzīvotājiem, saīsināt mantinieku uzaicināšanas termiņus un atvieglot radniecības pierādījumu iesniegšanu.

Pēc šī projekta miertiesā ir iedzīvotājiem vistuvāk stāvošā tiesā. Ja jau tagad miertiesnesis var izdot apliecības par ģimenes stāvokli, tad nav pamata šaubīties par viņa plašākām tiesībām mantinieku apstiprināšanā.

Šī projekta apspriešana sākās juridiskās komisijas apakškomisijā 1929. gada 21. janvārī.

Komisija nāca pie pārliecības, ka atjaunot pagasta tiesas nebūtu vēlams, jo tas jauktu tiesas vienību. Bez tam, Latgalei tas būtu jauns ievēdums. Apgabalos ar mazāk izglītotu iedzīvotāju sastāvu, pagasttiesā dažkārt zaudētu no sava ideālizētā stāvokļa, un tālab piekrita ministrijas projektam par šo lietu nodošanu viscauri pastāvošām miertiesām.

Pret šādu komisijas viedokli cēla ierunas organizētā veidā 12 aprīņu valdes, aizrādot, ka mantojumu lietu nodošana miertiesnešiem nekādu atvieglojumu lauku iedzīvotājiem nedotu. Šim viedoklim pievienojās arī dažas Latgales aprīņu valdes.

Saeimas juridiskā komisija šim viedoklim nevarēja piekrist pirms mantošanas tiesību vienādas normas, kālab arī projektu noņēma no dienas kārtības un nolēma lūgt referentu, saziņā ar Tieslietu ministriju izstrādāt projektu par mantojumu aizsardzības lietu nodošanu pagasta tiesām un izteikt vēlēšanos, lai valdība iesniedz Saeimai mūsu civillikumu I. (par ģimenes tiesībām) un III. (mantojumu tiesības) grāmatās jaunus projektus.

No sacītā redzams, ka jautājums par pagasta tiesu atjaunošanu saduras ar daudzām pretrunām un sarežģījumiem:

Ievēdot pagasta tiesas, radītu divējādu civīlprocesa kārtību, vienu laukiem, otru pilsētām. Latgale šīs tiesas līdz šobrīd nav pazinusi, un turienes sarežģītos saimnieciskos apstākļos tas būtu jaunievēdums. Bez tam, atceļot kārtas, ir palikuši negrozīti materiālie likumi par mantošanas tiesībām, kas stipri sarežģī mantojumu kārtošānu.

Apšaubāma arī aprīņu valžu organizētā prasība. Ja nebūtu šī protesta, tad mantojumu kārtošāna jau būtu nodota pilsonim tuvai tiesai — miertiesnesim, kurš ar mantinieku apstiprināšanu it labi tiktu galā. Ne arvienu ir pareizi prasīt visu vai neko. Un šī aprīņu valžu prasība atliek mantojumu kārtošānu tagadējā apgrūtināšā kārtībā uz nenoteiktu laiku, jo civillikumu I. un III. grāmatas jaunpārstrādāšana nav vienas dienas un viena mēneša darbs.

J. Breikšs,
Saeimas deputāts.

Polītiska izveseļosanās.

320
Kad Krievijā gāza monarkiju, valsts vara pārgāja tā saukto okto-
bristu un kadetu rokās. Tie neprata noturēties, un valsts vara pārgāja pie
sociālistiem revolūcionāriem un sociāldēmokratiem. Arī viņi neprata
praksē izvest savu politisko programmu, un valsts groži nonāca kommū-
nistu diktatūras vīru rokās. Sabiedrībā toreiz valdīja masu psiholoģijas
atziņa, ka vārds „pilsonis“ nozīmē — izsūcējs, bagātnieks, nelietis
un t. t. Tamdēļ viss vairums sabiedrības vai nu kaunējās vai baidījās
saukties par pilsoņiem un aizstāvēt pilsoniskus ieskatus. Viss nospiedo-
šais vairākums kā politiskā traģikomēdijā ierakstījās sociālistos un kom-
mūnistos. Tad valdīja sabiedriskā novirziena tendence: pa kreisi, pa
kreisi, tik vairāk pa kreisi... Šī sabiedriskā tendence galvenos vilcienos
stipri atbalsojās arī pie mums.

Iestājās kommūnistu periods ar visām viņu neprāta orgijām: laupī-
šanām, apcietināšanām, nošaušanām, mocīšanām... Tas dabīgi radīja
lūzumu sabiedrības uzskatos, jo to vienkārši diktēja pilsonības pašaisar-
gāšanās instinkts. Tā dabīgi iestājās stiprs un straujš sabiedrisks vir-
ziens: pa labi, pa labi! Šā virziena mērķis un uzdevums bija — nokratīt
kommūnistu jūgu. To arī drīzā laikā sekmīgi panācām. Cīņu laikā ar
kommūnismu pilsoniskās aprindas lielā vairumā nosvērās politiski galējā
labā spārnā. Šo apstiprina sevišķi tas fakts, ka Satversmes sapulces vē-
lēšanās Rīgā gandrīz visus latviešu pilsonības mandātus ieguva tikai to-
reizējā iekšlietu ministra A. Berga grupa. Cīņu periodā ar kommūnistiem
mūsu sociāldēmokrati, baidīdamies pazaudēt iespaidu uz masām, turējās
ļoti kreisi un liels pilsoniskās sabiedrības vairākums nespēja tai laikā
atšķirt, kur beidzās sociāldēmokrats un kur sākas kommūnists. Tamdēļ
pilsoņu daļa, kas daudzreiz slinka savā domāšanā, vienkārši pateica:
sociāldēmokrats un kommūnists ir viens un tas pats, tādēļ abus vienā
maisā un... Turpretim tos pilsoņus, kas uzsvēra, ka starp sociālistiem
un kommūnistiem ir starpība, ka jāņem vērā sociāldēmokratu pamatoti
un lietderīgi norādījumi sociālo attiecību līdzsvarošanā un strādniecības
stāvokļa labošanā, jā, pilsoņus, kas aizrādīja, ka jāpanāk samierināšanās
un s a d a r b ī b a valstisko politisko nogrupējumu starpā, jānovērš sa-
dursmes, asumi, jāapvalda galējības, — šo aprindu prasības, kuŗās izpau-
žas c e n t r a i d e o l o ģ i j a s p a m a t i, nolamāja stipriem vārdiem par
pilsonības nodevējiem, sociālistu līdzskrējējiem, klibiķiem u. t. t. Laik-
metā, kad norisinājās cīņas ar kommūnistiem, šādu centra ieskatu pilsoņu
skaits nebija liels. Viņu pozīciju un dažreiz rīcību sabiedrības priekšā
bija daudzreiz pagrūti izprast.

Turpretim tagad šis meklēšanas un neskaidrību laikmets ir beidzies.
Tas noticis 2 apstākļu dēļ: pirmkārt, mūsu sabiedrība un politiskā dzīve
ievirzījies mierīgākā, normālākā gultnē; mēs viens otru labāk pazī-
stam un tamdēļ arī saprotam; otrkārt, centra pilsonība ir pratusi pilnīgāk
izkopt un noskaidrot sabiedrības priekšā savu ideoloģiju un labāk noor-
ganizēties, lai noteiktāki sevi nostādītu sabiedrības priekšā. Centra pil-
sonība ir novilkusi skaidras un gaišas līnijas, kā pret labo, tā kreiso
spārnū. Viņa ir bijusi noteikti asā cīņā pret kommūnistiem un pratusi

noteikti un droši pateikt, kā sociālistiem, tā labam spārnam: līdz šējienei un ne tālāk. Bez tam centrs ir asi un noteikti nostājies pret dažādiem valsts apzadzējiem un ierāvējiem. Tas neapšaubāmi ir radījis lielas simpātijas pilsoniskā sabiedrībā. Tālāk: dažas pilsoniskas grupas, kā piem. Latgales kristīgie zemnieki, kuŗi agrāk bija nenoteikti: te sevi pieskaitīja labam spārnam, te centram, tagad sevi noteikti skaita centrā. Viņi pat savā pēdējā kongresā pieņēmuši noteiktu atzinumu, ka Latgales kristīgiem zemniekiem, kā katoļiem, jācenšas ieturēt tādu politisku līniju, kādu ietur Vācijā katoļu centra partija, kuŗa tur uztur pa kreisi sadarbību ar sociāldemokrātiem, kā arī mērenām liberālām partijām pa labi no sevis.

Ja Latgales kristīgie zemnieki jau visu laiku sēž mūsu parlamenta centrā un uz priekšu grib izkopt īstas centra partijas taktiku, tad pavisam savāda ir kristīgo nacionālistu, resp. luterāņu mācītāju partijas līdzšinējā rīcība. Katolicisms parasti iezīmē konservātīvismu, bet luterānisms — progresīvismu. Kā nu tas atbalsojas pie mums, ja katoļu mācītāju partija grib būt un cenšas būt progresīva centra grupa, bet luterāņu mācītāju frakcija iet ar konservātīvo labo spārnū — A. Berga grupas pavadā. Un tas viss tā turpinās tai laikā, kad Igaunijā luterāņu mācītāju partija jau sen vairs nesēž labā spārnā, bet centrā, piekopjot centra partijas taktiku un politiku, sastrādādami pat ar soc.-demokrātiem un piedalīdamies kreisā valdībā.

Ja luterānisms mūsu zemē reiz bija muižniecības un monarķijas aizstāvis, tad tas laiks ir pagājis, kā ārzemēs, tā pie mums. Un ja luterānisma reprezentanti vēl sēž labā spārnā un iet reakcijas pavadā, tad taču tikai šīs vecās tradīcijas dēļ. Neapšaubāms fakts ir tas, ka Berga nacionālo centru sastāda latviešu pilsoniskās sabiedrības bagātākā daļa, kuŗu bērni audzināti vācu pilsoņu un krievu činovnieku garā, bet kuŗiem svešs īsti latvisks gars un par nacionālistiem tie var saukties vienīgi seno Rīgas Latv. B-bas nopelnu dēļ. Turpretim kristīgo nacionālistu vēlētāji ir pa lielākai daļai nabadzīgāko šķiru ticīgie, to starpā ļoti daudz nabagu ļautiņu, kuŗi grūtā darbā sastrādātās rokās tura dziesmu grāmatu, ejot ik svētdienas baznīcā. Sakāt, kas šim kristīgo nacionālistu vēlētāju vairumam ir kopējs ar Berga nacionāla centra kundzisko bagātņieku vai dep. Annusu, lielo namsaimņieku?

Šo visu iemeslu dēļ arī mūsu mācītāju frakcija sākusī apdomāties. Jau šīs Saeimas sākumā dep. Reinhards zem mācītāju spiediena ierosināja domu, ka kristīgo nacionālistu frakcijai jāmaina parlamentā sēdekļi — nogalējās labās puses jāpāriet sēdēt centrā. Tomēr šis ierosinājums palika tikai ierosinājums. Un luterāņu mācītāji, kā bij. muižniecības sarga simbols, vēl arvienu sēd pie pašas galējās labās parlamenta sienas. Turpretim pēdējās dienās, kad krīzes un sabrukumi iestājušās arī citkārt lielīgā nacionālā blokā, kristīgos nacionālistos nopietni pacelts jautājums — pamest A. Berga nacionālā centra konservātīvos bagātņiekus un lielos namsaimņiekus, revidējot savas attiecības ar to, mainīt savus līdzšinējos sēdekļus un taktiku.

No otras puses jāaizrāda, ka arī no kreisās puses, no sociāldemokrātiem ir atskaldījušies M. Skujenieka - Šterna progresīvie jaunsaimņieki. Arī sociāldemokrāti savā būtībā ir tikuši mērenāki un noteikti nostājas pret kommunistiem.

Par to visu, saprotams, varam tikai priecāties. Tā ir politiskas at-

veseļošanās zīme. Noteikti redzams, ka notiek jauna politiska pārorientēšanās: Ja agrāk bija sabiedriskā tendence „uz kreiso, kreiso!“, un tad sekoja tendence „uz labo, labo!“, tad pēdējā laikā turpretim iezīmējas nopietna un noteikta tendence: Uz centru, uz centru!“ ... Līdz ar to šķiru pretešķību un naida vietā arvienu vairāk top atzīti centra lozungi par šķiru sadarbību, tautas vienību uz demokratisma un sociālās taisnības pamatiem. Tamdēļ pieaug netikai Dēmokratiskā Centra paša kā tāda organizētie spēki, centra biedru un organizāciju skaits, bet tam bez līdzšinējiem sabiedrotiem, Latgales progresistiem, tiecas nosēsties kaimiņos un draugos vēl citas politiskas grupas un nogrupējumi, kuri līdz šim turējās ar galējām grupām. Tā ir neapšaubāma dabīga politiskās izveseļošanās zīme un netiekvien politiska, bet jo vairāk neapšaubāma centra ideju un taktikas morāliskā uzvara.

Zv. adv. Attis Kēniņš,

Centrālās Izgl. S-bas un L. V. K. Apvienības priekšsēdētājs.

Brīvās tautas izglītības organizēšana.

Ir diezgan daudz runāts un rakstīts par augsto tautas izglītības līmeni Dānijā, Zviedrijā, Norvēģijā un ziemeļtautu kultūras paraugus pieņēmušā Somijā. Pirmajās ir ap 50—60 lauku tautas augstskolu katrā un bez tam sistematiski noorganizēts pašizglītības pulciņu tīkls tūkstošos, bet Somijā ap 20 tautas augstskolu. Un ar kādu centību un aizrautību viņās strādā gan strādniecība, gan vidus šķiras! Strādnieku un zemnieku jaunekļi speciālos jaūtājumos strādā izcilus sabiedrisku darbinieku un speciālistu vadībā tik sistematiski, patstāvīgi un plaši, kā mūsu studenti arī Universitātes semināros tik retais. Šie jaunekļi atkal atgriežas savās aroda darba vietās un vada, savukārt, pašmācības pulciņus. Tā visa tauta izaug apzinīga un apgarota, personīgi labi kvalificēta darbam un sabiedriskā. Tas jūtams tais zemēs ik uz soļa visā dzīvē un arī šķiru attiecībās. Arī tur šķiras cīnās par savām tiesībām, palīdz savējiem, bet cīnās ar zinātniski-tautsaimniecisku pamatojumu un bez tā naida, ko tik ļoti kultivē pie mums tautas izglītības un šķiru sadarbības vietā. Par to ar gandarījumu pārliecinājos pag. vasaru savā tautas izglītības studiju ceļojumā uz Zviedriju.

Pēdējos gados šādus pat pieaugušās tautas izglītošanas ceļus sāk iet jaunā Vācija ar demokrātisko Prūsijas valdību priekšgalā, arī Francija u. c. Par brīvo tautas izglītību Vācijā, Skandināvijas zemēs u. c. sauc to, ko mēs — pēc krievu parauga — apzīmējam ar vārdu „ārpusskolas“ izglītība, kaut gan tautas augstskolas, kuŗas šie ietilpst, taču ir skolas, tikai ne obligātoriskas, bet brīvas.

Brīvā tautas izglītība Vācijā, par kuŗu gribu kādus vārdus īpaši minēt, padota Izglītības ministrijai. No viņas darbības gribu šoreiz tuvāki apgaismot tikai divas nozares, kuŗas uzskata par ļoti svarīgām un no valsts it īpaši veicināmām. Šīs divas nozares ir tautas bibliotēkas un tautas augstskolas.

Tautas bibliotēkas.

Tautas bibliotēku veicināšanai ministrijas rīcībā ir īpašs tautas bibliotēku fonds.

Vispārīgā kārtība ir tā, ka par tautas bibliotēku dibināšanu un uzturēšanu jā rūpējas pagastu un pilsētu pašvaldībām. Un vienīgi tik tālu, par cik kāds uzdevums atsevišķai tautas bibliotēkai nav pa spēkam, bet kopdarbība ar visu kāda apriņķa, provinces, zemes, vai visas valsts bibliotēkām, vai caur šo bibliotēku centrālorganu arī nav iespējama, top izsniegti pabalsti caur apriņķa, zemes vai visas Vācijas valsts iestādēm. Pabalsta izlemšana piekrīt tai apriņķa, provinces, zemes vai valsts attiecīgai iestādei, kuŗas rajonā zināmais uzdevums veicams. Saskaņā ar šo principu pastāv Vācijas grāmatniecības pilsētā Leipcigā visas Vācijas tautas bibliotēku centrālorgans (Zentralstelle), kuŗu pabalsta tieši izglītības ministrija un atsevišķo zemju izglītības pārvaldes, it īpaši pabalstot t. s. lasītāju un rakstniecības institūtu Leipcigā.

Še skatās uz to, lai pabalsta summas netiktu sadrupinātas pārāk sīkām vajadzībām un vienībām, jo bibliotēku fonda uzdevums nav — pagastu pašvaldības atbrīvot no viņu pienākuma, bet tikai tieši atvieglot īpašu uzdevumu izpildīšanu. Summu sadalīšanu tāpēc izdara saskaņā ar attiecīgiem provinču birojiem (Beratungsstellen), kuŗi pārziņa bibliotēku lietas un dod tānīs padomus un aizrādījumus.

Šiem **padoma birojiem** it īpaši pienākas sniegt norādījumus un tiem iecirkņa tautas bibliotēku bibliotekāriem, kas šo amatu izpilda kā blakus pienākumu, kas tā tad nav profesionāli bibliotekāri, bet skolotāji u. c. Šo bibliotekāru instruēšanai biroji sarīko garākus vai īsākus tautas bibliotēku **bibliotekāru kursus**.

Biroji arī izsūta uz vietām instruktorus, kas palīdz iekārtot jaunas bibliotēkas, labot jau pastāvošās, palīdz arī sastādīt grāmatu izvēles sarakstus, katalogus u. t. t. Prūsijā vien pastāv 12 padoma devēji-biroji tautas bibliotēku lietās.

No sacītā varam spriest, ka tautas bibliotēku lieta top rūpīgi izkopta. Piemums turpretim ir gan tautas bibliotēkas nodibinātas ar Kultūras Fonda līdzekļiem, bet kas rūpējas par viņu izveidošanu, iekārtu, lietderīgu papildināšanu, plašāku un sistematizētu izmantošanu? Kultūras Fonda inspektors un darbvedība to nespēj. Bibliotēku padome pie Izglītības ministrijas ir gluži formālas dabas komisija, kas izspriež bibliotēku komplektu piespriešanu u. c. pēc būtības nesvarīgas lietas, bet nekādus instruējošus sakarus ar bibliotēkām neuztur. Nav mums ne bibliotekāru kursu, ne organa, kas veicinātu tautas bibliotēku, kā svarīga, ārpusšķolas izglītības veicināšanas faktora izkopšanu, izņemot agrāk Centrālās Izglītības Savienības mēnešrakstu „Ärpusšķolas Izglītība“, kuŗā tad arī vienīgajā parādījās Bibliotekāru biedrības ieteikto grāmatu saraksts ar īsām atsauksmēm no īpašas komisijas K. Egles vadībā. Bet tad notiek vispārsteidzošākais: Pati Kultūras Fonda dome nostrīpo „Ärpusšķolas Izglītības“ mēnešrakstu no fonda abonējamo žurnālu saraksta. Tas notiek tadā laikā, kur mūsu tautas bibliotēkas stāv neizmantotas, mūsu biedrības un skatuves, kuŗu celšanai un ierīkošanai

izdoti miljoni un atkal miljoni valsts un tautas naudas, neprot ne pietiekoši organizēties, ne sekmīgi, apvienoti strādāt, bet mēnešrakstu, kas top izdots speciāli brīvās tautas izglītības organizēšanai, biedrību, tautas augstskolu, pašizglītības u. t. t. veicināšanai. — to pats Kultūras Fonds nostrīpó!

Tautas Augstskolas.

Tautas augstskolu veicināšanai arī Izglītības ministrijas rīcībā ir īpašs fonds. Tas pastāv, lai radītu jaunas iestādes vai pabalstītu pastāvošās. Par Vācijas, resp. Prūsijas tautas augstskolām saka attiecīgais oficiozs: „Ja tautas bibliotēku ziņā var jau runāt par īpašas aroda prasmes diezgan sekmīgu izkopšanos; ja šai laikā arvien vairāk izpaužas viengabalīga mērķa atzīšana no visiem; ja te t. i. bibliotēku lietā izstrādājas arvienu noteiktāki pārvaldes un tehnikas pamatprincipi, — tad to pašu nevar teikt par tautas augstskolām, kur tādu uzskatu uz darba vienību vēl trūkst. Piemēram: tautas bibliotēku lietā nav vairs jāstrīdās par to, ka tautas bibliotēkām jābūt politiski un konfesionāli nesaistītām. Tas ir jau Vācijā pats par sevi saprotams. Bet attiecībā uz tautas augstskolām — vismaz Prūsijas tautas augstskolām ar internātiem, ar audzēkņu un vadītāju kopdzīvi audzināšanas nolūkos, — tur konfesionālas un politiskas saistības vēlamība vai nevēlamība top vēl dzīvi diskutēta un dažādi izlemta. Ir gan jāatzīst, ka šis jautājums attiecībā uz tautas augstskolām nav arī pēc būtības tik viegli izšķirams, kā bibliotēku iekārtā. Tādas augstskolas raksturs un veids ir dibinātāju un īpašas, skolu uzturošas sabiedrības lieta, — sabiedrības, kuŗa grib izkopt savus īpašus ideālus, un tas visu jautājumu sarežģī un apgrūtina tā izšķiršanu no lietišķības viedokļa.

Bet lai tautas augstskolu lietā pēc būtības noskaidrotu pareizo audzināšanas viedokli, bija nepieciešami, ka Prūsijas izglītības lietu pārvalde visās Prūsijas provincēs sarīko

tautas augstskolu vadītāju kursus.

Šajos tautas augstskolu vadītājuursos tad arī cenšas noskaidrot tautas augstskolu uzdevumus ar visu ieinteresēto līdzdalību no vienas puses un valdības viedokļa aizstāvjiem no otras puses. Šajosursos galvenais jautājums, protams, nav tautas augstskolas attiecības pret konfesiju un politiku, bet skaidrība par tautas augstskolu galīgiem mērķiem un par līdzekļiem to sasniegšanai.

Grūtākais jautājums esot tautas augstskolas vadītāju jautājums. „Īstas tautas augstskolas vadītājs — ne tik vien kopdzīves jeb internāta skolās, bet arī vakarskolās, — ir īpašs cilvēku tips, kāds vairumā nav sastopams arī pārdagōgu vidū.“

To vērā ņemot, izglītības ministrija piegriež sevišķu rīcību centieniem, kuŗu mērķis ir — padziļināt tautas augstskolu darbu un sagatavot — izaudzināt darbiniekus šim uzdevumam. Ar visas Vācijas zemju pabalstiem ir pēdējā laikā nodibināta „Vācu skola tautas pētīšanai un pieaugušo izglītošanai“. (Deutsche Schule für Volksforschung und Erwachsenenbildung), kuŗai jāveic arī šis uzde-

vums. Šī skola bez tam kalpo jau darbā stāvošu tautas izglītības darbinieku papildu izglītībai un tautas dažādu aprindu un arodu kopā aicināšanai, lai sekmetu šo dažādo ļaužu savstarpēju iepazīšanos un saprašanos, tā tad tautas vienības izjūtas veicināšanai.

Ar fonda samērā mazajiem līdzekļiem tautas augstskolu lietas veicināšanai nekādā ziņā nevarot tikt izsniegti pabalsti pat tur, kur tie nepieciešami, lai tautas augstskolu kustībai nedraudētu ja ne sabrukums, tad traucējumi un atslābums. Par to rūpju pilni nesen rakstīja vācu brīvās tautas izglītības draugi. Pēdējā laikā fonda līdzekļi ir pavairoti, jo upuri, kādus līdz šim nesuši daudzu tautu augstskolu-internātu uzturētāji, nav tiem vairs bijuši pa spēkam. Tā tad, Vācijā tautas augstskolu lieta sāk veidoties.

Bēdīgāki tautas augstskolu lieta stāv pie mums: mūsu lauku tautas augstskolu kustības pasākumi — tautas augstskolas kursi gandrīz ir pilnīgi bez mūsu Kultūras Fonda pabalstiem. Centrālā Izglītības Savienība ir tiem varējuši izsniegt tikai „grašus“: Ls 100—300 visaugstākā gadījumā, pat tur, kur kursi pēc darba apmēra ir īsta kārtēja pieaugušo skola, piemēram, Mazsalacē. Nodibinājušies 7 Centrālās Izglītības Savienības tautas augstskolas kursi būtu viegli dubultojušies skaita ziņā un nostiprinājušies darbības izveidošanā, ja 1) pabalsts no augšas būtu kaut cik jūtamāks, ja mūsu Izglītības ministrija izrādītu kaut cik saprašanas un uzmanības šim darbam. Dānijā, Zviedrijā, Norvēģijā, Somijā to saprot un dara jau gadu desmitus, un proporcionāli ar šo gādību un darbu plaukst tautas labklājība. Vācija pēc kara ir uzsākusi to pašu ceļu. Ko mēs gaidām? Lai dzird to, kam tas jādzird! Arī pati laucinieku tauta!

Vācijā izglītības ministrija rūpīgi cenšas savus brīvos tautas izglītības līdzekļus pēc iespējas koncentrēt un viņus novadīt tur, kur vajadzība vislielākā un kur uzdevums vērtīgāks tautas izglītības organizēšanas un ierosmes ziņā. Šā iemesla dēļ, saka Vācijas resora oficiozs, maz paliek pāri vakara tautas augstskolu (Abendvolkshochschulen) pabalstiem. Jo vakara tautas augstskolas apgādāt ir vietējo pašvaldību uzdevums; turpretim internātu tautas augstskolas, kuŗas saņem audzēkņus no visas valsts, ir uzturamas, resp. pabalstāmas no apriņķa, novada (Provinz) un zemes (Vācijas sastāvvalstis).

Ko redzam pie mums? Mums tipiska vakara tautas augstskola ir Rīgā ar sīkām nodaļām dažās provinces pilsētās. Tās ir pie tam politiski saistītas, šauri nospraustas, stingri noteiktas sociāldemokrātiskas ideoloģijas skolas. Tās Rīgas pilsētas valde arī pabalsta. Mums pret to nevar būt iebildumu. Bet tās pabalsta arī Kultūras Fonds, un mums rodas pret to iebildumi, ja šo politiski saistīto šķiras vakara tautas augstskolu dēļ Kultūras Fonds neatrod līdzekļus valsts pilsonisko, vispār nacionālo tautas augstskolu pabalstīšanai. Centrālā Izglītības Savienība jau 3 gadus atpakaļ ir izstrādājusi programmu un budžetu vienreizējas iekārtas un ikgadus vajadzībām — pagaidām kaut vienai vienīgai dāņu tipa audzināšanas tautas augstskolai, t. i. domātai Kr. Valdemāra tautas augstskolai,

bet ne Izglītības ministrijai, ne Kultūras Fondam nav bijis priekš šādas skolas ne līdzekļu, ne intereses: lūgums tās dibināšanu pabalstīt — noraidīts, pabalstam nav izsniegts ne santims.

Vai tāpēc, ka šī tautas augstskola negribēja būt kādas politiskas partijas krustbērns? Jeb izņemot sociāldemokratus, kas aizstāv savu tautas augstskolu, nevienam citam Saeimas loceklim Kultūras Fonda domē vai Izglītības ministrijai nav par tautas augstskolu nekādas saprašanas? Minēto Krišjāņa Valdemāra vārda tautas augstskolas programmu un iekārtas projektu, kuŗš tika šim iestādēm iesniegts, izstrādāja populāra lietpratēju komiteja. Vēl cits piemērs: Centrālā Izglītības Savienība pieprasīja Ls 1000,— (ne vairāk) tautas augstskolu studēšanas ceļojuma pabalstam, bet lūgums tika atkal noraidīts. Jūs domājat, varbūt, ka līdzekļu trūkuma dēļ. Nē; tai pašā sēdē tika vairāki tūkstoši latu izsniegti visiem citiem studiju ceļojuma pieprasījumiem gan personīgi, gan caur organizācijām. Tā tad, no līdzekļu koncentrēšanas tautas izglītības organizēšanai — ne jausmas.

Mūsu Kultūras Fonds apņikst un izsīkst patiešām sīkumu dēļ; priekš iestādēm, kā lauku tautas augstskolas, kuŗas visās zemēs gadudesmitu ilgā darbā pirms un pēc kara, ir pierādījušās, kā apbrīnojami svētīgas, kā vislielākā mērā tautu vienojošas, tās garīgos spēkus modinošas, un līdz ar to arī zemes materiālo labklājību veicinošas, — priekš tādām paliekošām iestādēm mums Kultūras Fondā līdzekļu nav.

Bet ja tā, tad nav ko brīnīties, ka Izglītības ministrija pie mums ir sapņot nesapņo — kaut ko darīt, lai organizētu kursus tautas augstskolu uzdevumu noskaidrošanai, pēcskolas izglītības darba populārizēšanai, speciālai tautas augstskolu vadītāju izglītošanai, kādai Vācijā, kā augstāk teikts, piegriež izcilus rūpību. Tāda, lūk, ir starpība starp apziņīgu un neapziņīgu, starp organizētu un neorganizētu valsts darbu tautas izglītības druvā.

Lai vestu un uzturētu tautas augstskolu garīgo darbu pastāvīgā sakarā ar vietām, kur darbojas zinātniskas pētīšanas un zinātniskas audzināšanas pārstāvji, tad izglītības ministrija Prūsijā ir nodibinājusi pie Prūsijas universitātēm un tehnikas augstskolām tautas augstskolu birojus (Volkshochschulstellen).

Tā domā un strādā — nevis demokrātiskajā Latvijā. No kā lai tad gaidām mūsu tautas lielākas sekmes lauksaimniecībā un citās darba nozarēs. Ja ne no lietderīgās tautas izglītības, no kā tad lai rodas mūsu mazai, jaunai, kapitāla nabagai tautai sacensības spējas?! Ne tik vien brīvā tautas izglītība, — visas tautas izglītība jāstāda uz dzīvei tuvākiem pamatiem, no kuŗiem varētu izaugt idejisks gars un darba spars! Par to plašāki runāsim nākošā „Jaunā Pūra“ grāmatā. Šoreiz tikai uzstādām pāris tēzes tautas obligatoriskai un brīvai izglītības noorganizēšanai:

1) Tautas izglītības pamats ir sešklasīga pamatskola, no kuŗas jābūt pārejai uz vidus- un vispārējām arodu skolām. Pamatskolu obligātoriski ievada pirmskola jeb organizēta mājmācība un tai seko obligātoriska papildskola. Ir nepieciešami, ka šī obligātoriskā tautas izglītība tiktu beidzot arī realizēta visā pilnībā, visur atverot arī II. pakāpes pamatskolas klases un papildu skolas. Bērnu sagatavošana

pamatskolai jānokārto tā, ka a) pilsētās un bieži apdzīvotās vietās atver atsevišķas pirmskolas, vai pirmskolas klases pie pamatskolām, bet b) uz laukiem, kur bērni nevarētu no pirmskolas ikdienas atgriezties vecāku mājās, jāorganizē pirmskolas vietā sistematiska mājmācība, īpašu mājmācības instruktoru vadībā, kas instruētu mātes bērnu audzināšanā un mācīšanā, kā arī periodiski kontrolētu pašu mācību gaitu, tādējādi ienesot daudz kultūras ierosmes lauku sētās un mazos bērnus agri neatraujot mātes un mājas svētīgam iespaidam bērnu attīstībā.

Tautas izglītībā piegriežama vērība ne tikai intelektuālam momentam, t. i. prāta attīstībai, bet ne mazāk arī rakstura, ētisku ideālu, sabiedriskas apziņas un darba prieka audzināšanai, tāpat arī tautsaimniecības un organizētības jautājumiem.

2) Dēмократiskā tautā un republikā nepietiek ar obligātoriskas tautas izglītības noorganizēšanu, tai līdzās ir jāveicina brīvā, t. i. neobligātoriskā tautas izglītība. Tā nepieciešama ne tikai zināšanu izplatīšanai tautā, lai tā būtu kultūrāla un sacensības spējīga savā darbā, — brīvā tautas izglītība vēl nepieciešamāka sabiedrisko ideālu izkopšanai pēc skolas, jo vairums šo jautājumu pilnīgāki noskaidrojami tikai nobriestošai jaunatnei, kas jau stājusies darba dzīvē un stāv uz savu pašu ģimeņu sliekšņa (Somijas sistēma).

Brīvās, sistematiskās tautas izglītības noorganizēšanai

1) jānodibina **katrā apriņķī** viena lauku tautas augstskola pēc **dāņu-zviedru tautas augstskolu parauga**, vērā ņemot Latvijas īpatnības, kā organizātorisks centrs visai brīvajai tautas izglītībai līdz ar **papildu skolām** visā apriņķī; šīm tautas augstskolām jāstrādā pēc iespējas ciešos, organizētos sakaros ar lauksaimniecības, mājturības un citām lauku arodu skolām; lauku tautas augstskolām izsniedzami valsts pabalsti, līdzīgi augstāk minētām arodskolām, un nostādot skolotājus valsts dienestā (Zviedrijas paraugs);

2) jāizveido **katrā pagastā un pilsētā** tautas bibliotēkas par sistematiskas pašmācības centriem instruktoru-bibliotekāru vadībā;

3) jāatbalsta no valsts līdzekļiem, līdzīgi agronomiskai palīdzībai, lauku un mazo pilsētu biedrību, tautas namu un skatuviņu apvienību instruktoru algošana **pa rajoniem**, kas instruētu un vadītu vietējos darbiniekus vērtīgu teātra izrāžu un citu kultūrālu pasākumu sagatavošanā, lai lauku un mazo pilsētu biedrību nami un skatuves spētu veikt tos kultūrāli-sabiedriskos uzdevumus, kuri dēļ šais namos ieguldīti milzīgi valsts un tautas līdzekļi, bet kas tagad draud izvērsties par atklātas vai slepenas žūpības centriem ar šaubīgām ballītēm un nekultūrālām teātra izrādēm (tikai kases dēļ!), kāds lietu stāvoklis drīzāk apdraud, nekā veicina tautas kultūrāli-sabiedrisko attīstību, bez kuras Latvijas dēмократiskā republika nespēs ne plaukt, ne pastāvēt.

Tautas izglītībai, kā tautas iekšējo spēku un nacionāli-sabiedriskās apziņas izkopējai, jāpiegriež ne mazāka vērība, kā valsts ārējās drošības jautājumam!

Dēmokratiskie pilsoņi!

Neaizmirstiet, ka „CENTRA BALSS“ ir vienīgais Jūsu politisko domu izteicējs un interešu aizstāvis, tamdēļ tas nedrīkst trūkt nevienā īsta latvieša un dēmokrata dzimtā, sētā un ģimenē

Laikraksts

„CENTRA BALSS“

iznāk piektdienās

Naudas pārvedumi un visa korespondence sūtāma uz sekošu adresi: „Centra Balss“ Rīgā, Tērbatas ielā № 4, dz. 2

Abonēšanas maksa ar piesūtišanu:

par 1 mēn. Ls 0,50, par pusgadu Ls 2,50 un gadu Ls 5,—

Sludinājumus

pieņem laikraksta „CENTRA BALSS“ kantori

Maksa par sludinājumiem:

tekstā 70 sant., sludinājumu daļā 20 sant. + 5% sludinājuma nodoklis par petit rindiņu

Redakcija un kantoris Rīgā, Tērbatas ielā 4, dz. 2

Tālruņi 29833, 20890

Kantoris atvērts no 12—17

Akc. Sab. „LAFERME“

Rīgā

Bruņinieku ielā № 11-13

Tālrunis 92548

A. Ratfelders, Rīgā

Kaļķu ielā № 11. Tāl. 23216, 20182

Piedāvā no pašu dabnīcas:

Čemodānus, portfeļus, naudas makus, ceļa somas
no ādas un brezenta, mugurmaisus, dāmu rokas
somas, ka arī suņu un jāšanas sporta piederumus,
kā sedlus, iemauktus, kāpšļus, terežus u. t. t. u. t. t.

Izvedu visus labošanas un jaunpasūtījuma darbus tanis nozarēs

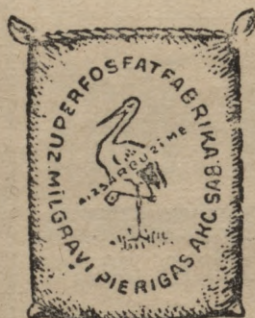
Varumā

Mazumā

Dzelzceļu virsvaldes materiālu apgāde

ieperk ārpus izolēm uz sevišķu lauksaimniekiem atvieglotu noteikumu pamata par dzelzceļu virsvaldes apstiprinātām cenām gulžņus, malku un baļķus tieši no lauksaimniekiem, kas ar koku tirdzniecību nenodarbojas un kas šos materiālus ir sagatavojuši viņiem pašiem piederošos mežos.

Tuvākas ziņas izsniedz dzelzceļu virsvaldes materiālu apgādes 117. istabā, kā arī izsūta pa pastu uz attiecīgu rakstisku un ar 80 sant. zīmognodevu apmaksātu pieprasījumu.

Superfosfata fabrika

Milgrāvi

pie Rīgas Akciju Sabiedrības

KANTORIS: Rīgā, Rātslaukumā № 7

Tālruņi 2-1-7-5-5, 3-2-8-4-8

Piedāvā augstākā labuma

Latvijā ražotais Superfosfats ir pirmklasīgs, sauss, pareizā malumā, labos maisos un vienmēr dabūjamā istā laikā.

Superfosfatu,

kā arī citus

mākslīgos mēslus

Superfosfats tiek pārdots tikai pēc Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes analizēm.

Latviešu

Ākciju banka

Rīgā, Kaļķu ielā 3-5

Pagaidu adrese:

Lielā Smilšu ielā 28-30

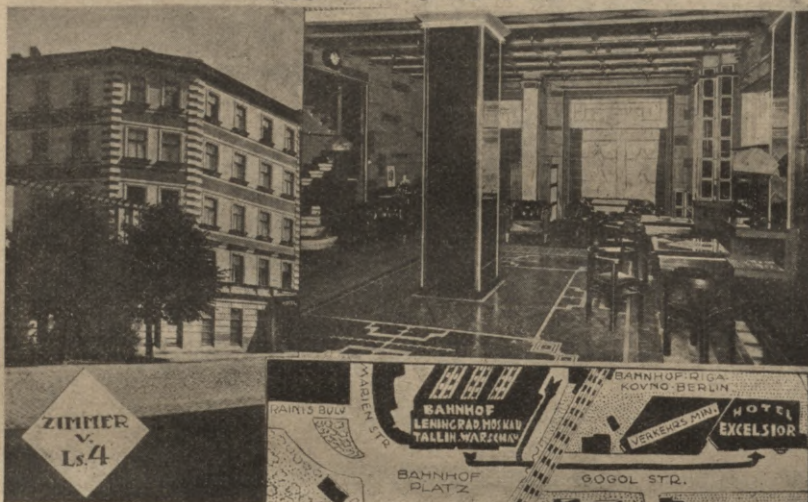
**Izpilda
visas banku
operācijas**

**Galvenais korespondents
Anglijā:**

**The British Overseas Bank, Ltd.,
London, E. C. 3**

EXCELSIOR HOTEL

RIGA
GOGOL STR. 5
VOLLSTÄNDIG NEU.
WARMES UND KALTES WASSER. LIFT. ZIMMER MIT PRIVATBAD.
HAUS TELEPHON 31300

Pirmā Apdrošināšanas Sabiedrība dib. 1765. g.

Valde Rīgā, Šķūņu ielā № 23, Rīgas Komerbankas namā.
Tālruni: 3-3-9-4-0, 2-1-9-2-8, 2-2-0-4-6, 2-1-5-5-9, 3-3-2-6-7.

Akciju kapitāls Ls 400.000. —

Uguns apdrošināšana. Transporta apdrošināšana. Valoru apdrošināšana.
Apdrošināšana pret nelaimes gadījumiem. Automobiļu apdrošināšana.

Dzīvības apdrošināšana.

1. Izdevīgi noteikumi prēmiju maksātājiem. 2. Nekavējoša apdrošināšanas sumas izsniegšana pēc attiecīgo pierādījumu saņemšanas, pat pēc nāves pirmā apdrošināšanas gadā, saskaņā ar polises noteikumiem. 3. Apdrošinājumu derīgums un neapstrīdamība nodrošināti visplašākā apmērā. 4. Polises atpirkšana pielaižama pēc 3-gadīgās pastāvēšanas. 5. Aizdevumus dod atpirkšanas vērtībā.

Atbildības apdrošināšana.

Apdrošināšana pret ielaušanās zādzībām.

Aģenti visās pilsētās.

Apdrošināšanas un transporta akc. sab.

„DAUGAVA“

Valde: Rīgā, lielā Jēkaba ielā 6/8, pašas namā

Pamata kapitāls un rezerves **Ļs 1.400.000**

Tālrūņi: uguns 21391, transportu 21392, dzīvības 34765

Sabiedrība noslēdz uz visizdevīgākiem noteikumiem: dzīvības, nelaimes gadījumu, uguns, transportu, valoru, ielaušanās zādzību, stiklu un automobiļu apdrošināšanas, dzīvības apdrošināšana ar krāj-pulksteņiem, nāves un zināma vecuma sasniegšanas gadījumam bez ārsta izmeklēšanas.

Aģentūras visā Latvijā

Dārzniecība

Annasmuižas ielā № 71

Tālrunis 3-2-5-2-1

K. ERDMANS

Puķu veikals

Elizabetes ielā № 53

Tālrunis 27945

Jelgavas metālu un alumīnija preču fabrikas

Akciju Sabiedrība

L. Krāmers & dēli Jelgavā

dib. 1853. gadā

Izgatavo I-ā labuma:

- 1) **Būvapkalmus**, atslēgas vienkāršas un patenta, durvju un logu enges, logu baskviļus, aizbīdņus u. t. t.
- 2) Čuguna lietuve, vienkāršā un kaļamā čuguna liešanai.
- 3) Slīpētava, mūdas iekārtas.
- 4) **Alumīniju nodaļa**, — katlus, piena kannas, tējas un kafijas kannas u. t. t. Fabrikas marka „ZĪLONIS“.

Kantoris: Rīgā, Ģertrudes ielā 6, tālr. 94040.

Jelgavā tālrunis 526.

Armijas Ekonomiskais Veikals

RĪGĀ, AUDEJU IELĀ 16. TĀLR.: 23901, 22095, 23902, 26510, 26509

PIEDĀVĀ

no saviem bagātīgiem krājumiem:

Delikātesu preces:

Žāvētus lašus un zušus, sviestu un sierus, zivju, sakņu un augļu konservus, medu, ievārijumus, dažādas mērces, ikdienas svaigas desu preces u. t. t.

Pārtikas preces:

Miltus, risus, putraimus, cukuru, tēju, kafiju, kakao, žāvētus augļus, makaronus, tabakas preces, veļas un tualetes ziepes u. t. t.

Saldumus:

Svaigas vinogas, bananus, ābolus, bumbierus, konfektes, karameles, šokolādi, marmelādi, cepumus u. t. t.

Bezalkohola dzērienus.

Manufaktūras preces:

Drēbi kungu uzvalkiem un mēteļiem, rudens un ziemas sezonai, audumus modernos musturos dažādiem dāmu apģērbiem — vilnas, zīda, samta u. t. t., visādu materiālu veļai — linu, pusaudekļa un kokvilnas, logu aizkarus, mēbeļu drānu, galda, gultas un grīdsegas, tepīkus, celiņus u. t. t.

Galantērijas preces:

Gatavu kungu veļu, virskrekļus, apkaklītes, pulloverus, adītas dāmu jakas, dāmu un kungu zeķes, cimdsus, vilnas un zīda veļu, rokas somiņas, naudas makus, lietus sargus u. t. t.

Apavu preces:

Modernu fasonu kungu, dāmu un bērnu apavus un galošas, dāmu botes u. t. t.

Kaŗavīru piederumus:

Revolverus un patronas, jostas, uzplečus, zīmotnes, transfaretas, pogas, iekantējumu vadmāla, kokardes u. t. t. Lite-rātūru militāros jautājumos, topogrāfiskās kartes.

Lielā izvēlē gatavi kungu mēteļi

Pirmā labuma prece — iespējami lētas cenas — Kaŗavīriem, valsts un pašvaldību ierēdņiem preces izsniedz arī uz nomaksu — Vairumā noņēmējiem rabats — Pasūtījumus uz vēlēšanos piegādā mājās bez maksas.

NODAĻA DAUGAVPILĪ, VALDEMĀRA IELĀ № 16, TĀLRUNIS 4
„ RĒZEKNĒ, LATGALES PROSPEKTĀ № 61. „ 31

Brāļi Kamarini A.-S.

Vecākā aptieku preču, drogu, ķīmikāliju un krāsu liel-
tirgotava Latvijā

Vairumā

Mazumā

Šveinfurtes zaļais priekš augļu kokiem (ar atļauju). Tabakas ekstrakts. Sērs. Piena pulveris. Cūku pulveris. Lopbarības kaļķi. Briežraga eļļa priekš lopiem. Sviesta krāsas. Siera raugs. Čilizalpēters priekš mēslošanas. Eļļas krāsas. Pernica. Terpentīns. Drēbju krāsas. Piķa krāsas. Veļas zilumi. Zoda. Sērskābe priekš piena analizēm.

CEREZITS

vienīgi drošais izolācijas līdzeklis, kas aiztur gruntsūdens ieplūšanu pagrabos un mitruma iesūkšanos sienās un rada no putekļiem brīvu gaisu pagrabos un dzīvojamās telpās.

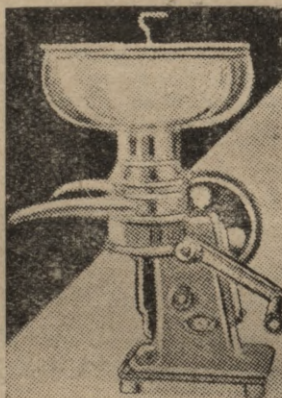
Visas ķīmikālijas priekš rūpniecības nozarēm zemkopības, slimnieku apkopšanas un saimniecības vajadzībām.

Noliktava: Rīgā, Rātslaukumā. Tālr. 21677, 21678, 31077.

Nodaļa: Marijas ielā pie stac. Rīga I. Tālr. 32909.

A.-S. „Standartlini“

RĪGĀ

Kantoris: Elizabetes ielā Nr. 20. Tālr. 26645 un 29230

Veikals: Elizabetes ielā Nr. 87. Tālrunis 30824

Noliktava: Rūpniecības ielā Nr. 32. Tālrunis 31505

Noliktavas ievērojamākos provinces centros

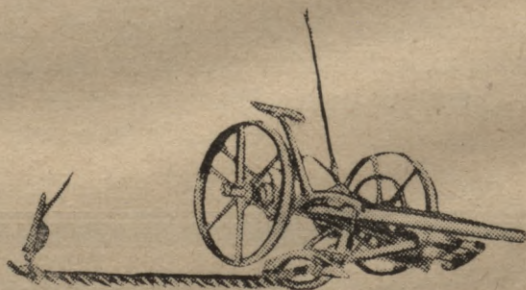
Pastāvīgi krājumā:

Vairumā

SPRS lauksaimniecības mašīnas un rīki:

Kultivatori, sējmašīnas,
pļaujmašīnas, kuļmašīnas,
traktori, separatori u. t. t.

Pazīstama labuma ar
pilnīgu galvošanu

BŪVFIRMA

INŽ. A. RAZUMS

RĪGĀ, RAIŅA BULVĀRĪ 15.

TĀLRUŅI: 34868, 33013, 23250

IZPILDA

DAŽĀDUS BŪVDABUS

Krievu drāmas teātris

Rīgā, Merķeļa ielā № 13

Repertuārā:

drāma, komēdija

Izrādes ikdienas

Rīgas lenšu un trikotažu fabrika

A/S „Kosmos“

Rīgā, Vidzemes šosejā № 3

Tālruņi: { Direkcija 9-1-6-7-2
Kantoris 9-1-6-8-0
Noliktava 9-1-6-8-1

Visādu lenšu, gumijlenšu, kordelsaišu,
liču, mežģinu un trikotažu fabrikacija

Visu mūsu ražojumu cenas piemērotas eksportam

Labā sabiedrībā iecienīti fabrikas

E. Mežīts

ražojumi

**Kafeja, kakao,
šokolādes, konfektes**

Viņi priekšzīmīgi — garšīgi, spēcinoši, atspirdzinoši!

Nogaršojat arī Jūs!

Bagātīga izvēle

Mērenas cenas

Pētera Eriņa Adu un apavu fabrikas Rīgā

Galvenā noliktava: Tērbatas ielā 23/25, Blaumaņa ielas stūri Tālr. 27541

Adu fabrika: Rīgā, L. Ūdens ielā 20/22. Tālrunis 33324

Apavu fabrika: Rīgā, Kr. Barona ielā 52. Tālrunis 26419

Piedāvā god. tirgotājiem, amatniekiem un patērētājiem no sava bagātīgā krājuma

VAIRUMĀ

Zoļu
Pastalu
Starpzoļu
Juchtas
Jēlmīt (sermetu)

} **ādas**

MAZUMĀ

Chroma
Ševro
Ševret
Zandaļu
Siksnu

} **ādas**

Platādas krāsotas un nekrāsotas.

Apavus kungu un dāmu, zēnu un meiteņu. Zandeles un skoročodas. **Zirgu aizjūgus**: sakas, šlejas, sedulkas, iemauktus, grožus. **Dažādas siksņas**: dzenauskas, gužas, saku savelkamās, šūjsiksņas un t. t. **Kurpnieku un sedlinieku piederumi lielā izvēlē.**

NB. Pērk un apmaina neģērētas ādas pret ģērētām.

Nodaļas: Kuldīgā, Liepājas ielā 4. Saldū, Upesmuižas ielā 15. Pļaviņās, Daugavpils ielā 18. Aucē, Lielā ielā 10. Skaistkalnē, Duntau mājā. Smiltēnē, Gustava-Adolfa lauk, 5.

ELEKTRĪBA MĀJTURĪBĀ

Vislielākā izvēlē un
visaugstākā labuma

ELEKTRĪBAS MĀJTURĪBAS APARĀTI

visādos veidos, vienkāršā
un greznā izstrādājumā

Rīgas pilsētas elektrības aparātu
izstādē — pārdotavā.

Rīgas pilsētas elektrības patērētājiem uz nomaksu.

Padomi jaunbūvju elektrofikacijā.

G. Waldispühl, Rīgā

senāk Ferd. Meyer un Ko.

Mašīnu fabrika, čuguna un metālu lietuve.

Spēcialitātes:

Ūdensturbīnes un centrifūgal sūkņi.

Dzirnavu mašīnas. Autom. grūbu gangi.

Valču dzirnavas. Grūbu un putrainu ierīces.

Modernas transmisijas. ▼ Transportierīces.

Valči un kalandri gumijas rūpniecībai.

Mašīnas eļļas spiestuvēm. ▼ Linu preses.

Dubultzeimeri un riņķu zāgi.

Vadmalas veltuves un preses.

Kūdras plūcinātāji.

Dzelzskonstrūcijas, skursteņi, rezervuāri un t. t.

Kantoris: L. Ķēniņu ielā 32. Pasta skp. 379. Tāl. 20057.

Fabrika: Biķernieku ielā 18. Tālruņi 91248, 91348.

Otto Kaugerta

malkas apgādāšanas kantoris

R i g ā,
Lāčplēša ielā № 1, paša namā

Tālrunis 9-4-4-5-4

Noliktavas: Rīgas preču stacija

Tālrunis 2-9-9-2-7

Ekspedicija: Unijas ielā № 13

Tālrunis 9-1-5-8-5

AGA
**AUTOGENES
SCHWEISSVERFAHREN**

Zviedru akciju sabiedrība

„Gasakkumulator“

Rīgā, lielā Pils ielā 18. Tālr. 21663

Telegr. adr. „Lettaga“. Pasta kast. 1302

Pašu dissousgāzes stacija Rīgā

Augstvērtīga dissousgāze
(augstspiedīgs acetilēns)
techniskiem un apgaismo-
šanas nolūkiem

Vislabāk pierādījušies aparāti un ma-
teriāli zviedru ražojumu autogēna me-
tināšanai

Augstākā labuma zviedru karbīts

Metināšanas kursi

В. Висоцкий & Ко

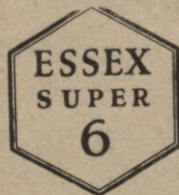
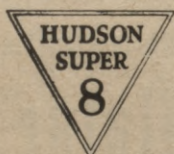
Tēja V. Visocky & B-dri

dibināts Maskavā 1849. gadā

Vienīgā priekšstāvnieceiba Latvijā un Igaunijā

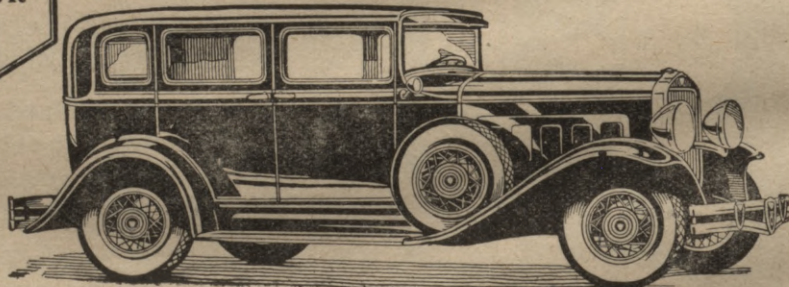
T/N Anglolat D. Gavronsky & B-dri

Rīgā, Lielā Grēcinieku ielā № 25 Tālrunis 22185

Ātrums
Jzturība
Viegla gaita
Ērtība

Visu to sniedz Jums šīs divas izcilus markas

Ģenerālpārstāvnieceiba:

H. Laerum, Rīgā,

Zigfrida Meierovica bulvarī 6 Tālrunis 3-2-5-5-7, 2-3-9-4-2, 2-3-9-4-3

Dzirnavas, maizes ceptuve
un
pārtikas preču tirgotava

J. Kalniņš

R Ī G Ā
Jelgavas šosejā Nr. 20
Tālrūnis 32008.

Papirosi

„Rival“ 100 gab. — Ls 5,—

Papirosi

„Privat“ 100 gab. — Ls 3,60

Papirosi

„Kabinet“ 100 gab. — Ls 3,—

Papirosi

„Ada“ 100 gab. — Ls 2,60

Visi papirosi izgatavoti no atšķirotas tabakas, bet čaulītes no franču papīra A B A D I E

A R V A T I

A/S. G. J. Šereševsky,
tabakas fabrika Rīgā

Centrālā Savienība „KONZUMS“

Rīgā, Dzirnavu ielā 68, savā namā

Telegrammu adrese:
Centrkonzums — Rīgā

Tālruņi valdei:
27552, 27352, 27852

Importē un piedāvā: Lauksaimniecības mašīnas un rikus, kopmoderniecības mašīnas, piensaimniecības mašīnas un piederumus, mājturības piederumus, mākslīgus mēslus, sēklas, manufaktūru ādas un ādas izstrādājumus, visādas koloniāl preces un t. t.

Eksportē un uzpērk: Linsēklas, labību, sviestu cūkas un t. t.

Savienībai ir savi linu pieņemšanas punkti, sāls maltuve, raušu lauztve un spēkbarības maisītava, eksportcūku kautuves, mehaniska darbnīca.

Savienība izdod nedēļas laikrakstu „Kopdarbība“, veltītu kooperācijas un vispār saimnieciskās kultūras jautājumiem.

Nodaļas: Bauskā, Cēsis, Daugavpili, Jēkabpili, Jelgavā, Liepājā, Madonā, Mārcienā, Rēzeknā, Saldū, Stendē, Strenčos, Valmierā, Gulbenē, Tukumā.

ALPINA
INTERNATIONAL WATCH CO

Adalb. G. Berg

Rīgā, Šķūņu ielā 22

Piedāvā lielā izvēlē un par lētām cenām labākos no Šveices enkura preciz. pulksteņiem

Alpina
International Watch Co

zeltā, sudrabā, metalā un teraudā

Lielā izvēlē:

Sienas- stāv- gaida pulksteņi un modinātāji

Briljanti

Sudraba preces

Kristals

ar un bez sudraba apkalumiem

Rīgas biržas komitejas kuģu un mašīnu būvētava

izved visādus:

REMONTUS kā: kuģu, mašīnu un katlu.

JAUNBŪVES: dzelzs prāmju, upes velkoņu,
pasažieru tvaikoņu, kā arī katlu un
rezervuāru jaunbūves.

SLIPDOKS: kuģiem līdz 1100 br. reg. ton.

Lietišks darbs, modernas darbnīcas ierīces un mērenas cenas.

ADRESE: Rīgā, L. Pils ielā № 24, dz. 9. Tālr. 21002.
Daugavgrīvā kuģu būvētavā, tālr. 35821.

Akc. Sab. „ZEMKOPIS“

bij. Liepājas Lauksaimnieku Konzumbiedrība un Sabiedrība
„PAŠPALĪDZĪBA“

Galvenais kantoris Rīgā, Valņu ielā № 2.

Tālruni 22494 un 23294.

Pārdošanas nodaļa turpat, tālrunis 22406.

NODAĻAS: Aucē, Jelgavā, Kuldīgā, Liepājā, Rēzeknē, Stendē,
Tukumā un Ventspilī.

Priekšstāvis: K. Petersons un citi.

Apgādā lauksaimniekus, biedrības un atkalpārdevējus ar:

mašīnām un rīkiem, Anglijas „RUSTON“ tvaika un motora
spēka mašīnām, labības un āboliņa kuļmašīnām.

Zviedrijas „HERKULES“ ražas novākšanas mašīnām.

Mākslīgiem mēsliem ar garantētu %% saturu.

Lauku, dārzāju, mākslīgo ganību un pļavu sēklām ar izmē-
ginātu tīrību un digšanas spēju.

Lopu spēkbarību ar noteiktu olbaltumu un tauku %% saturu.

Somijas „WICKSTRÖM“ laivu motoriem, moderniecības
iekārtām, separatoriem, piena transportkannām un
traukiem.

EKSPORTĒ SVIESTU.

Finieru un kokrūpniecības

AKC. SAB.

„PRIMA“

RĪGĀ

Pasta kast. 925 Telegr. adr. SOFTWOODS

Torņakalnā: Būru ielā Nr. 15

Tālruņi: 22881 (Grāmatved. un kase)
32156 (valde)

Rīgas cementa fabrikas

C. CH. SCHMIDT A|S

Rīgā, m. Svaru ielā 1

Tālruņi 23439, 30062

Pasta kastīte 294

Tekoši rēķini: Latvijas bankā 2962, pastā 1417

Portlandcements

Romancements

Rīgas pilsētas krājcase

dib. 1832. g.

Ar Rīgas pilsētas garantiju

Rīgā, Kaļķu ielā 9, savā namā

Tālruni: 21721, 21722

Telegrammu adrese: „**RIGKASE**“

Pieņem noguldījumus: uz krājgrāmatiņām
uz noguldījumu zīmēm
uz tekoša rēķina

Izdod mājas krājcasītes

Pērk un pārdod valutu. Ārzemju čeki un
pārvedumi. Vekseļu diskonts un inkaso

Rīgas pilsētas lombards

Kaļķu ielā № 9

Izsniedz aizdevumus pret ķilām,
pieņem mantas uzglabāšanā
un vairāksolīšanā

Atvērts publikai darbdienās no 9—14
sestdienās „ 9—12

Rīgas
Namnieku, Amatnieku un Tirgotāju

Krāj-Aizdevu Sabiedrība

Rīgā, lielā Jaunielā 30. Tāl. 21360

Sabiedrība pieņem noguldījumus
Maksā visaugstākās procentes
Izmaksā katrā laikā
Visdrošākā noguldišanas vieta

Papīri lielā izvēlē:

Piedāvājam visādus vietējos un
ārzemes rakstāmos un iespēja-
mos papīrus, kartonus, perga-
mentu, krīta papīrus, papī, brūnos
un krāsainos letinamos papīrus,
papīra kulītes u. t. t.

Papīru lieltirgotava „GUTENBERG“

Īpašn. A. KALNIŅŠ, Rīgā, Marijas ielā 10 Tāl. 28949

Pasūtījumus nekavējoši piegādā katrā veidumā

Rīgas Baltijas savstarpējā kreditbiedrība

Rīgā, Rāts lauk. 7

Tālrunis 2-0-4-2-6

I. šķiras dienas bārs

Atvērts no plkst. 10 rītā

SLAVENĀS
Homocord-Electro

SKAŅU PLATES.

Jaunākie latviešu uzņēmumi!

Pēdējie jaunumi no ārzemju grāvējiem!

Skaņu adatas
 oriģināliepakojuma „HOMOCORD“.

Skaņu aparāti
 „PATAFONI“

Skaņu atveidošana labuma ziņa nepārspēta.

Ļoti izdevīgi maksāšanas noteikumi.

Latvijas mūzikas instrumentu
 fabrikas noliktava

J. Viesturs

Rīgā, Kr. Barona ielā 6

Tālr. 33866.

IKVIENS kurš gādā par savu spēku un veselību,
 dzer vienu 1/2 pudelīti dienā garšīgo

OSKARA KRŪMIŅA

Pasūtījumus pieņem:

Rīgā, Kr. Barona ielā № 82, tālr. 92078.

Cēsis, T. Vilips, Vaļņu ielā 5, tālr. 230.

Madonā, P. Baidiņš, Rīgas bulv. 1, tālr. 10.

Limbažos, } „Igate“ alus darītavā, tālr. Nabē 14.
 Neubadē, }

Liepājā, Aleksandra ielā 2, tālr. 992.

Ventspilī, Raiņa ielā 11, tālr. 411.

Jekabpilī, } A. Treijs alus darītavā, tālr. Jekabpilī 86.
 Krustpilī, }

Kabilē, J. Elpe — Egeniekos tālr. 24.

**RĪGAS
TIRDZNIECĪBAS BANKA A.-S.**

L. Smilšu ielā 19/21, pašas namā

Tel. adr.: „Schutzbank“

Tek. rēķini: Latvijas Bankā Nr. 432
Pastā Nr. 1078

Tālr.: 21330, 21331, 21332

**izpilda visas
banku operācijas**

**Nova, Sana, Ilon,
Kokos, Extra**

Labuma ziņā ir **pārāks** par jebkuņiem ārzemes ražojumiem.

Dānijā patērē gadā 78 milj. klgr. augu sviestu, kas iztaisa uz katru iedzīvotāju 28 kgr., ar ko Dānija palielina savu sviesta eksportu par 78 milj. kgr. gadā.

Ražots fabrikā

NOVA

Rīgā, Ķīsezera ielā № 5
Tālrunis 91392

Viesnica restorāns
„BELLEVUE“

Raiņa bulv. un Marijas ielas stūrī
pie galvenās dzelzceļa pietātnes. Tālr. 3541, 22856

Glītas istabas par piemērotām
cenām ar talruņa pieslēgumu

Pirmklasīgs ķēķis, restorāns. Pusdienas
no plkst. 2—5. Vakariņas no plkst. 5 sākot

Koncerts no plkst. pus 7 vakarā

DĀRZNIECĪBA un KOKU AUDZĒTAVA

„Varino”

S. Belocvetovs un B-dri

Rīgā, Jelgavas šosejā 78. Autobuss № 9 no Nac. operas.
Tālrūnis 32819.

Lielā izvēlē vietējiem apstākļiem piemēroti
augļu koki un ogu krūmi
no pašu koku audzētavām.

Lielā izvēlē **rozes** un **dalijas** (georginas),
ceriņi, liepas, spircas, ligustrum, riebess, coto-
neaster, sniega pika, crateyns un t. t.

Akc. sab. „Izdevējs“ spiestuve

Rīgā, Elizabetes ielā № 83/85 Tālrunis 2-6-7-8-0

I Z G A T A V O

dažādus drukas darbus

valsts un pašvaldības iestādēm, privātām organizācijām un personām

Mērenas cenas

Glīts un akurāts darbs

Pasūtījumus izpilda laikā

Visādi iekš- un ārzemju augļi
dabūjami cauru gadu

Konfekšu un šokolādu izstrādājumi
no vietējām un ārzemju fabrikām
par mērenām cenām

Aleksandrs Ivanovs

Rīgā, Brīvības ielā № 20 Tālrunis 26429

Nodaļas: **Augļu un konditorejas preču kioski** Rīgā, Krišjāņa Barona un Blaumaņa ielas stūrī. Tālrunis 31858. Elizabetes un Tērbatas ielas stūrī. Tālrunis 34175.

„TIVOLI“

O. VĒŽNIEKA kga vadībā

Rīgā, Vaļņu ielā № 18

Tālrunis 23272.

Kaļķu ielā № 1

Tālrunis 26803.

**Bagātīgs ķēķis
Atspirdzinoši dzērieni**

Mūzika no plkst. 8 vak. — $1\frac{1}{2}$ 2 naktī

Laipna apkalpošana. Mērenas cenas.

**Rīgas kokvilnas vērptuves un
lenšu austuves sabiedrība**

„LENTA“

Valde: Mārupes ielā 10 Tāl. 23310	Austuve: Mārupes ielā 10 Tāl. 32206, 22416	Vērptuve: v. Jelgavas ielā 52 Tāl. 30224, 32618	Pilsēt. kant.: l. Zirgu ielā 25 Tāl. 23044
--	---	--	---

I z g a t a v o :

Vērptuvē: kokvilnas aužamos, adāmos un tīklu metamos diegus, trikotāžu un citas dzijas.

Austuvē: visus lenšu audumus no kokvilnas, vilnas, līniem, mākslīgā un istā zīda, kokvilnas vienkāršus un speciālus platus audeklus.

Pītuvē: visādus lenšu un saišu pinumus, mežģines.

Krāsotava. Mercerēzotava. Listrierētava.

ТОРГОВОЕ

РИГА, Альбертовская ул. № 11.

Телегр.: РИГА-ВНЕШТОРГ.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО СССР в Латвии

имеет на складах в Риге и доставляет
по специальным заказам все товары

СОВЕТСКОГО СОЮЗА:

Справка по телефону №№

Строительные и химические товары	32911
Пищевкусовые и посуда	34127
Радио-технические и электро-технические	32427
Железо, чугун. и разные металлоизделия	33671
Продукты животноводства	33727
Хлебные товары	33527
Текстильные товары	21621
Лесные материалы	{ 34673
	{ 21655

и товарам Советского Союза, согласно
торгового договора, применяется мини-
мальный таможенный тариф.

Допускается
::: кредит :::

F. GRAUDS

kuģu īpašnieks

Rīgā, Merķeļa ielā № 21.

TELEGRAMAS:

КАРТГРАУДС, РИГĀ.

== TĀLRUŅI 23792 un 35324. ==

CODES:

Scott's 10TH Edition, BOE.

„KURZEME”

Apdrošināšanas Akciju Sabiedrība
dib. 1861. g.

VALDE: Rīgā, Domas laukums № 11.

Telegramu adrese: „KURZEMELAT”. Pasta kastīte Nr. 1038.

TĀLRUŅI: 32117, 21622, 23539.

Uguns,

transporta (vērtības, auto-kasko),
ielaušanās zādzības, aplaupīšanas,
nelaimes gadījumu
stiklu un
dzīvības apdrošinājumi.

Priekšstāvis visās pilsētās un apriņķos Latvijā.

RESTORĀNS

Mazais Vērmāna dārzs

RĪGĀ.

Elizabetes un Tērbatas ielas stūrī.

TĀLRUNIS 3571

Pirmklasīgs ķēķis. Atspirdzinoši dzērieni

Tālrunis 28673
„ 22029

Andr. Pumpura ielā 5 — 2
Pasta kaste 242

Latvju Informācijas A./S. „GLOBUS“

R i g ā

Sniedz ziņas par uzņēmumiem visā pasaulē

Ziemeļu tirdzniecības un rūpniecības A./S.

Rīgā, Hospitāļu ielā № 15

Būvzaglas un dažāda cita veidā naglas iz paša fabrikas,
savā namā.

Telegr. adr. „Index“

Tālrunis 91551

Vairumā

Mazumā

Automobiļus „PRAGA“ vieglus un smagus

Apskatāt mūsu bagātākos krājumus:

Šujmašīnas

Visas rezerves daļas krājumā

Patafoni

Tikai pirmās šķiras fabrikāti

Auto-bērnu ratiņi un dažādi bērnu ratiņi

Ērti maksāšanas noteikumi

Tirdzn. un rūpn. akc. s-ba „Ova“
Lielā Grēcinieku ielā Nr. 25. Tālrunis 21769

Vairumā

Piedāvā no krājuma par vislētākām cenām:

Mazumā

Dzelzi / Naglas / Arklus / Ecēšas / Lemešus / Dakšas / Lāpstas
Katlus / Plītes / Gatavus riteņus / Gatavas asis / Būvapakalumus
Atslēgas / Eņģes / Baskvilus / Cepeškrāsnis / Cementu / Krišu
Ģipsi / Pernicu / Dažādas krāsas / Logu stiklus / Sāli / Siļķes un
citas koloniālpreces / Klijas un raušus / Āboliņu un timoteja sēklas
Mākslīgas šūnas un biškopju piederumus

Jānis Simsons dzelzs un koloniālpreču tirgotava

Rīgā, Tērbatas ielā 32/34, paša namā. Tālrunis 27625

Tekoši rēķini: Latvijas bankā № 815, pastā № 885.

CENTRĀLTIRGUS № 125

PAVILJONS 2

Pēters Švanks

Lielā izvēlē:

Tālrūnis 26248

Sviests, visādas
šķirnes **siers,** piena produkti
un dažādi **konservi**
labāko firmu

Rūpnieku un eksportieru savstarpējā kreditbiedrība RĪGĀ, Smilšu ielā 4

Tālrūni: Direkcija 21490
Devizes 21489
Valūta 22523
Tekoš. rēķ. nod. 27782
Publikas lietoš. 26781

Th. Buchardta aptieka

Ķim.-farm. laboratorija

prov. A. Zoldtners

nomu. prov. A. Zoldtners

Rīgā, Kāļķu ielā № 26. Tālr. 20463

- Klavol** ātri un droši iedarbojas kaučuka plāksteris pret varžācīm, ādas sacietējumiem un kārpām
Cena Ls —,75
- Urodalin-Soldtner** — Pazīstams urīnskābes šķīdinātājs, kuņu izsauc kaulu, locēkļu un muskuļu sāpes.
Pilnīgi nekaitīgs, tādēļ ilgstošai lietošanai labi piemērots. Cena Ls 6 —
- Sperminal-Soldtner** — ir plaši pazīstams organoterapētikums ar vispārēju tonizejošu un atdzīvinošu iedarbību. Sevišķi lietojams atveseļojoties, pret neirastēniju, histeriju mazasinību u. t. t. Cena Ls 3.—
- Haemos nol-Soldtner** — sava augstā hemoglobīna satura dēļ (apm. 40 proc.) sevišķi lietojams pret mazasinību kā stiprināšanas līdzekli atveseļojoties pēc slimības, operācijām u. t. t. Cena Ls 3.60
- Suppozitor. antihaemorrhoid. „Thebe“** — pret hemoroidiem un tūpļa zarnas iekaisumā. Cena 1/1 Ls 3.45, 1/2 Ls 1.80
- Omnadont zobu pasta** — ir jaunlaiku zobu pasta, kuņa patīkamās garšas un desinfekcējošās-atspirdzinošās iedarbības dēļ ļoti ieteicama. Cena 1/1 tūba Ls 1.—, 1/2 Ls —.60
- Dabūjams visās aptiekās un labākās drogu preču veikalos

Būvju un betona rūpniecība

P. Spruksts

Rīgā, Oskara ielā № 4/7. Tālr. 29626

Pilsētas kantoris: Elizabetes ielā 93 dz. 24 ieeja no Kurmanovas iela 1
Tālrūnis 26778

Piedāvā savus ražojumus

Dib. 1876. g.

A. Folc, Rīgā
TĒLNIEKS

Miera ielā 35 un Ķīsezera ielā 9.
Tālrūnis 92365.

**Granīta un marmora
rūpniecība**

Pagatavo un atrodas krājumā:
Kapu pieminekļi,
pieminekļi,
plates un kamīni.

Būvuzņēmējs

Inž. V. RUDBACHS

Dažādi būvdarbi (Hoch und Tiefbau)

un

siltumtechnisku ierīču, radiatoru un kuriņāmo
katlu firmas **RICHARD DOERFEL**

pārstāvis

Rīgā, M. Svaru ielā № 1. Tālrūnis № 23949.

Būvju izolācijas plāksnes

„CELOTEX“

Ideāla būvju izolācijas jautājuma atrisināšana.
Izolē griestus, sienas, jumtus un grīdas pret karstumu,
aukstumu, mitrumu un nevēlamiem trokšņiem.

Cenu piedāvājumus un tehniskus padomus caur galveno pārstāvi:

N. CHR. HVIID, Brīvības ielā Nr. 31.
Tālrunis 27577, 26175, 21328.

Ķīmiski-Farmaceutiska Akciju Sabiedrība

senāk

I. HOLSTEIN & Co

Ķīmikāliju un drogu tirdzniecības nams

Rīgā, m. Kalēju ielā № 10/12, autom. kop., tālr. 3561

Nodaļa: Rāts laukumā Nr. 15, tālrunis 26224

Ķīmikālijas, drogas, patentu līdzekļi, pārsienamie
materiāli, ārzemju un iekšzemju parfimerijas, krāsas

VALSTS KUĢU PĀRVALDE

RĪGĀ, Pils ielā 21, tālr. 20378

	Tvaikoņi:	BĀRTA	D. W.	3.900	Stds	1300
Kodi	} Boc Code Scotts 10 th Edit. 1906. Watkivs & App-x.	VENTA	"	3.150	"	1000
		ABAVA	"	2.250	"	700
		GAUJA	"	2.170	"	680
		DAUGAVA	"	1.900	"	600
		IMANTA	"	1.950	"	550

Telegrammu adrese: „VALKUPAR“ Rīgā

Priekšsēdētāja dzīvoklis, tālrunis 20366.

Rikotāja dzīvoklis, tālr. 33477

Speciālrāžojumi **PROV. E. DORMAŅA, RĪGĀ**

Valoment pie nervu noguršanas
un nemiega

Salicida varžaču un ādas sacie-
tējumu iznīcināšanai

Migreno-Nervozins
pret galvas sāpēm, saaukstēšanos
un zobu sāpēm

Bronchitins pret plaušu ka-
taru, bronchitu,
klepu un gaŗo klepu

**Glicerina - Mandeļu
klijas** priekš sejas un roku
kopšanas

Maja asinstīrišanas tēja

KRĀSU FABRIKA

Ed. Rozits

Lāčplēša ielā № 52/54

Fabrika un noliktava.

Muitas Artelis

Rīgā, Brēmiešu ielā № 11.

TĀLRUŅI 23489, 22556.

Uzņēmās visādus transporta darbus,
preču pavadīšanu, apsargāšanu.

Izpilda visus darbus Rīgas muitā zem
muitas kontroles, kā:

preču pieņemšanu, šķirošanu,
svēršanu, izdošanu.

Inž. Egons Stange

Rīgā, Kronvalda bulvars № 10

==== TĀLRUNIS 30275 ====

Desu darbnica un skārnis

Bitte un Gulbis

Marijas ielā № 114. Tālr. 92449.

Svērtuves ielā № 10. „ 22114.

Avotu ielā № 39. „ 30959.

„STABURAGS“

Marijas ielā № 55. Tālr. 26426.

Pusdienas un vakariņas.

**Pie bufetes siltie un aukstie
uzkožamie.**

Laipna apkalpošana.

BIRCH, ALDER, OAK,
MAHOGANY, PINE

PLYWOOD

Telegrams: LIGNO.

Letters: P. O. Box 990.

H. TH. ERHARDT,

Wallstrasse 2, RIGA.

Krāsu un ķīmikālijas fabrikas
BRĀĻI HEITMANN, RĪGĀ,

Barselonā un Ķelnē

pagatavo krāsas, ar kuļām var ne tik vien jaunu drēbi, bet arī apnēsātas un lietotas glīti pārkrāsot, kā piemēram: bērnu un sieviešu apģērbus, blūzes, lakatus, lentes, zeķes, logu aizkarus u. t. t. Krāsas pārdod mazās paciņās līdz ar pilnīgu lietošanas pamācību. Lai pircēji netaptu maldināti no viltojumiem, tad tiem stingri jaraugās uz to, lai uz katras paciņas būtu aizsargu marka — lapsas galva zvaigznē.

Īstās Heitmaņa krāsas

izrādījušās par nepieciešamām krāsošanai mājās.

JAUNS!

JAUNS!

„HEITMAŅA SIMPLICETTE“ KRĀSAS

Heitmaņa drēbju krāsas krāsošanai bez vārišanas.

Tirdzniecības un Rūpniecības

Akciju Sabiedrība

„Daugava“

Rīgā, Mazā Smilšu ielā Nr. 15.

Tālruni:

2-1-3-9-5
2-1-3-9-6
3-2-3-9-2
3-2-2-7-2
3-1-4-1-5
3-1-0-6-7

Telegrammu adrese: „Daugava“ Rīgā.

**Finieru un
stērķeļu
fabrikas**

Teodors Pētersons dārzniecības

Rīgā, Cēsu ielā № 31. Tālrunis 91920

Rīgā, Tapešu ielā № 2. Tālrunis 31737

Daiļkrāsotājs

Amata meistars R. Ziediņš

Rīgā, Bruņinieku ielā 90, paša namā

Tālrunis 9-3-5-5-5

Komanditsabiedrība

„Westdün“, Düner & B-ri

Telegr. „Westdün“

Rīgā

Tālr. 20886, 27406

Pasta kastīte Nr. 546

Noliktava: E. Kalēju ielā 72

Kantoris: 13 janvārī ielā 19

*Visi piederumi ūdensvadiem, kanalizācijai, tvaika-
- un ūdensapkurināšanai un vannu istabām - -*

Pilsoņi

iebraucot jeb caurbraucot JELGAVAI iegriežaties

Jelgavas stacijas bufetē

Ekonomis P. KRŪMS

Auto Transporta Artelis

Rīgā, Ķieģeļu ielā 2. Tālrūpi: 27041 un 23143.

Pārvadā:

kā pilsētā, tā arī ārpus
visādas preces, mēbeles,
labību, koka materiālus
un t. t.

ATA

Pārvadā:

kā pilsētā, tā arī ārpus
visādas mašīnas, tvaika
kaļus un tamlīdz. ar spec.
mašīnām.

JULIJA RIBEĻA

DĀRZNIECĪBA: Kreslera ielā № 2, tālr. 33502.

VEIKALI:

{ L. Smilšu ielā № 15, tāl. 23179
Brīvības bulvāri № 1, tālr. 22270
Elizabetes ielā 41/43, tālr. 34146

PIEDĀVĀ:

Moderni mākslinieciskus puķu sakopojumus
priekš katra svinību un sēru gadījiena.

Latvijas piensaimniecības centrālās savienības

Rīgas Piena Centrāles

ILGPASTERIZĒTS PILNPIENS
PUTU un KAFIJAS KRĒJUMS
SKĀBS KRĒJUMS

Pirmā labuma EKSPORTAS SVIESTS
SIERI / KEFĪRS
JOGURTS / BIEZPIENS

Dabūjami kā Savienības, tā arī
labākos Pārtikas preču veikalos

VALENTIN FELDMANN

Rīgā, Baznīcas ielā № 27/29.

Tālrūnis 27000.

Telegramu adrese: „VAFERI“

Pasta kaste 159.

Automobiļu riepas „EXCELSIOR“

Automobiļu daļas un piederumi, kā:

Lodiņu uzgultnes, taures un auto sveces BOSCH, magnētes BOSCH
un tās daļas, virzuļu gredzenus, neslipētus vārpstus, tavota preses
un nipeles, atsperu bultas, atsperu šēibes, skelttapiņas, bremz-
lentas un kniedes, blīvēšanas materiāli, automobiļu kēdes

un arī visāda veida MOTOCIKLETU PIEDERUMI.

Elektrisko būvju sabiedrība
J. Perl & F. Marienfeldt,

RĪGĀ, Mazā Kēniņa ielā 17, Marijas ielā 28.

Elektriskas apgaismošanas un elektromotoru
instalācijas

Elektriskas apgaismošanas ķermeņi

Elektriski mājturības priekšmeti

Elektriski piederumi

Radio aparāti un piederumi

Automobiļu piederumi

Elektriskā zeķu - trikotāžu fabrika

M. Hān, Rīgā

Katoļu ielā Nr 2-a

Tālrunis 3-0-0-8-1

Zviedrijas oriģinālie separātori

Dālia - Nora - Bore

*Zviedrijas piena kannas, piena
kāstuves, piena spaiņi*

Pirmklasīgs izstrādājums - Lēlas cenas - Remonta izvešana

Jankevičs, Fleišers & B-dri

Rīgā, Ganību dambī Nr. 7-a - Tālrunis 30421

Pieprasiet visur!

"Florida"

TABAKA II ŠKIRA
50 GR. — L.S. 1-

*Kas to vēl
nav nogaršojis lai
izdara to un
parliecinājas*
TAB. FABR. "TRUD" RIGĀ

Rīgas olu centrāle

A. M. Reider

Rīgā, pie Centrālirgus

preiņm l. paviljonam, Spikeris Nr. 12.

Tālrunis 2-1-3-2-8

**Pastāvīga noliktava svaigu iekšzemju un
ārziemju olu pa vislētākām dienas cenām**

Savstarpējā dzīvības
apdrošināšanas biedrība

„ERGLIS“

Lielā Smilšu ielā 19/21

VALDE RĪGĀ

Tālrunis: valde 30823, kantoris 32244

Konkurencspējīgas prēmijas. Modernākie apdrošināšanas ierikojumi.
Bērnu apdrošinājumi. Studijasnaudu apdroš. Apdrošin. uz divu dzīvību.

Pārapdrošināts un garantēts dzīvības apdrošināšanas b-bā „PHÖNIX“,
dibināta 1882. gadā. Otra pēc lieluma kontinentā.

Līdzstrādnieki uz labiem noteikumiem meklēti.

**Latvijas rūpniecībai un lauksaimniecībai
vajadzīgi labi darba rīki un mašīnas**

ZVIEDRIJA tādās piegādā augstākā labuma.

Pieprasiet pie NILSA OLSGARDA,

Vairāku Zviedru fabriku pārstāvis: Rīgā, pasta kaste № 1033.

Vispārējās Zviedru eksporta biedrība,
Zviedru satiksmes savienība,
Zviedru turistu biedrība.

Chromādu ģērētava

„Victoria“

Rīgā, Šarlotes ielā № 60. Tālrunis 9-2-4-6-8.

Zelta un sudraba lietu fabrika,
ordeņu un biedrību nozīmju
rūpniecība **H. Bank**

Īpašnieki

B. Korts un R. Valdmans

Rīgā, Gleznotāju ielā 12.

Tālrunis 2-2-3-0-4.

Šujmašīnu, adāmmašīnu,
velosipedu, motocikletu
un biroja mašīnu no vis-
labākām firmām

Speciālveikals A/S „A. Lippert“

Rīgā, Lielā Smilšu ielā 23/25.

Nodaļas visās lielākās pilsētās.

Izdevīgi maksāšanas noteikumi.

Lauksaimnieki, kad jums vajadzīgi

labi zāles plāvēji un zirgu
grābekļi, tad iegādājieties tos
jau tagad, jo mašīnas var
pletrūkt. Pārdodu zviedru
fabrikas „Vesteras“ zāles
plāvējus „Aktiv“ u. „Pontus“
par parastām cenām. Dabū-
jamas rezervu daļas visām
mašīnām.

Agr. Viktors Niedre, Rīgā,
Baznīcas ielā 2, tālr. 27888.

Sabiedrība

A. Lācis un B-dri

Rīgā, Rāts laukumā № 7.

Tālrunis 20343, pastā tek. rēķ. № 477.

P I E D Ā V Ā :

Eļļas, dažādas

Petroleju

Ziepes

Ratu smēri

Trānu

Darvu

Pernicu

Terpentīnu

VAIRUMĀ!

Krāsas, sausas un

eļļā, visādas

Krītu

Cementu

Jumta papi

Līmi

Skābes un ci-
tas ķīmikalij. rūpn.

MAZUMĀ!

Latvijas Kugniecības Sabiedrība

Rīgā, L. Pils ielā Nr. 6

Tālruni: 33194, 33293

Telegr. adrese: Latship — Rīgā

Tv. „GUNDEGA“

Tv. „LAIMDOTA“

Tv. „REGENT“

Venecuēlas konsulāts

Baltijas Savstarpējā Kreditbiedriba

Rīgā, Merķeļa ielā № 2

Tālrunis 2-3-2-5-3

INSULITE

KOKA ŠKIEDRU IZOLĀCIJAS PLATES

Vecākais un vislabāki izolējošais
būvmateriāls plākšņu veidā.

Labi izolē pret aukstumu no grīdas, aukstām un mitrām āras sienām,
aukstām vai saules sakarsētām bēniņu telpām.

Plākšņu biezums $\frac{1}{2}$ "
(12 mm) platums 4
pēdas (122 cm) ga-
rums 8—12 pēdas
(244— 366 cm)

Stipri troksni klusinošs

„INSULITE“ pielieto ar vai bez apmetuma, to var zāģēt un naglot, kā koku. Tas atvieto arī dēļu apšuvumu un apmetuma latiņas. „INSULITE“ var krāsot ar eļļas vai limes krāsām vai aplāt tapetēm.

Silts — Viegls —

Troksni klusinošs.

Atzīts no Kopenhagenas būvkomi-
sijas. Pārbaudījumi laboratorijās pierādījuši, ka $\frac{1}{2}$ " bieža „INSULITE“ plāksne dod tik pat lielu izolāciju kā 14" betona, 7 kārtas dēļu un apmetuma vai 47 kārtas būvpapes, tā tad izolē labāki nekā korķis.

Galvenā

pārdošanas vieta:

Brāļi Veidemani, A-S.

Kungu ielā № 7 Tālrunis 2-1-3-6-3, 2-2-7-3-6, 2-6-9-0-8

Pārdošana Rīgā pie
Karl Nevermann
Jauna ielā 30.

Pārdošana Rīgas Jūrmalā pie
Julius Stromberg
Majoras, Jomas ielā 24.

Brāļi Viškini Augļu tirgotava

Rīgā, Mārstaļu ielā 9/11 Postfach 774

Vairumā

Eksports

Imports

Tel. adr.: BRAWISCHKIN, RĪGĀ

Tālruni: 22659 Privāti 91678

Tekoši rēķini: Latvijas Bankā, Latvijas Privātā Bankā, Rīgas Diskonto Bankā, Rīgas Biržas Bankā, Liepājas Bankā.

Latvijas augļi

Žāvēti un svaigi augļi

EKSPORTS

IMPORTS

H. KREINER

Rīgā, Kungu ielā № 28

Tālrunis 30815

Diplomēts inženiers **H. HENKIN**

Rīgā, Elizabetes ielā 31. Telef. 20940, 20264

Apdrošināšanas un Transporta
A/S. „DAUGAVA“

Galvenais aģents un inspektors

Ieteicam mūsu **k a f e j u**

Pilnīgi izlīdzinātus aromatiskus, garantēti tīri garšojošus maisījumus, kā arī Mokka pārļu un plakano kafiju lielā izvēlē

Brāļi Streiff Kafejas lielgrauzdētava
un koloniālpreču imports

Rīgā, Mārstaļu ielā № 6

Kafejas nodaļas: Audēju ielā 3, Strēlnieku ielā 1a, Brīvības bulv. 2/4

Parka pagrabs

Brīvības bulvāri № 2/4

(bijušais NAMĪPAŠNIEKU KLUBS)

ieeja no Merķeļa ielas. Tālr. 20082.

GARŠIGĀS PUSDIENĀS.

3 ēdieni Ls 1.— No plkst. 12—18.

Dzīvas zivis no akvarijuma katrā laikā dabūjamas. Siltu un aukstu ēdienu, bufete arī pēc à la kart. Cenas mērenas.

Ikvakarus: Kabaré programma.
Koncerts un dejas MŪZIKA.

A. Māliņa

piena centrāle

Rīgā, Šoneru ielā 1-a, tālr. 26752

Dabūjami: Augstākā labumā pasterizēts pilnpiens, putu kafijas un skābs krējums, kefirs un citi piena produkti.

Vairumā ar piesūtišanu,

zvanīt pa tālruni 26752

Kuģniecības Akciju Sabiedrība „KAJJA“

uztur kārtēju pasažieru un preču satiksmi starp Rīgu — Ventspili — Liepāju, kā arī uz Kuldīgu ar pārkraušanu Ventspilī.

Priekšstāvji: **Ventspilī:** J. Markau, Kuldīgas ielā № 15, tālrunis 19.

Kuldīgā: J. Markau, Baznīcas ielā № 9, tālrunis 123.

Liepājā: Deatc & Pernau, Lielā ielā № 9, tālrunis 298.

Un starp Rīgu un Vidzemes jūrmalu līdz Ainažiem, pieturot Pabažos, Neibādē, Skultē, Duntē, Liepupē, Ķirbižos un Salacgrīvā.

Preču pieteikšanu pieņem un tuvākas ziņas izsniedz sabiedrības kantori

Rīgā, Daugavas krastā, iepretim L. Jaunielai. Tālrunis 23125, 23178.
Telegrammu adrese „Kaija“.

Krievu-Baltijas Kuģniecības Akc. S-ba

dib. 1899. g.

Tvaikonis	„KATIE“	3545	T. d. w.
„	„DAGMAR“	3545	„ „ „
„	„LUCY“	6100	„ „ „
„	„BALTMOR“	4945	„ „ „
„	„JOHANNE“	4710	„ „ „

Rīgā, Pils ielā 21, tālr. 23497. Telegr. adr. „BALTMOR“

Aditava, trikotāžu un zeķu nams

R. Vesterman, Rīgā,

Ti goņu ielā № 16. Tālrunis 23106.

Aditas preces Vairumā

Mazumā

Rakstāmlietu un papīru lieltirgotava,
aplakšņu fabrika „RADIO“

V. Pitels, Rīgā

Lielā Grēcinieku ielā № 26. Tālrunis 29689.

G. TILLNER desu fabrika

RĪGĀ

Galas eksports

Blaumaņa ielā № 10, kantora tālrunis 27590.

Pārdošanas vietas:

Blaumaņa ielā Nr. 10, tālrunis 2-7-1-8-0.

Jāņu ielā Nr. 18, tālrunis 2-0-8-7-0.

Telegrammu adrese: „Gotill“.

Tirdzniecības un Rūpniecības
Akciju Sabiedrība

„KIEĢELIS“

Rīgā, Raiņa bulvārī № 11, dz 3.

Tālruni: kantoris 23892, direkcija 27745, apv. ķieģeļu rūpn. 28577.

Piedāvā no krājumiem Rīgā un tieši no fabrikām baltos un sarkanos ķieģeļus kātrā vārumā.

Nosūta ķieģeļus pa dzelzceļu uz visām stacijām.

Zemkopji!

Neaizmirstiet, ka Čīles zālpeters nav atvietojams!

Čīles zālpeters satur ne tikai slāpekli augiem ļoti izdevīgā veidā, bet arī jodu, magnēziju, boronu un citus elementus, kuriem ir ļoti svarīga nozīme kā augu barībai.

Čīles zālpeters ir vecākais, vienīgais sava veida un vienīgais dabīgais slāpekļa mēslojums — un zemkopji visā pasaulē lieto to jau 101 gadu.

Bankas kantors
Arons Šmuljans

Rīgā, Tirgoņu ielā № 4.
TĀLRUNIS 21071.

Tirdzniecības un Rūp-
niecības Akc. Sabiedr.

„Maklen“

RĪGĀ, Tirgoņu ielā Nr. 3.

Telegr. adr.: „MAKLEN“.

Tālruni 23073, 26832.

Rīgas Naglu fabrika Babergs & Ko.

Rīgā, m. Nometņu ielā № 6. Tālr. 33993.

Piedāvā: dažādu šķirņu un lielumā staipekļu naglas, papīru
naglas, roku un mašīnu tekšus, staipules.

Galv. priekšstāvis un noliktava: **Hermans Vulfsons,**

Rīgā, Vec-pilsētā № 19. Tālr. 20868.

Priekšstāvis un noliktava Igaunijā: A./S. Vennad Kinsberg, Tallinn.

(Revelē) Rūttli Tān № 4. Tālr. 1807.

P. LUKSTIŅŠ

Koku Tirdzniecības Kantoris

Rīgā, Valdemāra ielā 33. Tālr. 28732.

TEKOŠI RĒĶINI:

LATVĪJAS BANKĀ № 1233.

RĪGAS PASTA KANTORĪ № 531.

Malkas laukumi:

RĪGĀ, PREČU STACIJĀ 115, 117.
TORŅAKALNS № 1, 31.

ANGLŪ AKCĪJU SABIEDRĪBA

THE UNION COLD STORAGE COMPANY, LTD. Londonā.

RIGAS SALDĒTAVA un KANTORIS: Rīgā, Andrēja salā.

Pieņem uzglabāšanā dažādas ātri bojājošās preces kā:

**gaļu, sviestu, olas, zivis, kaviaru,
kautus putnus, konzervus un t. t.**

Saldētavā var uzglabāt apmēram:

200,000 muciņas sviesta, 700 vagonu olu, 500,000 pndu gaļas,
zivju, kautu putnu jeb citu ātri bojājošos preču.

Tālruni: 30821, 30279 un 31135.

Sērkociņu Skaliņu Eksporta Centrales A/S.

RĪGĀ, Ausekļa ielā № 16.

Tālruni: 22113, 30918, 32271

Telegr. adr.: „SKALA - RIGA“

Pasta kastīte 699

CODES: A. B. C. 5. EDITION
BENTLEYS COMPL. PHR.
RUDOLF MOSSE HOLZ &
SPECIAL PRIVATES

Valstspapīru spiestuves izdevumi:

Valsts ģerboņa reprodukcijas

Cena Ls 2.50 gab., ar piesūtišanu Ls 0,50 dārgāki.

Valsts Prezidenta J. Čakstes portrejas	Ls 2. — gab.
Valsts Prezidenta J. Čakstes krūšu tēli	250. — „
Valsts Prezidenta G. Zemgala portreja	2. — „
Valsts Prezidenta A. Kvieša portreja	2. — „
Rīgas pilsētas plāni	2. — „
Rīgas jūrmalas plāni	— 60 „
Rīga, rokas grāmata ekskursantiem	4. — „
Latvijas novadi I.: Vec - Piebalga	3. — „
Latvijas novadi II.: Smiltene	2. — „
Latvijas novadi III.: Mazsalace	3. 50 „
Latvijas novadi IV.: Nica	5. — „

LATVIJU RAKSTI

labākais un skaistākais latviešu tautas mākslas paraugu krājums ar krāsainiem attēliem pēc audumiem, adījumiem, koka, māla, dzelzs priekšmetiem, istabas lietām, rotas priekšmetiem, būvēm, būvju daļām un t. t. un ar priekšzīmīgiem tautas uzvalku paraugiem krāsās.

Nepieciešams visām skolām, visiem amatniekiem, māksliniekiem un katram latvietim. Skaistakā un latviskākā dāvana visos gadījumus.

Katra burtņica à Ls 2.—, ar piesūtišanu pa pastu Ls 2.30. Parakstoties uz 12 burtņicām 10% lētāki. Pasta konts 539.

Valstspapīru spiestuve :: Rīgā, Maskavas ielā 11.

ZIEMEĻU BANKA ^A/S.

Rīgā, Lielā Smilšu ielā 11/13

TĀLRUŅI:

Valde 23195. Dir.-rīk. 23508

Darbvedība un tālsarunas 23197

Ārzemju un preču nodaļas 33289

Vekseļu un inkaso nodaļas 23198

**Izdara visas banku
operācijas**

Sabiedriba

„Ilģeciems“

Medus kvass un citi
atspirdzinoši dzērieni

Daugavgrīvas ielā 34

Kom. Sab.

„Kymmēl“

Minerālūdeņi un citi
atspirdzinoši dzērieni

Bruņinieku ielā 2

Akc. Sab.

„Tanheizers“

Minerālūdeņi un citi
atspirdzinoši dzērieni

Daugavgrīvas ielā 49

Akc. Sab.

„Kuncendorfs“

Minerālūdeņi un citi
atspirdzinoši dzērieni

Matīsa ielā 8

Akc. Sab.

„Livonija“

Iesalu rūpniecība

Lielā Maskavas ielā 239/243

Brāļi

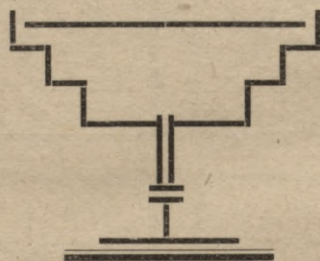
Šverc un Co.

Minerālūdeņi un citi
atspirdzinoši dzērieni

Kokmuižā, pie Valmieras

Rīgas staciju bufetes

atvērtas no plkst. 5.30 rītā līdz plkst. 0.30 nakti.

Ekonomis **M. Liguts.**

Herdera institūts Rīgā

Privāta vācu augstskola

Rīgā, Elizabetes ielā № 29

Teoloģijas, tieslietu un tautsaimniecības
un filozofijas nodaļa

Rudens semestris no 15. septembra līdz 15. decembrim.
Pavasara semestris no 15. janvāra līdz 15. maijam.
Kanceleja atvērta no plkst. 10—1 un no 5—7 vakarā.

„VILLA-NOVA“

Rīgā, Vidzemes šosejā № 83/89

Tālrunis 9-2-9-0-9, 9-4-1-0-9

Sen no visplašākās sabiedrības aprindām iecienītais
I. šķiras uzņēmums

Pirmklasīgi uzkožamie. Priekšzīmīgs ķēķis.
Ikdienas svaigi produkti. Atspirdzinoši dzērieni.
Labākās iekš- un ārzemju markas
L I E L Ā I Z V Ē L Ē

**Mūzika bez partraukuma, bez
tam čigani ar arfam**

Augstcienībā

īpašn. **A. Fillingers**

Kārlis Lielaucis, Rīgā

Ādu rūpniecība Vēja ielā 13, tālr. 32717

Apavu rūpniecība „APAVS“ Elizabetes
ielā 85-a, tālr. 22175 Berga bazārā, sētā

Piedāvāju no paša izgatavotām ādām:

kungu,
dāmu un bērnu apavus,
botes,
filczābakus,
chrom- un ūdens zābakus.

Vairumā

Mazumā

Lielā izvēlē

apavi ar jēlgumijas zolēm.

Glīts un izturīgs darbs.

E. Pīpiņa un J. Upmaņa

GRĀMATU SPIESTUVE

Rīgā, Marijas ielā 10 Tālr. 29635

PAGATAVO DAŽĀDA VEIDA
DRUKAS DARBUS

ĀTRI UN GLĪTI

Latvijas Rakstu Apgādība

Kristīgu rakstu apgādības nams
Rīgā, Brīvības ielā 11

Izdod garīga satura grāmatas un žurnālus. Uz pieprasījumu izsūtām mūsu firmas grāmatu rādītāju.

Sevišķi ieteicam: Reliģiski-ētiska satura mēnešrakstu „Mūsu Laikmets“
Abonēšanas maksa ar piesūt. pa pastu: par gadu Ls 3,—; pusgadu Ls 1,60; par gadu uz ārzemēm Ls 4,—. Numurs maksā 25 sant., var iesūtīt pastmarkās.

Tālr. 27823. Pastā tek. rēķ. 111. Redaktors: J. BIRSNIŠ.

Izdevn. Latv. Rakstu Apgādn. Rīgā, Brīvības ielā 11

Stacijas frizētava Rīga I.

Tālrunis 30735

**Pārbūvēta un iekārtota
pēc modernām prasībām**

Pasažieru ērtībai iekārtotas mazgāšanās un pārgērbšanās
kabīnes, Nodalījumi dāmu frizēšanai un nagu kopšanai

**Frizētava atvērta katru dienu
no plkst. 6¹⁵ līdz 11⁵⁰ vakarā**

Mūsu minerālūdeņu ar katru gadu
pieaugošais apgrozījums dod vis-
labāko pierādījumu, ka tiek dota
priekšroka

E. Arnals dēli Tālrunis 2-3-7-4-0
Dibināts 1865. g.

Skārda drukātavas un skārda
preču fabrikas A./S.

M. Gluth, F. Röhlich un Co

Rīgā, Ģertrūdes ielā 125. Tālr. 27956.

A. Dancigers

dibināts 1866. gadā

RĪGĀ, Rēveles ielā № 5/7

**Tūku fabrika,
krāsotava, ķīm. tīrītava un baltveļas mazgātava**

TĀLRUŅI: 92593 } galvenais kantoris
92380 }
92853 } tehniskais vadītājs
91712 } vērtuve
92032 } krāsotava un ķīmiska tīrītava
92242 } veļas nodaļa

Tūku fabrika ražo uzvalku un mēteļu vadmalu un dažādus kamgarna audumus. Lielākā krāsotava, ķīmiska tīrītava un baltveļas mazgātava Latvijā

17 paša pieņemšanas vietas un apm. 60 aģentūras provincē. Uzņēmumā nodarbinātas apm, 860 personas

Mūsu pieņemšanas vietas atrodas:

R Ī G Ā:

Avotu ielā № 1/3
Brīvības ielā № 31
Brīvības ielā № 93
Elizabetes ielā № 41/43
Elizabetes ielā № 53
Kr. Barona ielā № 17
Maskavas ielā № 106
Matīsa ielā № 18

JŪRMALĀ:

Bulduros, Lielā prospektā 47
Majoros, Jomas ielā № 24
(pa vasaras sezonu)

Rēveles ielā № 7
Tērbatas ielā № 53
Tirgoņu ielā № 11
Valdemāra ielā № 17
Āgenskalnā, Kalnciema ielā 2-b
Torņakalnā, Jelgavas šosejā 10
Mežaparkā, Vizbijas prosp. 17

LIEPĀJĀ:

Tirgoņu ielā № 14

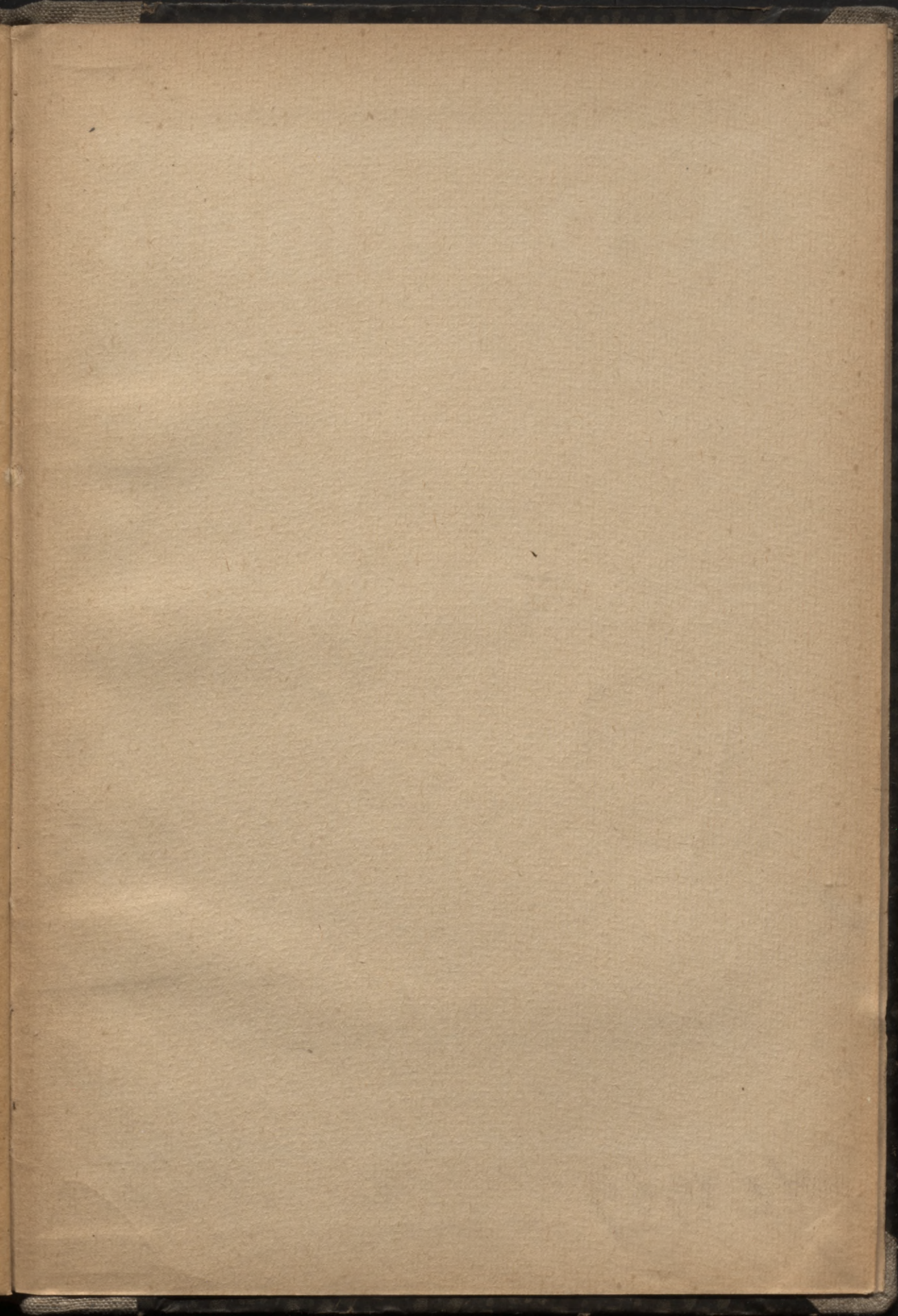
CĒSĪS:

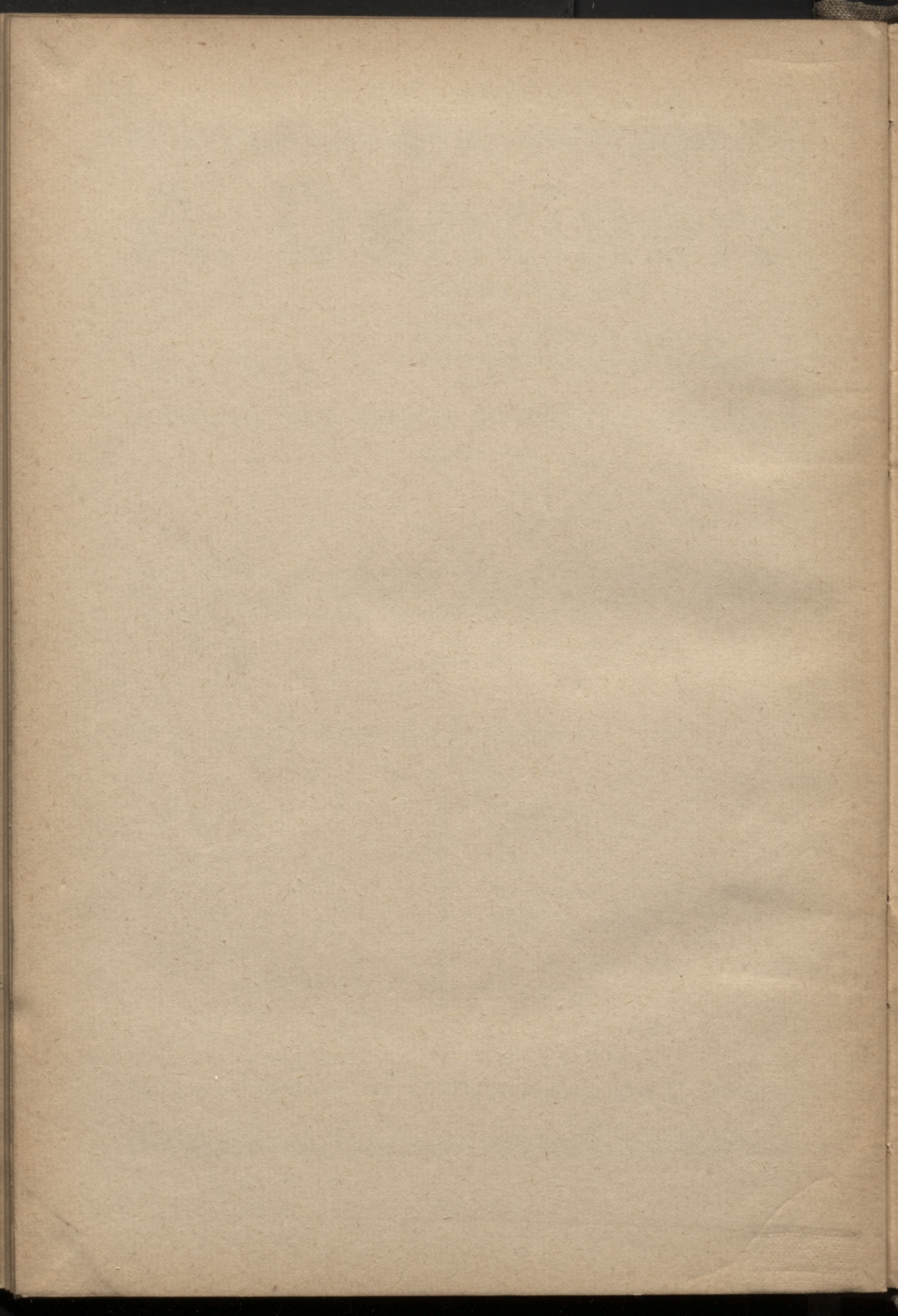
Rīgas ielā № 30

Bez tam vēl citās Latvijas pilsētās un miestos apm 50 aģentūras

Le 2989

1 5. MAR. 1931

24-1

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307049814

Sen. 1.